

САНЪЮТЭЙ ЭНТЭ

ГУЛ ЧИРОҢ

Ҷисса

САНЪЮТЭЙ ЭНТЁ

ГУЛ ЧИРОҢ

Ҷисса

Ғафур Ғулום номидеген Адабиёт ва санъат нашриёти
Тошкент — 1977

И (яп.)
С 30

*Русчадан
Эркин Миробидов
таржимаси*

Санъютэй Энтё.

Гул чироқ. Қисса. Русчадан Э. Миробидов тарж. Т., Адабиёт
ва санъат нашриёти, 1977 ©
232 б.

XIX аср охирларида яшаб, ижод этган япон актёри Санъютэй Энтёнинг «Гул чироқ» қиссасини ўқиркансиз, гўё кўз ўнгингизда айланиб турган сахна намоян бўлади, қаршингизда гоҳ қаҳри қаттиқ роҳиб, гоҳ муттаҳам-газзоб, гоҳ назокатли сулув қиз, гоҳ жасоратли самурай жонланади.

Энтё китобхонни хаёлий арвоҳу рўёларнинг мавжудлигига, анъанавий воқеа-ҳодисалар жумбогининг кутилмаган бир тарзда ечилишига ишонтира олади.

Санъютэй Энтё. Пионовый фонарь. Повесть.

И(яп.)

С $\frac{70304-91}{352(06)-77}$ 100-77

© Гафур Гулом номидаги Адабиёт ва санъат нашриёти,
1977 йил. (Тарж.)

I боб

Токио шаҳри Эдо деб аталган замонларда, учинчи Кампо йилининг¹ ўн биринчи апрелида Юсим ибодатхонасида шаҳзода Сётокунинг² хотираи муносиби шарафига тантанали ибодат бўлди. Художўлар беҳаду беҳисоб йиғилганидан ибодатхонада оёқ қўйгудек жой йўқ, тикилинчу тирбанд эди. Бу ердан сал нарида, Хонгонинг учинчи даҳасида Фудзимурая Симбэй деган қуролфурушнинг дўкони бўларди ўша пайтларда. Антиқа қуроллар қатор териб қўйилган дўкон олдига бир самурай³ келди. Қиёфасидан у йигирма икки ёшлар чамасида бўлиб, юзи оппоқ, пайваста қош, боқишлари хийла қизиққон кимсалардай тик, дадил, сочи ҳафсала билан текис таралган. Эғнида ажойиб хаори билан антиқа хакама⁴, оёғида чарм сандал. Ёнида зангори калта хаппи⁵ кийиб, белига ярқироқ белбоғ, мис қопламали ёғоч қилич осиб

¹ Кампонинг учинчи йили — 1743 йил.

² Шаҳзода Сётоку — Сётоку Тайси (574—622). Япониянинг илк ўрта асрлардаги машҳур сиёсий ҳамда маданият арбоби. Буддизмнинг Японияга кириб келиши ва ёйилишида, фаоллик кўрсатган. Кейинчалик у илоҳийлаштирилган.

³ Самурай — имтиёзли феодал-ҳарбийлар табақаси вакили.

⁴ Хаори — устан кийиб юриладиган, туғро тасвири туширилган елкапўш Хакама — кенг, бурма липа чолвор. Булар самурайларнинг тантаналар пайти киядиган либоси ҳисобланар эди.

⁵ Хаппи — самурайларнинг мулозимлари киядиган, хўжасининг туғроси тасвири туширилган калта камзул.

олган мулозими бор эди. Самурай териб қўйилган шамширлар қаршисига ўтирди-да:

— Қани, соҳиб, анави кўҳна денгиз орти маъданидан ясалган қора дастали шамширни кўрсат-чи... тасмаси қорами ё тўтиё рангми ўзи?.. Назаримда дурустгина қиличга ўхшайди,— деди.

— Бош устига,— деди дўкондор мудозамат билан.— Ҳой, ким бор, жанобга чой келтиринглар!.. Бугун ибодатхонамизда байрам, тумонат одам тўпланяпти, чанг-тўзондан нафасингиз қайтиб кетгандир...— У шундай дея шамширни артди.— Манави жойида пардозига сал путур етган.

— Дарҳақиқат, путур етган экан.

— Локин, ўзингиз шоҳиди бўлиб турганингиздай, шамширмисан шамшир-да! Башартики белбоғларидан жой олгудек бўлса, ўзларини асло доғда қолдирмагай. Бағоят соз буюм, нимасиниям айтай, қўли гул устанинг иши бу... Мана, ўзлари кўриб, бунга қаноат ҳосил қилсинлар.

Шу сўзлар билан дўкондор шамширни самурайга узатди. Харидор уни кўздан кечира бошлади. Қадим пайтлари самурай дўконда қурол танларкан, шу ернинг ўзида, кўчадаёқ уни қинидан суғуриб кўрарди, ўшал боис ундан олисроқ турган мақбул эди. Еш, қизиққон жангчи жўшиб, яланғочланган шамширни қулочкашлаб солиб қолиши ҳеч гап эмасди-да, ахир. Илло, бизнинг самурай қурол танлаш бобида чинакам билимдон эди. Пўлати тобидан ўтиб кетган-кетмаганлигини билмоқ учун шамширни ҳатто букиб ҳам ўтирмади. Аввало қилич белбоғида қандай туриши ва ўзига қанчалик ярашишини чамалаб кўрди, дамини текшириб, дастасини кўздан кечирди. Қисқаси, унинг қандайдир паст табақа самурайлардан эмас, балки зоти олий хатамотолар¹ насабидан экани кўзга яққол ташланиб турарди.

¹ Хатамото — ўрта асрлардаги Япониянинг ҳарбий-феодал мустабиллари хонадони Такугаванинг бевосита вассаллари унвони.

Тўғри, — деди у, — гоётда соз буюм экан. Бидзэ-
ники¹ экан, шундай эмасми?

Зукколигингизга тасанно! — деб қўйди дўкондор. —
Офарин! Камина қуллари, биз қуролсозлар ҳам буни
Тэнсё Сукэсаданинг иши деб ҳисоблаймиз. Лак бора
афсуслар бўлсинким, ўшал чоғларда у ясаган маҳсулот-
ларига ўз муҳри тамғасини босмаган.

— Хўш, соҳиб, бунга қанча сўрайсан? — деди саму-
рай.

— Ташаккур, жаноб, — жавоб берди соҳиб. — Ортиқча
сўраб ўтирмайман. Ҳозиргина айтганимдек, бордию там-
ғаси бўлганида нархи гоётда баланд бўлурди. Локин
иложим қанча, тамғаси йўқ, шундоқ экан, тақсирим ўн
тилло бера қолсинлар.

— Нима? — таажжубланди самурай. — Ун рё? Жуда
баланддан келяпсан. Етти ярим берсам қандай бўларкин?

— Унда зарар қиламан-ку! Узимга ҳам арзон тушган
эмас...

Улар зўр бериб савдолашишга тушиб кетган бир пайт-
да, қандайдир бадмаст кимса баногоҳ самураининг
мулозимига тирғалиб қолди. У мулозимнинг ёқасидан
олиб: «С-сен қ-қандай ж-журъат этдинг?!» — деб бўқир-
ди-да, гандираклаб бориб орқаси билан заранг ерга гурс
этиб ўтириб қолди. Сўнгра у амал-тақал билан туриб,
мулозимга нақ гажиб ташлагундай олайиб, уни дўппос-
лай кетди. Мулозим, мастлигидан тирғалаётганини фаҳм-
лаб, унинг муштларига жимгина чидаб тураверди. У
қўлларини ерга тираб, бошини эгганича узр сўраб гудур-
лар, бироқ бадмаст қулоқ солмас, қутургандан-қутуриб,
тобора қаттиқроқ муштларди. Самурай ўз мулозими Гос-
кэни биров дўппослаётганини кўриб ниҳоятда қаттиқ
ғижинди, лекин мастга тавозе билан таъзим қилиб, бун-
дай деди:

¹ Бидзэн — Марказий Япония вилоятларидан бири, қурол-
созларнинг ярмидан кўпроги ўша ерда тўпланган эди.

— Мулозимим қандай нодонликка йўл қўйганидан беҳабар бўлсам-да, лекин унинг учун сиздан узр сўрайман. Илтифот кўрсатиб, афв этгайсиз уни.

— Ҳали бу тўнка сенинг мулозимингмиди?— ўшқирди маст.— Вой, махлуқ, сурбет! Самурайни кузатиб юрган экансан, унинг ёнидан жилмаслигинг, ўзингни қўй оғзидан чўп олмайдиган ювош, кишига тик қарамайдиган камтару камсуқум тутмоғинг шарт-ку! •Хўш, бу киши-чи? Бу киши бўлсалар манави ўт ўчириш бочкаси ёнида ялпайиб ўтириб, бутун кўчани тўсиб олибдилар — на яёв, на уловда ўтиб бўлади... Бу қилмиши учун бир таъзирини бериб қўйишга тўғри келди!

— Утинаман сиздан,— деди самурай,— бу нодонни афв этинг. Унинг ўрнига сиздан мен узр сўрайман.

— Индамай ўз йўлимга кетаётгандим,— жаврашини давом эттирди бадмаст,— тўсатдан қоқилиб кетиб, йиқилсам-а! Нима бало экан, деб ўйладим, ит-пит ётибдими ўзи? Қарасам, манави анқов оёғини узатиб, бутун йўлни тўсиб ўтирибди, мен бўлсам, ўзингиз кўриб турганингиздек, бу махлуқнинг жатига тупроққа думалаб, бутун устбошимни расво қилдим-а! Тарбия кўрмаган сурбет экан-ку, деб ўйладим. Кейин дўппослашга тушдим-у... Балки бундай қилиш мумкин эмас, дерсан? Қани, бу ёққа рўпара қил-чи уни, яна бир таъзирини берай!

— Нодон ва бефаросат одам, бу нимаю кўппак нима, шуни эътибордан қочирмасангиз. Илтимос, гуноҳидан ўтинг,— деди самурай сабр-тоқат билан.

— Ана холос!— деди бўкириб маст.— Бунақанги гапни умрим бино бўлиб энди эшитаётибман! Самурайнинг ит кузатувида сайр қилиб юрганини кўрганмисизлар ҳеч замонда? Модомики бунинг итдан фарқи йўқ экан, унда менга бер, уйимга етаклаб бориб, маргимуш бериб қотириб қўя қолай. Йўқ-йўқ, ҳар қанча илтимос қилма, гуноҳидан ўтмайман. Хўш, хўжаси ўз хизматкорининг нодонлигию жоҳиллиги учун қандай кечирим сўраши керак? Рисоладагидай, икки қўли ерга теккунча букилиб, таъ-

зим билан: «Айбимга иқрорман, бағоят гуноҳқорман...»— дейиши керак. Хўш, сен нима қиляпсан? Қўлида қилич ушлаб туриб узр сўраган одамми сира кўрганмисан? Самурайлар ҳеч қачон бундай қилмайдилар. Мабодо мени чопиб ташламоқчи эмасмисан ўзи?

— Йўғ-э,— деди самурай,— мен бу шамширни харид қилмоқчи бўлиб кўздан кечириб турган пайтим сиз мулозимим билан жанжаллашиб қолдингиз, бор гап шу холос,

— Бу билан неча пуллик ишим бор?— деди маст.— Сотиб оласанми, йўқми, менга нима?

Мастнинг оғзидан боди кириб-шоди чиқар, самурай эса ҳануз унинг эс-ҳушини жойига келтиришга уринарди. Бу орада атрофларида тўпланиб қолган томошатаалаблар орасида бўлса қуйидагича гап-сўз борарди:

— Ҳозир олишиб кетишади...

— Нима, олишиб кетишади?

— Вой-бўй, иккаласиям самурай экан-ку, ҳозир бир фалокат бўлади...

— Нимага жиқиллашишяпти ўзи?

— Шунгаям ақлинг етмаяптими, ўша қилични талашишяпти-да... Анави маст самурай биринчи бўлиб савдолашди, нархи қиммат бўлгани туфайли ололмади, бунинг устига манави самурай йигитча келиб қолиб, буям савдолаша бошлади, шунда мастнинг жаҳли чиқиб кетди... Сўрамай-нетмай, мен савдо қилиб турган нарсани нега савдолашяпсан, деб ўдағайлади... Ҳаммаси ана шундан бошланди.

— Бе, ҳечам ундай эмас-э. Итни деб фикиллашишяпти. Сен менинг итимга маргимуш берибсан, энди ўзингникини берасан, мен ҳам унга маргимуш едираман, деяпти... Ит можароси қадим-қадимдан қолган гап. Масалан, Сираи Гомпатини¹ олайлик. Бошига тушган савдо-

¹ Сираи Гомпати (Хираи Гомпати)— Тёсю уруғидан чиққан самурай, Гетерани яхши кўриб қолиб, ўшани деб жиноятга йўл қўйган ва қатл этилган.

лар бир нт туфайли бўлган жанжалдан кейин бошланган.

— Сираям ундай эмас-э. Бу самурайлар — қариндош, тоға-жиян. Анавиниси, афт-башараси қип-қизил, маститоғаси, ёш, чиройлиси — жияни. Жияни тоғасига чойчақа бермагани учун уришишяпти.

— Э, қўйсанг-чи бекор гапни, шунчаки ўғрини ушлаб олишган.

— Бу майхўр Маруяма Хоммёдзи ибодатхонасининг ҳовлисида туради, — деди бир киши. — Илгарилари у князь Қоидэнинг хизматида эди, кейинги пайтлари йўлдан озиб, доим маст-аласт бўлиб юради, бузуқ йўлга кириб кетган. Баъзан қилич ялангочлаб, шаҳар бўйлаб одамларнинг ўтакасини ёриб, безорилик қилиб юради. Гоҳо-гоҳо қовоқхоналарга кириб, отиб олиб, ҳар хил таомлар билан қорнини тўйғазади-да, ҳақини Хоммёдзи ҳовлисидаги уйимдан бориб оласан, деб жўнаб қолади. Бу беномус самурайнинг оти Курокава Кодзо, у қайга бормасин, текин еб, текин ичишга ўрганиб қолган, ёш самурайга ҳам май олиб берармикин деган ниятда тирғаялган бўлиши керак.

— Э, гап бу ёқда экан-да! Йигитчанинг ўрнида бошқа одам бўлганида бу майхўрни нимталаб ташларди-я, лекин самурай йигит нимжон кўринади, нимталаш йўл бўлсин унга!

— Нима деяпсиз, у шунчаки қиличбозликни билмайди-да. Қиличбозликни билмайдиган самурай эса ҳамиша қўрқоқ бўлади.

Бу гаплар шивирлаб айтилаётган бўлса-да, баъзи сўзлар навқирон самурайнинг қулоғига ҳам чалинаётган эди. Шунда газабдан титраб, юзи лолақизғалдоқдай қизариб, манглайдаги кўкимтир томирлари нақ ёрилгундай бўртиб чиқди. У майхўрга яқин келиб:

— Хулласи калом, шунча узр сўраганимни инobatга олмай, можарога яхшилиқча барҳам беришни истамайдиларми? — деди.

— Унингни ўчир!— деб ўдагайлади маст.— Жуда кўр-
қитиб юбординг-ку! Шундай важоҳатли самурай бўла
туриб, муҳтарам жанобим; билмадим, бевосита сёгун¹
хонадонининг ёхуд бирон бўлак қудратли уруғнинг хиз-
матида бўла туриб, каминадай қашшоқ бир рониндан²
нафратланишдек паст кетишга уялмайдиларми? Бордию
ишни яхшиликча бости-бости қилишни истамасам-чи,
хўш, унда қўлингдан нима келарди?— шундай деб у
навқирон самурайнинг нақ башарасига тупурди.

Иш шунга бориб етгач, ёш самурайнинг тоқати тоқ
бўлди. Афти ғазабдан бужмайиб кетди.

— Аблаҳ!— деб қичқирди у.— Ҳали сен самурайнинг
бетига тупуришга ботиндингми, а?! Етар, бас, мен яхши-
ликча ажрашамиз деб ҳурматингни қилиб тургандим.
Буни истамасанг, мана, насибангни ол!

Қўли шартта Бидзэн шамшири дастасига борди. Зум
ўтмай ярқироқ тиг майхўрнинг нақ бурни олдида йил-
тираб кетди. Томошаталаб бекорчихўжалар оломони
кўрққанидан ортга тисарилди. Ҳеч бир одам кўриниши-
дан нимжонгина бу ёш самурайнинг қилич яланғочлаши-
ни кутмаган эди. Бамисоли кузак шамоли тўзитган хазон-
дай, барчалари дод-вой кўтарганча чор атрофга тўзғиб,
ҳовлилару жинкўчаларга уриб кетдилар. Дўкондор-
лар шоша-пиша дўконларини ёпдилар. Кўча сув қуйган-
дай жимиб қолди. Қочадиган жойи йўқ, ёлғиз қуролсоз
Фудзимураягина ўтирган жойида бақадек қотди-қолди,
унинг на тирик, на ўликлигини билиб бўларди.

Курокава Кодзо маст эди, шароб одамнинг асли
башарасини очиб ташлайди, бу барчага беш қўлдай аён.
Шамширнинг ярқираб кетганидан эхсонаси чиқиб шарт-
та бурилди-ю, гандираклаганича қочишга тушди. Саму-
рай чарм сандалини тупроқ йўлда шапиллатиб, уни қува

¹ Сёгун — ҳарбий-феодал ҳокими мутлақларнинг унвони,
феодализм замонасидаги Япония ҳукмдори.

² Ронин — бирер сабаб-важ билан мулкка эга бўлмай қолган
самурай. Бошқача қилиб айтганда — дайди, дарбадар.

кетди. «Тўхта!— қичқирди у.— Қўрқоқ! Мақтанчоқ! Рақибдан юз ўгириб қочиш жангчи учун номус! Тўхта! Қайт орқанга!» Шунда Қодзо қочиб қутула олмаслигини тушунди. У тўхтади, оёқлари дағ-дағ қалтирарди. У қиличининг сийқа дастасини тутганча орқасига ўгирилди. Худди шу сонияда ёш самурай югура устига наъра тортиб бостириб келди-ю, зарб билан елкасига қилич солди. Қодзо ҳирқираб овоз чиқарганча бир тиззаси билан чўккалаб қолди. Унинг тепасида турган самурай яна қилич солиб, чап елкасини кўкрагигача кесиб тушди. Қиялатиб туширилган икки зарба билан Қодзо гуруч нони янглиғ уч бўлак бўлди-қўйди. Ёш самурай зудлик билан аниқ, ҳал қилувчи зарбани берди-да, қонга беланган шамширни сизкиганича Фудзимураянинг дўкони олдига қайтди. У мутлақо хотиржам эди — зотан, рақибни ўз ўлимига ўзи сабабчи бўлди.

— Шамширни ол, Тоскэ,— деди у мулозимига,— манави бочкадаги сув билан қонни ювиб ташла.

Шу маҳалгача дўкон олдида дағ-дағ қалтираб турган Тоскэнинг даҳшатдан ранги қув ўчиб кетганди.

— Фалокатни қаранг-а, мени деб бўлди-я... Бу ишни текширганларида сиз қилганингизни билиб қолишса нима бўлади, хўжам? Унда мен нима қиламан, ўзимни қандай оқлайман?

— Шунгаям ташвишми,— деди самурай меҳрибонлик билан,— қўрқма, чўчийдиган жойи йўқ. Бутун бошли шаҳарга ваҳима солиб юрган бир ярамасни чошиб ташласам осмон узилиб ерга тушибди дейсанми.— Сўнгра у ёсанкираб қолган Фудзимураяни ёнига чорлаб, ширинсуханлик билан шундай деди: — Биласанми, соҳиб, шамширни бунчалик аъло деб ўйламагандим. Бағоят кескир экан.

Дўкондор аъзойи бадани дағ-дағ титраб:

— Йўғ-э, гап шамширдаямас, сизнинг маҳоратингизда... — деди.

— Маҳорат ўз йўриғи билан,— эътироз билдирди

самурай,—илло, шамшир ниҳоятда ажойиб экан. Бинобарин, уни етти рё икки бу¹га берсанг ишимиз битардида.

— Марҳамат, ола қолинг,— бажону дил рози бўлди бу можарога аралашиб қолишни сира-сира истамаётган Фудзимурая.

— Чўчима,— деди самурай,— сени асло безовта қилмайдилар. Илло, шаҳар соқчиларини бор гапдан иложи борича тезроқ хабардор этмоқ даркор. Довотни узат менга, сенга ўз исмимни битиб берай.

Довот дўкондорнинг ёнгинасида турган бўлса ҳам соҳиб саросимада кўрмасди. У қалтироқ овоз билан: «Ҳой бола, довотни келтир!»— деб қичқирди. Аммо ҳеч ким жавоб бермади, дўкон ичкараси жимжит эди, зеро жамики дастёрлар ҳангама бошлангандаёқ жуфтани ростлаб, дуч келган ёққа уриб кетгандилар.

— Сенга қойилман, соҳиб, баракалла, ўз шаънингга муносиб иш тутиб, дўконни ташлаб қочмадинг, жойингда қолдинг.

— Камина қулингизни беҳуда алқаяпсиз,— деб рўлдиради дўкондор.— Қўрқувдан оёқларим акашак бўлиб қолган бўлса қандай қочай...

— Довот шундай ёнгинангда турибди-ку,— деди самурай.

Шу сўздан сўнг дўкондорнинг кўзи ниҳоят довотни илғаб, самурайнинг олдига олиб қўйди. Самурай қоңқоғини очиб, мўйқаламни олди-да, иероглифлар билан наридан-бери: «Иидзима Хэйтаро», деб ўз исми шарифини битди. Кейин шаҳар соқчиларини содир бўлган воқеадан воқиф этиб, Усигомэдаги² уйига жўнади ва у ерда падари бузруквори муҳтарам Иидзима Хэйдзаэмон жанобларига барини батафсил сўзлаб берди. «Тўғри

¹ Бу — қадимий пул бирлиги; тўрт бу — бир рёга тенг.

² Усигомэ — Эдонинг шимоли-ғарбий қисмидаги қадимий даҳалардан бири.

иш қилибсан»,— деди Хэйдзаэмон жаноблари. Уш-
замоноқ ахборот бергани хатамотолар сардори Қобаяси
Гондая жаноб олийлари ҳузурига отланди. Шундай
қилиб, бу иш оқибатсиз қолдирилиб, голиб — ҳақ, мағ-
луб эса — айбдор деб топилди.

II боб

Хулласи калом, йигирма икки яшар йигит Иидзима
Хэйтаро жасорат ва матонат кўрсатиб, сурбет бир яра
масни нимталаб ташлади. Йиллар ўтиб, у билим жаво
ҳирларини териб, ақл хазинасини бойита борди. Муҳта-
рам падарининг умри фонийси тугаб, қазойи муаллақи
етгач, ворислик удумига биноан ота мулки мерос қолди
ва у отасининг номини олиб, шундан буён Иидзима Хэйд-
заэмон деб атала бошлади. Кейин суйдобаталик Хатамо-
тонинг Миякэ исмли қизига уйланиб, кўп ўтмай қиз кўр-
ди. Қизига О-Цую деб от қўйди. Қизи фариштадай сулув
бўлиб, эр-хотин уни еру кўкка ишонмас, жону дилла-
ридан ортиқ кўрардилар, зеро шу қизларидан бўлак
фарзанд кўрмадилар.

Куну ойлар тиним билмай бир-бировини қувалашиб
ўтаверди, бир кун келиб қарабсизки, О-Цую ўн олти
баҳорнинг юзини кўриб, Иидзима хонадонини гул-гул
яшнатиб турибди-да.

Илло, бу фоний дунёнинг ишлари мири кам икки
экан, тақдир бир қўли билан бир эҳсон ато этса, иккин-
чи қўли билан бунинг эвазига божини ундириб оларкан.
Иидзиманинг жуфти ҳалоли дардга чалиниб, борса
келмас саҳроси — рихлатга юз тутди. Ўз вақтида у эри-
нинг хонадонига соҳибжамол, қўл-оёғи чаққонгина қиз —
О-Куни исмли оқсочни эргаштириб келганди. Ёстиқдоши
оламдан кўз юмгач, тўшакда ёлғизлик изтиробини чека-
вериб зериккан жаноб куйлардан бирида ана ўша О-Ку-
ниния ўзига яқинлатди-ю, оқибат уни ўзига маъшуқа
қилиб олиш билан тугади. Хонадон соҳибаси бўлмаган

бу уйда ҳамма иш жанобнинг маъшуқаси қўлида — унинг мавқеи беқиёс. Ойимқиз О-Цуюнинг уни кўрарга кўзи йўқ эди, шу тахлит улар орасига нифоқу адоват оралаб қолди. Ойимқиз собиқ оқсочни назар-писанд қилмай оддийгина Куни деб атар¹, у бўлса аламиндан хонадон соҳибининг қулогини қизи ҳақидаги бўлмағур бўҳтонлар билан батанг қилгани-қилганди. Бу адоватнинг интиҳоси кўринмасди. Шунда дили вайрон бўлган Иидзима жаноблари Янагисима яқинидан чоғроқ бир мулк сотиб олиб, бекачни О-Енэ исмли ёш оқсочи билан ўша ёққа кўчириб, рўзгорини алоҳида қилиб қўйди.

Ана ўшанда у хонадони инқирозига раҳна очиб берган хатога йўл қўйганди. Орадан бир йил ўтиб, ойимқиз ўн еттига тўлди.

Иидзима жанобларининг хонадонларига Ямамето Сидзэ исмли табиб бот-бот қадам ранжида қилиб турарди. У қадимий хитой тиббиётининг билимдони саналар, амалда эса умри бино бўлиб қошиқда бемор оғзига лоақал бир маротаба дори томизмаган гапга ботир, маҳмадона табиблардан эди. Бошқа табибларнинг тўрваларида шишада суюқ дорию қоғозда кукун дорилари бўлса, бунинг бисотида фол очиб, қуръа ташлайдиган шашқолу масхарабозларнинг қоғоз ниқобидан бўлақ ҳеч вақони кўрмасдингиз. Ана шу табибнинг Нэдзудаги шюлипояларию ижарага берадиган уйларидан тушадиган даромад билан тирикчилик қиладиган Хагивара Синдзабуро деган ронин ошнаси бўларди. Табиат бу йигитга кўркам ҳусн ато этганди-ю, аммо ёши йигирмадан ошиб кетганига қарамай ҳануз уйланмаган, бунинг устига барча бўйдоқ йигитларнинг акси ўлароқ, ниҳоят-

¹ ... Собиқ оқсочни назар-писанд қилмай оддийгина Куни деб атарди... — Аксарият аёллар исми олдига «хурмат-эҳтиром» белгиси бўлмиш «О» префикси қўшиб айтылади. Ошқома нафрат билдирган пайтдагина бу префиксни тушириб дилар.

да уятчан ҳамда журъатсиз эди. Шу боисдан ҳеч ёққа чиқмай, уйни ичкаридан беркитиб олиб, уззукун китоб мутолаа қилиб, ҳасин ўйларга ботиб ўтирарди. Кунлардан бир кун унинг ҳузурига Сидзё кириб келди-да, шундай деди:

— Бугун ҳаво ажойиб, юр, Камэидодаги олхўризорларда сайр қиламиз. Қайтишда Иидзима Хэйдзаэмон деган бир танишимнинг чорбоғига бирров кириб ўтамиз. Қўй, қўй, таклифимни рад этма. Сенинг уятчан эканингни, хотин зотидан ўзингни олиб қочишингни яхши билман, лекин бу дунёда эркак учун аёллардан кўра қувончлироқ зот бормикан-а! Мен айтаётган ўша чорбоғда фақат аёллар — сулув ойимқизу унинг оқ кўнгил оқсочигина туришади, ўзга ҳеч зор йўқ. Бир ҳазил тариқасида кирамиз-да у ерга. Биласанми, қиз ҳусни жамолини суқланиб томоша қилишнинг ўз гашти, ҳаловати бор. Гулга бурканган олхўрилар, шубҳасиз, қанчалар ҳузур бахш этади одамга, бироқ у жойидан жилмайди, ундан ташқари, забони ҳам йўқ. Аёл бўлса-чи, шакарғуфторлигию товусдай хироми билан кўнглимизни асир этади. Мана, мен енгилтабиат одамман, менга аёл зоти бўлса бас... Хулласи калом, қани бўл, кетдик.

Қисқаси, табиб Хагиварани ҳоли жонига қўймай, ахийри кўндирди. Улар Камэидога ошиқдилар, олхўризорларда сайр қилдилар, уйга қайтишда эса Иидзиманинг чорбоғига бурилдилар.

— Мана, етиб ҳам келдик!— дея қичқирди Сидзё боғ эшиги ёнига етгач.— Ичкари кирсак ижозат берадиларми?

— Ким у?— уй ичкарисидан Ёнэнинг овози эшитилди.— Вой, бу жаноб Сидзё-ку! Қадамларига ҳасанот, хуш келибсиз!

— Саломат бўлгайлар, бекачим О-Ёнэ,— деди Сидзё.— Бунчалар узоқ йўқламай қўйганим узун ҳазор бора узр сўрайман. Бекам, ойимқиз саломат бўлсалар керак, деб умид қиламан. Жуда соз. Усигомэдан бу ерга кўчга-

нинглардан буён сизларни зиёрат қилмоқ учун фурсат топмоқлик осон бўлмади. Лекин бу қилмишим бари бир кечириб бўлмас бепарволикдир.

— Шунчалик узоқ йўқламай қўйдингизки,— деди Енэ,— бекам икковимиз, оз бўлмаса, бошингизга бирон мушкул иш тушмадимикин, деган хаёлга ҳам бораёздик. Биз сизни тез-тез эслаб турамиз. Бугун қаёққа боргандингиз?

— Камэидонинг чаман-чаман гулга бурканган олхўризорларини сайр этгани,— жавоб берди Сидзё.— Гуллаган олхўриларни суқланиб томоша қилиб тўймайсан, деб бекор айтмайдилар-да ўзиям. Кўриб кўзимиз тўймади бари бир, шу туфайли боғингиздаги қийғос гуллаган олхўриларни томоша қилгани изн беришингларни ўтииб сўраймиз.

— Бемалол, кўнгилларинг тусаганича томоша қилинглар!— боғ эшигини очаркан, хитоб этди Енэ.— Бундан бошимиз кўкка етади... Тортинмай кираверинглар, марҳабо.

— Саховатингизнинг чеки йўқ-да ўзиям.

Ошналар боққа ўтишди. Енэ заррача хижолат чекмай:

— Бу ерда бемалол чекишларинг ҳам мумкин... Бугун бизни йўқлаб келиб, қандай яхши қилибсиз-а. Бекам, иккимиз зерикиб, юракларимиз хун бўлиб кетди. Энди, афв этасиз, сизларни бир нафасгагина танҳо қолдираман,— деди.

— Ажойиб уй-да ўзиям...— деб қўйди Сидзё, Енэ кетгач.— Айтгандай, олиҳиммат дўстим Хагивара, сен бугун ижод қилган бояги нафис байт мени лол этди. Қандай бошланарди... э-э... ҳалиги...

Чеккани кўнгил бўлмас,
Гугурт чақиш қайда —
Чаман-чаман олхўризорда...

Тасанно! Менга ўхшаган гуноҳкор бандаларнинг байтларимиз ҳам худди ўзимизга ўхшаган гуноҳкорона чиқади:

Олхўрини мақтарману
Хаёлим ўзга ёрда —
Анвои муаттару ўзга дилдорда...

Қалай? Йўқ, ўзинг ҳам жуда бир ғалати одамсан-да. Ахир доим ўй суриб, хаёлга ботиб, кўзига китобдан бўлак нарса кўринмай юриб бўларканми?— Шундай деб Сидзё ёнидан қадини чиқарди.— Бунда жиндаккина шароб қолган, бир қултумгина ҳўпла... Нима? Ичмайман, дейсанми? Эй, билганингни қил, унда ўзим ютиб оламан.

Бироқ худди шу пайт дастурхон кўтарган Ёнэ келиб қолди.

— Афв этасизлар, сизларни ёлғиз қолдирдим,— деди у.

— Муҳтарама О-Ёнэ!— хитоб этди Сидзё.— Биз, ижозатлари билан, ойимқизни кўриш шарафига мушарраф бўлармиз деган умидда эдик! Бу киши менинг энг қадрдон дўстим, танишинглар. Бугун шунчаки айланиб, совга-саломенз, қуруққина... У, ширинликлар-ку! Қандай ажойиб. Чин кўнгилдан миннатдормиз. Хагивара, татиб кўр. Ловия ҳолва қулинг ўргилсин ширинлик-да!

Ёнэ чой қуйиб узатиб, яна ичкарига кириб кетгач, Сидзё бундай деди:

— Ол, кўпроқ еявер. Улар хурсанд бўлишади. Негаки, бутун бошли уйда бор-йўғи икки кишигина туришади, ширинлик ва турли-туман совгаю емишларни шунчалик беҳисоб келтиришадики, бари бир булар еб тамомлашолмайди, ҳаммаси моғор босиб, сасиб-бижғиб, беқорга исроф бўлади. Уйнинг бекачи ойимқизни айтмайсанми, бутун жаҳонни излаганингда бунақанги соҳибжамолни тополмайсан. Ҳозир чиқади, ўзинг кўрасан...

Сидзё булбулигёе бўлиб сайраётган бу пайтда Иидзи-маннинг қизи О-Цую кўнглини қизиқишу синчковлик забт этиб, ўзининг мўъжаз ҳамда шинамгина хонасининг сёдзиси¹ тирқишидан мўралаб, хушбичиму хушсурат Хагивара Синдзабурони кўрди. Сидзёнинг ёнида мардона, кўркам бир йигит гулдай яшнаб ўтирибди. Қошлари ҳиллол, гулгун чеҳра бу йигитдан кўзларини узолмай қолган О-Цуюнинг юраги жиз этиб, тузоққа илинган кабутардай потирлай кетди. «Жонимни олғувчи бу йигитни биз томонларга қайси шамол учирдийкин?»— деган ўй кечди хаёлидан. Қизнинг боши айланиб, қулоқ солинчоқларигача алвон тусга кирди. Ҳеч гапдан-ҳеч гап йўқ вужудини ваҳм чулғади, у гўё яширинмоқчидек дарҳол сёдзини сурди, бироқ йигитнинг чеҳраси кўринмай қолди, шу туфайли ойимқиз ўзини худди боғдаги қийғоз гуллаган олхўриларни томоша қилаётган кўрсатиб тагин сёдзини очди-да, Хагиварага ўғринча кўз қирини ташлади-ю, хижолат чекиб яна яширинди ва яна мўралади. Хуллас, ойимқиз бир қарорга келолмай, қайта-қайта мўралар ва яширинар, яширинар ва мўраларди.

— Менга қара, Хагивара, — деди Сидзё, — ойимқиз сендан кўз узолмай қолди-ку! Қара, ўзини олхўриларни томоша қилаётганга солиб, нуқул сенга тикиляпти. Мана, дўстим, бугун мени йўлда қолдирдинг, қандингни ур. Ана, яна ўзини панага олди... Тагин мўралади... Гоҳ яширинади, гоҳ мўралайди, дам мўралайди, дам бекинади, худди бекинмачоқ ўйнаётганга ўхшайди-я!

Сидзё бу маҳал қичқаришга тушган эди. Енэ шароб билан газак келтирди.

— Бекачим бир оз тамадди қилишларингни илтимос, қилди, — деди у. — Рост, унчалик тансиқ тоамлар эмас, лекин бекачим сизларга манзур бўлар, кейин одатдаги-дек ўз ҳазил-ҳузул гаплари билан хушнуд этарлар деган умидда...

¹ Сёдзи — япон уйларидаги сурма девор.

— Маъзур тутасизу, лекин шунчалик безовта бўлишнинг нима хожати борийди-я...— деди Сидзё.— Нима бу, шўрвами? Жуда соз. Ие, шароб ҳам илитилган шекилли? Гоят гўзал. Муздагидан ўзимизда ҳам борийди-я, лекин илитилганига нима етсин. Ойимқизнинг бу ёққа чиқишларининг иложи йўқмикин? Очигини айтганда, қасри олийларингга гулга бурканган олхўриларни томоша қилгани эмас, ойимқизни деб киргандик... Нима? Йўқ-йўқ, мен шунчаки...

Ёнэ хандон уриб кулди.

— Мен бекамга чиқа қолинг дегандим, у: «Жаноб Сидзёнинг дўстлари билан таниш эмасман, ноқулай бўлармикин», деди. Мен бўлсам: «Унда чиқмай қўя қолинг», дедим. У бўлса: «Ҳар қалай чиққим келиб турибди», деди.

— Э, сизларни қарангу!— хитоб қилди Сидзё.— Бу ахир энг яқин ошнам, болаликдаги дўстим-ку, деярли тепкилашиб катта бўлганмиз, десам ҳам бўлади. Ундан уялиб нима қиларканлар? Биз бирровгина бўлсаям у кишини кўриб кетайлик деб келгандик, ахир.

Талайгина илтижо-илтимослардан сўнг Ёнэ, ҳар қалай бекачини меҳмонлар ҳузурига олиб чиқди. Ойимқиз О-Цую Сидзё билан эшитилар-эшитилмас саломлашиб, уялганидан оқсочидан орқароқда ўтирди. Гўё у Ёнэга ёпишиб қолганди, оқсочдан бир қарич ажралмасди.

— Шунча маҳал йўқламаганим учун афв этгайсиз,— мурожаат қилди Сидзё унга.— Сизни соғ-омон кўриб бошим кўкка етди. Ижозатингиз билан дўстимни таниш тирсам сизга. У бўйдоқ, исм-шарифи эса Хагивара Синдзабуро. Ана энди, келинлар, танишиш шарафига қадаҳ алмаштирамиз. Ана шундай. У-ҳў! Худди никоҳ маросимига ўхшаб кетди-ку! Лекин у пайтда қадаҳлар уч қара уч марта алмаштирилади...

Сидзё тиним билмай сайрарди. Бу орада ойимқиз хижолат чекиб, айни чоғда қувончга тўлиб, дам-бадам Хагивара Синдзабурога кўз қирини ташлаб кўярди.

Илло, шу нарса аёнким, муҳаббат кўз орқали забондан кам сўзлашмайди. Мана, париру қизга маҳлиё бўлиб тикилаётган Синдзабуро юраги қинидан ёриб чиқиб, самовотда парвоз этиб юргандай ҳис этди ўзини. Улар шу тариқа ўтиришар, бу маҳал шом кириб, чироқ ёқиш фурсати етган бўлса-да, Синдзабуро уйга қайтишдан оғиз очмасди. Ахийри Сидзёнинг ёдига уйга қайтиш кераклиги тушиб қолди:

— Ҳийла ўтириб қолдик, иззатниям билиш керак.

— Ундай деманг, жаноб Сидзё, — эътироз билдирди Енэ. — Балки дўстингизнинг ўтиргилари бордир? Келинлар, бизниқида тунай қолинглар бугун.

— Бажону дил розиман, — деди шоша-пиша Синдзабуро. — Бемалол қолсам бўлади.

— Шундай қилиб, — хўрсинди Сидзё, — умум таънаю маломатини ўз бошимга ўзим сотиб оларканман-да. Дарвоқе, яна ким билади дейсиз, эҳтимол чинакам эзгулигу саховатпешалик ана шундадир! Ҳар ҳолда, шунча ўтирганмиз бугунга етар, келинлар, хайр-маъзур қилайлик.

— Маъзур тутасизлар, — деди Синдзабуро, — ҳожатга кириб чиқсам бўладими?

— Марҳамат, — деди Енэ ва уни ичкарига бошлади. Йўлакда бораётганларида у йигитга бир хонани кўрсатиб: — Бекамнинг хонаси, кейин бу ерга кириб бемалол чексангиз бўлади, — деди.

Синдзабуро миннатдорчилик билдирди. Енэ боғчага қайтгач, О-Цуюнинг қулоғига шивирлади:

— У чиққанида сув қуйиб юборинг, қўлини ювиб олсин. Мана сочиқ.

Шундай дея бекачига топ-тоза сочиқ тутқазди: «Бу — ҳаловат бахш этади бекамга, — деди Енэ ичида, — назаримда йигит унга жуда ёқиб қолди». Беқиёс садоқат баъзан шу тахлит хиёнат кўчасига бошлайди. Еш бекасини ноҳўя йўлга бошлашни у хаёлига ҳам келтирмасди, у бекасининг кўнглини кўтариш, озгина таскину дал-

да беришни истаганди — зеро, бенаси дунёга келиб ҳеч қандай ҳузур-ҳаловат тонмаган, умри ғам-андуху зерикши билан ўтаётган эди-да, ахир.

Ҳожатдан чиқиши биланоқ Хагивара кўзада илиқ сув кўтариб турган ойимқизни кўрди. Қиз шунчалар хижолатда эдики, чурқ этиб огиз очгани мажоли етмасди. «Йлтифотингиз учун ташаккур», — гўлдиради Синдзабуро. У қўлларини олға чўзди, хижолатдан кўз олди қоронғилашиб кетган ойимқиз эса сувни йигитнинг қўллари ёнидан қуя бошлади. Йигит қўлини жилдираб тушаётган сувга тутиб, бир амаллаб ювди, чўчиб эсанкираб турган ойимқиз сочиқни ҳадеганда қўйиб юборавермади. Шунда Синдзабуро моҳпайкар қиз чеҳрасига тикилган қўйи сочиқни торта бошлади. Хижолатдан ўзини унутиб қўйган қиз эса сочиқни ҳамон қўйиб юбормасди. Бир маҳал йигит тортинчоқлик билан сочиқ аралаш унинг қўлини авайлабгина сиқиб қўйди. Бу қўл сиқишувда қанчалар назокату нафосат борлигини билсангиз эди-я! Ойимқиз ҳам лола янглиғ яя-яя ёниб жавоб қайтарди.

Дўстининг ҳаяллаб қолганидан безовталанган Ямомо Сидзё ноҳўя хаёлга борди.

— Бу Синдзабуро қаёқда қолиб кетди-я? — деди у зарда билан ва ўрнидан турди. — Қетишимиз керак ахир.

— Вой, нима бу? — хитоб қилди Ёнэ, уни чалғитиш ниятида. — Бөшингиз ялтираяпти-я!

— Фонус шуъласида шундай кўринаётган сизга, — тушунтирди Сидзё. — Хагивара! — қичқирди у. — Ҳой, Хагивара!

— Қўйинг, — таънаомуз деди Ёнэ. — Ҳеч қандай ноўрин иш бўлмайди. Бекачимнинг хулқ-атворини ўзингиз биласиз-ку, у гоятда одобли, жиддий қизлардан...

Нидоят, шу пайт Синдзабуро пайдо бўлди.

— Қаёқда қолиб кетдинг? — деди Сидзё, кейин Ёнэга

юзланди.— Энди ижозатлари билан йўлга тушсак. Зиё-фат учун чин қалбимиздан ташаккур.

— Нияям дердик, кўришгунча хайр,— деди Еиз.— Афсус, жуда шошиляпсизлар...

Сидзё билан Синдзабууро шундай қилиб уйларига жўнадилар. Хайрлашаётиб О-Цуюнинг: «Агар ҳузуримга қайтмасангиз, мени оламдан ўтди деяверинг», дея пичирлаб айтган эҳтиросли сўзлари Синдзабурунинг қулоқлари остидан нари кетмас, бир соняга бўлсин тинмасди ҳам.

III боб

Эндиликда соҳибнинг маъшуқаси О-Куни танҳо ҳукмронлик қилаётган Иидзима хонадонига Қоскэ исмли йигирма икки ёшлардаги кўркам, оппоққина йигитни янги мулозим-дзоритори¹ қилиб олдилар. Бир куни, йигирма иккинчи мартда, жаноб Иидзима боққа чиққанида Қоскэни илк марта кўрди. Сёгун қасрида навбатчилик қилувчи жанобнинг бугун бўш куни эди.

— Ҳой, йигитча!— деб чақирди уни Иидзима.— Қоскэ деганлари сенмисан?

— Бахтимизга саломат бўлғайлар, валинесъматим,— деди йигит.— Ҳа, сизнинг янги мулозимингиз Қоскэ бўламан.

— Сен ҳақингда кўп яхши гаплар эшитдим,— деди Иидзима.— Айтишларича, сен астойдил, виждонан кизмат қилаётган эмишсан, гарчи хонадонимизга келганингга ҳеч қанча бўлмаган эса-да, барча сендан мамнун. Кўринишингдан, чамаси, ёшинг йигирма иккиларда... Очигини айтганда, бундай йигитни оддий дзоритори сифатида сақлаш увол.

— Эшитишимга қараганда,— тавозе билан деди Қос-

¹ Дзоритори — самурай хонадонидagi мулозим шундай аталади; бу кизматкор сафар чоғида хўжасининг оёқ кийимини кўтариб юради.

кэ,— сўнги пайтларда жаңобимнинг андак товлари қочган экан. Қалай, тузалиб қолдингизми?

— Бундайин ғамхўру меҳрибончилигинг менга маъқул тушади. Ҳа, соппа-соғман. Дарвоқе, бу кунгача бирон кимсанинг хизматида бўлганмисан?

— Ҳа, муҳтарам жанобим, турли кимсаларнинг хизматида бўлганман. Аввалига Ецуядаги темир-терсак буюмлари билан савдо қилувчи дўкондор хизматида бўлганман. У ерда бир йил тургач, қочиб кетдим. Кейин Симбасидаги темирчилик устахонасига ёлландим, у ердан эса уч ойдан сўнг жўнаб қолдим. Шундан кейин Накадоридаги китоб дўконига ёлланиб, ўн кун деганда у ердан ҳам этагимни силкиб чиқиб кетдим.

— Башарти хизмат кўнглингга бунчалик тез урадиган бўлса,— кулди Иидзима,— менинг ихтиёримда қандай хизмат қиласан?

— Сизнинг хизматингиз кўнглимга урмайди, муҳтарам жанобим,— эътироз билдирди Коскэ.— Менинг бирдан-бир орзуим самурай хизматида бўлиш эди. Менинг бир тоғам бор, ўша кишидан мени бирон хонадонга жойлаштириб қўйишни илтимос қилсам, самураининг хизматини қилиш ғоятда мушкул, дерди. У мени савдогар ва ҳунарманд-косибларга ёлланишга даъват этиб, ўшандайларнинг хизматига жойлайверди, мен ҳам у ерга олиб бормасин, аччиқма-аччиққа қочавердим.

— Айт-чи, не боисдан фақат самурайга хизмат қилмоқчисан? Бу хизмат дарҳақиқат мушкул ҳамда қаттиқ интизомни талаб этади!

— Жанобим, самурай хизматида бўлсам, қиличбозликни ўрганарман деган умидда эдим,— жавоб берди Коскэ.

— Қиличбозликни шунчалик яхши кўрасанми?— таажжубланди Иидзима.

Шунда Коскэ бундай деди:

— Менга аниқ-тиниқ маълум бўлишича, Бантё кўчасидаги Курихаси жаноблари билан сиз, муҳтарам жанобим,

бим, қадимий «синкагэ-рю»¹ мактабининг маҳорат бобида маълум ва машҳур намояндалари экансизлар. Шу туфайли мен қандай бўлмасин ана шу икки хонадондан бирининг хизматига ёлланишга аҳду паймон қилдим. Орзуим рўёбга чиқиб, мана, сизнинг хизматингизни адо этипман. Илтижоларим ижобатга ўтгани учун самовотга шукрона ўқиб юрибман. Бўш вақтларида менга оз-оздан бўлса-да қиличбозлик санъатидан сабоқ беришни муносиб кўрарлар деган умид билан сиз муҳатарам жанобларининг хизматларига бел боғлаган эдим. Боз устига, мен бу хонадонда ёш жаноб бор, бажону дил хизматини ўтаб, унинг машқу машғулотларини четдан кузатарман, деган ниятда эдим. Афсуским, ёш жаноб йўқ экан. Муҳтарам жанобимнинг Янагисимадаги чорбоғларида истиқомат қилувчи ўн етти яшар қизларигина бор экан, холос. Бу хонадонда ёш, навқирон жаноб бўлганида қандай соз бўларди-я! Самурай хонадони учун ойнмқиз нима-ю, гўнг нима, фарқи йўқ-ку, ахир!

Индзима кулиб юборди.

— Жуда сурбет экансан-ку,— деди у.— Илло, сен ҳақсан. Аёл кишининг самурай хонадони учун дарҳақиқат гўнгдан фарқи йўқ.

— Афв этгайсиз,— деди Қоскэ хижолат билан.— Ҳаддимдан ошиб, ноҳўя сўзлар чиқиб кетибди оғзимдан... Лекин, муҳтарам жанобим, ҳозиргина айтганимдек, бўш вақтларида менга қиличбозликдан сабоқ берадилар деб умид қилсам бўладими?

— Нима десамикин,— жавоб берди Индзима,— яқинда мен янги лавозимга тайинландим, эндиликда ҳар хил юмушлардан бош қашишга фурсат бўлмайди, устига-устак қиличбозликни машқ қилмоққа майдончамиз ҳам йўқ. Аммо бўш вақт топилган пайтларда бир иложини қилармиз... Дарвоқе, тоғанг нима билан савдо қилади?

¹ «Синкагэ-рю» мактаби — қадимий феодал қиличбозлик маҳоратини ўрганиш мактабларидан бири.

— Туғишган тоғам эмас,— деди Коскэ.— Шунчаки у биз истиқомат қиладиган уй эгаси олдида отам ўрнида кафил ота, яъни васий. У мени ўзига жиян қилиб олган.

— Шундоқ де... Онанг неча ёшда?

— Онам тўрт яшарлигимда ташлаб кетган экан. Айтишларича, у Этигога кетган.

— Қандай тошбағир аёл экан-а,— деди Индзима.

— Мутлақо ундай эмас, муҳтарам жаноблари. Отамнинг ноҳўя хулқ-атвори уни шундай қилишга мажбур этган экан.

— Отанг ҳаётми ўзи?

— Отам оламдан ўтган,— маънос жавоб берди Коскэ.— Менинг на ака-укам, на бўлак қариндош-уруғим бўлган, қаровсиз қолганман. Васийим Ясубэй тоға мени ўз қаноти остига олиб, тўрт яшарлигимдан тарбия қилган. У менга худди ўз туғишганидай меҳрибон... Мана энди сиз муҳтарам жанобларининг хизматингиздаман, ўтинаман, мурувватингизни дариф тутманг мендан...

Коскэнинг кўзларида ёш қалқди. Индзима Хэйдзаэмоннинг ҳам кўзлари пирпирай бошлади.

— Боракалло, — деди у. — Ота-онангни эслашинг билан кўзингга ёш келди, сенинг ёшингда кўплар отасининг хотирасини мутлақо унутиб юборадилар. Чинакам ота ўғил экансан. Хўш, отанг яқинда қазо қилганми?

— Отам мен тўрт яшарлигимда ўлган, муҳтарам жаноблари.

— Э-э, у чоғда сен, эҳтимол, ота-онангни эслоямассан...

— Мутлақо эслолмайман, муҳтарам жаноблари. Мен улар тўғрисида ўн бир ёшга тўлганимда тоғам Ясубэй жанобларидан эшитганман.

— Отанг қандай қазо топган экан?

— Уни нимталаб ташлашган экан...— дея гап бошди-ю, Коскэ бирдан ҳўнграб йиғлаб юборди.

— Бахтсизликни қара-ю,— деди Индзима.— Бу қандай рўй берган экан?

— Бу жуда катта бахтсизлик, муҳтарам жаноблари. Уни бундан ўн саккиз йил муқаддам, Хонго даҳасидаги Фудзимурая Симбэй деган қуролфушурнинг дўкони ёнида чоғиб ташлашган экан.

Иидзима Хэйдзаэмоннинг кўксига нимадир наштап каби санчилгандай бўлди.

— Қайси ойнинг қайси куни содир бўлган экан бу?— сўради у.

— Менга айтишларича, ўн биринчи апрель куни, муҳтарам жаноблари...

— Отангнинг исми?

— Унинг исми Курокава Кодзо, илгари Коидэ жанобларининг вассали бўлиб, отбоқарлик қилар, хизмати эвазига йилига юз эллик коку гуруч олар экан...¹

Иидзима ҳайратдан лол қолди. Бари тўғри келяпти. Ун саккиз йил бурун арзимас бир важдан у қўл кўтарган одам ана шу Коскэнинг отаси бўлиб чиқяпти. Ҳеч нима-ни ҳаёлига келтирмаган шўрлик йигит ўз отасининг қотили хизматига кириб ўтирибди. Иидзиманиннг юраги сиқилди, бироқ у сир бой бермай:

— Тушунаман, дарду аламинг чексиз экан...— деб қўйди.

— Шундай, муҳтарам жаноблари,— деди Коскэ.— Шунинг учун ҳам отамнинг ўчини олмоқчиман. Аммо қиличбозлик санъатини эгалламай туриб бунинг уддасидан чиқолмайман. Ахир рақибим жасур, шавкатли самурай-ку. Шу боисдан мен ўн бир ёшимдан бери қиличбозликни ўрганишни орзу қиламан. Сизнинг хизматингизга киришга муваффақ бўлганимдан ғоятда хурсандман. Муҳтарам жаноблари, ўтинаман, менга қиличбозликни ўргатинг! Олимақом жанобим, сизнинг раҳнамолигинг

¹ ...Йилига юз эллик коку гуруч олар экан.— Самурайлар ўз измиларида бўлган мулкдорлардан хизмат ҳақида пул эмас, ўз лавозимига қараб гуруч улуши олганлар. Коку сифми, ўлчови — 180 литр атрофида.

ғизда ушбу санъатдан баҳраманд бўлиб, қонли олишувда отамнинг хуни учун қасос оламан!

— Қалбинг фарзандлик бурчига содиқ қолибди,— деди Ийдзима.— Қиличбозлик санъатини ўргатганим бўлсин сенга. Илло, қулоқ сол гапимга, мана сен, отамнинг қасосини оламан, деяпсан. Мабодо ўша рақибинг ҳозир қаршингда пайдо бўлиб: «Сенинг рақибинг мана менман», деса, нима қилардинг? Ахир сен уни танимайсан, боз устига, у моҳир, чаптаст қиличбоз-ку!

— Ростини айтсам, нима қилишимни билмайман,— жавоб берди Қоскэ.— Лекин бордию менга рўпара келса, гарчи у сиз айтгандан кўра уч карра жасурроқ самурай бўлган чоғдаям, шартта устига ташланиб, бўғзини гажиб ташлайман!

— Бағоят қизиққон йигит экансан,— кулимсади Ийдзима.— Хўп, яхши, тинчлан. Рақибинг кимлигини билганигда, мен — Ийдзима, интиқом олишингда сенга ёрдам берганим бўлсин. Ҳозир эса бардам бўл, менга садоқат ила хизмат қил.

— Муҳтарам жаноблари, менга сиз ўзингиз ёрдам берасизми?— қичқириб юбораёзди Қоскэ.— Сизга қандай миннатдорчилик билдирсам экан? Сизнинг мададингиз билан ўнлаб душманларни ер тишлатаман! О, ташаккур сизга, ташаккур!

«Интиқом олишда ёрдамлашимни эшитиб қанчалар қувоняпсан-а, шўрлик»,— деб ўйларди Ийдзима Хэйдзаэмон. Фарзандлик бурчига бунчалик садоқатни кўриб танг қолган жаноб кези келганда Қоскэга сирини фош этиб, ўзини ажал домига чоғлаб беришга аҳд қилиб қўйди. Бу аҳдини у шу дамдан эътиборан қалбига мустаҳкам жо қилиб олди.

IV боб

Шундай қилиб, Хагивара Синдзабуро Ямамото Сидзэ билан бирга Камэидога қийғос гуллаган олхўризорларда сайр этгани бориб, қайтишда Ийдзиманинг чорбоғига

кирган ва у ерда Синдзабурони кутилмаганда парирӯ О-Цую мафтун этганди. Гарчи ораларида бор-йўғи сочиқ аралаш қўл сиқиб қўйишдан бўлак ҳеч гап бўлмаган эса-да, бир-бировларини бир тўшакда тонг оттиргандан кўра ортиқроқ севиб қолгандилар.

Қадимда одамлар бундай, ишларга ғоятда жиддий қарардилар. Ҳозир бошқача. «Ҳой, жонидан, кел, бир бағримга босай!»—гўё ҳазил қилаётгандай дейди эркак. «Э, ҳазилингиз билан даф бўлинг!»—жавоб беради аёл. Шунда эркак хафа бўлиб: «Бўлмаса нима қилиб биз билан гаплашиб ўтирибсан? Хоҳламасанг очигини айт-қўй, бошқаси қуриб кетгани йўқ!»— дейди. Уларни худди ижарага бўш уй қидиряпти дейсиз. Ҳа, бу гаплар бизнинг замонамиздаги гаплар. Хагивара Синдзабуро билан ойимқиз О-Цуюга келсак, улар орасида ҳеч қанақанги ножоизу нораво иш юз бермаганди-ю, бироқ йигит сулув қизга, нақ бир ёстиққа бош қўйгандай, кўзга кўринмас ришталар билан чамбарчас боғланиб қолганди.

Илло, хушхулқу хушахлоқ йигит бўлмиш Синдзабуро маъшуқаси билан учрашмоққа журъат этолмасди сира. «У ерда Иидзиманинг хизматкорларидан бирортаси кўриб қолса ҳолим на кечади?»—деб ўйларди у ваҳима ичра.—Йўқ, ёлғиз ўзим бормаганим маъқул. Сидзё келса, иккаламиз кўрсатган меҳмондўстликлари учун уларга миннатдорлик билдиргани бора қоламиз».

Бироқ Сидзё аксига олиб ҳадеганда келавермади. У зийрак одам бўлгани туфайли ўша оқшом Хагивара билан О-Цуюларнинг атворидаги ўзгаришни дарҳол пайқаб, шубҳага тушиб қолганди. «Мабодо ораларида бирон кор-ҳол содир бўлса-ю, бу гап одамларнинг қулоғига етса, куним битгани, ялтироқ бошим ортиқчалик қилиб қолади унда. Йўқ, у ёқни елкамнинг чуқури кўрсин, зотан: ўз қадрини билган эркак хавф-хатарга доримас, деб беҳуда айтмаганлар»,—дея мулоҳаза юритарди у.

Синдзабуро дўстини беҳуда кутиб, севгилиси ҳақида

ширин орзу-хаёлларга берилиб, февраль, март ва апрел ойларини танҳоликда ўтказди, бора-бора томоғида ҳатто овқат ҳам ўтмай қолди. Худди ана шундай кунларнинг бирида, ҳузурига ташқари ҳовлидаги кулба хотини иккиси ижарага олган Томодзо исмли кимс кириб келди. Томодзонинг хотини унинг рўзғор ишлари ни бошқарарди.

— Сизга нима бўлди, жаноб?— сўради Томодзо.— Мутлақо овқат емай қўйдингиз. Бугун тушликка қайрилиб ҳам қарамабсиз.

— Иштаҳам йўқ,— деди Синдзабуро.

— Тамадди қилиш шарт,— деди Томодзо.— Сизнинг ёшингизда икки баробар кўпроқ овқат ейиш керак. Ма салан, мен беш ёки олти коса лиқ тўла гуруч емасам ҳеч нима емагандай бўлиб туравераман... Остона ҳатла эшикка ҳам чиқмай қўйдингиз. Ёдингиздами, феврал ойида жаноб Ямамото билан чамандек гуллаган олхў ризорларни сайр қилиб келганингиз, ўшандан кейин анча баҳри дилингиз очилиб, ҳатто ҳазил-ҳузул қиладиган бўлиб қолганингиз... Энди бўлса соғлигингизга бутунлай қарамай қўйдингиз, ўзингизни ўзингиз хароб этярсиз!

— Менга қара, Томодзо,— деди Синдзабуро.— Сен балиқ овини яхши кўрасанми?

— Яхши кўрганда қандоқ. Гуруч дўлмадан ҳам лаззатлироқ мен учун.

— Жуда соз. Унда биргалашиб балиқ овига борамиз. Томодзо ҳайрон бўлди.

— Балиқ овини жинингиздан баттар ёмон кўрадингиз шекилли?!

— Негадир хаёлимга шу ўй келди-ю,— деди Синдзабуро,— тўсатдан кўнглим балиқ овини тусаб қолди.

— Нимаям дердим, кўнглингиз тусаётган бўлса тусаётгандир,— деди Томодзо.— Хўш, қаерга боришни истайсиз?

— Одамларнинг гапига қараганда Ёкогавада, Яна-

исима яқинида ов яхши бўлармиш. Балки ўша ёққа борадими?

— Екогава Накагавага қўйиладиган жойни айтяписизми? Э, у ерда ҳеч вақо йўқ-ку?

— Катта-катта бонитлар илинарниш.

— Қаёқдаги бўлмағур гапларни гапиряписиз, жаноб,— қаҳли чиқди Томодзонинг.— Бонитлар қачондан бери дарёда урчидиган бўлиб қолди? У ерда қармоқча илинадиган энг йириги олабуға ёки дўнгпешана... Умуман, агар ўша ёққа борингиз келаётган бўлса, юринг, кетдик.

У шу заҳотиёқ йўлга газак ҳозирлаб, бамбух идишларга май тўлатди. Сяхэйбаси кўприги ёнидаги қайиқхонадан эшкакчиси билан қайиқ ёллади. Ҳеч қанча вақт ўтмай улар Екогавага етиб бордилар. Балиқ овлаш учун эмас, Иидзима чорбоғининг панжараси ортидан бўлса ҳам севгилисини бир лаҳза кўриш умидида келган Синдзабуро дарҳол май ичишга тушди-ю, гуппа учиб, тош қотганча ухлаб қолди. Томодзо қош қорайгунга қадар ов қилди, Синдзабуронинг ухлаб ётганини шундагина билди.

— Жаноб!— деб чақирди у безовталаниб.— Туринг, жаноб. Худо кўрсатмасин, тагин шамоллаб қолманг, май оқшомлари бу атрофларда анча салқин бўлади. Эшитяписизми, жаноб, туринг! Шаробни кўпроқ ола келган эканманми, нима бало?

Синдзабуро баногоҳ кўзини очиб, атрофга аланглади. Екогавами?

— Томодзо,— деди у,— биз қаердамиз ўзи?

— Екогавада,— деб жавоб берди Томодзо.

Синдзабуро қирғоққа тикилди. Соҳилда қўшқават панжара билан қуршалган Кэннин ибодатхонаси, панжарага ўрнатилган эшик кўзга ташланиб турарди. Э йўқ, бу Иидзиманинг чорбоғи-ку, албатта...

— Қирғоққа ҳайда, Томодзо,— илтимос қилди Синдзабуро.— Ҳув анави ерда тўхтат, мен бир жойга кириб чиқишим керак.

— Қаерга кириб чиқасиз?— қаршилиқ билдирди
Томодзо.— Унда мен ҳам бирга бораман.

— Сен шу ерда кутиб тура тур мени.

— Томодзо бу ёққа, қайга борманг, ҳамиша ёнингиз-
да бўлиш учун келмаганми, ахир? Бирга борамиз!

— Тентак,— деди Синдзабуро тоқатсизланиб.— Сев-
ги ишида ҳамроҳ халал беради, холос!

— Ие, ҳазиллашяпсизми дейман-а!— кулди Томод-
зо.— Лекин бу яхши гап...

Шу маҳал қайиқ қирғоққа бориб тақалди. Синдза-
буро эшикка яқинлашди, аъзойи бадани қалтираб, чор-
боққа жавдиради. Эшик қия очиқ эди, уни салгина итар-
ганди ланг очилиб кетди. Синдзабуро панжара ичкарисиг-
а ўтди. Ичкарида нималар бор эканини билгани туфай-
ли боғни оралаб тиккасига ҳовуз бўйидаги қарағайга
қараб бораверди, қарағай тагига етгач эса бурилиб, бу-
талар ёқалаб юрди. Мана, ниҳоят, О-Цуюнинг хонасига
етди. Ойимқиз ҳам уни севар, ажрашган онларидан буён
фақат уни ўйлар, ҳижрон изтироби ўтида қовриларди. У
кимгаки боқмасин, ўша одам кўзига Синдзабуро бўлиб
кўринарди. Мана ҳозир ҳам йигит эшикка яқинлашиб,
хона ичкарисига мўралаганида у бирдан қичқириб, ўз
кўзларига ишонмай:

— Бу сизмисиз, жаноб Синдзабуро?— деб юборди.

— Секинроқ, секинроқ,— деди Синдзабуро.— Афв
этгайсиз, шунча маҳал дом-дараксиз кетдим. Бу ерга яна
бир бор келиб, кўрсатган меҳмондўстлигиниз учун мин-
натдорчилик билдиришни жуда-жуда истардим. Лекин
Ямамото Сидзё ўшандан бери қорасини кўрсатмай қўй-
ди, ҳузурингизга ёлғиз келиш эса ноқулай кўринди.

— Келганингиз жуда яхши бўлди!— хитоб қилди
О-Цую.

Унинг ибою тортинчоқлиги қайга йўқолибди! У бутун
борлиқни унутиб, Синдзабуронинг қўлидан тутди-ю, паш-
шахонага етаклади. Қувончга тўлганидан гапиролмай,
қўлларини Синдзабуронинг тиззасига қўйди-ю, кўзлари-

дан қувонч ёшлари томчилади. Бу ёш томчилари ўз ҳам-дардлигини билдириш ниятида бегона кимса кўрсин учун атайлаб тўкилувчи ёшлар эмас, чинакам бахтиёрлик, қувонч ёшлари эди. «Энди менга бари бир,— ўйлади Синдзабуру. — Бўлганича бўлар». Шу ернинг ўзида, пашшахонадаёқ, икковлари бир ёстиқни баҳам кўрдилар. Шундан сўнг О-Цую муаттар мушк-анбарлар қутичасини келтириб:

— Бу ноёб қутича онамдан мерос.— Буни сизга эсдалик учун совға қилмоқчиман,— деди.

Синдзабуру қутичани кўздан кечирди. Кузак паллада капалаклар учиб-қўниб юрган дала манзараеи, фил сую-гию зарҳал билан нақшланган ноёб қутича эди бу. О-Цую Синдзабуруга қопқоғини бериб, қутисини ўзи олиб қолди. Икковлари шу тахлит ширин суҳбат қуриб ўтириганида, қўққисдан фусума¹ сурилиб, хонага О-Цуюнинг отаси, жаноби Йидзима Хэйдзаэмон кириб келди. Уни кўрган ошуқ-маъшуқлар оҳ тортиб юбордилар. Юраклари қинидан чиқай деганидан қилт этишга мадорлари етмай, девор янглиғ қотиб қолгандилар. Хэйдзаэмон қўл фонусини баландроқ тутиб, ғазаб билан:

— Цую, бу ёққа кел! Хўш, ўзлари ким бўладилар?— деди.

— Мен беномус бир ронинман,— жавоб берди Синдзабуру.— Исминим Хагивара Синдзабуру. Дарҳақиқат катта, офир гуноҳ қилдим.

— Хўш, Цую,— деди Хэйдзаэмон,— сен Кунни менга тинчлик бермайди, отам ҳадеб тўнғиллайди деб шиква-шикоят қилиб, алоҳида туришни хоҳлагандинг, бирорта осойишта-осуда жойга кўчириб қўйишимни сўрагандинг. Мен сени мана шу ерга кўчириб келтиргандим — хўш, оқибати нима бўлди? Эркак кишини олиб кириб ўтириб-санми ҳали бу ерга? Ота-она кўздан йироқда фўхш ишлар билан шуғулланмоқ ниятида овлоқроқ жойни истаган

¹ Фусума — сурма тўсиқ.

эканлитинг кўриниб турибди эндиликда. Хатамотонинг қизи уйига бегона эркакни киритиб ўтирса-я! Бордию бу гап ошкор бўлса, менинг шармандаи шармисор бўлишим, шаънимга ўчмас иснод ёғилишига ақлинг етадимми ўзи? Иидзима ўз хонадони шаъни, ор-номусини пок сақлай олмаган деб тавқи-лаънат ёғилади-ку менга?¹ Локин энг катта гуноҳинг — сен авлод-аждодларимиз олдида бизни бадном қилдинг. Отасининг ор-номусини, ўз қизлик ҳаёсию иффатини унутган эй ифлос, ҳозирлигингни кўр, сени шу топдаёқ ўз қўлим билан чопиб ташлайман!

— Шошилманг!— дея қичқириб юборди Синдзабу-ро.— Менга қулоқ солинг! Ғазабингиз ўн чандон ҳақли ва асосли, лекин ойимқиз эмас, мен, ёлғиз менгина айбдорман бу ерда! У қизлик шаъни, ор-номусини унутгани, мени хонасига етаклаб киргани йўқ, аксинча, уни авраб, йўлдан урган мен! Илтимос қиламан, унинг ҳаётини сақлаб, мени ўлдириг!

— Йўқ!— деб фарёд қилди О-Цую.— Йўқ, ота! Ҳаммасига мен айбдорман! Мени нимтала, фақат Синдзабурони кечир!

Бир-бировларига гал бермай, бири иккинчисини ажал сиртмоғидан халос этишга уриниб, Хэйдзаэмон оёғига бош уравердилар. Хэйдзаэмон қиличини яланғочлади.

— Ҳеч қайсингга шафқат йўқ,— деди у бўғилиб.— Зино қилганларнинг ҳар иккиси ҳам қилмишига яраша жазосини олиши керак. Биринчи бўлиб қизим ўлади. Қани, ибодат қил.

Шундан кейин у қиялатиб даҳшат билан қилич урганди, сочи «симада» усулида турмакланган бош гурс

¹ Иидзима ўз хонадони шаънини... пок сақлай олмаган...— феодал суди қонунослари ахлоқ-одобга эид, гуноҳ содир бўлган онла бошлигини жазога лойиқ деб билган (унда ўз-ўзини ўлдиришга ҳукм этишгача жазо чоралари бўлган).

этиб оёғи остига тушди. Ҳагивара Синдзабуро ўтакаси ёрилиб, мук тушди. Шу заҳоти Хэйдзаэмоннинг шамшири унинг башарасини чеккасидан нягигача гарчча ажратиб ташлади. У инграб, чалқанчасига ётиб қолди...

— Жаноб! Жаноб,— ташвишланиб уни тортқилади Томодзо.— Нимага додлаяпсиз? Нақ ўтакамни ёриб юбордингиз-ку. Яна шамоллаб қолманг...

Синдзабуро ниҳоят кўзини очди-ю, чуқур нафас олиб, енгил тортди.

— Сизга нима бўлди?— Сўради Томодзо.

— Менга қара, Томодзо,— нафаси тикилиб деди Синдзабуро,— елкамда бирор нарса борми?

— Бор албатта,— жавоб берди Томодзо,— одатдагидай кийингансиз. Нима, совқотдингизми?

— Э, буни айтаётганим йўқ... Бошим жойида турибдими деб сўраялман. Узиб ташланмабдими?

— Бугун жуда ҳазилкаш бўлиб кетдингизми,— деди Томодзо.— Ҳеч қаерингиз узиб ташланмаган, бошингиз жойида турибди.

Синдзабуродан ҳатто тер чиқиб кетди. Демак, ҳаммасини тушида кўрибди. Тўғри, О-Цуюни жуда-жуда кўргиси келганди. Бу — беҳосият аломат, тезроқ қайтиш керак деган қарорга келди. Шунда у:

— Томодзо, уйга кетдик. Тезроқ, тезроқ жўнайлик,— деди.

Қайиқ шитоб билан орқага қайтарди. Қирғоққа келиб тўхтаганларида Синдзабуро қайиқдан тушмоқчи бўлганди, Томодзо уни тўхтатди.

— Манавингиз тушиб қолибди, жаноб, манг,— деди у. Синдзабурога ниманидир узатиб.

Синдзабуро у узатган нарсани олиб, кўзларига яқин келтирди. Бу тушида унга Йидзиманинг қизи совға қилган, кузак чоғи далада капалаклар чарх уриб юрган манзарали мушк-анбар қутичасининг қопқоғи эди. У ҳайрат ичра қопқоққа тикилган кўйи, қўлига қандай келиб қолганини англолмай, чуқур уйга толди.

Иидзима Хэйдзаэмон юксак, ажойиб фазилатли, баркамол, саховатли одам эди. У ҳар жиҳатдан етук санъаткор бўлиб, айниқса қиличбозлик бобида ном таратган, зеро у қадимий «синкагэ-рю» маҳорат мактабининг барча нозик жиҳатларию бутун сир-асрорини эгаллаганди. Ёши қирқда бўлиб, ўз тоифасидаги одамлардан ажралиб турарди. Аммо шунга қарамай, маъшуқаси Куни (беномус жувон) қўшнининг ўғли — Гэндзиро деган йигит билан ўйнашиб юрар эди. Жаноб навбатчиликка кетган ҳар бир тунда ана ўша Гэндзиро боғ томондаги орқа эшикдан яширин кириб келарди. О-Куни эшикни атайин очиқ қолдирар, бу эса ҳеч кимнинг хаёлига ҳам келмас, заррача шубҳаланмасди ҳам, чунки жанобларнинг оромгоҳу хобхоналарига ҳамиша О-Кунининг ўзи қарарди.

Иигирма биринчи июль кечаси ҳам худди шундай бўлди. Иидзима жаноблари тунги навбатчиликка жўнади, маъшуқаси эса ўйнашига ишора бўлсин учун очиқ қолган боғ эшиги олдига гэта¹ чиқариб қўйди, оқсочга ровоннинг дарча-қопқоқларини четга суриб қўйишни буюрди. «Бугун жуда дим, одам бўғилиб кетяпти,— дея зорланди у.— Тоза ҳаво кириб турмаса ухлолмайман».

Гэндзиро уйдагиларнинг бари уйқуга кетганига ишонч ҳосил қилгач, боғ йўлкасидан яланг оёқ шипиллаганча келиб, суриб қўйилган дарча-қопқоқнинг очиқ жойидан ровонга ўтди-да, писиб О-Кунининг хобхонасига кирди.

— Намунча кеч қолдинг?— ранжиганнамо сўради О-Куни.— Кутавериб кўзларим тешилди, жиғибийроним чиққанидан на қиларимни билмай қолдим.

— Узимниям жон-жон деб барвақтроқ келгим борийди-я, лекин иложим бўлмади,— деди Гэндзиро.— Иесиқ-

¹ Гэта — ёғоч кавуш.

дан уйдагилар ҳадеганда ётишавермади. Акам, опам, онам, ҳатто хизматкорларгача — ҳаммалари ўтириб елпинишгани-елпинишган. То ётгунларича аранг чидаб турдим... Менга қара, бу ишларимизни ҳеч ким пайқамаганмикин ўзи?

— Чўчима, ҳеч ким пайқагани йўқ. Жанобнинг шахсан ўзи сенга ҳомийлик кўрсатгандан кейин кимнинг ҳам хаёлига келарди бу гап? Аканг гуноҳингдан ўтгандан кейин бизнинг уйимизга бемалол киришинг учун имкон туғдириб берган мен ўзимман. Жанобнинг кўнглини бошлаб сенга мойил қилган ҳам менман. Жанобим доно ва зийрак одам, агар орамиздаги гапнинг сал иси чиққан бўлса дарров пайқаб оларди, лекин ҳеч нимадан шубҳаланмаётганини кўриб турибсан-ку.

— Тўғри,— деди Гэндзиро,— амаким жудаям доно одам, очигини айтсам, ундан ўлардай қўрқаман. Иннай-кейин, қилган майда-чуйда гуноҳларим учун Оцукадаги қариндошларимизникига жўнатишганида акамни бу ёққа яна қайтиб келишимга ижозат беришга кўндирган ҳам шу киши. Ана шундай валинеъматимнинг маъшуқаси, яъни сен билан илакишиб қолганим фош бўлса — қандай даҳшат бу!

— Менга шундай дейишга қандай тилинг борди?— О-Кунининг жаҳли чиқди.— Тошбағир экансан, билдингми! Мен сени деб жонимни жабборга топширишга тайёр турсаму сен бўлсанг мендан қутулиш учун қаёқдаги ваз-корсонларни ўйлаб топишдан нарига ўтмайсан... Гапимга қулоқ сол, Гэн, жанобнинг қизи ўлди, бошқа меросхўри йўқ, четдан бировни меросхўр қилиб танлаши шарт!¹ Мен шу тўғрида гап очиб, қўшнимизнинг ўғли Гэндзиро бунга мос эмасмикин, деб шама қилгандим,

¹... четдан бировни меросхўр қилиб танлаши шарт.— Бу ерда бегона онладан бирор кимсани, баъзан ҳатто хизматкорини меросхўр ўрнида ўғил қилиб олиш ёки ўғиллик ҳаққи-ҳуқуқи билан куёв қилиш удуми ҳақида гап борапти.

лекин жаноб сени, ҳали жуда ёш, ўз йўл-йўриғини топиб олганича йўқ, деди...

— Валинеъматимнинг суюкли маъшуқаси қўйнига кириб олганимдан кейин нимаям дердим, йўлимни тополмаганим шу-да...

— Гап бундай, Гэндзиро,— деди қатъий қилиб О-Куни.— Жаноб ҳали узоқ умр кўради. Агар мен доимо унинг ҳузурда бўлсам-у, сени бировга*ўғил қилиб бериб юборишса, ана унда кўришолмаймиз. Бордию бунинг устига, хотининг чиройли чиқиб қолса мени бутунлай унутиб юборасан. Шундоқ экан, сенга айтадиган гапим бор: агар мени чинакамига севсанг жанобни ўлдирасан!

— Нима!— хитоб қилди Гэндзиро.— Уз валинеъматим, амакимни ўлдираманми? Йўқ, бу иш қўлимдан келмайди. Ҳали виждонимдан бутунлай айрилганим йўқ.

— Эндиликда виждону нонкўрлик устида бош қотириб ўтиришнинг фурсати ўтган,— деди О-Куни.

— Бари бир, амаким бу атрофда «синкагэ» мактабининг энг зўр устаси, менга ўхшаганлардан ўнтасини ўйинчоқ қилиб нариги дунёга жўнатади-я! Мен бўлсам қиличбозликда нўноқларнинг нўноғиман!

— Тўғри, қиличбозликда жудаям нўноқсан,— изтеҳзо-ла деди О-Куни.

— Ҳамма гап ана шунда... Бу камчилигим учун мазах қилиб кулишнинг ҳожати йўқ!

— Қилич ишлатиш қўлингдан келмайди, бу рост,— деди О-Куни,— лекин сен жаноб билан тез-тез балиқ овига чиқиб турасан. Чамамда, келаси ойнинг тўртинчи куни Накагавага боришга келишгансизлар, шундай эмасми? Ана ўша ерда жанобни сувга итариб, чўктириб юборасан.

— Рост, амаким сузишни билмайди... Йўқ, бари бир бундан иш чиқмайди. Ёнимизда қайиқчи ҳам бўлади-ку, ахир.

— Қайиқчини қилич билан чопиб ташлайсан. Қилич-

бозликда ҳар қанча нўноқ бўлганингдаям, ақалли қайиқчини чопиб ташлашни эпларсан?

— Қайиқчини-ку, албатта, эплаштирман-а...

— Жаноб сувга йиқилганида жаҳлинг чиқиб кетган бўласан-у, қайиқчининг дарҳол уни излашга ҳалал берасан. Ҳар хил куракда турмайдиган гапларни топиб тирғаласан, тортишасан. Ишқилиб орадан икки соатлар чамаси вақт ўтгунича излашга йўл қўймайсан. Уликни топиб чиққанидан кейин ҳаммасига сен айбдорсан, деб уни чопиб ташлайсан. Қайтишда қайиқхонага кириб, хўжайинга учрайсан. Унга қайиқчи қўполлик қилиб туртиб юборган эди, хўжайин сувга чўкиб кетди, шунда газабим қайнаб қайиқчини ўша жойидаёқ чопиб ташладим, дейсан. Яна бунда фақат қайиқчигина айбдор эмаслигини, унга қўшиб хўжайинини ҳам қиличдан ўтказиш лозимлигини, лекин сен мурувват юзасидан ишни бостибости қилиб юборишга аҳд этганингни, шу боисдан ҳам хўжайинга бу тўғрида чурқ этиб оғиз оча кўрмасликни буюрасан. Ўз жонидан кўрққан қайиқхона соҳиби турган гапки, оғиз очишга ботинолмайди. Кейин ҳеч нима кўрмагандай уйингга қайтасан-у, ўша замоноқ акангдан зудлик билан ўзингни Иидзима хонадонига меросхўр қилиб беришларини сўрайсан, чунки жаноб Иидзиманинг вориси йўқ, деб тушунтирасан. Шундан сўнг бу гапни хатамотолар сардорига хабар қиладилар, кейин сени ўнгил қилиб олиш тўғрисидаги масала тасдиқлаш учун олий ҳазратга жўнатилади. Бу орада биз, жанобнинг тоби қочиб қолди, деб хабар қиламиз. Сен, ниҳоят, асранди меросхўр ҳуқуқини қўлга киритганингдан кейин, жаноб ҳаётдан кўз юмди, деб эълон қиламиз. Шундай қилиб сен бу хонадонга эга бўласан-у, иккаламиз бир умрга қовушамиз. Бизнинг хонадонимиз сизларникига қараганда хийла бадавлат, кўплаб ажойиб либосларинг, антиқа қуролларинг бўлади.

— Жуда усталик билан тўқибсан!— қойил қолди Гэндзиро.

— Уч кечаю уч кундуз мижжа қоқмай бош қотирдим,— деди О-Куни.

— Қойил, жуда зўр!

Шаҳват ва молпарастилик домига илинган О-Куни билан Гэндзиро пинҳона равишда ана шундай разилона режа туздилар. Бу аснода дарвоза ёнидаги мўъжазгина хонасида димиқиб, ухлаёлмаган содиқ дзоритори Коскэ ҳовлига чиққан эди. «Ҳеч қачон бу йилгичалик иссиқ бўлмаганди-да ўзиям»,— дея гўлдираб қўйди елпигич билан елпинар экан. Боғ ичра айланиб юриб, тўсатдан шабадада қимирлаб турган қия очиқ орқа эшикка кўзи тушиб қолди. «Қизиқ,— деди ўзига ўзи,— мен ўзим беркитгандим-ку, ахир, яна нега очилиб қолибди? Ие, бу ерда гэта ҳам борақан-ку... Биров ичкарига кирганга ўхшайди. Анави қўшни саёқ йигит билан О-Кунининг хатти-ҳаракати ёқмаяпти менга, илакишиб қолишмаган-микин тагин?»

У оёқ учида уй томон бориб, қўлларини тош зинага тираб, ичкарига мўралади. Жонини тикиб бўлса ҳам садоқат билан хизмат қилишга қасамёд этган жанобини ўлдирмоққа шайланаётганларини эшитиб, Коскэ ғазабдан қутуриб кетди. Йигирма ёшлар атрофидаги қизикқон йигитча эмасми, у борлиқни унутиб, дарғазаблик билан бурнини тортиб қўйди.

— О-Куни,— чўчиб шивирлади Гэндзиро,— биров борга ўхшайди!

— Худо юракдан ҳам берган экан-да ўзи,— деди О-Куни.— Қимам келарди бу ёққа?

Шунга қарамай, ҳарқалай қулоғини динг қилди, аллақимнинг беркиниб турганини дарров сезгандай бўлди.

— Ким у?— деди у.

— Мен, Коскэман,— жавоб берди дзоритори.

— Вой, яшшамагур сурбет-эй!— дея бобиллади О-Куни.— Ярим кечаси аёллар хобгоҳига яқинлашишга қандай журъат этдинг?

— Жуда исиб, димиқиб кетганимдан бир оз айланай деб чиққандим.

— Жаноб бугун кечаси хизматда,— деди О-Куни қатъий оҳангда.

— Ҳа, биламан. Ҳар йигирма биринчи куни кечаси у хизматда бўлади.

— Билсанг, дарвоза олдидан нега жилдинг? Қоровул дарвозани қўриқлаши керак, сен бўлсанг жойингни ташлаб, яна-тагин аёллар хобгоҳи олдидаги боғчага шамолдагани келибсан! Шошмай тур, бу қилмишинг учун таъзирингни ейсан ҳали!..

— Тўғри, мен қоровулман,— деди Қоскэ.— Лекин менинг вазифам фақат дарвозани қўриқлаш эмас. Шунингдек, уйни ҳам, боғни ҳам — ҳамма-ҳаммасини қўриқлашим керак. Хобгоҳга ўғри-муттаҳамлар бостириб кириб, жанобимга қилич билан ташланадиган бўлса, мен ёлғиз дарвозани ўзини қўриқлаб ўтиравермайман-ку!

— Қулоқ сол, яхши йигит,— деди О-Куни.— Агар жаноб сенга илтифот кўрсатаётган экан, бу кўнглингга келган ишни қилавер дегани эмас-ку, ахир. Бор, хизматкорлар хонасига бориб ёт. Бу уйдаги ётоқхоналарни қўриқлаш менинг зиммамда.

— Шунақами?— деди Қоскэ.— Хўш, хобгоҳларни қўриқлаш сизнинг зиммангизда бўлса, нега энди боғ эшигини очиқ қолдирдингиз? Очиқ қолган эшикдан эса на яхшилиқни, на ор-номусни биладиган бир кўппак, нопок махлуқ писиб кириб, жанобим хонадонидаги энг мўътабар, энг ноёб нарсаларни ифлос тумшуғи билан очофатларча ялаб-юлқаб, ҳаром қилиб ётаверсин эканда. Э, йўқ, тун бўйи шу ердан жилмасам ҳамки, бари бир ўша махлуқни қўлга тушираман. Қаранг, мана, гэта ётибди бу ерда, демак, уйга кимдир кириб олган!

— Қирса нима бўпти?— деди О-Куни.— Ахир бу қўшнимиз, жаноб Гэндзиरो-ку.

— Хўш, жаноб Гэндзиро нима учун ташриф буюрибдилар?

— Бу сенинг ишинг эмас! Сен дзориторисан, шундоқ бўлгач, жўна, бориб дарвозани қўриқла.

— Лекин жанобимиз ойнаинг йигирма биринчи куни навбатчиликда бўлишидан жаноб Гэндзиро ҳам яхши хабардорлар-ку. Таажжуб, ўзлари йўқларида жанобимизни кўргани кирибдилар-да!

— Ҳеч қанақанги таажжубланадиган жойи йўқ. У жанобни кўргани кирган эмас, ахир.

— Тўғри, жанобни эмас, сизни йўқлаб кирган. Кейин аллақандай махфий иш билан.

— Тилинг қандай борди бунга?— аччиғланди О-Қуни.— Нима бало, мендан гумонсираяпсанми?

— Ҳеч нарсадан гумонсираётганим йўқ. Хаёлингизга гумонсираяпти деган фикрнинг келиши қизиқ бўлди-ку. Ахир, назаримда, фақат хотинларгина турадиган уйга, бунинг устига ярим кечада эркак кишининг кириб олганини кўрганида, мендан бошқа ҳар қандай одам ҳам ҳайрон бўлиши турган гап-да.

— Э, жуда ошириб юбординг-ку. Жаноб Гэндзиронинг олдида уятга қўйдинг мени. Мен тўғримда бундай хаёлга қандай бординг?

Бу гапларни бошдан-оёқ эшитиб турган Гэндзиро гапга аралашиш фурсати етди деб ўйлади. У қўшнисининг маъшуқасига кўз олайтиришдан тоймайдиган мугамбир, аблаҳ одамлардан эди. Бундан ташқари, у замонларда самурай билан оддий хизматкор — дзоритори мавқеи орасида ер билан осмонча фарқ бор эди. Хуллас, Гэндзиро ичкаридан чиқиб келди-да, жиддий оҳангда.

— Коскэ, нималар деяпсан ўзи? Қани, берироқ келчи!— деди.

— Нима хизматлари бор?— деб жавоб берди Коскэ.

— Гапларингни эшитиб жуда ҳайрон бўлиб қолдим,— деди Гэндзиро.— Сенинг шама қилишингча, биз О-Қуни хоним иккимиз номақбул мулоқотда бўлган бўлиб чиқяпмиз. Эҳтимол, илгарилари саёқ юрганим учун уйдан қувиб, Оцукадаги қариндошларимизникига жўнат-

ган пайтлари бунақанги шубҳаларга ишонса бўларди. Лекин ҳозир мен меросхўрликка ўтмоқчи бўлиб юрибман, ҳаётимдаги шундай жиддий дамлар арафасида бунақанги маломат эшитишни истамайман.

— Башарти шундай жиддий йўлга қадам ташлаш арафасида турган экансиз,— деди Коскэ,— унда аёл киши уйига ярим кечада, хўжаси йўқ пайтда келиб нима қиласиз? Бу билан ўзингизни, худди атайлаб қилгандек, бирон ножўя нияти бўлса керак-да, деган шубҳа остида қолдирасиз-ку! Уғил бола билан қиз болани етти ёшда ноқ ажратиб қўйиш, боғда этик кийиб юрмаслик, нок остида бош кийимини тўғриламаслик одатлари маълумми сизга ўзи?

— Унингни ўчир!— ўшқирди Гэндзиरो.— Менга бундай сурбетларча қўпол муомала қилишни сенга ким қўйибди! Бордию мен юмуш билан кирган бўлсам-чи? Бу юмушим хўжайиннинг бор-йўқлигига дахлдор бўлмасачи? Хўш, унда нима дейдилар?

— Бу хонадоида валинеъматимга дахли йўқ ишнинг бўлиши мумкин эмас,— деди Коскэ.— Мабодо ўшандай юмуш борлигини исбот этсангиз, мени нима қилсангиз ҳам майли.

— Мана, ўқи!— дея Гэндзиро бир варақ қоғозни Коскэнинг афтига қараб отди.

Коскэ ерга тушган қоғозни олди. Бу қоғозда қуйидаги хат битилган эди:

«Жаноб Гэндзирога. Ижозатингиз билан шуни эсла-тиб қўймоқчиманки, Накагавага балиқ овлагани, илгари келишиб олганимиздек, келаси ойнинг тўртинчи куни борамиз. Шу боисдан марҳамат кўрсатиб, мабодо буни истасангиз ва бўш вақтингиз бўлса, ҳатто тун чоғида ҳам, хонадонимга тортинмай кириб, хийла яроқсиз қолга келиб қолган ов буюмларимни тартибга солишдек илтифот кўрсатурсиз деган умиддаман. Қамоли эҳтиром билан Ийдзима Хэйдзаэмон».

Коскэ гангиб қолди. У мактубни диққат билан кўз-

дан кечирди. Ҳаммаси тўппа-тўғри, хат хўжайиннинг ўз қўли билан битилган.

— Хўш, энди қалайсан?— истехзо-ла сўради Гэндзиро.— Ахир сен саводхон одамсан-ку? Хўжайиннинг ўз хатида тунда бўлсаям кириб, ов буюмларини гузатиб қўйишимни кўрга ҳассадек қилиб аниқ ёзиб қўйган эканми? Бу кеча иссиқда ухлаёлмаганимдан келгандим. Сен бўлсанг мендан шубҳаланиб, каллангга қаёқдаги бемаъни гаплар келиб, оғзингга келган гаплар билан мени ҳақоратлаб, ранжитиб ўтирибсан! Хўш, энди сени нима қилайлик?

— Айтаётган гапларингиз, кўрсатаётган важларингизнинг бари сариқ чақага ҳам арзимаydi,— деб жавоб берди Қоскэ қош-қовоғини уйиб.— Агар манави хат бўлмаганида, мен ўзимнинг ҳақ эканимни исботлардим. Лекин хат қўлимда турган экан, мен таслимман. Қай биримиз чиндан ҳам ҳақмизу қай биримиз гуноҳқормиз, буни ўз виждонингиздан сўраб кўринг. Фақат бир нарса-ни, менинг шу хонадоннинг хизматкори эканимни, мени қиличдан ўтказиш эса бемаънилиқ эканини унутманг.

— Сенга ўхшаган ифлос ҳайвонни қиличдан ўтказиб, қўлимни булғаб ўтирарканманми?— нафратомиз деди Гэндзиро.— Уласи қилиб калтаклайман, шуям кифоя. Бирорта таёқ-паёқ топилмайдими?— у О-Кунига мурожаат этди.

— Мана, марҳамат,— дея жувон унга таёқ узатди.

— Бу адолатдан эмас, жаноб,— деди Қоскэ.— Мени майиб қилиб қўйсангиз хизматимни қандай ўтайман?

— Агар бировдан шубҳалансанг, буни тўғри бетига айт,— деди Гэндзиро.— Исбот-далил келтир. Хўш, сен О-Куни хоним икковимизни бир тўшакда қўлга туширдингми? Хўжайин таклиф қилгани сабабидан кирдим бу ерга. Мана, насибангни ол, аблаҳ!

У қулочкашлаб туриб таёқ билан Қоскэни урдию, Қоскэ эса оғриқдан вой-войлаб:

— Бари бир ёлғон гапиряпсиз. Ҳавоб қайтаришга

ожиз дзориторини ургандан кўра, яхшиси виждонингизга қулоқ солинг, — деди.

— Овозингни ўчир! — Гэндзиरो ўшқириб Коскэга ташланди. Коскэ додлаганча ерда у ёқдан-бу ёққа думаларди. Гэндзиро зарба устига зарба бериб, охири тўхтади, Коскэ нафрат билан унинг афтига тикилди. Гэндзиро йигитнинг манглайига урди. Шунда пешанаси ёрилиб, қон тирқираб кетди.

— Сен аблахни аслида ўлдириш керак эди, — деди Гэндзиро, — лекин шафқат юзасидан ҳаётингни сақлаб қоляпман. Мабодо бундан буён ҳам шунақанги бемаъни гапларни валдирайдиган бўлсанг, жонингдан умидингни узавер. Сизнинг хонадонингизга эса, О-Куни хоним, иккинчи қадам босмайман.

— Агар кирмай қўйсангиз, — эътироз билдирди О-Куни, — унда биздан янада кўпроқ шубҳаланадилар.

Аммо жуфтакий ростлаб қолиш учун қулай баҳона топилганидан суюнган Гэндзиро жувоннинг сўзларига қулоқ солиб ўтирмай, яланг оёқ боғнинг тош тахтачалар ётқизилган йўлкасидан зипиллаганича жўнаб қолди. О-Куни оғриқ алаmidан вой-войлаётган Коскэга ўғирилди.

— Ҳа, таъзирингни едингми? — деди у. — Ўзинг айбдорсан. Қўшнигаям шунақа гапларни гапирарканми одам?! Нимага ўралашиб ётибсан бу ерда ҳалигача? Бор, қорангни ўчир!

О-Куни бор кучи билан унинг бўксасига тепди. У йиқилиб, тиззаси тошга қаттиқ урилди. О-Куни тўсиқни суриб, хонасига кириб кетди. Коскэ бўлса ғазабдан овози титраб, ўзича гудранарди: «Ҳайвонлар, вой ҳайвонлар-э, ярамас итлар, ифлос ишни қиларга қилиб қўйиб, мени дўппослашгани ортиқча, хўжайин қайтсин, ҳамма-ҳаммасини айтиб бераман... Йўқ-йўқ, тўғридан-тўғри айтиб бўлмайди, хўжайин улар билан албатта юзлаштиради. Улар ўзларини оқлаш учун хатни рўкач қилишади. Мен бўлсам уларнинг гапларинигина эшитдим, хо-

лос, бошқа далилим йўқ. Бунинг устига анави Гэндзиро самурай хонадонидан, мен-чи, мен бўлсам бор-йўғи бир дзориториман, вассалом. Қўшнилариинг ҳурмати юзасидан ҳам мени уйдан қувиб юборишлари мумкин... Агар мен бу ердан ҳайдалсам, валинеъматимни ўлдиришлари аниқ. Бошқача йўл тутиш керак. Гэндзиро билан О-Кунига найза санчиб, кейин қорнимни ёриб ташлайман». Содик Қоскэ ана шундай қарорга келди. Хўш, бу ёғи нима бўларкин?

VI боб

Йигирма учинчи июнь куни, Хагивара Синдзабуро Иидзима хоним ҳақида ширин хаёлларга берилиб, уйда танҳо ўтирганида тўсатдан Ямамото Сидзэ келиб қолди.

— Сени йўқламаганимгаям аллазамон бўлиб кетди,— дея валдирашга тушди у.— Ана бораман, мана бораман, деб отланаман-у, лекин билсанг, бу ер — Адзабудан жуда олис-да ўзиям. Очиғини айтсам, эринаман, устига-устак ҳаво ҳам жуда исиб кетиб, ҳатто каминаларига ўхшаган от табибларининг эшик турминишам бузишяпти беморлар. Қисқаси, шунақа гаплар, ҳаммаси бир бўлиб, сира фурсат бўлмади, шу бугун бир иложини қилдим... Ие, рангинг бир ҳолатда, мазанг йўққа ўхшайди.

— Ҳа, ўзимни жуда ёмон сезяпман,— деди Синдзабуро.— Апрельнинг ўрталаридан бери ётибман. Сира иштаҳам йўқ, томоғимдан овқат ўтмайди. Сени қара-ку; шунча маҳалдан бери қорангни кўрсатай демадинг. Жаноб Иидзима чорбоғига яна бир бориб, миннатдорчилик билдиргим, лоақал битта қутичада ширинлик элтиб бергим келдики, бу ёғини асти сўрама... Сенсиз ёлғиз ўзим қандай борардим, ахир...

— Ҳали хабаринг йўққа ўхшайди-ку,— деди Сидзэ,— Шўрлик Иидзима хоним оламдан ўтган.

— Нега оламдан ўтади?

— Ушанда сени уйига бекор бошлаб борган эканман. Афтидан, у сенга ошиқи шайдо бўлиб қолган, унинг хонасида ораларингда бир кор-қол бўлганди-ёв... Бирон жиддий иш бўлган деб ўйламайман, албатта, лекин мен у ёққа қайтиб қадам босмадим. Яратганинг ўзи асрасин-а! Отаси билиб қолганидами, нима бўларди де? «Қани ўша кўшмачи Сидзё?»— деб қидиришга тушарди. Ана унда шиф этарди-ю, ялтироқ бошим сапчадай юмаларди кетарди. Йўқ, менга саломатликлари керак! Яқинда Индзиманинг уйига кирган эдим, жаноб Хэйдзаэмон қизи вафот этганини, кейин оқсочи О-Енэ ҳам у дунёга равона бўлганини айтди. Мен гап орасида ундан нима бўлганини сўраб-суриштирдим. Аста-секин ойимқизнинг сенинг ишқингда адойи тамом бўлганини тушундим. Ана, кўрдингми, оқибатда сен жиноятчи бўлиб чиқдинг. Башарти эркак одам ҳаддан зиёд чиройли бўлиб туғилса, у жиноятчидир. Ана шунақа гаплар, дўстим. Ҳа, майли, ўтган ишга салавот, ўлганлар ўлиб кетди, энди бизнинг қўлимиздан нимаям келарди. Ақалли унинг арвоҳига дуо ўқиб, ибодат қил. Хайр.

— Шошма, Сидзё!— Синдзабуро уни тўхтатишга уринди, бироқ Сидзё аллақачон ғойиб бўлганди.— Кетиб қолди... Ҳеч бўлмаса қайси ибодатхонага дафн этилганини айтмай, шамолдай ғойиб бўлди қўйди... Қандай даҳшат, шўрлик қиз ростдан ҳам менинг ишқимда куйиб ўлган бўлса-я?

Унинг боши айланиб, вужудини қайтадан ноумидлик чулғаб олди. Оқ кўнгил, мулоим одам бўлгани сабабли соғлигига бутунлай путур етди. У эндиликда куну тунларни марҳума маъшуқасининг исми битилган тахтача остидаги хонаки маъбуда рўпарасида тоат-ибодат билан ўтқаза бошлади.

Бу орада Бон байрами¹, ўн учинчи июль ҳам етиб

¹ Бон байрами — марҳумларни хотирлаш куни; ўн учинчи июль.

келди. Оқшом барча ҳозирликни кўриб бўлган Синдзабуро ровонга бордон тўшаб, хуш бўй таратувчи чилчи-роқни ёқиб, оппоқ кимоносини кийди-да, елпигич билан чивинларни қувиб, ғамгин кўзларини жавдиратиб тўлин ойга тикилди. Баногоҳ гов ортидан гэта шарпасини эшитиб қолди. У атрофга аланглаб, икки аёлга кўзи тушди. Уттиз ёшлар чамасидаги, сочини «марумагэ» усулида турмаклаган кўркам жувон олдинда келяпти. Унинг қўлида ўша замонларда расм бўлган, саллагул шаклидаги шоҳи соявонли фонус. Орқасида эса сочи «симада» услубида баланд қилиб турмакланган ёшгина қиз келяпти. Унинг эгнида куз гиёҳлари тусидаги, этаги ҳамда енгларига гул тикилган устки кимоно, шоҳи оби¹ билан бели боғланган, ол рангли ички кимоно шундоққина кўзга ташланиб турибди. Қўлида дастаси локланган елпигич. Мана, аёллар ой ёғдусига чиқишди. Синдзабуро тикилиб қолди. Нима гап ўзи? Ахир бу О-Цую, Иидзиманинг қизи-ку! У ўрнидан туриб, қизни яхшироқ кўрмоқ учун бўйнини чўзиб қаради. Унга кўзи тушган аёллар тўхташди. Шунда олдинда келаётгани хитоб этди:

— Тушимми, ўнгимми! Жаноб Хагиварами бу? Синдзабуро ҳам уни таниди.

— О-Ёнэ хоним? Бу қанақаси бўлди?

— Учрашамиз деб сира ўйламагандим-а,— деди Ёнэ.— Бизга сизни қазо қилди дейишган эди-ку, ахир.

— Қанақасига?— ажабланди Синдзабуро.— Менга бўлса, сизларни вафот этишди дейишган эди.

— Ҳай-ҳай, ундай дея кўрманг-а, бу бехосият аломат-а. Сизга шундай дейишга тили борган одам ким экан ўзи?

— Қани, ичкарига киринглар, марҳамат,— эсига тушиб қолди Синдзабуронинг.— Эшик ҳув анави ерда, очиб кираверинглар...— Аёллар ровонга кўтарилишганда эса у бундай деди:— Сизларни йўқлаб бормаганимдан

¹ Оби — энли белбоғ, япон аёллари кийимининг зарурий бир қисми.

гойтда хижолатдаман... Яқингинада Ямамото тўсатдан жириб келди-да, икковингларни ҳам ўлдига чиқарди...

— Вой ярамас-эй,— дея хитоб қилди Енэ.— Бизнинг ҳузуримизга бориб, сизни ҳам оламдан ўтди, деди. Биламан, сиз оқ кўнгил одамсиз, сизни лақиллатиш қийин эмас... Бу гапларнинг қайдан ва қандай келиб чиққанини фаҳмлаш жуда осон. Уша ташрифингиздан кейин бекам эртаю кеч сизни ўйлайдиган бўлиб қолди. Сал эсдан чиқаргандай бўлади-да, яна тўсатдан сиз тўғрингизда гап очади. Гоҳо ҳатто жанобнинг ҳузурларидаям гапириб қолади. Шунини ҳам айтиб қўяйки, хўжайинимизнинг уйда О-Кунини исмли маъшуқаси бор, жуда ярамас жувон. Бу гапларнинг бари ўшанинг жирканч найранглари. Ҳаммани, сизниям, бекамниям умидларингни пучга чиқариш ниятида, бизга сизни ўлди деб айтишга, сизга эса бекамни вафот этди, деб хабар қилишга Сидзёни ўша кўндирган. Сизнинг ўлимингизни эшитганда бекам шўрлик ҳатто сочини қирқтириб, роҳиба бўлишига оз қолди. Сочини қирқтирмай ҳам қалбан роҳиба бўлиш мумкин-ку, деб аранг қайтариб қолдим уни. Худди шундай пайтда, аксига олгандай, хўжайин бекамни турмушга чиқасан деб қисталанг қилди. Бекам бундан бош тортди — ўлсам ҳам эрга тегмайман, яхшиси бирорта уйланган йигитни меросхўр қилиб асрай қолинг, деб туриб олди. Отасининг ғазаби қўзиб кетди: сен мендан яшириқча бирортаси билан топишгансан, деб дағдаға қилди. Бекамни шартта чопиб ташлай деса, кўзининг оқу қораси, яккаю ягона фарзанди. Шунда ҳам бари бир, ярамассан, бузуқсан, сени Янагисимада қолдирмайман, уйдан ҳам қувиб юбораман, деди. Шундай қилиб, бекам икковимиз уйдан кетиб, Сансакига кўчиб келдик, ҳозир хароба бир кулбада турибмиз. Мен унча-мунча чеварлик қилиб, амал-тақал билан кун кечиряпмиз, бекам бутун кунини ибодатда ўтказяпти. Бугун, Бон байрами шарофати билан барча ибодатхоналарни зиёрат қилиб сая кечикиб қолдик...

— Бошимизга ҳали шунақа савдолар тушди деяги!— деди Синдзабуро.— Мен ҳам шу кунларни ойимқизнинг шаънига марсия битилган тахтача остидаги маъбуда ҳузурда тоат-ибодат билан ўтказдим, гапим рост, ўзларинг кўришларинг мумкин...

— Уни хотирлаганингиз учун ташаккур сизга,— деди Ёнэ.— Бекам эса фақат битта гапни топиб олган, мени уйдан қувиб солган бўлсалар ҳам майли, мени чопиб ташласалар ҳам майли, ишқилиб, у мени севса бас, дейди... Менга қаранг, жаноб Хагивара, бекам бугунча шу ерда тунаса малол келмайдими сизга?

— Бош устига,— жавоб берди Синдзабуро.— Лекин ичкарига орқа эшикдан кирганинглар маъкул. Гап шундаки, қўрамда Хакуодо Юсай деган қуръаандоз фолбин туради. Мен унга мутеман, у эса бағоят синчков, инжиқ одам. Шу сабабли мен унинг бирон нимадан заррача хабар топишини истамасдим...

Шундай қилиб, аёллар кечаси Синдзабуроникида тунаб, ғира-шира тонгда кетишди. Ҳар қандай ҳавода: на ёмғир, на шамолни писанд қилмай, сурункасига етти кеча келишди. Шу ерда тунаб, тонг ёримасдан жўнаб кетаверишди. Ошиқ-маъшуклар бир-бирларини нақ ялаб-юлқагундай бўлишар, оқибатда Синдзабуро бутунлай эс-ҳушидан айрилаёзди. Бу орада, шундоқ кўрган ёнидаги кулбада турадиган Томодзо, хўжайиннинг хонасида ҳар кун тунда аёллар шивир-шивирини эшитиб, ташвишга тушиб қолди. «Хўжайинимиз жуда содда-да,— деб ўйларди у.— Бемаъни аёллар бош-кўзини айлантириб олишмаса гўрга эди». Шундай хаёл билан у ўн тўққизинчи кун кечаси секин эшик ёнига писиб келиб, ичкарига мўралади. Хобгоҳда пашшахона тутиб қўйилибди. Пашшахона ичидаги ярқироқ бордонда Синдзабуро билан ёшгина аёл ёнма-ён ўтириб олиб, ёш келин-куёвлардек муҳаббат гаштини суриб, тортинмай-нетмай суҳбат қуришяпти.

— Отам ростдан ҳам уйдан қувган, қайтиб киритмай-

диган бўлса,— деди жувон,— О-Ёнэ икковимизга уйингдан жой берасанми?

— Бўлмасам-чи, жой берганда қандоқ,— жавоб берди Синдзабуро.— Шундай бўлса мен ўзимни бахтиёр қисоблардим, лекин сен унинг яккаю ягона қизисан, шундай бўлгач, бундан умид қилиш беҳуда деб ўйлайман. Ишқилиб бизни, гўлани шартта иккига бўлиб ташлаганларидай, бир-биримиздан жудо қилмасалар бўлгани!

— Мен бўлсам комил ишонч билан айтаманки, сендан бўлак ҳеч кимга тегмайман,— деди аёл.— Отам буни билса била қолсин, ўлдирса ўлдира қолсин, бари бир фақат сени дейман. Яна-тагин мени ташлаб кетмагин!

Шундай деб аёл унинг тиззасига бошини қўйиб, назокат билан кўзларига тикилди. Аёлнинг йигитни жонидан ҳам ортиқ севиши яққол кўриниб турарди. «Жуда ғалати жувон эканми,— хаёлидан ўтказди Томодзо.— Гаплари жуда бамаъни-ку... Қани, тузукроқ кўриб олай-чи». У пашшахона четини аста кўтариб қаради-ю, даҳшат ичра ўзини орқага ташлади. «Арвоҳ... Рўё!»— қўрққанидан ранги кўкариб, тили гапга келмай қолди. У худди туш кўраётгандай алаҳсираганча, ёрдам сўраб қуръандоз Хакуодо Юсайнинг ҳузурига чопди.

VII 606

О-Қуни билан Гэндзиронинг разилона тил бириктирганларидан хабар топгач, содиқ Коскэ ўз-ўзига шундай деди: «Ҳеч қачон бундай бўлмайди. Бу бузуқларнинг ёстигини қуритиш керак, ўзга чора йўқ. Ўлсам ўламанки, аммо бу хонадондан кетмайман, бўлмаса улар жанобимни ҳалок қилишади». Шундай қарорга келиб, хизматкорлар хонасига қайтаркан, у бетоблигини айтиб хонасидан қайтиб чиқмади.

Тонг отгач, Иидзима жаноблари келди. Ҳаво ниҳоятда иссиқ бўлганидан О-Қуни унинг олдига чўк тушиб (гўё

меҳроб қаршисида ибодат қилмоққа шайланган одамдай) елпиғич билан жанобни елпий кетди.

— Валинеъматимни соғ-саломат кўриб бошим кўкка етди,— деди у.— Бу иссиқда тобингиз қочиб қолмаса эди деган хавотирдаман ҳамиша.

— Мен йўғимда ҳеч ким йўқлаб келмадимми?— суриштирди Иидзима.

— Сизни Аикава жаноблари мунтазир бўлиб кутяптилар,— жавоб берди О-Куни.— Сизга учрашмоқчи эканлар.

— Аикава Сингобейми? Яна табиб масаласида маслаҳат сўраб келгандир-да. Шунақанги антиқа чол-да ўзи... Айт, кира қолсин.

Бироқ кекса Аикава таклиф қилишларини кутиб ўтирмай, хобгоҳга тўғри бостириб кириб келаверди.

— Бемаврид кириб келганим учун афв этгайсиз,— деди у салкам қичқириб.— Иидзима жаноблари аллақачон қайтган кўринадилар-ку. Умид қиламанки, соғ-саломат қайтгандирлар? Лутфан афв этишингизни сўрайман, кўпдан йўқламай қўйдим жанобларини. Бир ёқда хизматга борасиз, бегим кунлари юмушдан бўшамасиз, бунинг устига саратон жазирамасини айтмай-сизми!

— Ҳа, иссиқ жуда баланд,— қўшилди Иидзима.— Хўш, ойнмқиз О-Тоқунинг аҳволи қалай, тузалиб қолдими?

— Қизимнинг ҳали ҳам мазаси йўқ,— деди Аикава хўрсиниб.— Уни деб озмунча ташвиш чекдимми-я. Бошимни ҳар ёққа уриб кўрдим, ҳеч бир наф чиқмаяпти. Дарвоқе, худди шу боисдан келгандим... Вой-бўй, намунча иссиғ-а! О-Куни хоним, яқингинада мени жуда яхшилаб меҳмон қилгандингиз-да, жуда ўрнига қўйгандингиз-да. Ташаккур сизга... Ушанда ҳатто раҳмат ҳам айтмабман-а... Ҳм... Э-э... Ҳа, иссиқ. Жуда иссиқ.

— Бирпас нафасингизни ростланг,— маслаҳат берди Иидзима.— Сал баданингиз совисин, айна ундан кейин бир оз ўзингизга келасиз.

— Иидзима жаноблари, ҳузурингизга бир илтимос билан келгандим,— деди Аикава.— Утинаман, мурувва-тингизни дариф тутмасангиз.

— Қани, илтимосингизни эшитайлик-чи?

— О-Куни хоним олдиларида бир оз ноқулай бўлармикин дейман... Кейин, хизматкорлар дегандай... танҳо сўзлашишимизнинг имкони бўлмасмикин?

— Нега бўлмас экан... Ҳаммаларинг чиқинглар, бу ерга ҳеч ким кирмасин!— буюрди Иидзима.— Қулогим сизда,— Аикавага мурожаат этди у.

— Иидзима жаноблари,— деди Аикава.— Бу кун ҳузурингизга алоҳида бир ўтинч билан келдим. Гап қизимнинг дардмандлигига дахлдор. Биласиз, у кўпдан буён бетоб. Қўлимдан келганини қилдим, лекин фойдаси бўлмади. Дарди нима экани ноаниқ. Ниҳоят, у кеча оқшом кўнглидаги гапни айтди менга. Узиниям бошлаб адабини бердим-да! Шу маҳалгача нега айтмадинг, беномус махлуқ, отанга бўлган ҳурматинг шуми, деб тоза койидим. Хабарингиз бор, етти ёшида онасидан етим қолган, ҳозир ўн саккизга кирди. Эркак бошим билан катта қилдим, шу боисдан у худди эркакларга ўхшаб ўсган, ҳеч нима келмайди қўлидан, бу телба отасидан ўтиб қаёққа ҳам борарди дейсиз... Утинаман сиздан, Иидзима жаноблари, сўзларимдан кулманг, биздан нафратланманг...

— Ҳўш, дарди нима экан?

— Ўзингиз билганингиздек, яккаю ягона фарзандим, тезроқ ичкуёв қилиб кўнглим тинчисин дегандим. Гарчи ўзим унақанги тақводор одам бўлмасам ҳамки, тоатибодат қилиб, дуойи жонини қилсам қизим тезроқ тузалиб кетармикин деган умидда эдим. Кеча кечқурун қизим касалининг сабабини айтиб қолди. У менга шунақанги гапни айтдики, бунни ҳатто энагасига ҳам ай-

тиб бўлмайд-я.. Худди отасига ўхшаб ғирт аҳмоқ...
Илло, ўтинаман, биздан нафратланманг.

— Хўш, нимадан касал бўлган экан?

— Мен бўлсам қандай қилсам дардидан халос бўларкин, деб ташвиш чекиб, не-не табибларга кўрсатмадим, буни қаёқдан билибман дейсиз? Бу дарддан на худолар, на Будда халос эта олади. Нега дарров айта қолмадинг, деб уришдим.

— Хўш, нима экан ўша дарди ахир?

— Нима деб айтишимни ҳам билмайман. Айтсам кулмайсизми?

— Сира тўшунмай қолдим,— тан олди Иидзима.—
Ҳар қалай нима гап экан?

— Ростини айтганда,— ниҳоят журъат этди Аикава,— ҳамма гап хизматкорингиз Қоскэда экан. Ўзингиз, Иидзима жаноблари; кўпинча менинг ҳузуримда мақтардингиз уни. Жуда садоқатли одам, самурайлар авлодидан, гарчи ҳозир дзоритори даражасигача пастлаб кетган бўлса-да, фарзандлик бурчига содиқ, умуман ажойиб йигит, деб кўп гапирардингиз. Сиз тағин, унинг на уруғ-аймоғи, на ёр-дўстлари бор, шу туфайли ўзим ғамхўрлик қиламан унга, бирорта хонадонга меросхўрликка бериб, чинакам самурай қилиб етиштираман, деб айтгандингиз. Хулласи калом, уни мақтаганларингизни эшитиб, уйга боргач, бу гапларни гапириб, хизматкорларимга ўдағайлаб, Иидзима жанобларининг Қоскэсидан ибрат оларинг, дердим. Ошпазимиз О-Сан уни, кўриниши ҳам ёқимтой, хушмуомала, оқ кўнгиллигини айтмайсизми, деб мақтагани-мақтагани. Ҳатто энагагача уни мақтаб таърифини келтирарди... Умуман, оқибат шундай бўлибдики, қизим... ишқилиб кулмайсиз-да, Иидзима жаноблари... Уф, хижолатдан ҳатто тер чиқиб кетди-я... Хулласи калом, қизим ўша Қоскэни севиб қолиб, ўз ёғида ўзи қовирлаётган экан. Қандай номус-а! Ҳеч кимга, ҳатто энагасига ҳам бу ҳақда чурқ этиб оғиз очмай юрса-я, фақат кеча оқшом менга кўнглини ёзди...

«Нима қилиб шу маҳалгача оғзингга толқон солиб юрибсан,— дедим унга,— ахир сен самурайнинг қизи эмасмисан? Ҳатто қайсидир дзёрури¹да ҳам: «Қашшоқ бўлсак қашшоқдирмиз, аммо мен жангчининг қизиман», дейилмаганми ахир? Самурайнинг қизи бўла туриб, номусу бурчингни унутиб, бировни севишга қандай журъат этдинг, бу ҳам етмагандек, касал бўлишга бало борми? Ўша Қоскэнинг нимаси ёқа қолди сенга, ахир бисотида зангори камзулию ёғоч қиличидан бошқа ҳеч вақоси бўлмаса. Наҳотки шунчали чиройли бўлса», деб роса койидим. Шунда қизим мана бундай деб жавоб берди: «Йўқ, дада, мен жаноб Қоскэни чиройли бўлгани учун севганим йўқ». «Бўлмаса нимаси учун?» — деб сўрадим мен. «Садоқати учун,— жавоб қилди у.— Кимки ўз хўжасига садоқатли бўлса, у фарзандлик бурчига ҳам содиқ бўлади». «Шундай,— дедим мен,— бу ҳақ гап, кимки ота-онасига содиқ бўлса, бурчига ҳам содиқ қолур, бурчига содиқ одам эса албатта ота-онасига вафоли бўлур». Шунда қизим менга: «Бир йиллик рўзгор учун бор-йўғи юз қоп гуруч оламыз, мана, сизни бирор кимсанинг четдан ўғил қилиб асрадингиз, кейин тоатибодатга тушдингиз ҳам дейлик, борди-ю, ўша асрандингиз бемаъни одам чиқиб қолса нима бўлади? Гуручни кам оламыз, унда қийин аҳволда қолиб, сизнинг олдингиздаги бурчимни адо этолмайман-ку. Шунча яхшиликларингиз эвазига ёмон, ноқобил фарзанд бўлиб қолишни истамайман. Ана шунинг учун ҳам мен, гарчи дзори-тори, оддий хизматкор бўлса-да, соф, ҳалол одамни хонадонимизга қабул қилганимиз маъқул эмасми, ана ўшанда бундай садоқатли эр билан сизга астойдил хизмат қиламиз-ку, деб ўйлагандим. Шу сабабдан Қоскэни севиб қолдим, ҳатто дардга чалиндим»,— деди. Шун-

¹ Дзёрури— дoston. Дзёрури ўқийдиган бахшилар ўрта асрларда Япония шаҳарларида жуда машҳур бўлганлар; шунингдек, Ўғирчоқ театрларида қўйиладиган пьесанинг номи.

дай деб юм-юм ёш тўкиб, оёқларимга йиқилиб узр сўради. Уй-мулоҳазаси наздимда оқилона туюлди, кейин мен Иидзима жанобларидан Коскэни бизга меросхўрликка беришларини илтимос қиламан, деб ваъда бердим унга. Утиниб сўрайман, илтимосимни рад этманг, илтижо қиламан!

— Нимаям дердим, эҳтирому эътиборлари учун раҳмат,— деди Иидзима Аикава жим қолгач,— Аксинча, хурсанд бўламан.

— Розимисиз?— қичқириб юбораёзди Аикава.— Бағоят миннатдорман сиздан!

— Илло, буни аввал ўзига айтиш лозим. Ишончим комилки, боши осмонга етади. Унинг розилигини олишим биланоқ сизга хабар қиламан.

— Унинг розилигининг менга нима кераги бор?— ажабланди Аикава.— Сизнинг розилигингизнинг ўзи кифоя!

— Афв этгайсиз, сизнинг хонадонингизга меросхўр бўлиб мен бормаيمان-ку, ахир!

— Коскэ рад қилолмайди,— деди Аикава ишонч билан.— У бурчига содиқ йигит, бинобарин, сиз нимани буюрсангиз у шунга рози бўлади. Фақат сиз, Иидзима жаноблари, унга амр этсангиз бўлгани. Бу йил мен эллик бешга, қизим ўн саккизга тўламыз, шу боисдан мен меросхўрим масаласи қандай ҳал бўлишини ҳозироқ билиб кетишни истардим. Утинаман, илтимосимни рад этманг!

— Яхши, розиман,— деди Иидзима.— Башарти кўнглингизда заррача шубҳа-гумон бўлса, қилич ўпиб қасамёд этишим мумкин.

— Асло-асло, бир оғиз сўзингизнинг ўзи кифоя! Бағоят миннатдорман сиздан... Мен бориб қизимга хабар қилай, бир хурсанд бўлсин. Маълумингизким, башарти бориб, шундай-шундай гап, Иидзима жаноблари қарши эмаслар, лекин аввал Коскэнинг ўзидан розилигини сўрашлари керак экан, дёсам, Коскэ нима деркин, деб у

жуда хафа бўлиб кетарди. Эндиликда, ҳаммаси аниқ бўлди, бу бошқа гап. Суюнганидан бир-икки товоқ гуручни ейди-ю, дарди ҳам тарқаб, ҳеч нарсани кўрмаган-дек бўлиб кетади. «Хайрли ишни ортга сурма», деган мақол бор. Шундоқ бўлгач, хўп десангиз, эртага хизматдан қайтишингиз биланоқ фотиҳа қилиб қўя қоламиз. Жаноб Коскэни ҳам бирга олиб борасиз, илтимос, қизимга бир кўрсатай... Хўп, мен кетдим!

— Бир қадаҳ ичарсиз балки?— таклиф қилди Иидзима, бироқ қувончга тўлган ва терлаб-пишган Аикава бу хушxabарни қизига етказишга шошилиб, шу топдаёқ жўнашга изн сўради. У шартта буриларкан устунга урилиб кетиб, вой-войлаганча уйдан отилиб чиқиб кетди.

— Вой овсар-эй,— деди Иидзима кулиб.— Ҳой, ким бор, уни кузатиб қўйинглар!— У ғоятда мамнун эди. Мағрурона қиёфада буюрди:— Коскэни чақиринглар!

— Коскэнинг мазаси йўқ,— деди О-Куни, ичкарига кириб келаркан.

— Ҳечқиси йўқ,— деди Иидзима.— Бир нафасгагина чақир.

— О-Такэ,— деб О-Куни оқсочга буюрди.— Бориб, Коскэга жаноб чорлаётганини айт.

О-Такэ хизматкорлар хонасига югурди.

— Коскэ!— қичқирди у.— Тур, ҳой Коскэ! Жаноб йўқлаяптилар!

— Ҳозир бораман,— жавоб берди Коскэ.

«Пешанам ёрилган-ку,— деб ўйлади у.— Шу турқим билан жанобнинг кўзига қандай кўринаман?— Аммо садоқатли хизматкор бошига нима тушган чоғида ҳам итоат этмоғи шарт.— Зарур бўлгач, шу туришдаям боравераман-да энди»,— деган қарорга келиб, Иидзима жанобларига рўпара бўлди.

— Берироқ кел, Коскэ,— деди Иидзима, унга кўзи тушар-тушмас.— Ҳаммаларинг боринглар, бизни холи қолдиринглар.

— Шундай иссиқда валинеъматим кундалик хизмат

билан ўзларини толиқтириб қўймасалар дейман...— ғўлдиради Қоскэ:

— Менга айтишларича, тобинг қочиб ётган эмишсан,— дея гап бошлади Иидзима.— Илло, мен сени бошқа зарур гап билан чақиртирган эдим. Гап бундай: Сўйдобатада турадиган Аикава чолнинг О-Току исмли қизи бор. Ёши ўн саккизда. Бағоят сулув қиз, шунингдек, хулқ-атвори жойида, отасига ниҳоятда меҳрибон. Садоқатингни эшитиб сенга ошиқ бўлиб, ишқингда куйиб, дардга чалиниб қолибди. Аикава сени меросхўрликка берасиз деб ҳоли-жонимга қўймади, мен розилик бердим.

Шундай деб Иидзима Қоскэга қараб қўяркан, унинг пешанасидаги жароҳатни кўриб қолди.

— Шошма-шошма, Қоскэ,— деди у,— пешанангга нима қилди?

— Афв этинг,— ғўлдиради Қоскэ.

— Нима, ёқалашдингни? Бемаънилигини қаранг-у! Ҳаётида муҳим бир ўзгариш бўлай деб турган бир пайтда турқини расво қилганини... Садоқатли хизматкор ўз хўжасининг хизматидагина жароҳатланиши мумкин, бундан хабаринг йўқми ҳали? Башарти чинакам самурай бўлганинда бу ўлим билан баробар эди сен учун!

— Ёқалашганим йўқ,— деди Қоскэ.— Юмуш билан чиққан эдим, жаноб Миябэнинг уйлари ёнида черепица тушиб кетди. Тўғри пешанамга келиб тушди. Жуда ноқулай иш бўлди, кечиринг мени. Бу иш жаҳлингизни чиқарганидан ғоятда афсусланаман, жаноб...

— Лекин, назаримда, бу черепицадан бўлган жароҳатга ўхшамайди. Хўп, майли. Ҳар қалай ёдингда бўлсин: муштлашиш ва шикастланиш номақбул иш. Сен қинғирликни билмайдиган тўғри йигитсан, бироқ, рақибинг айёрликка ўтганини кўрганинда тўғри, ошқора ҳаракат қилиш ярамайди. Бунда сабр-тоқат керак. Сабр-тоқат иероглифи бекорга «қилич» ва унинг остида «юрак» шакли билан тасвирланмайди. Зеро, бирон ор-

тиқча қадам ташлашинг билан кўксингга тиг санчиладиган вазиятда сабр-тоқат ниҳоятда зарур. Бировнинг хизматига ёлландингми, тамом, сен батамом хўжангнинг измида бўласан, буни асло ёдингдан чиқара кўрма. Охиригача бурчингга садоқатли бўл. Ҳеч қачон бемулоҳаза, шошмашошарлик билан иш тутма. Макр-хўйла бобида устунлик қиладиган кимсага қарши борма асло.

Жанобнинг панду насихатлари Коскэга қаттиқ таъсир қилди, у кўз ёши аралаш миннатдорчилик билдирди:

— Валинеъматим, эшитишимча, сиз келаси ойнинг тўртинчи куни балиқ овига бормоқчи экансиз... Лекин бекамнинг, қизингизнинг олаждан ўтганига ҳали ҳеч қанча вақт бўлгани йўқ-ку! Утинаман, дарёга боришни кечиктиринг, тагин бирон фалокат рўй бериб юрмасин.

— Яхши, яхши,— тоқатсизлик билан деди Иидзима.— Балиқ овини кечиктирамиз, хавотир олма. Ҳозир гап бунда эмас. Хўш, сен Аикаваникига борсанг...

— Қандай юмуш билан?

— Юмушга бало борми? Аикаванинг қизи сени севиб қолибди, шу сабабли сен унинг хонадонига меросхўрликка борасан.

— Ҳа, тушундим. Уникига ким меросхўр бўлиб боради дедингиз?

— Сен борасан!

— Мен?!— хитоб қилди Коскэ.— Керакмас!

— Аҳмоқ!— овозини баландлатди Иидзима.— У ерда одам қаторига кирасан! Бундан ортиқ жойни тополмайсан.

— Мен доимо ўз валинеъматим қошида бўлишни истайман! Мени ҳузурингиздан қувманг, ёнингизда қолишимга ижозат этинг!

— Унда мени жуда ноқулай аҳволга солиб қўясан, Ахир мен розилик бердим, қилич ўпиб онт ичдим-ку!

— Онт ичмаслигингиз керак эди!

— Агар сўзимнинг устидан чиқмайдиган бўлсам, у чоғда ўз қорнимни ўзим ёриб ташлашим лозим.

— Майли, ёра қолинг!

— Башарти гапимга кирмасанг, ҳайдаб юбораман.

— Ҳайдай қолинг! Ахир онт ичмасингиздан олдин тушунтирсангиз бўлмасмиди?

— Тўғри, бу борада гуноҳқорман,— деди Иидзима.— Айбдорман, илтимос қиламан, гуноҳимдан ўт. Кўряпсанми, бош эгиб узр сўраяпман сендан. Энди Аикаваникига боришга розимисан?

Қоскэ таслим бўлди.

— Хўп, жаноб, шундай бўлгач, розиман. Лекин ҳозирча бу шунчаки келишув бўла қолсин, мен ҳузурингизда яна ўн йил қоламан!

— Суф сенга-е!— эътироз билдирди Иидзима.— Эртага фотиҳа бўлади-ку. Янаги ойнинг бошида никоҳ ўқитилади.

Қоскэ шу аснода, агар мен меросхўр бўлиб кетсам, О-Куни билан Гэндзиро жанобни албатта ўлдиради, деб ўйларди. Демак, аввал бу иккала ярамасга найза санчиб, кейин ўз қорнини ёриб ташлашни шу кечадан қолдирмаслиги зарур. Валинеъматимни бугун сўнгги марта кўряпман, деган фикрдан Қоскэнинг ранги қув ўчиб, кўзларида ёш қалқди.

— Улгудек қайсар экансан-да ўзиям!— алам билан деди Иидзима.— Наҳотки Аикаваникига шунчалик боргинг келмаётган бўлса? Улар яқин жойда туришади, бу ер билан Суйдобатанинг ораси икки қадам, истасанг мени ҳар куни келиб кўриб кетишинг мумкин. Бунчалик ноумидликка тушишнинг ҳожати йўқ. Узинг азамат йигитсан-ку, кўз ёши қилишингни қара... Эр йигит дадил, матонатли бўлиши керак!

— Валинеъматим,— деди Қоскэ,— мен сизнинг хизматингизга мартнинг бешинчи куни бел боғлагандим. На ота-онам, на ёр-биродарим борлигини билгач, менга алоҳида мурувват кўрсатдингиз. Бу меҳрибончилигу са-

ховатингизни ўлганимда ҳам унутмайман. Сизга фақат биргина гапим бор. Шароб ичиб, одатда қаттиқ ухлайсиз. Шаробсиз уйқунгиз келмайди. Илтимос, уни камроқ ичинг. Агар одам, ҳатто у ҳар қандай ботир бўлганидаям, бундай қаттиқ ухласа, ёвузлар ҳеч бир ишдан тап тортмайдилар. Шунини ўйлаганимда ўзимни қўярга жой тополмай қоламан. Ҳамиша сергак бўлинг, жанобим! Кейин Фудзита жаноблари бериб юборган доридан ҳар куни ичишни унутманг...

Иидзиманинг қовоғи уйлиди.

— Нима гап ўзи, худди олис сафарга отланган одамга ўхшайсан?— деди у.— Буларни айтиб ўтиришнинг ҳожати йўқ эди.

VIII боб

Хагиваранинг хобгоҳида аёлларнинг шивир-шивирини эшитган Томодзо писиб бориб, пашшахона ичига мўралади. Шунда сочлари тикка бўлиб, оёғини қўлга олганча Юсайнинг хонасига югурди, лекин қаттиқ қўрққанидан у ёққа бориш ўрнига ўз кулбасига кира, аъзойи бадани қалтираб ўзини ўринга ташлади. Тонг пайтигина у Юсайнинг эшигини тақиллатиб турарди.

— Ким у?— уйқу аралаш сўради Юсай.

— Бу менман, Томодзоман!

— Нима дейсан?

— Сэнсэй¹, эшикни очинг, илтимос.

— Қаллаи саҳардан туриб олибсанми бугун,— норозилик билан тўнғиллади Юсай.— Бунақа эрта турадиган одатинг йўғийди-ку... Қўп ошиқма, ҳозир очаман!

У галақани кўтариб, эшикни очди.

— Вой-бўй, кулбангиз намунча зимистон,— деди Томодзо ичкарига қадам қўярган.

¹ Сэнсэй — ўздан катталарни, айниқса, билимдон одамларни ҳурматлаб айтиладиган ибора.

— Ҳали тонг отгани йўқ-да, ахир,— жавоб берди Юсай.— Чироқни бўлса ётар олдидан ўчириб қўяман.

— Ортиқча безовталанманг, сэнсэй...

— Ахир ўзинг қалтираб кетяпсан-ку! Нима гап? Нима бўлди?

— Хагивара жанобларининг бошига кулфат тушибди.

— Нима бўлибди унга?

— Унга нима бўлганини қандай тушунтиришимни ҳам билмай қолдим... Мана, сиз ҳам, сэнсэй, мен ҳам — икковимиз ҳам Хагивараникида ижара турамыз. Ҳаммамиз бир ҳовлида турамыз. Мени-ку қўяверинг, мен унинг қулидай гапман, ерини чопаман, боғига қарайман, юғуриб-елиб дастёрчилик қиламан, хотиним бўлса кир-чирини ювади. У биздан ҳатто ижара ҳақи ҳам олмайди, баъзан эса чойчақа, эски энгилларини бериб туради. Менга валинеъматдай бўлиб қолган одам шундай аҳволга тушиб ўтирса-я! Кечалари уйга аллақандай аёллар келиб тунашади...

— У ёш, сўққабош бир одам,— деб қўйди Юсай.— Бунинг ажабланидиган жойи йўқ. Дарвоқе, тагин нияти бузуқ аёллардан бўлмасин?

— Йўқ, ундай эмас. Ахир гапимга қулоқ солсангизчи, сэнсэй. Кеча бир иш билан чиққандим, оқшом чоғи уйга қайтаётсам, Хагивара жанобларининг хобгоҳларидан аёлларнинг овози эшитилгандай бўлди. Аста бориб мўраласам...

— Яхши эмас.

— Ҳечқиси йўқ. Қарасам, пашшахона тутиглиқ, пашшахона ичида эса Хагивара жаноблари бир соҳиб-жамол жувон билан ўтирибди. Улар берилиб суҳбат қуришяпти. Жувон, мени ташлаб кетмайсиз-а, деб илтижо қилди, у бўлса умрбод ташлаб кетмасликка сўз берди. Отанг ҳатто уйдан қувиб юборган чоғдаям бари бир сенга уйланаман, деди. Жувон бўлса, отам ўлдираман десаям, сендан ажрамайман, деб қасам ичди...

— Бировларнинг гапига шунчалик қулоқ соладими?
— Гап бу ёқда,— деди Томодзо овозини пасайтириб,— ўша жувон — оддий аёл эмас экан-да!

— Қароқчи эканми?

— Э, қароқчи нима қилади у ерда!.. Тушунапсизми, сэнсэй, секин пашшахона четидан мўраласам, соҳибжамол жувон эмас, терию устихондан иборат, қоқсуяк аёл сурати; башараси кўм-кўк, «симада»ча қилиб турмакланган сочлари патила-патила бўлиб осилиб турибди, этаги кўринмайди, белидан пастда умуман ҳеч нима йўқ, ана ўша терию устихон қўллари билан Хагивара жанобларининг бўйниларидан қучиб олибди, хўжайин бўлса хурсандлигидан гул-гул яшнаб ўтирибди... Ёнларидан яна бир терию суякдан иборат жувон ўтирибди, сочи «марумагэ» услубида турмакланган. Бир пайт ўшаниси шартта ўрнидан турди-ю, тепамага бостириб келаверди. Қарасам унинг ҳам этаги кўринмайди, умуман белидан пастда ҳеч вақо йўқ, худди расмлардаги арвоҳга ўхшайди. Буни кўриб, ўтакам ёрилганидан тишим тишимга тегмай қалтирай бошладим, уйга қараб қочиб бекиниб олдим... Хагивара жанобларини бу арвоҳлар қандай қилиб авраганига сира ақлим етмай қолди.

— Томодзо, — деди Юсай жиддий. — Шу гапинг ростми?

— Шуям гап бўлди-ю, рост, ёлғон... Ёлғон гапиришининг нима кераги борақан менга? Ишонмасангиз бугун кечаси боринг, ўзингиз кўрасиз!

— Йўғ-э, нечундир кўргим йўқ... Антиқа гап бўлди-ку, рўёю арвоҳларнинг ошиқ-маъшуқлик қилиб юрганини умрим бино бўлиб эшитмагандим. Айтгандай, хитойларнинг бир китобида ана шундай воқеа тасвирланган эди чоғи... Қўй-э, сираям бундай бўлиши мумкин эмас! Ёлғон гапирмаяпсанми ўзи, Томодзо?

— Ишонмасангиз ўзингиз бориб кўрннг деяман-ку, ахир...

— Бўлса бордир,— маънодор қилиб деди Юсай.— Ҳозир тонг ёришиб қолди, арвоҳлар кетган бўлса керак...

— Сэнсэй, сиздан бир нарсани сўрамоқчийдим... Хагивара жаноблари арвоҳлар билан ётган бўлса у ҳам ўлиши керакми?

— Албатта ўлади. Одамзод токи ҳаёт экан, у нурафшондир, нопок жинслардан мусаффордир. Ҳаёт риштаси узилгач, зулмат ҳамда ёвузлик ботқоғига ботади. Шу боисдан, рўёю арвоҳлар ила мулоқотда бўлган барҳаёт жинс қони мусаффолигини йўқотади ва тақдиру азалдан пешанасига юз йил умр кўрмоқлик битилган бўлсада, тезда ҳалок бўлади.

— Эшитишимча, сэнсэй, ўлишидан сал олдинроқ одамнинг башарасига ажал соя ташлармиш-а,— деди Томодзо.— Хагивара жанобларини бир бориб кўрсангиз бўлармиди...

— Хагивара сенга кўп яхшилик қилди,— деди Юсай виқор-ла;— мен бўлсам унинг отаси Хагивара Синдзаэмон жаноблари билан қадрдон эдим. Шу туфайли Синдзаэмон жаноблари қазойи муаллақлари олдидан менга ўғиллари, Синдзабуро жанобларига кўз-қулоқ бўлиб турмоқликни васият қилган эдилар. Модомики шундай экан, бундайин мусибатлар рўй бериб турганида қандоқ қилиб бир чеккада қўл қовуштириб тураман? Сен эса бу хусусда бирон кимсага оғиз оча кўрма!

— Асло,— деди Томодзо.— Ҳатто хотинимга айтмадим-у, бегоналарга гапирармидим?

— Шундоқ бўлсин, дамингни ичингда сақла...

Бу орада кун ёришиб бўлган эди. Саховатли Хакуодо Юсай ҳассасини дўқиллатиб, Томодзони эргаштириб ташқарига чиқди. Томодзо ўз кулбасига йўл олди, Юсай эса Синдзабуро эшиги олдида тўхтади.

— Жаноби Хагивара!— чақирди у.— Жаноби Хагивара!

— Кечирасиз, ким у?— Синдзабуро ичкаридан овоз берди.

— Ижозатингиз билан, Хакуодо бўламан.

— Барвақт турибсизми жуда,— ҳайрон бўлди Синдзабуро эшикни очаркан.— Дарвоқе, кексалар ҳамиша барвақт турадилар. Хайрли субҳ, ичкарига марҳамат... Бирор юмушингиз бор чоғи?

— Башоратгўй қуръаандоз сифатида келдим,— деди Юсай.— Ижозат этинг, ўз илму аъмолим чораи тadbирлари ила кўздан ўтказай сизни.

— Шунинг учун каллаи саҳарлаб келдингизми? Бир ҳовлида турсак, истаган вақтингизда келавермайсизми...

— Асло ундоқ деманг,— эътироз билдирди Юсай.— Энг маъқули қуёш эндигина муборақ жамолини кўрсатган субҳ палласидир... Бунинг устига ота қадрдонмиз... Қани, марҳамат қилсинлар-чи!

Юсай қўйнидан катта қилиб кўрсатувчи кўзгуни чиқариб, у орқали Хагиваранинг башарасига тикила бошлади.

— Нима қиляпсиз? — чўчиб сўради Синдзабуро.

Юсай кўзгуни яшириб қўйиб, тантанавор оҳангда:

— Жаноб Хагивара! Қуръанинг башоратича йигирма кунлик умрингиз қолибди!— деди.

— Мени-я? Мен ўламанми?

— Улишингиз аниқ. Бу фоний дунёда англаб-тушуниб бўлмайдиган нарсалар мавжудким, алар қаршисида биз бандалар ожизу нотавондирмиз.

— Энди нима қилдим?.. Ҳа-я, менга айтишларича, одам ўлими яқинлашса башарасига ажал соя ташлаб, ўлимнинг нуқси уриб қоларкан... Бундан ташқари, сизнинг машҳур тақдир башоратчиси эканингизниям биламан, сэнсэй... Аммо қилган эзгу ишларию саховатпешаликлари мукофотига узоқ умр кўрган талайгина кимсалар бўлгани қадим-қадимдан маълум-ку, ахир! Балки ўлим чангалидан қутулиб қолишимнинг бирон-бир чораси бордир, сэнсэй?

— Бундай чера йўқ. Илло, ҳар оқшом ҳузурингизга ташриф буюргувчи аёлларни даф этиш чораси топилур...

— Ҳеч қанақанги аёл келмайди ҳузуримга!

— Қўйинг бу гапни, кеча тунда уларни хонангизда кўришибди. Дарвоқе, ким улар?

— Йўғ-э, у менинг жонимга ҳеч қандай таҳдид қилмайди.

— Сиз учун бундан кўра хатарлироқ нарса бўлмагай ёруғ жаҳонда.

— Сэнсэй, у Усигомэдаги хатамото Иидзиманинг қизи. Баъзи бир сабабларга кўра у оқсочи О-Енэ билан Сансакига кўчиб ўтибди. Янакада шунақа қишлоқ бор... Уни менга бўлган муҳаббати туфайли ўлибди деб айтишганди. Яқингинада учратиб қолдим уни, шундай қилиб тез-тез учрашиб турадиган бўлдик... Мен унга уйланмоқ ниятидаман.

— Нималар деётганингизни ўзингиз ҳам билмаяпсиз!— деди Юсай.— Хонадонингизга қадам ранжида қилаётганлар аёллар эмас, арвоҳлар-ку! Уни сизга ўлди деб айтишган бўлса, эндиликда бунга заррача шубҳа қолмади. У ёнингизда ипдек нозик, қоқсуяк қўллари билан бўйнингиздан қучиб ўтирган бўлса айниқса муҳаққақ бу! Дарвоқе, сиз уларнинг Сансакидаги кулбаларида бўлганмисиз?

Синдзабуро уларникида бўлмаганини, улар билан ўз уйда, кечагисини қўшиб ҳисоблаганда етти кечани бирга ўтказганини гапириб берди. Юсайнинг еўзлари унинг кўнглига қутқу солиб ваҳимадан ранги ўзгариб кетди.

— Мен бундай қиламан, сэнсэй,— деди у.— Ҳақиқатан ҳам иш шундай экан, ҳозироқ Сансакига бориб, барини текшириб кўраман.

У ўша ондаёқ уйдан чиқиб, Сансакига жўнади. У ерга бөргач, ташқи кўриниши шундай-шундай икки жувон қаерда туради, деб суриштирди, лекин ҳеч ким ҳеч ни-

ма жавоб қилолмади. Сўраб-суриштиравериб қолдан той-гач, уйга қайтди. Қайтишда, Симбандзуй-ин ибодатхонаси ёнидан ўтиб бораётиб ногаҳон ибодатхона орқасидаги каттакон ёдгорлик қўйилган янги қабр ва қабр биқинидаги ёмғирда шалаббо бўлган саллагулсимон шоҳи соявонли бежирим фонусга кўзи тушиб қолди. Ҳеч қандай шубҳа бўлиши мумкин эмас — бу ҳар оқшом О-Ёнэ кўтариб борадиган худди ўша чироқнинг ўзгинаси. Тамоман эсанкираб қолган Синдзабууро ибодатхона ошхонасига кириб сўради:

— Кечирасиз, ибодатхона орқасидаги биқинига саллагул соявонли чироқ ўрнатилган қабр кимники эканлигини айтиб беролмайсизми менга?

— Усигомэлик хатамото Иидзима Хэйдзаэмон қизининг қабри,— жавоб берди роҳиб.— Яқинда қазо қилган, уни Ходзю-дзи ибодатхонаси хилхонасига қўйишлари керак эди-ю, лекин бу ерга дафн этишди, негаки, бизнинг ибодатхонамиз ҳам бари бир ўшанинг тасарруфида....

— Ёнидагиси кимники?

— Ёнидагиси ўша қиз оқсочининг қабри. Дардчил бекасига қарайвериб силласи қуриб ўлган. Икковларини бир жойга қўйишган.

— Шунақа гаплар денг,— гудранди Синдзабууро саросимада.— Демак, улар ростдан ҳам арвоҳ экан-да...

— Нима дедилар

— Йўқ-йўқ, ҳеч нима, — деди Синдзабууро.— Хайр, саломат бўлсинлар.

У уйига қанот пайдо қилгандек учиб келди-да, бор гапни Хакуодо Юсайга сўзлаб берди.

— Аломат гаплар,— деди Юсай ташвишланиб.— Антика гаплар. Қайси гуноҳингиз учун сизни арвоҳлар севиб қолди экан-а?

— Оҳ, шўрим қуриди,— деди Синдзабууро.— Бугун оқшом ҳам келишса керак...

— Қаердан биласиз? Сўз беришганмиди?

— Ҳа, У, албатта келаман, деган. Сэнсэй, барака топгур, бугун кечаси мен билан қола қолинг, а?

— Саломат бўлсанлар-э! Ҳечам-да!— деди Юсай ўтакаси ёрилиб.

— Унда фолу қуръа йўли билан бир иложини қилинг...

— Йўқ, қуръаандозлик арвоҳлар қаршисида ожизлик қилади... Локин ўша Симбандзуй-ин ибодатхонасининг нозир Рёсэки жанобларига бир энлик нома битиб берай. Ул зот дуою дуоибад илмини сув қилиб ичиб юборган кўп донишманддирлар... Ушал зот бирлан иккимиз қадрдонмиз. Менинг номамни ўшал зотга элтиб, мадад сўранг.

Юсай нома битиб берди, Синдзабуро ибодатхонага бориб, уни нозир жаноблари Рёсэкига киритиб беришларини илтимос қилди. Нозир Рёсэкининг дарҳақиқат Юсайга ихлослари баланд экан. Номани ўқиб чиқибоқ Синдзабурони хосхоналарига бошлаб киришни амр этдилар. Оқ кимоно устидан жигар ранг ридо кийиб олган нозир оддий дзабутонда¹ қимир этмай, савлат тўкиб ўтирарди. Еши элликдан ошган, бутун қиёфасидан олиҳиммат, саховатли ҳамда бу дунёю у дунёсини Будда хизматига тиккани яққол кўриниб турарди. Синдзабуро у зот қаршисида беихтиёр икки букилиб таъзим бажо келтирди. Йигитнинг қулоғига:

— Хагивара Синдзабуро сен бўласанми?— деган гап чалинди.

— Ҳа, номуносиб ронин, Хагивара Синдзабуро камина қулингиз бўлади. Қайси гуноҳларим учун билмадим-у, лекин мени вафот этган аёлнинг арвоҳи таъқиб этаётир. Хакуодо жаноблари номада шундай деб битганлар ва бу айни ҳақиқат. Илтижо қиламан сиздан, ўша арвоҳдан халос этинг мени.

— Номада битилишича, чеҳрангга ажал шарпа таш-

¹ Дзабутон — ўтириладиган солиш.

лабди. Қани, берироқ кел-чи, башарангни тузукроқ кўрай-чи. Ана шундай... Шубҳа йўқким, яқин фурсатда рихлатга юз тутгайсан.

— Утинаман сиздан,— хитоб этди Синдзабууро,— ажалнинг юзини тескари буриг мендан!

— Сенинг тақдири азалингни бағоят пинҳона хилват-гоҳларда паноҳ топган важҳу сабаблар белгилайди,— деди нозир ўйчан қиёфада.— Бунга инонмоқлик мушкул-у, илло, ҳар қалай, шундай бўлажак. Арвоҳ сенга ёмон ниятда эмас, билъакс беқиёс муҳаббат туфайли илакишган. Тақдирингни энг даҳшатли жиҳати ҳамда муҳаққақлиги шундаким, уч ёхуд тўрт авлод умри мобайнида дам оламдан ўтиб, дам янгитдан дунёга келиб, ўз қиёфасини ўзгартиб келаётган, аслида эса биргина аёл сенинг севгинг билан яшайди. Тақдиру азалдан қочиб қутулиб бўлмайди. Илло, арвоҳни даф этмоқ учун сенга «Қайоннёрай» деб аталгувчи тумор бериб, ўшал аёлнинг оч-наҳор руҳини тинчлантирмоқ учун дуо қилурмен. Тумор соф тиллодан ясалган, шул боисдан унга зинҳор-базинҳор бегона кўз тушмаслиги даркор. Ҳажми тўрт сун¹, тоши ҳам шунга яраша, харис одам уни кўрганда нияти бузилиб, ақалли олтин ҳисобида пуллаб, мўмайгина ақча ишлаш пайида ўғирлаб қўйиши ҳеч гап эмас. Тумор мўъжазгина ғилоф қутичада, уни ё белингда, ёхуд қўйнингда олиб юурсен. Боз устига «Убодарани» дуосини берурмен, уни олиб, овоз чиқариб қироат қилгайсен. Бу «Жавоҳирот ёмғири» демакдир, зеро, уни қироат қилганларида кўкдан турли жавоҳирлар ёғилгай. Унда бу дуо бойлик ҳирси билан ёнганларнинг харислик иштиёқини қондирмоғлик учун битилган битук экан-да, деган хаёлга бормоқлик мумкин, илло, асло бундай эрмас. Туморнинг «Қайоннёрай» деб аталувининг боиси шулким, унга эътиқод қўйган кимсанинг ҳузурига самовотдан Қайон — Денгиз Шов-

¹ Сун — 3,3 см.

қни исмида Будда Нёрай тушиб келгай. «Убодарани»ни эрса Сакья-Муни бир замонлар денгиздан жабр кўрган бева-бечораларга мадад бермоқ учун Буддадан ақча сўраб илтижо этган зоҳид Мёгэцуга топширган... Шулар бирлан бир қаторда ушбу дуоибад битилган ёрлиқларни ҳам олурсен. Буларни арвоқлар уйингга киролмайдиган қилиб ёпиштириб қўйиб, «Убодарани»ни ўқийдурсен.

Кўрсатган марҳаматию муруввати учун Синдзабуро нозирга миннатдорчилик билдириб, уйига қайтди-да, олиб келган нарсаларини Хакуодо Юсайга тутқазди. Шундан сўнг икковлашиб дуоибадлар битилган ёрлиқларни уй деворию деразаларга ёпиштиришга тушдилар. Сўнгра Синдзабуро хобхонасига қамалиб олиб, пашшахонага кирди-да, дуолар китобчасини қироат қилишни бошлади. Бироқ у ўқишга ҳарчанд уринмасин, ҳеч уддасидан чиқолмади. «Нобобагябатэйбадзарадара, сагяраниругусяя татагятая, таниятаонсоропэй, бандарабати, богярэасярэйасяхарэй...» Худди етти ёт бегона тилдай ҳеч нимани тушунмади. Бу орада эса даранг деган овоз эшитилди. Уэнодаги кўнгироқ тўртинчи соқчилик¹ бонгини уриб, Синобугаока тепалиги этагидаги ҳовуздан акси садо бериб қайтди, Мукогаока чашмасининг суви бир чайқалиб, адирлар узра рақс этаётган шамолнинг ҳуштагигина раҳна солаётган сокинлик оламини ҳад-худудсиз зулмат чодраси қамраб олди. Мана, ҳамишагидек Нэдзу тарафдан гэталарнинг тақ-туқи эшитилди. «Келишяйти!»— деб ўйлади Синдзабуро. Юзларидан шаррос тер қуйиб, мук тушганича, жон-жаҳди билан овоз чиқариб «Убодарани»ни ўқийверди.

Гэтанинг тақа-туқи кўкат иҳота ёнига келганда таққа тинди. Синдзабуро гўлдираб дуо ўқиган кўйи эмак-лаб пашшахонадан чиқди-да, эшик тирқишидан мўра-

¹ Тўртинчи соқчилик — тунги соат бирдан учгача бўлган вайтни билдирувчи қадимий вақт ўлчови.

лади. Қараса, одатдагидек, саллагул шаклидаги фонус кўтариб олган О-Енэ, унинг орқасида эса сочини «бункин» услубида қаппайтириб турмаклаган, эгнига кузак гиёҳи тусидаги кимонэ, чўғдай товланаётган ол ранг ички либос кийган беқиёс сулув О-Цую турибди. Унинг чиройини кўрган Синдзабуро даҳшатга тушди. «Наҳотки шундай гўзал арвоҳ бўлса?» У шу топда дўзах ўтида азобланаётган осий бандадай изтиробда қолди. Бу аснода арвоҳлар уйнинг ҳамма ёғига дуоибадлар битилган ёрликлар ёпиштириб ташлангани сабабли ортга тисарилдилар.

— Ичкарига киролмайсиз, бекам!— деди О-Енэ.— Хагивара жанобларининг қалби сизга хиёнат қилибди! У кеча тундаги аҳду паймонини бузиб, сиз учун эшикларни беркитиб қўйибди. Кириб бўлмайди ичкарига, тақдирга тан бермоқлик керак. Хоин сизни икки дунёда ичкари киритмайди. Тан бериб, юрагига иллат теккан эркакни абадий унутинг энди!

— Қандай ваъдалар берганди-я!— ғамгин бир овозла деди О-Цую.— Бугун тунда бўлса эшиклари тақа-тақ берк... Эркак кишининг қалби куз ҳавосидай бир гап экан! Наҳотки Хагивара жанобларининг қалбида менга заррача муҳаббат қолмаган бўлса... Менга қара, Енэ, у билан албатта гаплашишим керак! Токи уни кўрмагунимча бу ердан кетолмайман!

Шундай деб у юзини енги билан тўсиб, аччиқ-аччиқ йиғлай бошлади. Унинг сулув рухсорини кўрган одам ҳайратга, айни чоғда даҳшатга тушарди. Синдзабуро: «Наму ўмида Буцу, наму ўмида Буду...»¹— дея такрорлаганча, эшик ортида титраб-қашқаб турарди.

— Қанчалар вафодорсиз-а унга, бекам,— деди О-Енэ.— Лекин Хагивара жаноблари шундай севгига

¹ «Наму ўмида Буцу...»— будда дуолари бошланадиган ибора: «Узинг гуноҳимдан ўтгайсан, Будда..»

муносибмикин?.. Нима ҳам қилардик, қани юринг-чи, орқа эшикдан киришга уриниб кўрамиз.

Сўнгра у О-Суянинг қўлидан тутиб, уйнинг орқа томонига бошлади. Бироқ улар орқа эшикдан ҳам ич-карига кира олишмади.

IX боб

Маъшуқа О-Куни мисоли заҳарли илон бўлиб, ётса ҳам, турса ҳам фикри ёди Коскэни уйдан ҳайдатиш ёки бирон йўл билан бадном қилиш эди. Эртасига Иидзима жаноблари хизматга кетганида Гэндзиро кириб келди. О-Куни уни ўртада ҳеч гап бўлмагандек очиқ чеҳра билан қарши олди.

— Хуш келибдилар!— деди у ноз-карашма билан йигитнинг саломига жавобан.— Ҳавоям ўлгидай исиб кетдимми? Уйингиздагиларнинг ҳаммалари соғ-саломатми ишқилиб. Қани ўтирсинлар, шу ер сал шабадароқ...

Гэндзиро паст овозда сўради:

— Коскэ оғзидан гуллаб қўймадимми?

— Йўқ,— худди ўшандай оҳистагина жавоб берди О-Куни.— Ҳаммасини етказмаса гўрга эди деб жон ҳовучлаб турдим, лекин у ҳақда чурқ этмади. Жанобга, томдан гушиб кетган черепица тегди, деди. Ҳозир ўзини савалаган анави таёқни гапириб қолади-ёв, деган кўрқувда, ўлар бўлсам ўлиб бўлдим. Йўқ, ҳар қалай айтмади. Анави гаплар тўғрисидаям оғиз очмади. Нимагадир кўнглимда шубҳа туғилипти, сен нима дейсан бу қилиғига... Бу иссиқда ўзимни қўярга жой тополмай қолдим-а!— деди у баланд овоз билан, кейин пичирлаб гапини давом эттирди:— Яна битта янгилик. Аикава Сингобэй жанобларининг, Суйдобатада турадиган, ўзинг ҳам танийсан-ку уни, ана ўша кишининг қизи О-Току Коскэни яхши кўриб қолибди... Ишқида ўрин-кўрпа қилиб ётиб олибди, оламда шунақанги аҳмоқлар ҳам бўларкан-а, қара! Аикава чол бўлса фарққа терга ботиб,

ҳаллослаб, хўжайиндан Коскэни меросхўрликка бер, деб сўраб келибди. Хўжайин розилик берди, чунки Коскэга илгоси баланд. Розиликни олгач, Аикава зипиллаганча жўнади, бугун эса фотиҳа қилиниб, совға-саломлар алмашинади...

— Жуда соз бўпти-да,— деди хурсанд бўлиб Гэндзиро.— Коскэ жўнаса, кейин ҳеч нарсадан ташвишланмаймиз...

— Жўнашга-ку жўнайди,— эътироз билдирди О-Куни,— тўғри, у Аикаванинг хонадонига меросхўр бўлиб боради, лекин хўжайин унга вакил ота бўлиб қолади-ку, ахир! Ана унда бу бола ўзини нақ хўжайиннинг қариндошидай тутати. Ҳозир оддий хизматкор пайтида шунчалик сурбетлик қиляпти, у чоғда ўйлаброқ савалайдиган бўласан... Бунинг устига, ўша гапимизни эшитиб олган бўлса-чи. Йўқ, сен нима деб ўйласанг ўйлай-вер-у, лекин Коскэни гумдон қилишинг зарур.

— У тузуккина қиличбоз-ку, қандай гумдон қиламан уни?— ғудранди Гэндзиро бўшашиб.

— Хўш, нега энди сен қиличбозликни билмайсан?

— Топдим!— деди Гэндзиро.— Бизни бир ёшгина Айскэ деган думбул хизматкоримиз бор. Ўша Аикава хонимга ошиқ бўлиб қолган, уни Коскэга гиж-гижлаб қўйиш керак. Муштлашганларнинг жазоси битта, шундай қилиб, амаки ҳамсоялар ҳурмати юзасидан Коскэни ҳайдаб юборишга мажбур бўлади... Лекин шуниси ёмонки, Аикаваларникидан амаки Коскэ билан бирга қайтади. Коскэнинг уйга илгарироқ, кейин ёлғиз қайтишининг иложини қилиб бўлмасмикин?

— Бундан осони борақанми,— деди О-Куни.— Жанобга, Коскэ менга керак, илгарироқ жўнатиб юборинг уни, деб тайинлайман. Шубҳасиз, хўжайин худди шундай қилади. Бу безбетни кўча муюлишида пойлаб туриб, боплаб калтаклашсин...— У овозини барала қўйиб сўзида давом этди:— Намунча шошилмасангиз, бирпас ўтира туринг. Майли, хайр унда.

Гэндзиро уйга қайтгач, хизматкорлар хонасига ошиқди, бир қайнови ичида Айскэ гингилаб «дэрорэн» қўшиғини хиргойи қилиб ўтирган экан.

— Қойил, Айскэ!— деди Гэндзиро.— Қўшиқни жуда бопларкансан-ку!

Айскэ ўрнидан сапчиб турди.

— Ие, ёш хўжайинми?— деди у саросимага тушиб.— Ҳавоям жуда қайнаб кетди-да, ҳар куни шунақа иссиғ-а...

— Ҳа, иссиқ... Айтгандай, акамнинг ҳам сенга ихлоси баланд, доим сени мақтагани-мақтаган. Айскэ энг яхши хизматкоримиз, хўжалик-рўзгор ишлариниям қотиради, ўз юмушлариниям боплайди, дейди. Назаримда уруғ-аймоғларинг йўқ шекилли-а, шунинг учун сени ўзига тўқроқ хонадонга, бирор самурайга меросхўр қилиб бермоқчи. Сенга вакил ота бўлмоқчи.

— Умрлари узун бўлсин,— деди Айскэ ўзида йўқ қувониб.— Меҳрибончиликлари учун катта раҳмат. Жанобга ҳам, сизга ҳам, мендай бир нодонга шунчалик яхшилик қилмоқчи бўлганларинг учун раҳмат... Миннатдорчилигимни қаңдай баён этишни ҳам билмай қолдим... Лекин самурай бўлишим қийинроқ-да, нега деганингизда ғирт саводсизман...

— Очиғини айтсам,— сўзида давом этди Гэндзиро,— бир куни акам сенга Аикавага меросхўр бўлишни таклиф қилмоқчи эканини айтиб қолди. Суйдобатада туради, уни ўзинг ҳам танийсан-ку, ахир. Қизи О-Токуга уйланасан, ҳозир ёши нақ ўн саккизда.

— Қойил!— қичқириб юборди Айскэ.— Ростданми? Жуда зўр-ку, а! У ойимқиз жуда ёқимтой-да, бунақаси оламда йўқ... Юзлари ширмондай, қуймичлари ҳам бўлиққина... Чиройли ойимқиз, жудаям чиройли!

— Оладиган гуручлари сал камроқ,— давом этди Гэндзиро,— шунинг учун уйларига кимни олсалар ҳам бари бир, уларга ишқилиб жиддийроқ одам бўлса бас. Сени жуда муносиб топиб, деярли гапни бир ерга қўя-

ёзганларида қўшимизнинг дзориториси анави Қоскэ орага суқилиб, ҳамма иш расво бўлди-қўйди. Уша Қоскэ Аикаванинг хизматкорлари хонасига кириб бориб, Айскэ майхўр, бемаъни одам, ичиб олганида ҳеч кимни танитай қолади, дуч келгани, ҳатто хўжайинларини ҳам дўппослайди, хотинларга айлашади, қимор ўйнайди, буям етмагандек, ўғирлик қилади, деб қаёқдаги куракда турмайдиган гапларни валдирабди-да. Буни эшитган Аикава, турган гапки, сендан айниб қолиб, бутун тоат-ибодатимиз чиппака чиқди. Мана энди Қоскэнинг ўзи унга меросхўр бўлиб боряпти. Бугун фотиҳа қилиниб, совға-салом алмашишармиш. Қўрдингми, ҳатто дзориторига рози бўлишибди-я. Сен-чи, сен гарчи ёғочдан бўлсаям, иккита қилич осиб юрасан-а! Агар сен меросхўр бўлганингда қандай суюнишларини тушуняпсанми ўзи? Йўқ, ўша ҳайвон Қоскэ оғзингдаги ошингни тортиб олди.

— Нима-а?— ўкириб юборди Айскэ.— Қоскэ меросхўр бўлади? Вой, аблаҳ-е! Менинг севгимга тўғаноқ бўлиб-а?.. Ҳали мен ўғирлик қиларканманми?! Бунинг устига хўжайинларни дўппосларканманми?! Йўғ-э, қани, ўзингиз айтинг, хўжайинларимни қачон дўппослабман?

— Йўқ, ҳеч қачон бундай қилмаган, деганимдан неча пуллик фойда чиқарди?— деди Гэндзиро.

— Одамга алам қиларкан-да, хўжайин! Вой разил-э! Мен буни шундоқ қўйиб қўймайман сираям!

— Уни бир бошлаб адабини бер,— деб маслаҳат солди Гэндзиро.

— Адабини бер... У билан муштлашолмайман, мендан зўр. Кейин қиличбозликка уста, уни енгишнинг эпни қилолмайман.

— Сен мана бундоқ қил. Жаноб Танаканинг хизматкорини танийсан-а? Оти Забияка Камэдзо, бутун аъзойи бадани тиртиғу чандиқ бўлиб ётибди. Сен ана ўшани, кейин жаноб Фудзитанинг мулозимини кўндир. Ушалар

билан тил бириктириб, муюлишда биқиниб турингларда, Коскэ Аикаваникидан қайтаётганда тўсатдан ташланиб, чалажон қилиб дўппосланглар ёинки ўлдириб дарёга ташлаб юборинглар.

— Улдириш-ку бўлмайди, лекин ўхшатиб калтаклаш керак. Муштлашганимни билиб қолишса менга нима бўлади?

— Агар муштлашганларингни билиб қолишса, акамга айтаман, сени дарров хизматдан бўшатади.

— Йўқ, унда муштлашмайман, — деди қатъий қилиб Айскэ.

— Шошилма, қулоқ сол. Сенга жавоб беришимиз билан қўшнимиз ҳам одоб юзасидан Коскэни албатта бўшатиб юборади. Хизматдан бўшатишса, сўзсиз Аикава уни меросхўрликка олмайди, чунки вакил отаси бўлмайди-да, ахир. Биз бўлса орадан бир оз вақт ўтгач, сени яна хизматга қайтариб оламиз-да, кейин Аикавага меросхўрликка берамиз. Тушундингми?

— Ҳаммасини тушундим, хўжайин, — деди Айскэ. — Чин қалбимдан раҳмат сизга...

Гэндзиро қўйнидан бир неча танга чиқарди.

— Ма, ол, — деди у. — Қиттай отгин, Камэдзо билан Токидзони ҳам меҳмон қилгин.

— Булардан ташқари пул ҳам берасизми?! — деди хурсанд бўлиб Айскэ. — Раҳмат, хўжайин...

Айскэ югурганча Камэдзо билан Токидзони излаб кетди. Уларни топиб, бор гапни айтди. Улар ҳам шўхликлари қўзиб, рози бўлишди ва ўша заҳотиёқ ҳаммасини келишиб олишди. Бу орада ҳеч нимадан хабари йўқ Иидзима Хэйдзаэмон Коскэ кузатувида хизматдан қайтди.

— Жанобим, — деб мурожаат этди унга О-Куни, — эшитишимча, ҳозир Аикаваникига совға-саломлар алмашгани борар эмишсизлар. Илтимос, Коскэни уйга сал олдинроқ жўнатсангиз, унга озроқ юмушим бориydi. Бўшаши биланоқ яна ихтиёрингизга юбораман.

— Яхши, деди Иидзима ва Коскэ икковлари Аикаваникига қараб йўлга тушишди.

Аикава Суйдобатадаги бир чоққина уйда турарди.

— Афв этасиз!— қичқирди Коскэ дарвоза ёнига етганларида.— Кирсак бўладими?

— Ким у?— деди Аикава ҳовлиқиб.— Ҳой Дзэндзо, чиқиб қара-чи, ким келганийкин... Дзэндзо, қаёқдасан? Қай гўрга даф бўлди у?

— Узингиз иш билан юбордингиз-ку,— деди оқсоч аёл.

— Эсим қурсин... Шошма-шошма, жаноб Иидзима ташриф буюрган бўлмасинлар тагин? Тез бўл, ўчоққа ўтин ташла, чой дамла! Жаноб Коскэ ҳам бирга келган бўлса-я? Югур, О-Токуга айт! Ҳаммаси тахт бўлсин! Мен чиқиб қарши олай...

У Иидзима билан Коскэ кутиб турган дарвозахонага югурди.

— Бунчалик барвақт келасизлар деб кутмагандим!— деди у қувонганидан деярли қичқириб.

— Марҳамат, қани-қани, ичкарига... Уйимиз сал кўримсизроқ... Жаноб Коскэ ҳам келибдилар-да, боракалло... Дарвоқе, сиз билан бир оз кейинроқ...— у ҳаяжон ва саросимада бошини устунга уриб олиб, оғриқдан оҳвой қилганча, Иидзимани меҳмонхонага бошлади.— Иссиқ сира пасаяй демайди-я... Кечаги илтимосимни инобатга олиб, илтифот кўрсатганингиздан бошим осмонга етди, жаноб Иидзима... мана, бари кўнгилдагидай бўлди...

— Сиздан кечирим сўрашим керак,— тавозе билан деди Иидзима.— Кеча бениҳоят шошилганингиздан бир қадаҳгина май билан сийлолмадим ўзларини.

— Кеча хонадонингиздан уйга қайтганим ҳаманоқ жаноб Коскэни бизнинг оиламизга беришга рози бўлиб илтифот кўрсатганингизни, бугун эса ўзларининг иштирокларида фотиҳа совға-саломлари алмашажагимизни айтгандим, қизим севинганидан ҳатто йиғлаб юборди... Шундай гапларни сўзлаяпманки, бундан қизи жуда енгилтак экан-ку, деб ўйлашингиз мумкин, лекин асло-ас-

ло бундай эмас... Доим сизни ўйлаганим учун йиғлаяпман, дейди у менга. Энди тезда тузалиб кетишим керак, чунки сизни шу пайтгача жуда қийнаб юбордим, дейди.. Кейин бир йўла уч улуш кукун дорини ичиб, икки товоқ шавла еди. Жаноб Қоскэ қадамларининг шарофати бу, дейди. Бугун отдай бўлиб кетди. Шу аҳволда кўринсам жаноб Қоскэга ёқмай қоламанми деб қўрқяпман, дейди, кейин ясаиб-тусаниб, ўпа-элик чаплаб олди... Энагани айтмайсизми, уям тишларини қорага бўяб олибди.¹ Вой қурмағурлар-эй! Иннайкейин, ўзим ҳам эллик бешга бордим, ҳаммасини меросхўрим қўлига топшириб, оёқ-қўлимни бемалол узатай дейман... Бунчалик ошиқаётганимдан қанчалик хижолат чекмай, ҳар қалай, жаноб Иидзима, илтимосимни шунчалик зудлик билан инобатга олганингиз туфайли сиздан ғоятда миннатдорман.

— Ушбу азми қароримни Қоскэга маълум қилганимда,— деди Иидзима,— у жуда хурсанд бўлди. «Омадим келиб мендай бир гуноҳкор бандани ўзларига муносиб кўрганларидан бахтиёрман»,— деди. Афтидан, у мамнун.

— Бўлмасам-чи,— деб гапни илиб кетди Аикава.— У садоқатли одам, шундоқ экан, ҳатто дилига ўтиришмаган тақдирда ҳам, бари бир хўжасининг амрини адо этади. Бунақанги садоқатли одамни топиш амри маҳол. Ҳатто хатамотолар орасидаям (улар бўлса саксон минг сувори) бирорта бунақанги садоқатлиси йўқ. Ана шу фазилати учун севиб қолган-да қизим уни... Ҳой, ким бор у ёқда? Дзэндзо қайтмадимми ҳалиям? Энага!

— Лаббай, нима буюрадилар, хўжайин?— овоз берди энага.

— Иидзима жаноблари билан саломлаш.

— Ўзим ҳам таъзимга кирмоқчи бўлиб тургандим,—

¹ Тишни қора лок билан бўяш — турмуш қурган япон аёлларининг қадимий удуми.

мингиради энага,— лекин ўзингиз гал бермай гапириб ётибсиз-ку... Иидзима жаноблари, хуш келибсиз, қадамингизга ҳасанот!

— Хушвақт бўл, энага,— деди Иидзима.— Бекачинг О-Тоқунинг дардидан фориг бўлгани билан табриқлайман. Уни парвариш қиламан деб қийналиб кетгандирсан ўзиям, шундай эмасми?

— Сизнинг меҳрибончилигингиз билан, жанобим, бекачим тузалиб қолди. Бир парча этлигидан бери тарбият қиламан, феълини жуда яхши биламан-у, қаранг, шундайам менга бир оғиз айтмабди-я, яқингинада ёрилди-да ўзиям. Сизниям ташвишга қўйдик-да, раҳмат сизга...

— Нима бало, Дзэндзо ҳалигача келмадимми?— деди Аикава.— Жуда ҳаяллаб қолдимми... Ширинликларни келтир, энага. Иидзима жаноблари, ўзингиз кўриб турганингиздек, бошпанамиз хийла торроқ... Илло, изн берсангиз, жиндаккина балиғу бир қадаҳ май билан сийласак... Кейин, маъзур тутасиз-у, яна бир ўтинчим бор... Уйимиз торроқ, бўлак меҳмонхонамиз йўқлиги туфайли Коскэни ҳам шу ерга таклиф этсам дегандим... Шу бугунги кунда тавозени қўя туриб, унинг хизматкорлигини унутиб, сиз билан бир дастурхон устида қадаҳ кўтаришини истардим. Рухсат этсангиз, Коскэни айтиб кирсам...

— Нега энди? — деди Иидзима.— Мен ўзим чақира қоламан.

— Йўғ-э,— деди Аикава.— Сиз уринманг, ўзим. У менинг бўлажак куёвим, меросхўрим, бандаликни бажо келтираётганимда сувни ҳам ўша томизади...

Шу сўзлар билан у ўрнидан қўзғалиб, дарвозахонага чиқди.

— Жаноб Коскэ!— чақирди у.— Сизни соғ-саломат кўришдан бағоят хурсандман. Хизматингизни ҳам ҳар қачонгидек яхши адо этяпсиз... Юринг бу ёққа!— у Коскэни меҳмонхонага бошлаб кирди.— Бугун сизни хўжан-

гиз билан бир дастурхон устида бир қадаҳ май ила сийлашни истайман... Дарвоқе, афв этасиз, сиз май ичмайсиз-а, унда таомдан тотининг...

— Сизни басаломат кўрганимдан хурсандман, жаноб Аикава,— деди Коскэ.— Айтишларича, бекамнинг — қизингизнинг товлари йўқ экан. Ҳозир тузалиб қолган бўлсалар керак деган умиддаман.

— Нега ундай дейсиз,— таънаомиз деди Аикава,— одам ўз қаллиғини ҳам бека дейдими?

— Қўйинг, уялтирманг уни,— деди Иидзима.— Коскэ, сени дастурхонга таклиф қилишяпти. Шундоқ бўлгач, узрингни айтиб, ўтиравер-да.

— Чинданам ажойиб йигит экан,— қойил қолиб деди Аикава.— Ҳм-м... Э-э... Мана, валинеъматингиз илтифот кўрсатиб, кечаги илтимосимни кечиктирмай адо этибдилар. Албатта, гуручдан оладиган улушимиз камроқ, қизим эса, ўзингизга маълум бўлганидек, сал эси йўқ, ўзим эсам, маълумингиз, енгилтак одамман... Дастимиз бир оз қисқароқ десангиз... Начора, қизим сизни севиб қолибди, ўшандан бўлак ҳеч ким керак эмас менга, дейди. Балки сиз бунни ростданам енгилтаклик дерсиз? Асло ундай эмас. Етти яшарлигида онадан етим қолди, ўн саккизга киргунича ўзим тарбият қилдим. Бурчингизга қанчалик садоқатли эканингизни эшитиб, менинг ғамимни еб, сизга меҳр қўйибди. Кейин ана шу муҳаббати зўридан тоби қочиб қолди. Уни севишингиз ҳамда эъзозлашингизни ўтинадан сиздан... Мен бўлсам халал бермайман, боримни қўлларингга топшираман-у, ўзим бирор бурчакка суқилиб, охиратимни ўйлаб ётавераман. Фақат гоҳо-гоҳо чойчақа бериб турсанглар бас... Рост, Тосиро Ёсимицунинг қўлидан чиққан, ишловининг мазаси йўқроқ, лекин ўзи тузуккина шамширдан бўлак сизга тортиқ қилишга арзигулик ҳеч вақом йўқ. Ана ўшани сизга ҳадя қиламан. Ҳаётдаги муваффақиятларингиз эса ўзингизга, хислату фазилатларингизга боғлиқ.

— Коскэни жуда хижолатда қолдирдингиз-ку,— деди Иидзима.— У, албатта, сиздан ғоятда миннатдор. Лекин баъзи сабабларга кўра у йил охиригача менинг хизматимда бўлиш ниятида. Келинг, майли, йил тугагунича хизматини адо этсин, тўйни бўлса келаси йилнинг февралида ўтказамиз. Фотиҳани эса шу бугун қилаверамиз.

— Янаги йилнинг февралида...— деди Аикава.— Ҳозир июль. Июль, август, сентябрь, октябрь, ноябрь, декабрь, январь, февраль... Демак, саккиз ойдан сўнг. Жуда чўзилиб кетмасмикин? Ахир, гаровга қўйилган буюм ҳам саккиз ой бадалида қўлдан кетади-ку...

— Сабаблари ниҳоятда асосли,— сўзида туриб олди Иидзима.

— Шундай денг? Тушундим, боракалло!

— Ҳар ҳолда фаҳмладингизми?

— Ҳаммасини фаҳмладим,— деди Аикава.— Қизимнинг уни нима сабабдан севиб қолгани ҳам энди тушунарли. Узимни айтмайсизми, ундан кўра илгарироқ яхши кўриб қолгандим аслида. Сабаби бундай бўлса керак... Йил охиригача Коскэ сиздан қиличбозликдан сабоқ олиб, шаҳодатномали бўлади! Албатта, худди шундоқ бўлишиям керак-да... Жаноб Коскэ, чамамда: ақлим ҳам, ҳусним ҳам жойида, бироқ самураининг хонадонига меросхўр сифатида бирон совғасиз кириб борсам ярашмайди, деб ўйлаганлар. Шу боисдан қўлларида шаҳодатномалари билан қадам босмоқчилар остонамизга. Ёки лоақал уста қиличбозлар рўйхатига тушмоқчилар. Тўғриямасми? Боракалло, боракалло...

— Жаноб,— деди Коскэ ўрнидан қўзғаларкан,— қайтадиган вақтим бўлди.

— Кетасизми? Нимаям дердим, хўжангизнинг амри вожиб... Лекигин сабр этинг, хонадонимизда арзигулик бирон нима бўлмаса ҳамки, рухсатингиз билан жиндаккина зиёфат қилайлик... Бу Дзэндзо қай гўрда қолди? Менга қаранг, жаноб Коскэ, балки бугун оқшом яна

бир бор йўқларсиз бизни? Айтмоқчи, топшириқ билан кетяпсиз-а, қайтолмаслигингиз ҳам мумкин... Илтимос, О-Тоқунинг хобгоҳига бирров ўтиб, у билан кўришсангиз... У бугун сизни шунчалар интизорлик билан кутдики, шунчалик упа-элик қўйдики... упа-эликлар бекорга исроф бўлмасин, ахир!

— Яна Қоскэни хижолатга қўйяпсиз-ку,— деди Иидзэма таъна аралаш.

— Хулласи калом, кириб кўришинг...

— Севдан илтимос қилаётган эканлар,— деди Иидзэма жиддий оҳангда,— кириб, ойимқиз билан кўриш. Сен бу хонадонга меросхўр бўлгунингга қадар, Иидзэма хонадонининг хизматкори ҳисобланасан. Бинобарин, бориб ойимқизнинг соғлигини сўра. Нимага тайсаллаясан, ахир? Бор, ойимқиздан сўра, соғайиб кетганмикин у.

Қоскэ уялганидан ўзини қаёққа қўярини билмай бошини эгиб турарди.

— Бу ёққа марҳамат қилинг,— деди энага,— ижозат беринг, мен бошлаб борай...

Энага О-Тоқунинг хонасига бошлаб кирганида:

— Тобингиз қочиб, анча ётиб қолибсиз, бекам, соғлигингиздан бир хабар олай дедим,— деди у томдан тараша тушгандай қўққисдан.

— Мана, кўринг бекачимизни, жаноб Қоскэ,— деди энага.— Севиб, ардоқлашингизни ўтинамиз... Бекач, жаноб Қоскэ ташриф буюрдилар ҳузурингизга! Намунча қизармасангиз, бу киши ўзингиз фироқида изтироб чеккан, келса бир таъзирини берай, деб юрган одамингизку ахир... Энди бўлса қип-қизариб, тагин тескари қараб олибсиз, ахир одам ҳам ҳеч замонда тескари қараб кўришадими?

— Рухсат этинг, кета қолай,— деди Қоскэ шоша-пиша ва меҳмонхонага қайтди.— Ижозатингиз билан йўлга тушсам,— мурожаат этди у Аикавага.— Мабодо юмушимни барвақтроқ бажарсам, эҳтимол сизни яна бир карра безовта қиларман.

— Майли, — хўрсинди Аикава. — Бора қолинг... Ташқарида қош қорайиб қолди, бирон нимагиз борми?

— Чунончи, нима?

— Дейлик, фонус-монусингиз?

— Ҳа, фонусим бор.

— Балки, ҳар қалай, яна бирон нимага муҳтожлигингиз бордир? Масалан, фонусингизнинг шами борми?.. Ҳа, бор денг? Унда жуда яхши.

Коскэ хайрлашиб чиқди. Башарти у одатдаги йўл билан қайтганида, муюлишда юқорида айтиб ўтганимиз уч кимсага рўпара бўлиши аниқ эди. Аммо Коскэ уйга Рюкэйбаси кўпригидан ўтиб, Каруко тепалиги томондан қайтди. Тақдирнинг ўзи унинг мушкулини осон қилганди. Қайтиб келганини айтганида О-Куни ҳатто қўрқиб кетди. У ҳозир Коскэни мис қопламали учта ёғоч қилич билан роса додини бераётган бўлишса керак, деб ўйлаб турган эди, йигит бўлса ҳеч нима кўрмагандек кириб келди.

— Қаёқдан, нега вақтли қайтдинг?— дея сўради у довдираб.

— Уйда иш бор, барвақтроқ кел, деб ўзингиз буюрган эдингиз-ку, шунинг учун қайтдим-да...

— Қайси йўлдан келдинг?

— Суйдобатадаги Рюкэйбасидан ўтиб, Каруко тепалиги тарафдан келдим.

— Шундай де... Айтгандай, бугун сени Аикаваларникида ҳаяллаб қоласан деб ҳамма ишни ўзим қила қолгандим. Орқангга қайтиб, хўжайинни кутиб ол. Лекин бошқа йўлдан бориб, яна учратолмай юрмагин. Хўжайин доим айланма кўчалардан юради. Сен ҳам ўша йўлдан боргин. Агар келаётган бўлса йўлда учратасан. Ҳаялламай, ҳозироқ жўна.

— Аттанг, бунақалигини билганимда қайтиб келиб ўтирмасдим-а,— деди тундлик билан Қоскэ ва орқасига қайтди.

Уч ошна уни нариги томондан келади деб ёғоч қиличларини шайлаб, писиб ўтиришарди. Шунда ҳам улар фонус кўтариб бошқа тарафдан келаётган одамни олизданоқ кўришди. Яхшилаб қарашгач, Қоскэ эканини фаҳмлашди. Шундан кейин Айскэ унинг йўлини тўсиб чиқиб:

— Ҳой, тўхта!— деб қичқирди.

— Ким бу?— Қоскэ тўхтади.— Э-ҳа, Айскэ, сенми-сан?

— Ҳа, Айскэман! Бир боплаб таъзирингни берай, деб сени кутиб турувдим-да ўзиям!

— Сенга нима бўлди? Сен билан нимани талашамиз?

— Сен аблаҳ Аикаваникида мен тўғримда тоза ёлгон-яшиқ гапларни вайсабсан,— ўдағайлади Айскэ,— меросхўр бўлишимга тўсқинлик қилибсан. У ерда мени ўғри деб валдирабсан! Нега ёлгон гапирдинг? Узинг ойимқизнинг қўйнига кирмоқчимисан? Вой тўнка-е, ҳаммасиям майли-я, аммо ўғри деганингни икки дунёда ҳам кечирмайман. Ҳозир сени суяк-суягинггача шундоқ пачақлайки, у дунёю бу дунё эсингдан чиқмасин...

Шу пайт Камэдзо ён томондан келиб, ёғоч қиличи билан Қоскэнинг қўлидаги фонусга уриб қолди. Фонус ерга тушиб, ёниб кетди.

— Хизматга ёлланганинга бир йили кам бир ҳафта бўлмаёқ лаганбардорлик билан хўжайиннинг қўлтиғига кириб олиб, энди ҳар қанча гердайсам кўтаради, деб ўйлайсанми, касофат?— деди Камэдзо Қоскэнинг ёқасига чанг солиб.— Умуман, жиним ёқтирмайди сени ўзи...

Вой-бўй, бутун бошли тўда экан-ку булар, деган фикр хаёлидан кечди Қоскэнинг. Қоронғиликка тикилган эди, йўл четида чўнқайиб ўтирган яна бировни кўрди. Шу пайт у хўжайиннинг панд-насиҳатларини эслади: мухолифларинг кўп бўлганда шошиб қолиш ярамайди, унда ётиб иш кўрган маъқул, деганди. Ёқасидан чангаллаб олган Камэдзонинг эҳтиётсизлигидан фойдала-

ниб, жанжалкашни қўлтиғидан олди-ю, ўзини чалқанча-сига ерга ташлаётиб ўнг оёғи билан нақ чотига тегиб юборди. Камэдзо чирпирак бўлиб тушганича қимирламай қолди. Айскэ билан Токидзо бараварига чап томонидан ташланишди, бироқ Коскэ ўзини илдам четга олиб, чаптастик билан ёғоч қиличини суғурди-ю, Айскэнинг орқасига қарсиллатиб туширди. Зарбадан Айскэнинг боши айланиб, кўзи тиниб, оёқлари чалишиб, йўлни ҳам кўрмай бир неча қадам гандираб борди-да, йўл ёқасидаги зовурга қулади. Устма-устига қаттиқ зарба еган Токидзо ҳам қулади.

— Қани, яна ким бор, чиқсин бу ёққа! — кичқирди Коскэ.— Иидзиманинг мулозимлари ҳали ҳаёт, жангга тайёр улар! Лекин туғроли фонус ёниб кетди, хўжайинига нима жавоб қиламан энди?

— Бас, шуям кифоя уларга,— дея Иидзима қоронғилик қўйнидан чиқиб келди. — Узингни бос, тинчлан.

— Валинеъматим? — шошиб қолди Коскэ.— Бу ерда нима қилиб юрибсиз? Ҳа, уришаётганимни кўргандирсиз албатта, энди яна гап эшитадиган бўлдим-да...

— Аикаваникидан қайтаётиб,— тушунтирди Иидзима,— тўсатдан шу тўполоннинг устидан чиқиб қолдим. Қани кўрай-чи, бу болакай эплармикин, борди-ю эпломаса ёрдам беришга тўғри келади, деб ўйладим. Ишқилиб эплаштирдинг, тузук... Фонуснинг бўлак-сўлақларини олиб, ортимдан юр...

Улар уйга қайтиб келганларида, О-Куни иккинчи марта ҳайрон бўлиб, яна қўрқиб кетди. Лекин сир бой бермади, бу кеча ҳам одатдагидай ўтди. Эртасига эрта-лаб Иидзиманинг ҳузурига Гэндзиро кириб келди.

— Салом, амаки,— эҳтиром-ла салом берди у.

— Салом,— деди Иидзима хушмуомалалик билан.

— Амаки,— деди Гэндзиро,— кеча кечқурун муюлишда хизматкорингиз Коскэ билан бизнинг хизматкоримиз Айскэ муштлашишибди. Айскэ уйга ҳамма ёғи моматалоқ бўлиб келди. Акамнинг жаҳли чиқиб, уни

аблақ деб сўжди, хизматдан ҳайдаб юборди. Шу нарсани аёнким, ҳар иккала томон ҳам бир хилда жазо тортиши керак, шунинг учун Қоскэ ҳам хизматдан ҳайдалади деган умиддамиз. Ўзининг шахсий адовати туфайли ёқаллашиш хизматкор учун кечириб бўлмас гуноҳ-ку, ахир. Акам номидан шуларни сизга етказишга журъат этдим.

— Жуда ажойиб иш қилибсизлар, — жавоб берди Иидзима.— Лекин Қоскэда айб йўқ. Кеча кечқурун у фонус кўтариб мени кузатиб келаётган эди, муюлишда Танака хонадонидан Камэдзо, Фудзита хонадонидан Токидзо билан сизларнинг Айскэларинг тўсатдан унга ташланиб қолишди. Мени йўлдан қўйганлари устига турроим тасвири туширилган фонусимни ёндиришди. У аблақларни ўша жойдаёқ чопиб ташламоқчи ҳам бўлдим-у, локин ҳамсояларнинг хизматкорларини бундай қилиш номуносиб деган андишага бордим. Жаҳли чиқиб етган Қоскэ бу орада уларни ёғоч қиличи билан тиркиратиб бўлганди. Шу боисдан кечаги можарода унинг ҳеч қандай айби йўқ. Бу хабарни етказиб, сиз шубҳасиз тўғри қилдингиз. Бундан буён ҳам Қоскэ шубҳаланишингизга заррача сабабчи бўлса, дарҳол хабар қилишингизни ўтинаман. Йўлимни тўсишга журъат этган ярамасни бўшатиб, одилона иш қилибсизлар. Бунақанги хизматкорларни сақлаб бўлмайди уйда. Акангизга худди шундай деб айтинг. Мен шу топдаёқ Танака билан Фудзитага хат битиб, Камэдзо билан Токидзони ишдан қувишларини айтаман...

Гэндзиро режаси чиппакка чиққанини кўриб, Қоскэнинг эса Иидзиманинг хонадонида қолажани билиб тарвузи қўлтиғидан тушганча хайр-маъзурни ҳам насия қилиб уйига жўнаб қолди.

Х боб

Уша йили ўттиз саккизга тўлган Томодзо ўттиз беш иншар хотини О-Минэ билан ҳоли бақудрат, бироқ Ха-

гивара Синдзабуронинг шарофати билан чидаса бўладиган бир даражада кун кечирарди. Томодзо Хагиваранинг экинларини парваришлар, боғи ҳамда ҳовлисига қараб турар эди. О-Минэ Хагиваранинг овқатига қарар, кийим-бошини ювар, сабзавотларини тузлаб саранжомлар, Хагивара эса уларга қадимий мутеларидай муносабатда бўларди. У эр-хотиндан уй учун ижара ҳақи олиш у ёқда турсин, ҳатто вақти-вақти билан чойчақа, ўзининг эски энгил-бошларидан бериб турарди. Очигини айтганда, Томодзо бошқа биронта ҳунару юмуш билан шуғуллаанмайдиган танбал эди. Фақат О-Минэгина тиним билмай ишлар, тунлари билан чеварлик қилар эди.

Бир кун кечқурун О-Минэ одатдагидай иш тикиб ўтирар, Томодзо эса пашшахонада оёқларини чалиштириб ётарди. Пашшахона илма-тешик, йиртиқлари ҳадеб ямаб-ясқалаверганидан қуроқ бўлиб, чок иплари шокила-шокила осилиб ётарди. Олис-олисларда қўнғироқ тўртинчи соқчилик зангини урди, борлиқ оламни сукунат чулғади, аҳён-аҳёнда чашма сувининг шилдирашию куз шабадасининг сарғайган баргу қовжираёзган ўт-ўланларни сирли шитирлашигина эшитилиб қолар, шабада нафаси тингач, сукунат янада ҳазин, қутқули туюларди. Бундай сукунатда тиқ этган товуш яққол эшитилади. Ана шундай сокинликда О-Минэнинг қулоғига эрининг пашшахонада ким биландир пичирлашаётгани чалиниб, ажабланди. У сездирмайгина бориб, фонуснинг сояси тушиб турган жойдан эҳтиётлик билан пашшахонага мўралади. Қараса — Томодзо қўлларини тиззасига қўйиб ўтирибди: Пашшахонада яна кимдир бор, у одам эри билан пичирлашапти. Лекин унинг ким эканини кўриш учун тузукроқ қараёлмади, фақат овозидан аёл кишига ўхшади. Шунда О-Минэнинг қалбидаги рашк деб аталгувчи қурт ғимирлаб қолди. Рашкини эса ошкор этишга журъат этолмади, негаки ўттиз бешни уриб қўйган, ёш эмасди; у ичида эрини кўнглига келган сўзлар билан қарғаркан, аёл ғойиб бўлиб қолди. О-Минэ бу гал да-

мини ичига ютди, бироқ эртаси кун кечаси ўша аёл тагин келиб, Томодзо билан пичирлашишга тушди, учинчи тун ҳам шу тахлит ўтди. Учинчи кеча О-Минэ ўзини аранг тийиб турар, бурни жийрилиб, қошлари чимирилиб борарди.

— О-Минэ,— деб чақирди уни Томодзо пашшахонадан туриб,— кеч бўлиб кетди, ёт энди.

— Ярим кеча, ҳатто саҳаргача ишлайман, мен ўзим аҳмоқман,— деди О-Минэ.

— Жаврама, кел, ёта қол.

— Кечани-кеча, кундузни-кундуз демай ишлайдиган одамнинг ўзи ғирт аҳмоқ...

— Келасанми ё йўқми?

О-Минэ зарда билан пашшахонанинг бир томонини шарт кўтарди-да, эри ёнига кирди.

— Одам деган ҳам пашшахонага шунақа киради-ми?— ўшқирди Томодзо.— Ҳамма ёқни чивин бостириб юбординг-ку!

— Томодзо,— деди О-Минэ,— ҳар куни кечаси ёнингга келаётган аёл ким?

— Ишинг бўлмасин,— деб тўнғиллади Томодзо.

— Балки менинг ишим эмасдирув, лекин бунга сира-сира чидолмайман. Рост-да, кечалари билан мижжа қоқмай, сени деб ўлар-тириларимга қарамай ишласам-у, сен бўлсанг, бетимга туфлагандай бузуқ хотинларни олиб келиб ётсанг... Мен ҳар қандай бўлганимдаям сал уялсанг-чи... Ундан кўра, шундай-шундай гап, деб шартта бетимга айтиб қўя қолмайсанми...

— Шошма, ҳовлиқма,— деди Томодзо.— Гап мутлақо бунда эмас. Сенга аллақачоноқ ёрилмоқчи эдим-у, лекин кўрқитиб юбормай тагин деб чўчидим...

— Мен кўрқиб кетарканманми, мен-а? Бекорларнинг бештасини айтибсан! Сени ўша ифлос бир нима деб кўрқитгандир балки. Хотиним бор, бошқа аёлларга кўз олайтиролмайман деган бўлсанг, у яшшамагур ўч ола-

ман деб ёки шунга ўхшаган гапни айтиб ўтакангни ёрган... Вой беномус, бузуқ ўлгур-э. Жуфти ҳалоли бор эркакнинг уйига зўрлаб бостириб кириб, яна тагин дағдага қилганларига ўлайми! Қани, пичоғини чиқариб кўрсин-чи, кунини кўрсатиб қўй!..

— Э, гап бутунлай бошқа ёқда,— аранг тўхтатди уни Томодзо.— Бўпти, ҳозир ҳаммасини гапириб бераман, ишқилиб қўрқмасанг бўлгани. Ҳар куни кечаси келади-ган ўша аёл Хагивара жанобларига ошиқ бўлиб қолган бир оймқизнинг оқсочи. Уша оймқиз уникига ҳар кеча келади...

— Жаноби Хагиваранинг муҳтарам отасидан қолган меросдан келадиган даромадлари бор, у кишига етаман деб сен қашшоқ тагин белинг чиқиб ўтирмагин! Шўх-ликлари қўзиб кетибди-да? Демак, ўша оқсоч билан илакишиб қоптилар-да?

— Гап мутлақо бошқа нарсада деяпман-ку, ахир сенга! Иш мана бундоқ. Ўтган куни кечаси, энди кўзим илинган экан, чўчиб кетиб, мундоқ қарасам, чашма томондан қўлида саллагулга ўхшаган чироқ кўтарган жувон ёшгина қизни эргаштирганча тўғри бизнинг уйимизга қараб келяпти. Шундай олий зот аёлларга сен билан менга ўхшаган фақирлар нимага керак бўлиб қолдик экан, деган хаёл кечди миямдан. Бу орада ҳалиги жувон тўппа-тўғри ёнимга келди-да, таъзим қилиб: «Томодзо сиз бўласизми?» — деб сўради. Мен бўлсам, ҳа, мен Томодзонинг ўзгинасиман, дедим. «Хагивара жанобларининг мутеларимисиз?» — деб сўради яна. Ҳа, шундай десаям бўлади, деб жавоб қилдим мен. «Унда гап бундай,— деди у.— Хагивара жаноблари менинг бекамга ғоятда шафқатсизлик қилдилар. Бекам у кишини жонидан ортиқ севади, икковлари бугун тунда учрашишга аҳду паймон қилишганди, лекин жанобнинг бекамдан кўнгли совиган шекилли, бизни ичкарига киролмайдиган қилиб қўйибди. Тошбағир одамларгина шундай қилади. Орқа эшик томондан кириладиган туй-

нукка дуоибадлар битилган ёрлиқ ёпиштириб қўйилгани туфайли ичкарига киролмаяпмиз. Сиздан илтижо қиламан, бекамга раҳмингиз келсин, ўша дуоибад битилган ёрлиқни кўчириб ташлаб, бир оқибат кўрсатингизга». Хўп, дедим, шунчалик илтижо қилаётган экансиз, эртага ўша ёрлиқни кўчириб ташлаганим бўлсин, дедим. «Лекин эсингиздан чиқиб қолмасин-а, илтимос»,— деб чиқиб кетди. Кеча бўлса кун бўйи далада ўралашиб юриб, бутунлай эсимдан чиқиб кетибди. Кечаси у тагин келди-да: «Нега кўчириб ташламадингиз?»— деб сўради. Эҳ, эсимдан чиқиб кетибди-ку, эртага албатта кўчириб ташлайман, дедим. Бугун эрталаб далага кетаётиб, йўлдан орқа эшик томонга ўтдим, қарасам, ростдан ҳам туйнукка дуоибад битилган ёрлиқ ёпиштириб қўйибди. Шунда, шошма-шошма, дедим ўзимга, ахир ҳеч қанақанги одам ўтолмайди-ку бу туйнукдан. Бирдан ўша ойимқизнинг ўлганини ва унинг Хагивара жанобларининг ҳузурларига арвоҳ қиёфасида келаётганини гапириб берганлари эсимга тушиб қолди. Э-ҳа, гап бу ёқда экан-ку, деб ўйладим. Демак, икки кунгача олдимга арвоҳлар келишган экан-да... Қўрққанымдан сочларим тикка бўлиб кетди.

— Бу қанақанги бемаъни ҳазил бўлди,— деб қўйди О-Минэ жаҳли чиқиб.

— Улар энди келишмаса керак, деб ўйлагандим,— сўзини давом эттирди Томодзо.— Йўқ, келишди яна. Лекин бугун уларнинг арвоҳ эканини билганим сабабли қўрққанымдан тилим айланмай, аъзойи баданимдан совуқ тер қуйиб кетди. Устимга тегирмон тош бостириб қўйгандай зил-замбил бўлиб кетдим. «Нега кўчириб ташламадингиз?»— сўради жувон.— Эҳтиёт бўлинг-а, тагин ғазабимизга учраб ўтирманг...» Шундай деганида башараси шунақанги қўрқинчли бўлиб кетдики, асти қўясан. Хўп, хўп, эртага худди айтганингиздай қилиб қўяман, дедим. Шундан кейин жўнаб қолишди. Ваҳи-мадан ўзимни йўқотиб, гангиб ўтирганимда сенинг раш-

кинг дард устига чипқон бўлиб тушиди... Мен ҳозир мана бундай ҳаёлга бориб турибман. Арвоҳларнинг менга душман бўлиб қолишларини сира-сира истамайман, лекин, бордию дуо битилган ёрлиқни кўчириб ташласам, улар Хагивара жанобларини гажиб ташлашади; ё бирон бошқача йўл билан ўлдиришади, шунинг учун бу ердан кўчиб кетишга аҳд қилдим.

— Алдаяпсан,— деди О-Минэ.— Мени лақиллатмоқчисан. Шунақаям бўларканми ҳеч замонда?

— Агар ишонмаётган бўлсанг, эртага улар билан ўзинг учрашиб, ўзинг гаплашасан. Мен шунча қийналганим етар, шкафга беркиниб оламан.

— Ростданам шунақа де?

— Улар билан гаплашсанг биласан.

— Ахир ўша аёл кетаётганида гэтаси тақиллаганини эшитгандим ўзим ҳам...

— Шунақа. Ўзиям жуда келишган хотин-да. Ана шунисидан бешбаттар чўчийди одам. Эртага кечаси улар келишганда ёнимда бўласан.

— Қандай даҳшат... Йўқ-йўқ, керак эмас.

— Ойимқиз бўлса гулдор кимоно кийиб, сочини «си-мада» усулида турмаклаб олган, оқсочиям ниҳоятда кетворган... Боши ерга теккудай бўлиб таъзим қилади, ориққина чехраси ғамга ботиб: «Жаноб Томодзо, сиз...» — деб мурожаат қилишини айтмайсанми.

— Вой, кўрқиб кетяпман!— деб инграб юборди О-Минэ.

— Вой сени қара-ю, эсхонамни чиқариб юборай дединг-ку! Намунча инграмасанг?

— Энди нима қиламиз, Томодзо, даҳшат-ку бу!.. Узи Хагивара жанобларининг паноҳларида бир амаллаб кун кўриб келаётган эдик... Сен мана бундай қил. Эртага арвоҳлар келганида ўзингни қўлга олиб, уларга: шундай-шундай гап, сизлар Хагивара жанобларидан ора-ларингда ўтган қандайдир иш учун ўч олмоқчисизлар, лекин хотиним икковимиз ўша кишининг хайр-эҳсони

билан яшаб турибмиз, мабодо жанобга бир нима бўлса бизнинг ризқи рўзимиз қийилади-ку, деб айтасан. Шу сабабли шафқат қилиб, менга юзта олтин рё келтириб берсангиз, ёрликни ўша заҳотиёқ кўчириб ташлайман, дейсан... Тўғри, роса қўрқинчли бўлади, бироқ ўзинг, шароб ичиб олсам, дунёни сув олса ҳам тўпиғимга чиқмайди, ҳеч нарсадан қўрқмайман, деб мақтанасан-ку нуқул. Бугун кечаси билан ишлаб, эртага сенга беш го¹ шароб олиб бераман. Сен ичиб кайф қилиб олсанг, ҳамма гапни шартта-шартта айтаверасан уларга...

— Вой аҳмоғ-э,— деди Томодзо.— Арвоҳлар пулни қаёқдан олади?

— Ҳамма гап шунда-да! Пулни келтирмасанглар ёрликни кўчирмайман, деб туриб оласан. Ёрликни текинга кўчириб ташлашдан бош тортганинг учунгина сени ўлдирадиган калтафаҳм арвоҳнинг ўзи бўлмаса керак. Бунинг устига сен уларга ҳеч қанақанги ёмонлик қилган эмассан. Улардан қиладиган талабинг тўғри, оқилона гап-да, ахир. Агар пулни келтиришса, айтганларини бажар, кўчириб ташла....

— Тўғри айтасан,— деди Томодзо.— Бу арвоҳлар фаросатли, агар тушунтириброқ айтилса рози бўлишадими-ю, жўнаб қолишади. Борди-ю, ростданам юз рё олиб келишса-я!

— Унда ўша ёрликни кўчириб ташла! Узинг бир танангга ўйлаб кўргин-а, агар юз рё қўлимизга кирса бир умр ҳеч нимага зориқмай яшаймиз!

— Қани энди, зўр бўларди-я,— деди Томодзо.— Пулни албатта олиб келишади! Бўпти, бир уриниб кўрамиз.

Очкўзлик — энг даҳшатли балд. Эр-хотин кун бўйи кеч киришини тоқатсизлик билан кутдилар. Қош қорайгач, О-Минэ, мен кўрмай қўя қолай, деб шкафга қамалиб олди. Тўртинчи соқчилик фурсати яқинлаша бош-

¹ Го — суюқлик ўлчови, 0,2 литр атрофида.

лади, шунда Томодзо бир коса шаробни бир кўтаришда бўшатди. У арвоҳлар билан кайфда яхшилаб гаплашиб қўйишга қарор берганди. Мана, Синобадзу ҳовузи бўйидаги қўнғироқ тўртинчи соқчилик фурсати зангини урди. Шкафга қамалиб олган О-Минэ иссиқ ва дим бўлишига қарамай, латта-путталарга ўраниб гужанак бўлганча, нафасини чиқармай ётаверди. Томодзо эса пашшахонада кутиб ўтирарди. Чашма томондан гэталарнинг тақа-туқи эшитилди ва одатдагидек кўкат ихота ёнида саллагул шаклидаги чироқ кўтарган икки аёлнинг қораси кўзга ташланди. Томодзони, гўё устидан муздек сув қуйиб юборгандай, титроқ босди. Зумда кайфи тарқаб, ичиб олган уч го шароби зое кетди. Арвоҳлар пашшахонага яқинлашиб, уни чақирганларида шу кўйи дагдаф титраб ўтирарди.

— Ҳа-ҳа,— гўлдиради Томодзо.— Хуш келибсизлар...

— Ҳар кеча келиб, сизни безовта қилаётганимиз учун афс эгасиз,— деди жувон.— Лекин ёрлиқ бугун ҳам кўчирилмабди, жаноб Хагиваранинг ҳузурига киролмаймиз яна. Бекамнинг инжиқлиги тутиб, мени жуда қийнаб юборди. Раҳмингиз келсин бизга, илтимос, ёрлиқни кўчириб ташланг!

Томодзо тишлари такиллаб, шундай деди:

— Ҳа-ҳа, ҳаммаси тўғри, албатта... Лекин гап бундай, хотиним икковимизнинг тирикчилигимиз Хагивара жанобларининг хайр-эҳсонлари билангина ўтиб турибди. Бордию у кишига бирон нима бўлса, хотиним икковимизнинг ризқимиз қийилиб, аҳволимиз не кечади. Агар сизлар биздек қашшоқларга юз олтин рё келтирсанглар, ўша ёрлиқни жон-жон деб кўчириб ташлардим...

У муздек терга ботиб, аранг гапирарди. Аёллар бир-бири билан кўз уриштириб олиб, бошларини эгганларича ўйга толишди. Кейин оқсоч:

— Мана, ўзингиз кўриб турибсиз, бекам, бу саховатли одамни бекор безовта қиляпмиз. У бизга заррача бўлсин ёмонлик қилгани йўқ-ку. Хагивара жаноблари-

нинг қалби сизга хиёнат қилган экан, нимаям келарди қўлимиздан, унга беҳуда талнинияпсиз: Жасоратли бўлинг-у, уни унутинг!

— Қўлимдан келмайди бу,— деди қиз ва юзини қўллари билан тўсиб, аста йиглаб юборди.— Жаноб Томодзога юз рё бер, ёрлиқни кўчириб ташласин. Утинанман сендан. Мен Хагивара жанобларини албатта кўришим керак.

— Юз тиллани қаёқдан оламан, ахир?— деди оқсоч.— Хўп, майли, бир иложини қилиб топарман... лекин бу ҳали ҳаммаси эмас, жаноб Томодзо. Бизга фақат ёрлиққина халал бераётгани йўқ, Хагивара жанобларининг қўйнида «Кайоннёрай» муққаддас тумориям бор, ана ўша тумор ҳам бизни унинг ёнига йўлатмаяпти. Эртага кундузи уни ўғирлаб олиб, ирғитиб юборинг. Удда-лай оласизми шу ишни?

— Амаллайман,— жавоб берди Томодзо.— Туморни ҳам гумдон қиламан. Пулни олиб келсаларинг бўлгани.

— Бўпти, кетдик унда, бекам,— деди О-Ёнэ.— Эртагача кутишга тўғри келади.

— Яна уни кўрмай кетарканман-да!— оҳ чекди қиз. О-Ёнэ унинг қўлидан тутиб, етаклаб кетди.

XI боб

Йигирма тўртинчи куни Индзима жаноблари тунги хизматга жўнади. О-Куни эса, Гэндзиро билан қачон қовушар эканман, деган ўй билан алламаҳалгача ухломмай ётди. Келаси ойнинг тўртинчи куни жаноб балиқ овига боради, Гэндзиро уни ўша ёқда сувга чўктириб юборади, ана шундан сўнг бу хонадонда меросхўр бўлиб қолади. Ажойиб режа, бироқ Коскэ бу ишнинг исини билиб қолди. Қандай қилса жаноб Коскэни ишдан қувади ё қиличдан ўтказади? О-Куни чарчаб, мудраб кетгунига қадар шу ҳақда бош қотирди. Қўққисдан кў-

эңни очиб, хонасидаги фусуманинг астагина сурилганини пайқади.

У замонларда самурайлар уйда ҳали бамбук пардалар йўқ эди, шу боисдан айвону ровонлардаги сёдзилар, шунингдек, хобгоҳлардаги фусумалар ҳатто саратон кечаларида ҳам суриб беркитиб қўйиларди. Мана, О-Кунининг хобгоҳидаги фусума аста сурилиб, ўғринча одим шарпалари эшитилди. Нима бало, деб ўйлади О-Куни, ниҳотки уйдагилардан биронтаси шу маҳалгача ётмаган бўлса? Шу пайт аллаким девордаги жавон табақасини тортди, қулф ширқ этди. О-Куни ҳушини йиғиб улгурмаёқ фусума қарс этиб сурилди-ю, тунги меҳмон кийимларини шилдиратиб, ошхона томонга қараб пилдираб кетди. Қизиқ, деган фикр хаёлидан кечди О-Кунининг. У унча-мунчага чўчийдиган аёллардан эмасди, шу туфайли ўша ондаёқ ўрнидан туриб, фонусни ёқди-да, ётоқни кўздан кечирди. Ҳеч зор йўқ. У жавон олдига борди. Қараса жавоннинг табақаси очиқ, шоҳи ҳамённинг бир чети осилиб турибди. Жанобнинг ҳамёни турадиган қутисининг қопқоғи кўчирилган, ҳамёндаги юз олтин эса йўқ. Ўғри, О-Кунининг миясидан шу фикр ялт этиб ўтди-ю, аъзойи бадани титраб кетди.

Аммо шу топда ярқ этиб хаёлига бир фикр келди. Пулнинг йўқолиши омади келгани-ку қайтага! Энди Коскэни ўғирликда айблаб, жанобни ё уни ўлдиришга, ё ҳайдатишга кўндирса бўлади. Унисиям, бунисиям соз, фақат исбот-далил чорасини топса бас. О-Куни ҳамёни енгига яшириб, ўрнига қайтди. Эрталаб ҳеч нима кўрмагандек, Коскэни чақириб, қўлига бэнт¹ тутқазди-да, жанобни қарши олишга жўнатди. Худди шу пайт боққа супурги кўтарган хизматкор боши Гэнскэ кириб келиб, йўлкаларни супуришга тушди. О-Куни уни чақирди.

— Э, хайрли тонг,— деди Гэнскэ меҳрибонлик би-

¹ Бэнтё — новушта солинган қути.

лан.— Сизни соғ-саломат кўриш қанчалар кўнгилли. Шу кунларда ҳаво ҳам жуда исиб кетяпти-да. Ёз ўрталарида ҳам бунчалик бўлмаганди...

— Чой дамлагандим, бир пиёла ич.

— Миннатдорман. Уйимиз шундай баландликка жойлашган, тўрт томондан шабада уриб турсаям, дарвозахонанинг олдида нафас олиб бўлмайди-я... Катта раҳмат. Май ичмайман, билсангиз, чойдан бўлса асло қайтмайман. Бир пиёла чой билан сийласалар роҳат қиламан, зеро оламда мен учун бундан бўлак тотли нарса йўқ...

— Менга қара, Гэнскэ,— деди О-Куни.— Сен саккиз йилдан бери хизматимиздасан, тўғри, ҳалол одамсан. Айт-чи, Қоскэ сенга ёқадими? Ўзи ишга бешинчи мартда келди-ю, жанобнинг хайрихоҳлигини кўриб, жуда бурни кўтарилиб кетди. Ўзбошимчалик қилиб сени қийнаб қўймаса деб қўрқаман, негаки иккаланглар битта хонада турасизлар-да...

— Йўғ-э,— кулди Гэнскэ.— Мен бунақанги, Қоскэ-мизга ўхшаган ажойиб йигитни сира учратмаганман. Хўжайинга бутун вужуди билан содиқ, жанобга бирон нима зарур бўлиб қолса, жонини жабборга берса ҳамки бажаради. Бор-йўғи йигирма бирга кирган-а, ўзи... Жудаям садоқатли йигит. Оқ кўнгиллилигини кўриб ёқангни ушлайсан. Яқинда сал тобим қочиб қолувди, оппоқ тонггача тепамда парвона бўлди, мижжа қоқмади. Эрталаб бўлса одатдагидай хўжайинни кузатиб қўйгани кетаверди. Йўқ, у кўнгли очиқ, меҳрибон йигит, жуда яхши кўраман уни.

— Қоскэ сени бошлаб лақиллатибди,— деди О-Куни.— Ахир у сени жанобга роса чалпийди-ку!

— Чалпигани нимаси?

— Нима, билмасмидинг? Мен ўз қулоғим билан эшитганман. Жанобга, Гэнскэ бўлмағур одам, у билан бирга ишлаш қийин... битта хонада туриш эса азоб, деб ёмонлади. Сен унга иш ўргатмасмишсан, аксинча уни

ишдан чалғитармишсан... Жаноблар хизматкорлар хонасига чой билан тансиқ таом юбортирса, ҳаммасини ўзинг пок-покиза тушириб, унга ушогини ҳам кўрсатмасмишсан... Бу Гэнскэ жуда бемаъни одам, дейди. Кексайганда ор-номусини йўқотиб қўйибди, деб жанобнинг жаҳли чиқиб кетди, яқин орада сени ҳайдаб юбормоқчи....

— Фирт ёлгонни гапирибди-ку Коскэ!— деб қичқириб юборди Гэнскэ.— Мен тўғримда бундай бемаза гапларни гапириш нима учун керак бўлиб қолибди унга? Мана, масалан, хонамизга биронта тансиқ таом юборишадиган бўлишса, қайтага ҳаммасини Коскэга бераман, ейқол, дейман, сен ҳали ёшсан, кўпроқ ейишинг керак, дейман... Нимага бундай қилдийкин-а?

— Бу ҳали ҳолва. Коскэ хўжайиннинг нарсасиниям ўғирлайди... У билан бирга турганингдан кейин, сениям шериги деб ҳисоблашади.

— Наҳотки бириш нимани ўғирлаган бўлса?

— Наҳоткимиш-а, гапингни қара-ю! Ҳеч вақони билмай, кўрмай юриб, қараб туриб шериги бўлиб қоласан ҳали. Жанобнинг нимаси йўқолганини аниқ биламан. Оқсочларнинг хонасини қидириб кўрдим. Қани, Коскэнинг буюмлари турадиган яшиқни бу ёққа олиб кел-чи...

— Менинг ҳеч қанақа алоқам йўқ бунақа ишга,— гўлдиради Гэнскэ.

— Жанобга худди шундай дедим мен,— тинчлантирди уни О-Куни.— Бор, Коскэнинг яшигини олиб кел, ҳеч ким кўрмасин...

Содда дил Гэнскэ ҳеч қандай шубҳага бормай, хизматкорлар хонасига югургилаб бориб, Коскэнинг буюмлари турадиган яшиқни келтирди-да, О-Кунининг олдига қўйди. О-Куни қопқогини очиб, ичини титкилаётган бўлиб, сездирмай енги ичидаги ҳамённи силкиб туширди унга.

— Вой ўлмасам!— хитоб қилди у.— Жанобнинг қимматбаҳо нарсаси шу ерда экан-ку! Жаноб буни менга

ишониб бериб қўйганди, мен бўлсам ҳатто йўқолиб қолганини ҳам пайқамабман-а! Улгидай ношудман-да ўзиям... Йўқ, буни яхшилаб текшириш керак. Ҳали жаноб келсин, ўшанда ҳамма хизматкорларнинг буюмларини кўзлари олдида текшираамиз...

— Буни қараиґ-а, ё тавба,— деди Гэнскэ довдираб,— кўринишидан ҳалол, покиза йигитга ўхшарди-я...

— Унинг яшигини кўздан кечирганимни бировга оғзингдан гуллаб ўтирма,— деб тайинлади О-Куни.

— Хўп бўлади, ҳеч кимга айтмайман,— деди Гэнскэ маъюс тортиб. Кейин яшиқни хизматкорлар хонасига элтиб, тоқчага қўйиб қўйди.

Қўй соатида, бизнингчасига соат тўртларда, уйдаги-ларнинг барчаси жанобни кутиб олмоқлик учун дарво-захонага чиқиб туришди. Жаноб хобгоҳига ўтиб бориб, дзабутонга ўтираркан, одатда маза-бематра гаплар билан дарҳол ўзини овутишга тушадиган О-Кунининг кай-фияти бузуқлигини пайқади.

— Нега хомушсан, О-Куни?— суриштирди у.— Ё то-бинг йўқми? Нима бўлди?

— Оҳ, валинеъматим,— жавоб берди О-Куни,— қар-шингизда ўзимни қандай оқлашимниям билмай қол-дим... Кечаси сиз йўғингизда уйимизга ўғри тушди. Юз олтин йўқ. Бу олтинлар шоҳи ҳамёни билан йўқ бўлиб-ди... Кечаси назаримда кимдир ошхонадаги сёлзини сур-гандай бўлди. Туриб, у ёқ-бу ёқни қарадим. Ҳеч зог йўқ, ташқари эшикларнинг ҳаммаси қулфлоглиқ. Шун-да тўсатдан сизнинг хонангиздаги жавонда турадиган қутичанинғ қопқоғи бузиб очилганига кўзим тушиб қолди: Қапалагим учиб кетди. Бисямонга¹ илтижо қи-либ, фолбинга учрашдим. Фолбин, бу ўғирликни сўзсиз уйдагилардан бири қилган, деди... Менимча, ҳамма хиз-

¹ Бисямон (Бисямон тэн) — келиб чиқиши ҳиндилардан саналган Будда илоҳларидан бири (Вайсравана).

маткорларнинг саватлари билан яшиқларини текшириб кўриш керак.

— Бундай қилиш ярамайди,— эътироз билдирди Иидзима.— Юз олтинни ўғирлашга журъат этадиган одам бўлмаса керак менинг уйимдагилар орасида. Бу четдан келган ўғрининг иши.

— Дарвоза мусту-мустақкам тамбалоғлиқ эди-ю,— деди О-Куни,— бу ерда бўлса фақат ошхонадаги сёдзигина сурилиб қолган... Йўқ, мен бари бир ҳамма хизматкорларни тинтийман. О-Такэ! О-Кими! Ҳаммаларинг бу ёққа келинглр!

— Вой шўрим, фалокатни қаранг-у!— хитоб қилди О-Такэ, О-Куни нима гаплигини тушунтиргач. О-Кими бўлса бидиллай кетди:

— Супуриб-сидиргани кирмасам, жанобларнинг хонасига бошқа вақт қадам босмайман, нарса йўқолиб жуда ёмон бўлибди-да, бугун кечаси нима бўлганини билмабман ҳам, ростини айтсам, жуда ғалати иш бўлибди-ю...

— Мен сизлардан заррача шубҳа қилмайман,— деди Иидзима.— Лекин, бу иш мен йўғимда содир бўлгани, уйда О-Куни ёлғиз қолгани туфайли ҳаммаларингни албатта тинтиб кўришим зарур деб ҳисоблаяпти у.

— Майли, жаноб,— дейишди оқсочлар.— Марҳамат. Улар зумда ўз саватларини ровонга олиб келишли.

— Қани, Такэнинг саватини кўрайлик-чи, нима бориёкин...— деди Иидзима.— А-ҳа, сен жуда эҳтиёткор, режали аёлсан, узоқ йили берилган сочиқ ҳам турибди-ку. Баракалла, аёл мана шундай бўлиши керак. Бир парча латта бўлсаям авайлаб қоғозга ўраб, сақлаб қўйиш керак... О-Кими, қани, саватингни бу ёққа сур-чи!

О-Кими хижолатдан ҳиринглаб, илтимос қилди:

— Агар бемалол бўлса, жаноб, менинг саватимни бошқа биров текшириб кўрса...

— Йўқ, мумкин эмас,— эътироз билдирди Иидзи-

ма.— Такэнинг буюмларини ўзим текширдим, сеникини ҳам ўзим текширмасам, у хафа бўлади-ку.

— Ундай бўлса марҳамат...

— Нега бунчалик хижолат чекапсан?.. Э, гап бу ёқда экан-у! Ярим сават ҳар хил шармсиз китобларни¹ йиғган экансан-да...

— Афв этасиз, мен йиғганим йўқ, буларни қариндошларим юборишган...

— Кераги йўқ, ўзингни оқламай қўя қол. Кўнглинг тусаганича ўқийвер. Айтишларича, буларни ўқиганда майл-иштиёқ янада ортиб кетар эмиш.

— Энди Коскэ билан Гэнскэни тинтиш керак,— буюрди О-Куни.— О-Такэ, югуриб бориб, уларга айт, буюмларини олиб келишсин.

О-Такэ хизматкорлар хонасига югурди.

— Коскэ! Гэнскэ!— қичқирди у.— Сизларни жаноб чақиряптилар!

— Нима гап, Такэ?— сўради Гэнскэ.

— Юз тилла йўқолибди! Буюмларингни олиб бораркансанлар, ҳаммани тинтишяпти! Айтишларича, уйдагилардан бири ўғирлаганмиш!

— Фалокатни қара-ю,— деди Гэнскэ ташвишланиб.— Орамизга қабқдан ўғри оралаб қолибди? Хўп, ҳозир борамиз.

Улар ўз яшиқларини ровонга кўтариб бориб, Иидзиманинг олдига қўйишди. Гэнскэ мингиллай кетди:

— Нега бундай бўлганига сира ақлим етмай қолди... Юз тилла рё йўқолиб ўтирса-я, нима деган гап бу ўзи! Коскэ иккаламиз дарвозани туну кун қўриқласак... Фалокатни кўринг-у...

— Мен йўқлигимда, уй О-Кунининг измида қолган пайтда содир бўлгани сабабидан у хижолатда, шунинг

¹ Шармсиз китоблар («макурадзэси») — шармсиз суратлар ишланган китоблар.

учунгина текшириб кўряпмиз...— деб тушунтирди Иид-
зйма.

— Коскэ,— деди О-Куни.— Сен ҳам, Гэнскэ. Мен
роятда афсусланаман-у, лекин икковинглар ҳам шубҳа
остидасизлар. Қани, буюмларингни бу ёққа беринг-
лар-чи.

— Мана, бемалол текшираверинг,— деди Гэнскэ.

— Бошқа ҳеч нимаг йўқми?

— Бор бисотим шу. Бошқа ҳеч нима йўқ.

— Уят, уят-э... Кимононинг ҳам енгини қайириб-ғи-
жимлаб шунақа тахлайдими? Яхшилаб тахлаш керак...
Манави нима? Тунги кимономи? Вой ландовур-э, ғиж-
малоқ қилиб тиқиб қўйибди-я... Бу қанақа уқа... Битга
қаршимми? Ҳаммаси кир-чир, ёғ босиб ётибди... Ҳа, май-
ли. Қани, Коскэ, яшигингни сур-чи бу ёққа. Шу битта-
тагина яшикдагидан бошқа нарсанг йўқми?

О-Куни Коскэнинг яшигидаги нарсаларни шошил-
май, биттама-битта олиб қўя бошлади. Ўзи орасига таш-
лаб қўйган ҳамён, турган гапки, ўша ердан чиқди. О-Ку-
ни уни елпиғич бандига илиб, ҳамма кўрадиган қилиб
баланд кўтарди-да, Коскэга юзланиб, сўради:

— Бу ҳамён сенинг яшигингга қандай қилиб тушиб
қолди?

Коскэ ағрайиб қолди.

— Нима бу?— гўлдиради у.— Қаёқдан келиб қолиб-
ди? Биринчи кўришим!

— Айёрлик қилма!— ўшқирди О-Куни.— Юз тилла
мана шу ҳамён билан бирга йўқолганди! Нима қили-
шимни билмай, бошим қотиб, ҳатто фол очирдим. Бу пул
учун мен валинеъматимиз олдида жавоб бераман, ҳозир
топ уни!

— Ахир мен олганим йўқ-ку!— бақирди Коскэ.— Ни-
ма десангиз деяверинг-у, уни олишни хаёлимгаям кел-
тирган эмасман! Бу ҳамён яшигимга қандай келиб қол-
ганига сира ақлим бовар қилмаяпти!

— Гэнскэ,— деди О-Куни.— Бу хонадонда ҳаммадан

куп хизмат қилаётган сенсан. Хизматкорлар орасида ёши улугиям сенсан. Уйлайманки, Қоскэ ёлғиз ўзи ўғирламаган. Икковларингнинг тилларинг бир. Ўз оғзинг билан тап ол, Гэнскэ. Биринчи бўлиб тан ол.

— Ҳалиги... Ахир мен...— гўлдиради Гэнскэ, кейин бирдан додлаб юборди.— Бу қанақаси бўлди, Қоскэ? Нима қилиб қўйдинг? Мана энди сенинг жатингга менадан ҳам шубҳаланишяпти! Мен бу хонадонда саккиз йилдан буён хизмат қиламан, мени ҳамиша ҳалол одам ҳисоблаб келишган, мана энди ёшим ҳаммадан катта бўлгани учун менадан гумон қилишяпти!.. Мени аралаштирмай, очигини айтиб қўя қол, Қоскэ!

— Мен ҳеч нарса деёлмайман!

— Ҳеч нарса деёлмасмиш, гапини қаранг-у! Унда ҳамён нарсаларинг орасига қаёқдан келиб қолади?

— Мен қаёқдан билай, ўз-ўзидан келиб қолибди!

— Бу билан қутулиб бўлсан,— деди О-Куни.— Ҳамён ўзидан-ўзи яшигингга бориб қолмайди. Бутун туриш-турмушингни шундоққина кўриб турибман. Муғамбирлик қилма! Тўғри, турқинг бинойидай, беозор, лекин текшириб қаралганда, муттаҳам ўғри экансан! Сенга ўхшаганларни на ҳурматни, на яхшиликни биладиган ҳайвон, итвачча деб бекор айтишмайди! Сени деб мен валинеъмат олдида гуноҳкор бўлиб турибман-а! Тўнгиз!

У шундай деб Қоскэнинг тиззасига тепди.

— Нима қилиясиз!— деб қичқирди Қоскэ.— Ҳеч нарсани билмайман мен! Билмайман деяпман сизга, билмайман!

— Гэнскэ,— деди О-Куни.— Биринчи бўлиб сен бўйнингга ол.

— Қоскэ, эсингни йиғ!— илтижо-ла деди Гэнскэ.— Ахир менадан шубҳаланишяпти, сен йўлдан ургансан деб уйлашяпти! Бўйнингга олсанг, иш тамом, вассалом!

— Билмайман,— деб сўзида туриб олди Қоскэ.— Намунча менга ёпишиб олдинг? Ҳеч маҳалда хизматкор

ҳам хўжасининг юз тилласини ўғирларканми? Буни ўйлашнинг ўзи дашҳат-а! Билмайман деяпман-ку сенга!

— Билмайсанми?— деб жаҳли чиқди Гэнскэнинг.— Билмайман деб қайсарлик қиляпсан, хўш, унда ҳамён яшигингга қандай тушиб қолди. Уғирликни сен қилясан-у, жабрини мен тортишим керакми? Бўйнингга ол, ярамас, тезроқ бўйнингга ол, хўш?— У Қоскэни бир туширди.— Бўйнингга оласанми, йўқми?

Қоскэ кўзларида ёш билан ҳеч қандай айби йўқлигини таъкидларди. О-Куни эса тантана қиларди. Уша кеча учун ўчимни олдим-ку! Жаноб бугун Қоскэни ё нимта-нимта қилади, ё уйдан қувиб юборади. Ҳаяжони жўш уриб, жон-жаҳди билан Қоскэнинг оёғини чимчилаб олди-да:

— Билмайсанми, билмайсанми?— деб ўшқирди.

Қоскэ бу иш қандай содир бўлганига ақли етмай, валинеъмати олдида ўзини оқлаёлмаслигини англаб, хўрлик ва аламдан йиғлаб юборди.

— Хоҳлаганингизча уринг, чимчилайверинг,— гўлди-рарди у.— Бари бир ҳеч нарсани билмайман, бари бир ҳеч нима деёлмайман...

— Хўш, унда сен бўйнингга ол, Гэнскэ.

У бўлса Қоскэни бир тушириб:

— Бўйнингга ол!— деб ўдагайлади.

— Мени нимага урасан?

— Сени деб жабрланишни истамайман,— дея ўшқирди Гэнскэ ва яна бир мушт туширди.— Қани, бўйнингга оласанми?

Улар икки кишилашиб икки томондан исқанжага олиб, бири чимчилаб, иккинчиси муштлайверди, шунда Қоскэ алаmidан қичқириб юборди.

— Уравер, Гэнскэ, уравер, бари бир ҳеч нимани билмайман! Иккаламиз битта хонада турамыз, мени яхши биласан-ку ахир, шундай қилишинг уят эмасми! Боғни супурадиган бўлсам ақалли бирорта шох-шаббани синдириб, биронта гиёҳни босмасликка ҳаракат қили-

шимдан хабаринг бор-ку! Ердан занглаган мих топиб олган тақдиримдаям дарров ўзингга кўрсатишимни биласан-ку! Мени шунчалик била туриб, нега ўғри деб гумон қиляпсан? Сиз нега чийиллаяпсиз? Хўжайинни менга душман қилиб қўймоқчимисиз?

Бу машмашага шу пайтгача жимгина қулоқ солиб турган Идзима бақириб берди:

— Жим бўл, Коскэ! Уялмай-нетмай ўз хўжайинингга қичқиришга қандай журъат этдинг, аблаҳ? Гапир, ҳамён яшигингга қандай бориб қолди! Ҳозироқ жавоб бер! Ҳамён қандай тушиб қолди яшигингга?!

— Билмайман!

— Шундай десам қутулиб кетаман деб ўйлайсанми? Ярамас! Сенинг ғамингни еб, одам қаторига қўшаман деб чеккан азиятларимга миннатдорчилигинг шуми ҳали? Ор-номусинг қайда қолди? Йўқ, сен ёлғиз эмассан, шерикларинг ҳам бор... Билиб қўй, агар очигини айтмасанг, ўз қўлим билан чопиб ташлайман!

Буни эшитиб Гэнскэ қаттиқ кўрқиб кетди.

— Шошманг, хўжайин,— деди у,— чопишга шошилманг! Бордию, бу ишни биров атайин қилган бўлса-чи? Улдиришни қўя туринг, ижозат беринг, мен Коскэдан яхшилаб сўраб-суриштирай!

— Овозингни ўчир, Гэнскэ! Сендан ҳам шубҳаланишимизни кўнглинг тусаб қолдимиз дейман? Бу ярамаснинг яна бир марта ёнини оладиган бўлсанг, сениям қилчдан ўтказаман!

— Узр сўра, Коскэ,— шивирлади Гэнскэ.

— Узр сўрайдиган айбим йўқ,— жавоб берди Коскэ,— ҳеч қанақа айбим йўқ. Жанобим мени чопиб ташламоқчиларми? Уз хўжасининг қўлида ўлиш муте хизматкор учун бахт-ку! Менинг ҳаётим хизматга қадам қўйган кунимдан бошлаб жанобимнинг измида, унинг учун ўлмоққа доимо тайёрман... Ёмони шундаки, валинеъматим мени виждонсиз, аблаҳ деб ҳисоблаяпти, унинг қўлидан ўлим топишдек қувончимга рахна солиб, ран-

житяпти, хомос... Бу адолатдан эмас, лекин қўлимдан нима ҳам келарди. Бир кун бўлмаса бир кун ҳақиқий ўғри ўз тумшугидан илинар, ана ўшанда: «Ҳа, Коскэ ўғирламаган экан, Коскэни бекордан-бекорга айблаган эканмиз!»— дейишади. Ҳозир бўлса ўлимимга розиман. Утинаман, жаноб, ўлдилинг мени! Бир зарба билан икки бўлиб ташланг!

Шу сўзлар билан Коскэ тиззалаган ҳолда хўжайини оёқлари остига эмаклаб борди.

— Йўқ,— деди Иидзима совуққина,— қуёш нур сочиб турган бир пайтда уйда қон тўкмоқликнинг хосияти бўлмайти. Сени кечқурун, қош қорайгач ўлдираман. Ҳозир эса бориб, хонангга кириб ўтир. Ҳой Гэнскэ, унга эҳтиёт бўлиб тур, қочиб кетмасин тагин!

— Узр сўрасанг-чи, ахир,— шивирлади Гэнскэ.

— Мен узр сўрамайман,— деди Коскэ.— Мени тезроқ ўлдиришларингни илтимос қиламан.

— Қулоқ сол, Коскэ,— деди Иидзима.— Баъзан ўз хўжасидан ранжиб, уни шафқатсизлик ва тошбағирликда айблаб, қайсарликларидан тилларини тишлаб узиб ташлайдиган ёки ўзини осиб қўядиган пасткаш, аянчли одамлар ҳам учраб туради. Сен эса самурай авлодидансан, ўз жонингга қасд қилмайсан. Сен менинг қўлимдан ўлим топадиган дамни кутасан.

Коскэ хўрлиги келиб титроқ овозда жавоб берди:

— Ажалим фақат сизнинг қўлингизда. Лекин илтимос қиламан сиздан, тезроқ ўлдилинг мени!

Гэнскэ уни хизматкорлар хонасига етаклади.

— Нега узр сўрамадинг?— деди у жаҳл билан.

— Мен ўғриямасман,— деб жавоб берди Коскэ.

— Ўзинг кўрдинг,— деб сўзини давом эттирди Гэнскэ,— хўжайин ҳеч қачон ҳеч кимга бир оғиз қаттиқ гапирмаганди, бугун қанчалик тутақиб кетганини қара... Юз тилла йўқолиб ўтирса-я, ахир бу ҳазилакам гапмасда... Балки анави қўшнимиз, ёш жаноб Гэндзиродан хў-

жайинимизга сенинг номингдан икки оғизгина гапириб қўйишни илтимос қиларсан...

— Унга ялиниб боргандан кўра тилимни шафтта тишлаб узиб ташларман!

— Унда жаноб Аикавадан... Сингобэй жанобларидан илтимос қил....

— Илтимос қилишнинг нима ҳождати бор, ахир менинг тирноқчалик гуноҳим йўқ-ку! Чинакам ўғри кейинроқ бари бир топилади, ахир қинғир ишнинг қирқ йилдан кейин ҳам қийиғи чиқади, дейдилар-ку! Ана ўшанда жаноб мени эслаб: «Афсус, Коскэга жабр қилган эканмиз», дейди У дунёда менинг руҳим учун бу энг катта мукофот бўлади... Гэнскэ, сен менга жуда кўп яхшиликлар қилдинг, Аикавага меросхўр бўлганимдан кейин бу яхшиликларингни лоақал чойчақа бериб қайтарарман, деб ўйлаб юргандим. Лекин мана ўзинг кўриб турибсанки, ҳаммаси барбод бўлди. Сендан эндиликда битта илтимосим бор, холос. Мен ўлганимдан кейин хўжайинимизга икки кишининг хизматини қил, уни эҳтиётла, умрининг охиригача унга садоқатли бўл... Яна битта гап, Гэнскэ... Биламан, соғлиғининг мазаси йўқ, ўзингни авайла, ётиб қолма... Тушимга ҳам кирмаган ўғирликда айблаётганлари қандай алам қиляпти-я!

Коскэ хўнграб, ўзини ерга ташлади. Гэнскэ ҳам бурнини тортиб, кўзини арта бошлади.

— Кечирим сўрасанг бўларди,— гўлдиради у.— Сўрай қолсанг-чи, а?

— Бўпти,— деди Коскэ.— Шунча куйганимиз етар.

У ўлим олдидан хўжайинга бор гапни тўкиб-солишга аҳд қилди. Гэндзиронинг О-Куни билан илакишиб қолганини ҳам, келаси ойнинг тўртинчи кунда Накагавада қандай жиноятни амалга оширишга тил бириктириб олганларини ҳам айтади. Шў заҳотиёқ кўнгли осойиш топиб, сабр-тоқат билан кута бошлади. Қош қорайиб, чироқлар ёқилгач, туйқусдан эшик ортидан аёлларнинг қичқирган овози эшитилди:

— Коскэ! Гэнскэ! Жаноб чақиряптилар!
Шундан сўнг нималар бўлганини кейинроқ биласиз.

ХII боб

Томодзо арвоҳлар билан суҳбатлашаркан, хотини О-Минэ шкафдаги латга-путталарга кўмилиб терлаб-пишиб ўтираверди. Ниҳоят, О-Ёнэ О-Цуюнинг қўлидан ушлади-ю, худди туман ичига сингиб кетгандек гойиб бўлиб қолишди. Томодзо шкафни гурсиллатиб ура бошлади.

— Чиқавер, О-Минэ!— деб қичқирди у.

— Ҳали кетишмаган бўлишса-чи?— жавоб берди хотини.

— Кетишди. Чиқавер.

— Хўш, қалай?— сўради О-Минэ, шкафдан чиққач.

— Умуман айтганда, зўр-базўр чидадим-да ўзиям,— ҳикоя қилишга тушди Томодзо,— лекин бирпасда кайфим тарқаб кетди. Биласанми, кайфимда ҳатто самурайдан ҳам тап тортмайман, лекин миямга арвоҳлар билан гаплашаман деган, хаёл келган замоноқ гўё бошимдан муздек сув қуйиб юборгандай кайфим тарқади-кетди, тилим айланмай қолди, билсанг...

— Шкафда мен қулоқ солмоқчи бўлдим-у,— деди О-Минэ,— лекин овозлари аранг эшитилди. Намунча даҳшатли бўлмаса-я!

— Шунда арвоҳларга мана бундай дедим,— деб давом эттирди Томодзо ҳикоясини,— юз тилла рё келтиринглар, дедим. Мабодо Хагивара жанобларига бирон гап бўлса, хотиним икковимизни худо уриб, тирикчилик ўтказолмаймиз, дедим. Пулни олиб келган заҳотларингоқ ёрлиқни шартта кўчириб ташлайман, дедим. Арвоҳ бўлса; пулни эртага олиб келамиз, дейди, сен ёрлиқни кўчириб ташлайвер, кейин яна бир амаллаб Хагивара жанобларининг бўйнига осиб юрган «Кайоннёрай» туморини ўғирлаб, йўқотгин, чунки ўша тумор унинг ёнига

киришимизга халақит беряпти, дейди. Бунинг қанақанги тумор эканини биласанми ўзи? Соф олтиндан ясалган, бўйи тўрт сундан ҳам узунроқ. Мен уни яқинда, Будада ҳайкали олдидаги пардани кўтарганимизда кўриб қолгандим. Бир роҳиб ўшанда бу тумор тўғрисида нималарнидир гапириб берганди... Нима деганди-я?.. Ҳа, бу жуда қиммат туради, деганди... Ушани гумдон қилсак нима бўлади, сен нима дейсан?

— Ёмон бўлмасди-я!— қўшилди О-Минэ унинг фикрига.— Худо бераман деса бераверади... Ахир уни сотса бўлар бирон жойда...

— Фақат бу ерда, Эдода эмас. Уни билмайдиган биронта чеккароқ ерда пуллаймиз. Тилла сифатида сотганимиздаям юз ёки икки юз рё беришар.

— Вой-бўй, ростдан-а! Унда, икки юз рё пулимиз бўлса бутун умримиз роҳатда ўтади-ку... Бор кучингни аяма, ишқилиб иложини қил!

— Бу турган гап-а... Лекин битта ишқал томони бор — туморни Хагивара жаноблари бўйнига осиб олганда. Уни қандай қилиб олса бўларкин?

— Хагивара жаноблари кўпдан бери ювинмайди,— деди О-Минэ.— Қилган иши пашшахонага қамалиб олиб дуо ўқиш, холос. Унга, терлайвериб сасиб кетибсиз, ювиниб олинг, дегин... Мен уни ювинтираётганимда секингина ўмарасал-қўясан.

— Жуда тўғри!— хитоб этди Томодзо.— Лекин у ташқарига чиқишга ўлсаям кўнмайди-да...

— Уни тўғридан-тўғри хобгоҳида ювинтиравераман. Бўйрани олиб қўяман, вассалом.

Эртасига эр-хотин сув иситишди, Томодзо Хагиваранинг ҳузурига йўл олди.

— Жаноб,— деди у,— ювинишга сув иситиб қўйдик. Сиз олдин ювиниб олинг.

— Йўғ-э,— деб чўчиб кетди Хагивара,— ювинишим мумкин эмас. Баъзи сабабларга биноан ҳозирча ювинолмайман...

— Бунақанги иссиқда ювинмаслик одам учун зарарли. Тердан ҳатто кўрпа-тўшакларингизгача намиқиб, бижғиб кетибди-ку, ахир. Ҳозир-ку ҳаво очиқ, лекин ёмғир палласи бошлангандан кейин нима бўлади? Бутун баданингиз нақ қасмоқ босиб кетади-я...

— Кечки пайт ювинилади, кейин ташқарига чиқиш керак, мен эсам баъзи сабабларга кўра хонадан чиқа олмайман. Мумкинамас бу, тушуняпсанми?

— Чиқиб нима қиласиз? Учтагина бўйрани олиб қўясиз-у, хобгоҳингизда саломатликка ювинаверасиз.

— Бари бир иложи йўқ. Ечинишга тўғри келади, яланғоч бўлишим эса мумкин эмас...

— Қўшнимиз, қуръаандоз Хакуодо,— деди Томодзо жиддий бир оҳангда,— кўпинча, ифлослик турли касалликларга сабаб бўлади, кейин инсу жинс ҳамда арвоқларни чорлайди, дердилар. Агар одам ўзини озода-покиза тутса, унга ҳеч қанақанги арвоқ яқин йўламас экан. Бордию одам ифлос, кир-чир бўлса, ичидаги турли-туман дарду касаллар сиртга тепаркан, иннайкейин, арвоқлар ҳам йўқлаб келаверар экан.

— Қир-чир одамни арвоқлар йўқлаб келарканми?

— Келгандаям биттадан эмас, иккитадан, қўл ушлашиб келаркан.

— Касофатни қара-ю,— деди Хагивара ташвишланиб.— У чоғда ростдан ҳам ювинишга тўғри келарканку. Бўйрани олиб қўй, барака топгур...

Режа амалга ошди, деб ўйлашди эр-хотин. Томодзо хотинига қичқирди:

— Заранг тогорани келтир, иссиқ сув олиб кел!

Улар бир зумда ювиниш учун зарур бўлган нарсаларни муҳайё қилишди. Хагивара ечинди, бўйнига осиб олган туморни чиқариб, Томодзога узатди.

— Бу бебаҳо тумор,— деди у.— Ҳозирча санамнинг ёнига қўйиб қўя тур.

— Хўп бўлади,— деди Томодзо.— О-Минэ, жанобга ёрдамлашиб юбор. Эҳтиёт бўл, яхшилаб, тозалаб ювинтир.

О-Минэ ишга тушиб кетди.

— Бу ёққа ўгирилманг, жаноб, қимирламай туринг,— дерди у,— бўйнингизни сал чўзиб, бошингизни эгиброқ туринг... Яна, яна озроқ...

У гўё ўзини жанобнинг бўйинини юваётганга соларди, аслида Томодзони кўрмасин учун шундай қилаётган эди. Томодзо бўлса бу орада мўъжазгина тўрвачанинг оғзини очиб, ичидаги қора лок билан бўялган филофчани олди. Филофчада эса қора шоҳига ўроғлиқ қуйма олтиндан ясалган «Қайоннёрай» бор эди. Томодзо туморни қўйнига тикди-ю, ўрнига олдиндан ҳозирлаб қўйилган, худди ўша оғирликдаги маъбуд Фудонинг¹ лойдан ясалган ҳайкалчасини солиб қўйди. Кейин у тўрвачани санам ёнига қўйди-да:

— Намунча имиллайсан, О-Минэ? Узоқ ювинсалар жанобнинг бошлари оғриб қолиши мумкин... Балки шунинг ўзи етар?— деди.

— Ҳа, етар,— деди Хагивара.

У заранг тоғорадан чиқди, артиниб, ювинганда кийиладиган либосини кийди. «Одам жуда енгил тортди-я»,— деб гўлдираб қўйди ўзича. Хом сут эмган банда-да, бу либоси ҳеч қанча вақт ўтмай кафан, чўмилиши эса мурдани ювиш бўлиб чиқишини хаёлига ҳам келтирмади. Ўзини ниҳоятда енгил ҳис этаркан, барча эшикларни зичлаб беркитиб, пашшахонага кириб олди-да, тагин қироат билан «Убодарани»ни ўқишга тушди.

Томодзо билан хотини эса умрлари бино бўлиб кўрмаган бундай ноёб буюмни қўлга киритганларидан ўзларида йўқ қувониб, уйга қайтдилар.

— Жуда чиройли эканми?— деди О-Минэ.— Ўзиям жуда қиммат туради-ёв...

— Бизни-ку бунга ақлимиз етмайди,— деди Томод-

¹ Маъбуд Фудо — синто саганасидаги бош илоҳнинг бири. У алаанга билан қопланиб, қилч тутган қолда харсанг устида ўтирган кўйи тасвирланган.

зо,— лекин шуни деб арвоҳлар ичкарига киролмаётган экан, ўзиям қудрати жуда зўр бўлиши керак.

— Омадимиз келяпти-да...

— Шошма,— безовталаниб қолди Томодзо.— Пулни олиб келганларида бу туморни деб арвоҳлар бизникига ҳам киришолмайди-ку, ахир! Энди нима қилдик?

— Олдиларига чиқиб, ташқарида гаплаша қоласан...

— Вой каллаварам-эй, унда қўрққанымдан ёрилиб ўламан-ку!

— Бўлмаса бирор одамга бериб қўй.

— Мумкинмас, Томодзода бунақанги буюм ўрни-тагида бўлмаган, буни ҳаммаям беш қўлдай билади. Қаёқдан олдинг, деб суриштириб қолишади, кейин ўғирлаганимиз очилиб расво бўламиз... Гаровга қўйишнинг ҳам, уйда қолдиришнинг ҳам иложи йўқ. Арвоҳлар мен ёрликни кўчириб ташлайдиган туйнукдан Хагивара жанобларининг хонасига кириб, уни бўғиб ёки бошқа бирон усул билан ўлдиришади. Маъмурият бундан хабар топгач, текшир-текшир бошланади. Бўйнидаги тумор ғойиб бўлганини ўша заҳотиёқ пайқашади. Ким ўғирлади, дейишади. Дарров Хакуодо билан мендан гумон қилишади. Хакуодони ҳамма ҳалол, покиза одам деб билади, шунинг учун шубҳа менга тушади. Кейин уйни тинтиб, туморни топиб олишади, унда аҳволимиз нима кечади? Мана бундоқ қиламан. Туморни бўш ширинлик қутисига солиб, экинзорга кўмаман-да, ўша жойни бамбук таёқча тиқиб белгилаб қўяман, ана шунда иш жойида бўлади, кейин қидиришса-қидиришаверишсин. Сўнгра вақтинча бу ердан жўнаб кетамиз, орадан ярим ёки бир йилни ўтказиб, ҳамма иш бости-бости бўлиб кетгач, қайтиб келиб, ковлаб оламиз. Шунда ёпиғлик қозон ёпиғлигича қолади...

— Тўппа-тўғри,— деди О-Минэ.— Лекин эҳтиёт бўл, чуқурроққа кўмгин-а...

Томодзо фурсатни бой бермай, туморни ширинликлар солинадиган эски қутига жойлаб, экинзорга олиб чиқди-

да, чуқур ковлаб кўмди. Тепасига бамбук таёқни қадаб қўйгач, уйга қайтди. Эндиликда пулни келтиришларини кутиш қолган эди, холос. Эр-хотин бу ҳодисани олдиндан нишонлаб, куннинг қолган қисмини қуёқ суҳбат улаш билан ўтказдилар. Қош қорая бошлагач, О-Минэ яна шкафга кириб олди, Томодзо далда бўлсин учун май ичди. Мана, ниҳоят, Синобуокадаги қўңғироқ тўртинчи соқчилик фурсатидан далолат бериб занг урди, борлиқни сукунат чулғади, гўё сувлар ҳам оқишдан тинган, майса-ғиёҳлар ҳам уйқуга кетгандай бўлди. Девор-тошлардаги чирилдоқлар эшитилар-эшитилмас, ҳазин куйларини бошладилар. Худди шу пайт чашма томондан геталарнинг машъум тақа-туқи эшитилди. «Ушалар»,— деб ўйлади Томодзо, ўйлади-ю, даҳшатдан аъзои бада-нидаги туклари тиккайиб кетгандек бўлди. У атрофга кўз ташлади. Арвоҳлар кўкат ихотага яқинлаб келишарди. У кўзларини юмиб олди, қайта очганда эса арвоҳлар ровонга етиб келишган эди.

— Жаноб Томодзо!— чақирди О-Ёнэ.

Томодзо тили айланмай, ўзига итоат этмай қолганини сизди. Бор кучини тўплаб, аранг:

— Лаббай...— деди.

— Хиралик қилаётганимиз учун афв этасиз,— деди О-Ёнэ.— Ҳадеб бир хил гапни айтавериб безор қилдик сизни. Лекин жаноб Хагиваранинг туйнуқларига ёпиштирилган дуо кўчириб ташланмабди-ку ҳалиям. Барака топгур, кўчириб ташланг, илтимос, бекам Хагивара жаноблари билан учрашмаса асти чидаёлмаётибди. У мени жуда қийнаб юборди, ўлар бўлсам ўлиб бўлдим. Утинаман, шафқат қилинг унга, менга раҳмингиз келсин, ўша дуо битилган ёрлиқни олиб ташланг!

— Олиб ташлайман,— деди Томодзо,— ҳозироқ олиб ташлайман. Пулни келтирдингларми?

— Ҳа, сизга юз тилла келтирдим. Лекин сиз анави «Қайоннэрай» туморини йўқотдингизми?

— Албатта. Менда у, бошлаб яшириб қўйганман.

— Мана, ҳақингизни олинг,— деди О-Ёнэ ва унга тугунча узатди.

Томодзо, ростакам пулмикан бу, деб ишонгиси келмади, бироқ қўллари оғир олтинни ҳис этгач, умрида кўрмаган катта пулга эга бўлганини тушунди. У ҳатто кўрқувни ҳам унутиб, ҳажондан қалтирганча, ўша заҳотиёқ ташқарига чиқди. «Орқамдан юринглар»,— деди у арвоҳларга. Кейин нарвонни олиб, Хагиваранинг уйи томон юрди. Нарвонни деворга қўйиб, оёқлари қалт-қалт титраганча туйнуккача кўтарилди-да, дуо битилган ёрлиқни кўчира бошлади. Аммо қўллари қалтираб, ҳадеганда уддасидан чиқавермади. Охири ёрлиқни чангаллаб, юлқиб олди, худди шу топда нарвон қимирлаб кетиб, у ўмбалоқ ошиб тушди-ю, экинзорга думалаб кетди. Ўрнидан туришга ҳам мадори етмай, ёрлиқни чангаллаганича узала тушиб ётаркан, ҳадеб: «Наму ўмида Буцу... Наму ўмида Буцу...»— деб пичирларди.

Арвоҳлар қувончлари ичларига сигмай, бир-бировларига қараб қўйишди:

— Мана, бекам,— деди О-Ёнэ.— Жаноб Хагиваранинг дийдорини кўришга мушарраф бўласиз энди, кўнглингиздаги бари ранж-аламларингизни тўкиб-соласиз. Қани, юра қолинг!

Шундай деб, у О-Цуюнинг қўлидан тутиб, ҳануз ерда чўзилиб ётган Томодзо томонга хўмрайиб қараб қўйди-да, бармоқлари билан чангаллаб олган дуоибадни кўрмаслик учун кўзини энги билан пана қилиб, туйнукдан ичкарига учиб кирди.

ХIII боб

О-Куни Гэндзиро икковларининг сирини билиб олган сурбету синчков Қоскэ аблаҳнинг шу тундаёқ хўжайиннинг қўлида жон беришини ўйлаб ичи қоралик билан тантана қиларкан, тўсатдан ҳузурига Иидзима кириб келди.

— Куни, Куни, нималар қилиб қўйдим-а! «Ўзингга эҳтиёт бўл, қўшнингни ўғри тутма» деб тўғри айтар эканлар. Йўқолган пул топилди! Уйда пул сақлайдиган хуфрия жойни вақти вақти билан ўзгартириб туриш керак, шу ўй билан пулни бошқа жойга яшириб қўйиб, эсимдан чиқариб юборибман. Ҳаммани безовта қилганимдан ғоятда афсусланаман. Хуллас, пул топилди, суюна-вер!

— Вой, жуда яхши бўпти-я!— хитоб қилди О-Куни.— Ниҳоятда хурсандман.

Ичида эса ҳеч қанақанги хурсанд бўладиган жойи йўқ эди, албатта. У ниҳоятда безовталаниб, гарангсиб қолганди. Дарҳақиқат, қандай қилиб ўз-ўзидан топилади йўқолган пул?

— Ҳамма хизматкорларни чақир бу ёққа,— буюрди Ииздима.

О-Куни О-Такэ ва О-Кимини чақирди, улар нима гаплагини билгач, хўжайинни табриклашди.

— Коскэ билан Гэнскэням чақиринглар,— амр этди Иидзима.

Оқсочлар оёқларини қўлларига ола хизматкорлар хонасига югурдилар.

— Коскэ!— қичқаришди улар.— Гэнскэ! Хўжайин чақиряптилар.

Буни эшитиб Гэнскэ бир сапчиб тушди.

— Менга қара, Коскэ, узр сўрай қолсанг-чи. Пулни сен ўғирламаганинг кўриниб турибди, лекин ҳамён сенинг яшигингдан чиққанидан кейин нима ҳам қилардинг, демак пешанангга шундай битилган экан-да ўзи. Узр сўрай қол, хўпми?

— Яхши, яхши,— деб қўйди Коскэ.— Қиличини яланғочлаганда хўжайинга айтадиган икки оғиз гапим бор. Буни эшитганингда сен ҳам хурсанд бўласан деб ўйлайман...

— Нимагаям хурсанд бўлардим,— хўреинди Гэнскэ.— Қани кетдик, хўжайин кутиб қолди.

Улар хизматкорлар хонасидан чиқиб, ровон олдига келиб тўхтадилар.

— Қоскэ, Гэнскэ,— деди Иидзима,— яқинроқ келинглр.

— Хўжайин,— шоша-пиша деди Гэнскэ, жойидан жилмай.— Мен ҳозир ўз хонамизда Қоскэ билан ундай қилиб ҳам, бундай қилиб ҳам гаплашиб кўрдим. Менимча, пулни у ўғирламаган, хўжайин. Лекин ундан газабланишингиз тўғри, албатта, лекин ижозатингиз билан ўтиниб сўрайман, хўжайин, қатлни кейинги ойнинг учинчисига кечиктира турсангиз...

— Шошма, Гэнскэ,— деди Иидзима.— Қоскэ, яқинроқ кел.

— Боғда қатл этасизми?— сўради Қоскэ.— Унда тагимга чипта тўшашга ижозат этинг, ҳамма ёқни қонга беламай.

— Ровонга чиқ деяпман.

— Хўп бўлади... Демак, ровонда қатл этаркансиз-да? Бу кўз кўриб, қулоқ эшитмаган шараф-ку. Миннатдорман сиздан, хўжайин...

— Сендан бундай гапларни эшитиб дилим озор чекяпти, Қоскэ,— деди Иидзима.— Қулоқ беринглр, Гэнскэ, сен ҳам, Қоскэ, сен ҳам. Сизларнинг олдингизда гуноҳорман. Пул топилди, бошқа жойга яшириб қўйганим эсимга тушиб қолди. Суюнаверинглр. Ўзим ҳам хурсандман, башарти ўз хизматкорларимдан эмас, бошқалардан шубҳа қилганимда — бу кечирилмас гуноҳ бўларди. Сизлардан илтимос, мени кечиринглр.

— Шундай қилиб, пул топилди денг!— қувонч билан қичқириб юборди Қоскэ.— Демак, энди мен ўғриямасман-а? Мендан бошқа шубҳа қилишмайдими?

— Ҳа,— деди Иидзима.— Сендан ҳеч ким шубҳа қилмайди. Мен ўзим хомлик қилибман.

— Миннатдорман сиздан, хўжайин! Сизнинг қўлингизда ўлим топишга доим тайёрман, лекин мени ўғри деб ҳисоблар экансиз, қай юз билан бошимни тутиб бе-

рардим қиличга! Мана энди мен шубҳадан холиман. Ана энди бемалол қиличдан ўтказаверинг мени!

— Мен шошқалоқлик қилдим,— эътироз билдирди Иидзима.— Яхшиямки сен ҳали хизматкоримсан. Мабо-до сенинг ўрнингда дўстларимдан бири бўлганида ўз қорнимни ўзим ёриб ташлашимга тўғри келарди... Ҳатто буям камлик қилармиди балки. Узимнинг садоқатли мулозимимдан шубҳа қилганимдан ғоятда хижолатдаман.— Иидзима қўлларини ровон полига тираб, боши ерга теккундай таъзим қилди.— Афв этишингни ўтина-маң.

— Кераги йўқ, хўжайин,— деди Коскэ.— Мен бунга лойиқ эмасман... Қанчалар қувончли-а, тўғрими, Гэнскэ?

— Бўлмасан-чи!— деди Гэнскэ.

— Гэнскэ,— тантанавор оҳангда деди Иидзима.— Сен ҳам Коскэдан шубҳаланиб, уни уриб ўтирибсан-а? Ундан узр сўра!

— Албатта сўрайман,— деди ўйлаб-нетиб ўтирмай Гэнскэ.— Мениям кечир, Коскэ, илтимос қиламан сендан...

— Такэ, сен ҳам сал бўлса-да Коскэдан шубҳалан-гандинг-а?

— Шубҳаланганим йўқ,— деди О-Такэ,— бу ҳечам бизнинг Коскэнинг иши бўлмаса кераг-ов деб ўйлаган-дим, шунчаки... Ҳалиги қиттаккина шубҳага боргандим, тўғри...

— Шунинг учун узр сўра. Сен ҳам, Кими!

Оқсочлар Коскэдан узр сўраб, уни табриклашди. Шунда Иидзима О-Кунига юзланди.

— Қулоқ сол, Куни,— деди у жиддий.— Коскэдан ҳаммадан кўра сен кўпроқ шубҳа қилгандинг. Сен уни тепкилаб, муштлагандинг. Ўзр сўра ундан... Хўш, нега қаққайиб турибсан? Ҳатто мен ҳам ер ўпиб узр сўрадим! Сен бундан ҳам ортиқроқ узр сўрашинг лозим-ку!

О-Куни алам ва ғазабидан ўзини йўқотиб қўйган эди. Унинг режаси яна барбод бўлди. Бу ҳам етмаган-

дек, пул топилиб, устига-уштак анави пандавоқи Коскэ-дан узр сўрашни талаб қилишяпти-я! Аламдан жони ҳалқумига келди-ю, бироқ бошқа чораси йўқ.

— Коскэ, илтимос, мени кечир,— минғиллади у.— Сенинг олдингда катта гуноҳқорман...

— Арзимас гаплар,— деди Коскэ кулимсираб.— Пул топилибди, бу жуда яхши. Мен эса жанобга ўлимим олдидан баъзи гапларни айтмоқчи эдим...

Иидзима шоша-пиша гапни бўлди.

— Ҳожати йўқ, Коскэ, ҳеч нарса айтмай қўя қол, мени яхши кўрсанг, тилингни тий.

— Айтмайман, хўжайин, кечиринг мени,— деди Коскэ.— Лекин бу ёғи қизиқ бўлди-ку. Пул-ку топилибди, хўш, унда ҳамён менинг буюмларим орасига қандай бориб қолибди?

— Қандай бўларди!— Хитоб этди Иидзима.— Наҳотки тушунмаётган бўлсанг? Узинг бир сафар, бирорта эски ҳамёним бўлсайди демабмидинг? Ана ўшанда сенга совға қилгандим-ку...

— Сира ундай де...

— Менга ҳамён керак, дегансан, вассалом!

— Мендай дзориторига шойи ҳамённинг нима кераги бор?

— Биродар, хотирангнинг ўлардай мазаси йўқ экан-ку!

— Сизнинг хотирангиз меникидан ҳам бешбаттар экан! Ҳатто юз тиллани ҳам жойидан олиб, бошқа ерга яшириб қўйганингизни эсдан чиқариб ўтирибсиз-ку...

— Бу ҳам тўғри гап. Хулласи калом, ҳамма иш кўнгилдагидек тугади, бунинг шарофатига барчага бир товоқдан угра берилсин.

Иидзима Коскэнинг садоқатига заррача шубҳаланмасди. Пул эса чиндан ҳам йўқолган, аммо у Коскэнинг ўғирлашига ишонмаган, О-Кунига эса юз тилла тугилган бошқа тугунчакни кўрсатган эди. Иш ана шу тахлит ёпди-ёпди қилинганди. Бинобарин, Иидзима Коскэни

яхши кўрар экан, йигит ҳам ўз навбатида исталган дамда хўжайини учун ўлимга ҳам гайёр эди.

Бу орада ой тугаб, учинчи август ҳам етиб келди. Эртасига жаноб хизматдан бўш, Гэндзиро билан Накагавага балиқ овига бормоқчи... Бугун тунда Гэндзиро яна О-Кунининг ётоғига кириши турган гап. Безовталанганидан Коскэ ўзини йўқотиб қўяр ҳолатга етганди. «Агар хўжайинни балиқ овига боришдан воз кечишга кўндиролмасам,— деб ўйларди Коскэ,— иккинчи қаватга чиқиладиган зина ёнида бекиниб, муттаҳам Гэндзирони пойлаб тураман. Даҳлиздан ўтмасликка иложи йўқ, негаки О-Кунни тепада ётади. Олдин унга найза санчиб, кейин тепага чиқаман-у, О-Кунини тугатаман-да, ўша ернинг ўзидаёқ ўз қорнимни ўзим ёриб ташлайман. Ана шунда иш ими-жимидида битиб, шов-шув бўлмай қўя қолади...» Коскэ хўжайиннинг барча марҳамату мурувватларига шу тариқа миннатдорчилик билдирмоққа аҳд қилди. Ҳозир эса биринчи навбатда уни эртанги балиқ овидан қайтаришга уриниб кўриши керак.

— Жаноб,— деди Коскэ,— ҳар қалай эртага Накагавага балиқ овига бормоқчи шекиллисиз-а?

— Ҳа,— деди жавоб бериб Иидзима.

— Ёпишқоқлигим учун афв этишингизни сўрайман, лекин бу ниятдан қайтишингизни илтимос қилишга яна бир карра журъат этаман. Ахир ойимқизни яқингинада кўмганмиз-а...

— Менга қара, Коскэ,— деди Иидзима.— Мен балиқ овини жуда ҳам яхши кўраман, ҳаётда эса бундан бўлак лаззат оладиган эрмагим йўқ. Шундоқ экан, нега энди бу ҳузур-ҳаловатдан кечишим керак? Хизматдан қанчалик ҳориб қайтишим ўзингга маълум-ку.

— Сувга яқин ерда бўлишингиз мумкин эмас,— уқтирмоқчи бўларди Коскэ.— Ахир сиз сузишни билмайсиз-ку... Хўп, майли, бунга қатъий аҳд қилган бўлсангиз, унда эртага сизни кузатиб боришимга ижозат этинг. Мени ҳам ола кетинг...

— Сенинг балиқ овига тоқатинг йўқ-ку, ахир! Ҳеч қаяққа олиб бормайман сени. Бу қанақа қилиқ, менинг ҳузур-ҳаловатимни бузишини қаранг-а! Уз ҳолимга қўй мени, барака топгур.

— Унда барини бугун бир ёқлик қилишга тўғри келади,— гудранди Коскэ.— Валинеъматим, менга кўрсатган меҳрибончиликларингизу мурувватларингизнинг барчаси учун ташаккур.

— Нима-нима?!

— Узр, ўзимча гўлдираяпман... Сизга мана бундай демоқчийдим, хўжайин. Хонадонингизга қадам қўйган кунимданоқ бошқаларнинг ҳасадини келтириб мурувват кўрсатдингиз, бошимни силадингиз, бу дунёю у дунё унутмайман яхшилигингизни. Оламдан ўтганимдан кейин ҳам руҳим сизни жами балою қазолардан қўриқлайди... Яна бир гапим бор. Илтимос, шаробни озроқ ичсангиз. Шароб ичмасангиз ухлолмайсиз, ичганингиздан сўнг мурдадай тош қотиб ухлайсиз. Шароб сал чарчоқни тарқатиб, бир оз кўнгилни ёзади, албатта. Шунинг учун саломатликка оз-оздан майли-ю, лекин маст бўлгунча ичманг. Ахир қанчалик моҳир қиличбоз бўлманг, ёвузлар сизни бундай аҳволда беқурол ҳам ҳалок эта оладилар. Ана шу нарса ҳаммасидан ҳам кўпроқ ташвишга солади мени!

— Бундан кейин бундай гапларни айта кўрма,— жаҳл билан деди Иидзима.— Бор, жўна.

Коскэ ўрнидан туриб, хобхонадан чиқар экан, хаёлидан, хўжайинни охирги марта кўришим деган фикр ўтиб, юришга ҳам мажоли келмай, Иидзимага яна бир марта қараб қўйди. Кўзларида ёш қалқди. Иидзимага бу нарса ғалати туюлди. У қўлларини кўксида чалиштириб, бошини ҳам қилганча, бир нафас ўйга толди. Коскэ бўлса даҳлизга чиқиб, кираверишда осиглиқ турган найзани олди, гилофини чиқариб, тигини кўздан кечирди. Тигини занг босиб кетибди. Коскэ боққа ўтиб, қайроқни келтир-

ди-да, тигни чархлашга тутинди. Индзима боққа чиққанида у, шу иш билан машғул эди.

— Нима бу, Коскэ!— қизиқсиниб сўради у.— Нима қиляпсан?

— Бу найза,— деди Коскэ хижолат тортиб.

— Нега чархляяпсан деб сўраяпман?

— Жуда занг босиб кетибди. Ҳатто ҳозирги тинч замонлардаям уйга босқинчилар кириб қолиши мумкин, шунақанги найза билан уларга қарши олишиб бўлармиди... Шунинг учун чархлаб қўймоқчиман, бари бир ҳозир қиладиган ишим йўқ.

Индзима жилмайди.

— Занглаган найза билан бирон-бир одамни жароҳатлаёлмасанг, унда нимагаям ярайсан? Агар эпчил, моҳир бўлсанг занг босган, тўмтоқ найза билан бармоқ қалинлигидаги темирни ҳам тешиб юборишинг мумкин. Шундоқ бўлгач, найзани чархлаб ўтиришнинг ҳожати бормикин? Бундан ташқари, олчоқ душманни худди мана шунақанги занглаган найза билан ўлдириган маъқул. Унинг жони оғрийди, сен эсанг бундан лаззатланасан...

— Сиз ҳақсиз!— деди Коскэ ва найзани жойига илиб қўйгани жўнади. Индзима эса хобгоҳига йўл олди.

Кечаси Гэндзиро кириб келди, ўйин-кулги, базм авжига минди. О-Куни самисэнда¹ «Баҳор ёмғири»ми ёки бошқа бир куйними чалиб, нагаутани² хиргойи қилди. Улар Қаламуш соатига қадар, ҳозирги тушунчада ярим кечагача ўтиришди, кейин ётишди. Гэндзирога меҳмонхонага жой солинди, пашшахона тутилди. О-Куни эса иккинчи қавагдаги ётоғига чиқиб кетди. Уйда меҳмонлар тунаб қолган кезларда у ҳамиша иккинчи қаватда ётарди. Унинг ёнига чиқмоқчи бўлса, Гэндзиро учун шу қу-

¹ Самисэн — уч торли мусиқа асбоби.

² Нагаута — бу ерда, Эдо даврида, эстрада характеридаги алоҳида қўшиқ — мусиқа жанри. Бу қўшиқлар турли рақс куйлари жўрлигида ижро этиларди.

лай эди. Тунги соатлар бирин-кетин ўтаверди, уй сув куйгандай жимжит бўлиб қолди. Коскэ фақат кўзинигина очиқ қолдириб, юзини сочиқ билан ўраб, ҳаво ранг этак устидан силлиқ обини боғлаб олиб, найзани қўлтиқлаган кўйи аста ташқарига чиқди, даҳлизнинг сурма деворини икки жойидан суриб қўйиб, ўзи гуллар орасига кирди-да, найзани барига яшириб, кута бошлади. Қўнғироқ тўртинчи соқчилик фурсати етганидан далолат бериб занг урди. Бу Мэдзиродаги қўнғироқ бўлиб, ҳамиша сал вақтидан бурунроқ бонг урарди. Шу пайт қитирлаб сёдзи сурилиб, кимдир тунги кимонода аста-секин одимлаб даҳлизга чиқди. Коскэ бўйинини чўзиб қаради. «Гэндзиродан бошқа ким бўларди»,— ўйлади у. Даҳлиз зимистон бўлиб, сёдзига хирагина тунги чироқ шуъласи тушиб турар, у ердаги одамнинг афтини тузукроқ кўришнинг имкони йўқ эди. Бироқ ҳалиги одам иккинчи қаватга чиқиладиган зинапоя томон писиб борарди, шундан кейин Коскэда заррача шубҳа қолмади. У писиб бораётган одамни ёнидан ўтказиб юборди-ю, биқинини мўлжалга олиб туриб, боя тўсиқ суриб қўйилган тирқишдан бор кучи билан найза санчди. Зарба нақ мўлжалга теккан эди. Ҳалиги одам бир чайқалиб олиб, ўнг қўли билан найза дастасидан ушлаганча танасидан суғуриб олди-да, уни орқага итариб юборди. Бир силташдаёқ Коскэ чалқанчасига қулади. Ҳалиги одам қонга беланган найза дастасини маҳкам чангаллаганича гандираклаб, қоқилиб-сурииниб ташқарига чиқиб бориб, тош зинага ўтириб қолди.

— Коскэ,— деди у хириллаб,— боққа ўт, Коскэ...

Бу овозни эшитган Коскэ оҳ деб юборди. Қаршисидаги одам Гэндзиро эмасди. У ўз валинеъмати ва хўжасининг биқинига найза санчганди. Буни кўриб эсини йўқотганидан, ҳатто йиғлай олмади, боши айланиб, дудуқланиб гўлдурайверди.

— Юр, Коскэ,— деди Иидзима.

У енги билан жароҳатининг оғзини бекитишга ури-

нар, бироқ қой бармоқлари орасидан сизиб, оқиб борарди. У ўрнидан туриб, найзага таяниб тош йўлкадан юриб боғни Кэннин-дзи ибодатхонасидан ажратиб турувчи кўкат иҳота томон борди. Алам ва даҳшатдан оёқлари ўзига итоат этмай қўйган Коскэ эса унинг орқасидан эмакляб борарди. Улар гул пушта ёнида тўхташди.

— Қилиб қўйган хатоимни... Хатоимни!— гўлди-рарди Коскэ.

— Белбоғингни еч, Коскэ, жароҳатимни боғла,— деб буюрди Иидзима.— Тезроқ.

Аммо Коскэнинг қўллари қаттиқ қалтираганидан, ҳеч ниманинг уддасидан чиқолмай қолганди. Иидзима жароҳатини ўзи боғлади-да, уни чап қўли билан маҳкам ушлаганича, бўшашиб, тош йўлкага ўтириб қолди. Коскэ йиғлаб юборди.

— Нималар қилиб қўйдим, валинеъмат! Нималар қилиб қўйдим-а!— дея такрорларди у.

— Секин,— деди Иидзима.— Билиб қолишмасин тагин. Хўш, Миянобэ Гэндзиурога найза санчаман деб, адашиб уни Хэйдзаэмонга қададингми?

— Қандай даҳшатли иш қилиб қўйдим-а,— деди Коскэ.— Энди ҳаммасини гапириб бераман сизга. Оқсоч О-Куни билан қўшнингиз Гэндзиуро кўпдан бери бузуқ йўлга киришган. Утган ой кечаси, сиз навбатчиликка кетганингизда Гэндзиуро яширинча О-Кунининг хобгоҳига кирди... Ушанда тасодифан уларнинг суҳбатлари қулоғимга чалиниб қолди... Улар сизни йўқотишга, аниқроғи, эртага, балиқ овида Накагавага чўктириб юборишга аҳдлашишди... Кейин хатамотолар сардорига мурожаат этиб, Гэндзиорони сизнинг меросхўрингиз қилиб тайинлатмоқчи, сўнгра айш-ишратда яшамоқчи эдилар. Шуларни эшитиб туриб, газабим қўзиб кетганидан беихтиёр инграб юборибман. Шунда О-Куни мени кўриб қолди. Икковимиз жанжаллаша бошладик, бироқ Гэндзиуро ичкаридан чиқиб, менга сизнинг хатингизни рўкач қилди, унда сиз кириб, балиқ ови учун зарур бўлган буюмларни

тузатишни илтимос қилган экансиз... Хуллас, у мени ночор аҳволда деворга тақаб қўйди, кейин таёқ билан савади, мана, пешанамдаги таёқ зарбидан қолган чандиқ ҳалиям турибди. Мен бор гапни эртасигаёқ сизга етказмоқчи эдим, лекин қўлимда қандай ҳам далилим бор эди дейсиз? Писиб туриб суҳбатларига қулоқ солганимми? Гэндзиро билан менинг мавқеим орасида-ю еру осмонча фарқ бор, мен шартта уйдан қувилишим мумкин эди. Қисқаси, сирни ичимга ютдим, сизни амал-тақал қилиб Накагавага боришдан айнитарман деган умидда эдим. Бироқ сиз, жаноб, гапимга қулоқ солмадингиз. Шунда бу бузуқларни бир ёқлик қилиб, ўзимни-ўзим ўлдиришдан бўлак чорам қолмади. Сизни фалокатдан шу йўл билан халос этмоқчи эдим, оқибати бундай бўлиб чиққанини қаранг-а!.. Ҳаммаси мен ўйлаган режанинг аксича бўлди. Қанчалик даҳшатли хато қилиб қўйдим! Валинеъматим учун ўч олмоқчийдим, бунинг ўрнига ўзини ўлдириб қўйдим! Наҳотки оламда на худолару на Будда бўлмаса? Шунчалик бахти қароманми-я... Кечиринг мени, валинеъматим!

Шундай дея Коскэ ўзини Иидзима оёқлари остига ташлаб, қўлларини тош йўлкага тираб таъзим қилди. Иидзима оғриқдан гужанак бўлганча шундай деди:

— Мендек полойиқ кимсани валинеъматим деб ҳурматлаб келдинг, бунинг учун гоятда миннатдорман сенадан. Гарчи икковимиз хунхўр рақиблар бўлсак-да, сенинг қўлингдаги найзадан ўлим топаётганим адолатли бир интиқом, холос. Дарҳақиқат, бирон одамнинг қонини тўкиб, жазодан қутулиб кетиб бўлмас экан!..

— Нималар деяпсиз, жанобим?— деб сўради Коскэ чўчиб.— Наҳотки мен сизнинг душманингиз бўлсам?

— Қулоқ сол,— деди Иидзима.— Ёдингдами, сен хизматимга бел боғлаган дастлабки кунларда ота-онанг, қариндош-уруғинг ҳақида суриштирган эдим. Ушанда сен отанг— Коидзенинг собиқ мутеси Курокава Кодзонинг ўн саккиз йил муқаддам Фудзимурая Симбэйнинг

дўкони олдида номаълум кишининг қўлидан аянчли ўлим топганини сўзлаб бергандинг... Яна ўшанда сен ўз отаннинг қасдини олиш орзуси билан яшаётганингни, шунинг учун ҳам гўдаклигингданоқ самурай хонадонида хизмат қилишга ҳаракат қилганингни айтиб, мендан қиличбозлик санъатидан сабоқ беришимни сўрагандинг. Единодами шулар? Очигини айтсам, гапларингни тинглаб лол бўлгандим ўша чоғда. Билиб қўй, бемаъни жанжал оқибатида сенинг отангни чопиб ташлаган одам — мана мен, Иидзима Хэйдзаэмон!

Коскэнинг оёқлари чалишиб, шалвираб ерга ўтириб қолди. Бир неча дақиқа Иидзимага ағрайиб, лаблари алланамалардир деб пичирлаб турди. Сўнгра у:

— Нега ўшанда айтиб қўя қолмадингиз буни, хўжайин? Нега бунчалик шафқатсизлик қилдингиз менга?! — дея қичқирди.

— Сен отаннинг қотилини танимасдинг, — деди Иидзима. — Сен ўз жанобингга, айти чоғда фарзандлик бурчингга садоқатли эдинг. Мен буни кўриб-пайқаб турардим, сенга сирни қандай очишимни ва ўч олишингга қандай имкон яратиб беришимни билмай қолганимдан юрагим зардобга тўлиб кетганди... Ахир сен менинг муте бир хизматкорим эдинг, башарти менга қарши қилич кўтарганингда сени ўз хўжасини хоинона ўлдиришда айблардилар... Қандай қилсам отасининг ўчини олиб, жазодан қутулиб қоларкин, деб турли иложу имкониятларни излаб узоқ бош қотириб юрдим. Баногоҳ Аикава сени ўзига меросхўрликка беришимни илтимос қилиб қолди. Ниятим рўёбга чиқадигандай бўлди — самурайликка ўтгач, мени ўлдиришинг мумкин эди... Боя боғда найза учини чархлаётганингга кўзим тушиб қолди. Шунда сенинг бадбин бузуқлар О-Куни билан Гэндзиронинг жонига қасд қилганингни фаҳмлаб, қулай фурсат деб топдим буни. Ҳа, мени Гэндзиро деб ўйлашинг, найза зарби менга қаратилиши зарурлиги ва ниҳоят, фарзандлик бурчига содиқ қалбингга тасалли беришинг

учун қўлимдан келганича ҳаракат қилдим... Эҳ, Коскэ, икки қўлингни кўксингга қўйиб, қиличбозликни ўргатинг, деб илтимос қилиб турган пайтингда чеккан изтиробларим қаршисида манави занглаган найза зарбининг алами нима деган гап!.. Эҳтимол, интиқомни ниҳоясига етказишни истарсан, илло ҳозир бошимни кесгудек бўлсанг, сени ўз хўжасини ўлдиришда айблайдилар. Бундай қилмаганинг маъқул. Қалбингга тасалли бермоқ учун бир тутам сочимни қирқиб олгинда, заррача ҳаялламай бу уйни тарк эт... Айкава Сингобэйнинг ҳузурига бориб, барини айтгинда, бундан буён нима қилишни пинҳона келишиб ол у билан... Манави шамширни ол. Бу Фудзимурая Симбэйдан сотиб олинган ўша шамшир... Тэнсё Сукэсаданинг қўлидан чиққан шамшир, ўн саккиз йил муқаддам отангни жанжал пайтида ана шу билан чоғиб ташлаганман... Уни эсдалик сифатида ҳадя этаман сенга. Кейин манави тугунчани ҳам ол, ичида юз тилла ҳамда васиятнома билан хат бор... Унда менинг мол-мулким тўғрисида ҳамма гап айтилган... Мабодо кўз ёши қилиб, шу ерда ўтираверадиган бўлсанг, Иидзима авлоди унвону мол-мулкидан жудо бўлади!... сени менинг ўлимимда айблашларини гапириб ўтирмаса ҳам бўлади... Бу гапларнинг мағзини чақиб, яхшилаб тушуниб ол-да, бу ердан жўнаб қол!..

— Валинеъматим!— хитоб этди Коскэ.— Осмон узилиб бошимга тушгандаям жилмайман бу ердан! Сиз, отангни мен ўлдирганман, деялсиз. Хўш, нима бўпти, демак, отам сизнинг қаршингизда гуноҳкор экан-да!.. Шундоқ пайтда севимли хўжайинимни ташлаб қоча оламанми, ахир? Ўз хўжайинига охиригача содиқ қолмаган одамнинг фарзандлик бурчига садоқатининг баҳо-

¹ ... унвону мол-мулкдан жудо бўлиш...— Қасди олинмаган самурай бадном бўлиб қолган, уни ҳеч қандай ҳурмат-эҳтиромсиз дафн этганлар, авлод-аждодлари эса ҳар қандай унвону мол-мулкдан маҳрум қилинган.

си неча пул бўлди! Ҳа, мен жиноят қилдим. Мен, гарчи янглишиб бўлсаям, ўзим хизматини қилаётган хўжайинимга найза санчдим. Ўз гуноҳимни ювишимнинг фақат биргина йўли бор деб биламан. Шу ерда, кўз олдингизда ўз қорнимни ёриб ташлайман.

— Бемаъни гап,— эътироз билдирди Иидзима.— Мен қорнингни ёриб ташлашинг учунгина ўз жонимни бунчалик қийноққа солганим йўқ... Бундай бемаъни гапларни бас қил-да, жўна... Борди-ю, бу гаплар бегоналар қулогига етса, Иидзималар шаъни нима бўлади? Мен сенга муҳим вазифа юкляпман, барини васиятномадан билиб оласан, қани, энди тезроқ кета қол... Яна бир гап, Коскэ... Бизни хўжайинлик ва мутелик муносабатлари боғлаб турибди... Интиқом ўз йўлига-ю, саховат, яхшилик ўз йўлига... Сен ўчингни олиб бўлдинг, бундан буён орамиздаги муносабатни мустаҳкам ҳамда барқарор деб ҳисоблайвер, қазойи муаллақимиздан сўнг ҳам абадий шундай бўлиб қолгай... Сабабини билмайман-у, лекин сени остонамга қадам қўйган илк кунингда-ноқ ўз ўғлимдай яхши кўриб қолганман.

Коскэ ҳўнграб йиғлаганча:

— Бу қиличбозлигу найза санчишни сизнинг илтифоту марҳаматингиз туфайли ўргангандим-ку, ахир... Бугунга келиб оқибати ана шундай ёвузлик бўлиб қайтса-я бу яхшилигингизнинг! Ўрганмаганимда ҳеч қачон бунчалик жароҳатлаёлмаган бўлардим... Афв этинг мени, валинеъматим!

— Бор деяпман, Коскэ,— деди тоқатсизлик билан Иидзима.— Тезроқ бўл, йўқса Иидзима номи абадий ўчади!

Коскэ ўрнидан турди, пиқиллаганича жанобнинг совғаси — шамширни белбоғига қистирди, пул ва мактуб тугилган тугунчани олди-да, Иидзиманинг амрини адо этиб, ханжар билан унинг сочидан бир тутам қирқиб олди. Сўнгра ўзини яна хўжайинининг оёқлари остига ташлади.

— Алвидо,— деди у кўз ёши аралаш.

Коскэ дарвозадан лип этиб чиқди-ю, оёғини қўлига ола Суйдобатага, Аикаванинг уйига югурди.

— Дзэндзо!— деб чақирди дарвоза тақиллашидан чўчиб тушган Аикава.— Кимдир тақиллатяпти, эшитяпсанми, Дзэндзо? Бирорта фармойиш келтиришдимикан-а? Чиқиб қара-чи...

— Кетяпман,— уйқусираган овоз билан деди Дзэндзо.

— Нима қияпсан?! Фақат оғзинг билан битириб қўя қолмай, амалда ҳам бажаргин-да, ахир...

— Кетяпман, ҳозир очаман... Зимистонлигини қаранг, ҳеч вақони кўриб бўлмайди-я...— Дзэндзо уйқусираб эшик қолиб, бошқа ёққа қараб юраркан, гурс этиб устунга урилди.— Вой!— қичқириб юборди у. У кўзларини ишқай-ишқай, ахийри ҳовлига чиқди.— Қаранг-а, қайтанга ташқари ёругроқ экан... Ҳозир, ҳозир! Ким у?

— Қоскэ!— деган жавоб эшитилди дарвоза ортидан.— Ийдзима хонадонининг мулозими! Хўжайинга айтинг!

— Э-э, қадамларига ҳасанот, хуш келибдилар,— деди Дзэндзо.— Кутдириб қўйганимиз учун кечирадилар... Ҳозир очамиз-да.

У дарвозани катта очиб юборди, Коскэ ичкари кирди.

— Кечаси безовта қилганим учун узр,— деди у.— Эҳтимол, ҳамма ухлаб ётгандир...

— Хўжайин бедорлар шекилли, китоб ўқиётганлари эшитилаётувди... Кираверинг, марҳамат.

Дзэндзо Аикаванинг хонасига югурди.

— Хўжайин,— деди у,— жаноб Иилзиманикидан Коскэ жаноблари келибдилар.

— Шунақами, дарров бу ёққа таклиф қил уни,— хитоб қилди Аикава.— Сен... Ҳалиги... Кўзингни очсанг-чи, ахир, Дзэндзо! Пашшахона илгагини чиқариб, анави ерга илиб қўй... Юрган йўлида мудрайди-я, аҳмоқ... Май-

ли, қорангни ўчира қол, бориб ёт...— Аикава даҳлизга чиқди.— Э, Коскэ жанобларининг ўзларими, қайси шамол учирди? Қиринг, киринг ичкарига, ахир, энди бегона эмас, қариндошлармиз-а, сира тортинманг... Бу ёққа марҳамат.

Улар меҳмонхонага кириб ўтиришди.

— Бирон ошиғич юмуш билан келган бўлсалар кераг-а, жаноб Коскэ?— сўради Аикава.— Қулоғим сизда. Бирон гап бўлдими дейман?.. Йиғлаяпсизми? Эркак кишики кўзига ёш оларкан, бунинг сабаб-боиси жиддий бўлмоғи даркор! Сизга нима бўлди?

— Тунда безовта қилганим учун кечирасиз,— деди Коскэ.— Гап бундоқ. Ажиб тақдир тақозоси, сизнинг илтимосингизу хўжайинининг иродаси билан хонадонингизга меросхўр бўлиб қадам қўйишимга аҳдлашилган эди. Аммо эндиликда аҳвол-вазият ўзгариб қолди. Бинобарин, бағоят муҳим вазу сабаблар мени зудлик билан олис ўлкаларга сафарга отланишга мажбур этяпти. Ана шу боисдан қизингиз билан фотиҳани бузишга розилик бериб, бошқа бирор кимсани меросхўр этиб танласангиз...

— Шунақа гап денг,— деди Аикава.— Нимаям дердим, майли, сиз айтганча бўла қолсин. Башарти кўнглингизга ўтиришмаган эканмиз, начора... Тўғри, гуручдан бизга тегадиган улуш ҳамин қадар, қизим сал ҳавойироқ, ўзим бўлсам маълуму машҳур енгилтабиат одамман, шундай қилиб, кўз тикишга ярагулик ҳеч бир жиҳатимиз йўқ... Илло, қизим бурчингизга бўлган садоқатингиз туфайли сизга меҳр қўйган, ҳатто муҳаббати зўригидан дардга чалинган эди... Мен хўжайинингиз билан гаплашиб, ўзингизнинг ҳам розилигингизни олгандим... Йўқ, фақат сизнинг илтимосингиз билангина фотиҳани буза олмайман. Ахир сиз хўжайинингиз иродасини бузишга журъат этаётган экансиз, бунинг учун жиддий асосларингиз бўлиши керак-ку... Эҳтимол, бирон нимадан ранжигандирсиз... Гапиринг, нима бўлди ўзи? Ё қи-

зим ёқмайдами сизга? Қайнатангиз ёмонми? Ё гуруч улушимиз камми? Нима гап ўзи, хуллас?

— Сабаби мутлақо бошқа нарсада,— деди Коскэ.

— Балки жаноб Иидзима олдида бирон гуноҳ қилиб қўйгандирсиз? Барака топкур, ўзингизни тушунмаганга олаверманг. Тушунаман. Гуноҳ қилиб қўйиб, кейин бунинглаб қолгансиз, содиқ одам бўлганингиз туфайли ё ўзингизни чавақламоғлиққа, ёхуд бу ерлардан олисроққа жўнашга қарор бергансиз... Локин бундай қилиш ярамайди! Айтинг, гуноҳ қилиб қўйдингизми? Ҳечқиси йўқ, сиз билан биргалашиб бориб, жаноб Иидзимадан узр сўрайман... Ҳа, ҳа, ахир биз фотиҳа рамзи сифатида совға-салом алмашганмиз-ку. Мен хонадонимдагиларнинг ҳаммасига сизни Коскэ деб эмас, жаноб Коскэ деб аташни буюрганман. Сиз эндиликда мен учун ўз фарзандимдай гапсиз, сизни собиқ хўжайинингиз ихтиёрида келаси йилнинг февралигача қолдирганман, холос... Шундоқ бўлгач, қандайдир арзимаган бир хато учун бари чиппакака чиқишига қўйиб қўярканманми? Чучварани хом санабсиз. Қани бўлинг, бирга борамиз...

— Э, йўғ-э,— инграб юборди Коскэ,— мутлақо ундай эмас!

— Бўлмаса қандай?

— Шунчалик жиддий гапки, буни сизга қандай айтишимни ҳам билмай турибман ҳатто...

— Э, тушундим! Хўп, бўпти. Ўзиям шундоқ бўлиши керагиди. Содиқ мулозим сифатида сиз, Аикавага меросхўр бўласан, деганида жаноб Иидзиманинг сўзига қулоқ омасликка ботинолмагансиз. Ҳуснингиз бинойидеккина, турган гапки, маъшуқангиз ҳам бор, унга ваъда бергансиз. Фотиҳа қилинганини эшитгач, ўша қиз сизга, агар ваъдангни бузадиган бўлсанг, шахсан ўзим бориб, ҳамма гапни хўжайинингга айтаман, деб пўписа қилган. Худди шундай деган бўлиши керак... Ёки шунга ўхшаш бир нима деган... Ана шунда сиз хўжайин мени асло кечирмаса керак, деб ўйлагансиз... Илло бунинг нима ҳожати бор?

Битта маъшуқангиз бўлса нима қипти? Фақат хата-мотолар сардорига маълум қилиб қўйиш керак, шу билан ҳаммаси изига тушиб кетади, вассалом. Жуда осон гап! Еки бундай қилиш ҳам мумкин, менинг қизим қонуний рафиқангиз. у эса чинакам хотинингиз бўла қолсин... Гуруч улушидан ўзимга тегишлисини ўша аёлга бера қоламан... Ўзим бориб кўндираман унц. Ким ўзи у? Гейшами?¹

— Йўқ, ҳеч қанақанги хотин-потин йўқ орада...

— Хўш, унда нима гап ўзи, ахир? Нима бўлди?

— Бўпти, ҳаммасини гапириб берганим бўлсин,— жазм этди Қоскэ. — Валинеъматим яраланган...

— Нима? Яраланган?— Аикава қичқириб юборди.— Нега дарров айтмадингиз? Энди бари тушунарли... Уйга босқинчилар бостириб кирган, шунда жаноби Индзима, шунчалик маҳоратига қарамай, уларга бас келолмай чекинган... У ўша босқинчилар билан олишаётганда сиз қуршовни ёриб ўтиб, ҳузуримга мадад сўраб чопгансиз... Рост, қилични унчалик ишлатолмайман-у, лекин ёшлигимда найзабозликни машқ қилганман, ўша кезлардаги ҳунаримни ҳали унутганимча йўқ... Қани кетдик ёрдамга...

— Шошилманг, сираям бундай бўлгани йўқ. Гапимга қулоқ беринг. Оқсоч О-Куни билан ҳамсоя хонадондаги Гэндзиро анчадан бери фаҳш йўлга киришган ва...

— Демак, улар чинданам ўйнаш эканлар-да? Ё пирай... Ўзиям мишмишлар юрганди-я, илло... Вой аблаҳ-эй! Уз саховатпеша ҳомийсининг маъшуқасига кўз олайтириб ўтирса-я! У одам эмас, махлуқ экан... Хўш, бу ёғичи?

— Ўтган ойнанинг йигирма биринчисида,— гапини давом эттирди Қоскэ,— хўжайин тунги навбатчиликка кетганида, Гэндзиро О-Кунининг ётоғига писиб кирибди, шунда улар жанобни йўқотиш, балиқ ови пайтида сувга

¹ Гейша — япон қовоқхоналаридаги ашулачи ва раққоса аёл.

итариб юборишга тил бириктиришаётган экан... Мен уларнинг гапини эшитиб тургандим, улар пайқаб қолишди. Тоза айтишиб қолдик, лекин мен бор-йўғи дзоритори, рақибим бўлса самурай хонадонининг фарзанди эди, шундай қилиб, ўша можарода мен ютқаздим. Бу ҳам етмагандек, мени таёқ билан савалашди... мана, кўряпсизми, пешанамдаги чандиқни...

— Вой ярамас, аблаҳ-эй!.. Нега дарҳол жанобга хабар қилмадингиз?

— Бир кўнглим хабар ҳам қилай дедим, лекин бу қуруқ сўз бўлиб қоларди, менда ҳеч қанақанги далилисбот йўғийди. Гэндзирода эса, кечасими, кундузими, ишқилиб истаган пайтида кириб, балиқ овлайдиган буюмларни тузатиш илтимос қилинган хўжайиннинг хати бор эди... Йўқ, мен асло очиқ-ошкора иш тутолмасдим, ақалли ҳамсояларни кўнгли учуноқ хўжайин мени уйдан қувиб юборарди, албатта. Ана унда бу ярамасларнинг хўжайинни ўлдиришлари тайин эди. Мен қандай бўлмасин хўжайиннинг ёнида қолишим керагиди, шу тўфайли дамимни ичимга ютдим... Кейин мана бундай бўлди. Айнан эртага ўша Гэндзиро билан балиқ овига бориши керак эди. Мен уни ниятидан қайтаришга уришиб кўрдим, бироқ гапимга қулоқ ҳам солмади. Шунда, хўжайинни қутқариб қолиш учун бугун тунда бузуқларни гумдон қилиб, кейин ўзимни чавақлашга қарор бердим. Найзани олиб, ташқарида яшириниб, кута бошладим...

— Тасанно!— деди Аикава.— Сизнинг ушбу ниятингиз ҳар қандай мақтовга лойиқ! Ҳа, ҳа, дарҳақиқат, ана шу фазилатингиз учун сизни қизимдан ҳам ортиқроқ кўраман-да. Тасанно ўқийман сизга!.. Ўша разилларни албатта қиличдан ўтказиш керак, шафқатсиз равишда ўтказиш керак, лекин бундай махлуқлар ўз жонингизга қасд қилишингизга арзимаydi... Бари гапни хатамотолар сардорига ўзим бориб хабар қиламан... Хўш, кейинчи, кейин нима бўлди?

— Даҳлиздан бир пайт тунги кимоно кийган биров аста ўтди. Мен уни Гэндзиро деб ўйлаб, биқинига шартта найза санчдим... Даҳшатли хато юз берибди. Уша одам хўжайиним экан.

— Ие, қандай қилиб, сиз... Жароҳати оғир эмасми ишқилиб?

— Соғ қўймайдиган жароҳат.

— Нима қилиб қўйибсиз-а! Олдин чақириб кўрсангиз бўлмасмиди-я? Ҳамиша шундай бўлади... дуч келган жойга найза санчаверишади... бунга ўласанми, куясанми... Лекин сиз ёмон ўй билан эмас, янглишиб... Бурчингизга хиёнат қилмагансиз, тўғрими ахир? Жаноб билдими буни? Унга айтдингизми барини?

— Хўжайин барини билади. Уни Гэндзиро деб ўйлашим ва найза санчишим учун ўзи атайин шундай қилибди...

— Нималар деяпсиз? Бу аҳмоқона ўйин нимага керак бўлиб қолибди унга?

— Унинг дилидаги пинҳоний фикрларини билмайман,— деди Коскэ ва Аикавага тугунчани узатди.— Бунда унинг васиятномаси бор экан. Балки ҳаммаси ўшанда ёзилгандир...

— Қани кўрайлик-чи,— мингиллади Аикава.— Қани у? А-ҳа, мана... Каттагина тугунча экан, илло... Аллақандай пешбандми-ей... Ахир бу аёлларнинг пешбанди-ку! Бемаъниликни қаранг-у! Қим ташлади буни ўзи? Йўқотларинг бу ердан!.. Ҳалиги, жаноб Коскэ, ҳув анави ерда, китобнинг қатида кўзойнагим бор, ўшани олиб беринг менга...

У кўзойнакни бурнига қўндириб, фонус пилигини тўғрилаб қўйди-да, хатга кўз югуртираркан, ҳайратдан чуқур хўрсинди.

XIV боб

Томодзо на тириги, на ўлигини билиб-билмай экинзорда ётаркан, арвоқлар кўздан йўқолгач, амаллаб оёққа

босди-да, бутун вужуди дағ-дағ титраб, ҳамма ёғи ифлос бир аҳволда уйга югурди.

— О-Минэ, қаёқдасан? Чиқ бу ёққа!— деб қичқирди.

О-Минэ шкафдан чиқди.

— Хўш, ишлар қалай?— сўради у.— Иссиқдан ўзимни қаёққа қўйишимни билмай қолдим. Қора терга тушиб, аранг чидадим...

— Сен иссиқдан қора терга тушган бўлсанг, менинг баданимдан совуқ тер чиқиб кетди,— деди Томодзо зарда билан.— Арвоҳлар орқа томондаги туйнукдан уйга кириб кетишди. Сен нима деб ўйлайсан, Хагивара жанобларини нобуд қилишармикан-а?

— Менимча нобуд қилишмаса керак,— деди О-Минэ. — Улар ёмон ниятда эмас, муҳаббат туфайли келишган-ку ҳузурига... Келиб, дуоибад битилган ёрлиқ дастидан ичкари киришолмай қайтиб кетишаётганди, холос. Бунақада тирик одам ҳам йиғлаб-сиқтаб, зорланиши турган гап... Ҳозир у ерда нималар бўлаётганини билсагиди. Бориб билиб келсанг-чи.

— Аҳмоқона гапни йиғиштир.

— Секин, билдирмай борасан. Ҳовлидаги эшик томондан бориб, секин мўралайсан.

Томодзо оёқ учида юриб ҳовлига чиқиб кетди-да, пича вақтдан сўнг қайтди.

— Намунча ҳаялладинг,— деди О-Минэ.— Ҳа, нима гаплар бўляпти у ёқда?

— Сен тўғри айтган экансан,— деди Томодзо.— Нималардир тўғрисида гаплашаётганлари эшитилиб турибди. Секин мўраласам, пашшахонадан ҳеч нимани пайқай олмадим. Кейин орқа томонга ўтдим, то етиб боргунимча гўнғир-гўнғир овоз тиниб қолди. Афтидан, ярашиб олишган кўринади, у ўша арвоҳ билан ўринда гурпаклашяпти...

— Вой уятсиз-э, қаёқдаги беҳаё гапларни валдираяпсан...

Улар шу тахлит суҳбатлашиб ётишар экан, бу орада тун ҳам ўтиб кетди.

— Қара, О-Минэ,— деди Томодзо.— Тонг отибди-ку! Юр, биргалашиб бориб, Хагивара жанобларини кўриб чиқамиз.

— Йўғ-э,— қаршилиқ билдирди О-Минэ.— Бари бир кўрқаман...

— Юр, юравер...

Томодзо хотинини ҳовлига сургаб чиқди, икковлашиб Хагиваранинг уйига яқинлашдилар.

— Эшикни оч, О-Минэ,— буюрди Томодзо.

— Йўқ-йўқ, кўрқаман...

→ Кўрқадиган жойи йўқ. Сен ахир бу эшикни ҳар куни очиб юргансан-ку. Очасанми, йўқми?

— Ўзинг оч. Тирқишидан қўлингни тикиб, пастга бос, танба пастга тушади...

— Ўзинг ҳар куни эрталаб нонушта ҳозирлагани келасан-ку бу ерга. Қўлингни тикиб, танбани тушир, сенга айтяпман...

— Улсамам очмайман!

— Бошга битган бало бўлдинг-ку,— тўнғиллади Томодзо.

У тирқишдан қўлини суқиб, танбани туширди-да, эшикни очди.

— Жаноб!— чақирди у.— Жаноб, кечирасиз, аллақачон тонг ёришиб бўлди!.. Жаноб! Менга қара, О-Минэ, у индамаяпти-ку...

— Шуни-чун очгим келмаганди-да...

— Олдинга ўт,— деди Томодзо.— Бу ер худди ўз уйингдай бўлиб қолган, ҳамма ёқ таниш сенга.

— Қўй-э, мен ҳеч нимани билмайман, кўрққанамдан каллам ишламай қолди.

— Жаноб, киришга рухсат этинг?! Менга қара, нимага кўрқасан? Ахир кун ёришиб кетди-ку. Еруғда ҳеч қанақанги арвоҳ-парвоҳ юрмайди, улар ёруғдан ўлардай кўрқади... Йўқ, ҳар ҳолда даҳшатли, тўғрим, О-Минэ?

Дунёда бундан қўрқинчлироқ нарсанинг ўзи йўқ!

— Э, овозингни ўчирсанг-чи!— деб қичқирди О-Минэ. Томодзо нималардир деб пичирлаб, сёдзини сурди. Етоқ қоп-қоронғи эди.

— Жаноб!— деб чақирди Томодзо атрофга тикилиб.— Роса қаттиқ ухлаб қолибди-ю... Ҳаммаси жойида, О-Минэ, қум-тошдай ухляпти.

— Ростданми?.. Жаноб, тонг ёришиб кетди, қозонга ўт қалашга ижозат этинг.

— Эшикни очиб юборишга рухсат беринг, жаноб... Томодзо ўринга энгашиб қаради-ю, дод деганча ўзини орқага ташлади. О-Минэ уйни бошига кўтариб қичқириб даҳлизга отилиб чиқди.

— Умрим бино бўлиб бунақанги даҳшатни кўргана-масман,— деди Томодзо унинг орқасидан ташқари чиқаркан. — Бунинг устига сен қичқириб нақ ўтакамни ёриб юбординг...

— Нима бўпти ўзи?

— Нималигини гапириб ҳам бўлмайди. Даҳшат, жуда даҳшат. Лекин кириб-чиқиб ҳаммасини кўриб-билиб юрганамиз учун бизниям бу машмашада оёғимиздан тортишлари мумкин, ана унда ҳолимизга маймунлар йиғламаса дейман... Бориб, Хакуодо чолни чақириб келиш керак, гувоҳ бўлсин...

Шундай деб Томодзо Хакуодо Юсайнинг кулбасига югуриб бориб эшигини тақиллата бошлади.

— Сэнсэй!— бақирди у.— Очинг, сэнсэй! Бу менман, Томодзоман!

— Бас қил тақиллатишни!— деб овоз берди Хакуодо.— Ухлаётганим йўқ, аллақачон уйғонганман!.. Тақиллатаверма, эшикни синдирасан-ку бунақада! Шошилма, ҳозир очаман... Вой, нега бошимга муштляпсан?

— Кечиринг, сэнсэй, довдираб қолганимдан бу... Сэнсэй, тезроқ Хагивара жанобларининг ёнига боринг, у кишининг бошига фалокат тушибди!

— Нима гап? Қандай фалокат!

— Асти сўрманг, даҳшат! Ҳозир О-Минэ икковимиз кириб кўриб, ўтакамиз ёрилай деди... Тезроқ бора қолинг, сэнсэй, гувоҳ бўлинг!

Ташвишга тушган Юсай ҳассасини ола, каловлаганича Томодзога эргашди.

— Сен олдин кир, Томодзо,— деди Хакуодо.

— Йўқ, қўрқаман...

— Унда сен кир, О-Минэ!

— Йўқ, бошимдан тилла сочсангиз ҳам кирмайман, шундоқ ҳам қўрққанамдан ҳушимдан айрилаёздим...

— Хўп, майли,— деди Хакуодо ва ичкарига дадил одим ташлади. Қоронғида кўз ҳеч нимани илғамасди.— О-Минэ, сёдзини сур-чи... Хўш, жаноб Хагивара, ўзингизни ёмон сезяпсизми? Нима бўлди сизга?

Шу сўзлар билан Хакуодо тўшакка яқинлашиб, бир қаради-ю, қалтираб, ўзини орқага ташлади.

XV боб

Иидзиманинг васиятномасига ошиғич кўз югуртираркан, Аикава қуйидагиларни ўқиди:

«Мен билан Коскэ иккимизни хўжайин ва мутелик муносабати боғлаб турса-да, аслида биз хундор рақиблар эдик. Фарзандлик бурчига садоқати ҳамда содиқлиги туфайли Коскэга бўлган меҳрим ва ҳурматим юзасидан уни хўжайиннинг ўлимида айбдор деган жиноятдан соқит қилиш чорасини топиб, мендан отасининг қасдини олишга имкон яратиб бермоққа аҳд этдим. Шу мақсадда шундай бир иш қиламанким, Коскэ мени Гэндзиरो деб ўйлаб, менга ўз қўли билан найза санчади. Сўнгра уни, Коскэни уйдан жўнатиб юбориб, О-Кунининг хобгоҳига бостириб кириб, Гэндзирони ўзимни ўлдиришга мажбур этман. Мен билан Иидзималар шажараси тугайди. Мени ўлдиргач, бузуқлар муқаррар қочадилар. Улар шубҳасиз

О-Кунининг уруғлари ҳузурига, Этиго вилоятидаги Муракамига қочишлари тайин. Сен, Коскэ, фурсатни ўтказмай уларни таъқиб этмоғинг, қувиб етиб, бошларини олиб қайтмоғинг зарур. Сўнгра хатамотолар сардорига йўлиқмоғинг, хўжайиннинг учун ўч олганингни хабар қилиб, Иидзималар шажараси қайтадан тикланишини сўраб арзнома бермоғинг лозим. Бинобарин, сен жаноб Аикавадан баҳоли қудрат мадад сўрагайсан. Модомики сен Аикавага меросхўр бўлишдек муқаддас бурчни ўз зимманга олган экансан, унинг қизи О-Току билан аҳил-тотув яша, кўражак зурриётингни, у хоҳ эр, хоҳ аёл жинсидан бўлишидан қатъи назар, нури дийдангни Иидзималар авлодининг номи ҳамда мулки давлатининг меросхўри этиб тайинламоғингни васият қилурмен...»

Хўрлик ҳамда миннатдорчилик ёшлари тиззаларига томчилаб, нафасини ичига ютиб қулоқ солиб ўтирган Коскэнинг бирдан ранги қув ўчиб, ўрнидан туриб кетди.

— Нима бўлди сизга, жаноб Коскэ?— қўрқиб кетди Аикава.— Рангингизда қон қолмади!

— Сиз ўқиб берган нарсалардан маълум бўлдики, хўжайин мени жўнатиб юбориб, ўзи хобгоҳга қайтиб, Гэндзирони олишувга чақирмоқ ниятида экан,— деди Коскэ титроқ овозда... — Гарчи Гэндзирос қиличбозликдан беҳабар бўлса-да, лекин жаноб оғир жароҳатланган-ку, ахир, бу аҳволда Гэндзирс енгини, уни нобуд этиши тайин-ку! Ганим ёнгинамизда бўлса-ю, мен эса бу ерда қўл қовуштириб, унинг валинеъматим ҳамда ҳомийимни чолиб ташлашини кутиб ўтирсам-а... Йўқ, мен ўша ерда бўлишим керак, ўз шамширим билан жанобимга мадад бермоғим даркор!

— Бундай қилманг — кескин тўхтатди уни Аикава.— Хўжайиннинг бу васиятномани не мақсадда ёзиб қолдирганини мулоҳаза қилиб кўрдингизми ўзи? Башарти сиз Иидзималар авлодининг номи ўчиб кетмасин десангиз, шу ерда қолиб, эрталабгача кутасиз. Васиятномани ўз қулоғингиз билан эшитдингиз, инчунун, шундоқ қи-

лингким, ушбу нарса бекорчи қоғоз парчасига айлланиб қолмасин!

Ииллар оша эришилган донйшмандлик тошбақа зирҳидан мустаҳкамроқ бўлур, деб беҳуда айтмайдилар. Шу боисдан ҳам Коскэ қариянинг оқилона гапига жавоб топа олмай, ўзини ерга ташлаб, ожизона ғазаб ўтида қоврилиб йиғлаб ётаверди.

Бу аснода Коскэни жўнатиб юборган Иидзима Хэйдзаэмон қонга беланган найзага таяниб, нақ қисқичбақадек ўрмалагудек бўлиб, не азоблар билан ровонга чиқди. Сёдзини суриб, меҳмонхонага кирди, пашшахонани юлқиб ташлаб, Гэндзиरो тепасида пайдо бўлди. У эса уйни жаранглатиб хуррак тортарди. Иидзима қон юқи найза учи билан унинг бетига туртиб:

— Тур ўрнингдан!— деб буюрди.

Бу дағдагани эшитган, бетига муздек бир нарса теканини пайқаган Гэндзиро кўзини очди. Тепасида Иидзима турарди. Ранги докадек оқарган, кўзларига қон қуйилган, сочлари ҳурпайган, боши тепасидаги бир тутам кокили қирқиб олинган Иидзима қонга беланган найзани унинг бетига тираб турибди. Гэндзиро шу лаҳзадаёқ бари гапни тушунди. «Ҳаммаси тамом бўлди,— чақин тезлигида миясидан ўтди шу фикр.— У ё О-Куни билан дон олишиб юрганимни пайқаган, ё анави аблаҳ Коскэ ҳар қалай ўйлаган режамизни етказган. Энди шафқат қилмайди». Саксон минг хатамотолар орасида тенги йўқ, «синкагэ» мактабининг беқиёс намояндаси зарба беришга шайланиб турибди. Гэндзиро гужанак бўлиб, шоша-пиша боши томонда ётган қиличга қўл узатаркан:

— Сизга нима бўлди, амаки?— деди овози титраб.

Даҳшат ҳамда асабийликдан унинг афти докадек оқариб, кўзларига қон қуйилганди. Шу топда гўё икковларининг бир хил ҳолатда эканликларининг далолати эди бу. Илло Гэндзиро титраб-қақшаб қилич дастасига ёпишаркан, даъватни қабул этишга асло журъат этолмасди. У довдираб қолганди.

— Мени нима қилмоқчисиз, амаки?— гўлдиреди у.

— Бунн сўрашга қандай тилинг борянти, юзсиз!— деди Иидзима, аранг оёққа босиб тураркан.— Менинг оқсочим билан ифлос йўлга кирган сен ярамас... Мени сувга чуқтиришни дилига тугиб, хиёнаткорона йўл билан номим ва муяку амлокимга эга чиқмоқликнинг пайига тушган сен палид бунн сўрашга қандай журъат этияпсан... Кўрнамак махлуқ, манфур жиноятчи! Тадоригингни кўр, ҳозир мана шу найза билан жонингни оламан!..

У саёқ ва фосиқ Гэндзиронинг жанг санъатидан мутлақо беҳабар, қиличбозликда тамоман нўноқ эканини, бироқ айни чоғда, содиқ Қоскэ етказган жароҳат шубҳасиз ўлимга олиб боришни, шу боисдан Гэндзиरो ўзини албатта бир ёқлик қилишини биларди. Ушбу сонияда у ўлими олдидан Гэндзиронинг ё қўли, ё оёғига найза санчиб жароҳат етказиб, бу аблаҳни майиб қилишни, бу билан ўз хўжайини қасдини олишда Қоскэга ёрдам беришнигина ўйларди, холос. У мўлжалга олиб туриб, найзани баланд кўтарди.

— Амаки!— деб қичқирди Гэндзиरो.— Нима учун? Мен сизга ҳеч қандай ёмонлик қилганим йўқ-ку!

— Унингни ўчир!— дарғазаблик билан ўшқирди Иидзима, сўнгра олға бир қадам ташлаб, зарба берди.

Гэндзиро додлаб, ўзини олиб қочди-ю, аммо зарбадан қутулиб қололмади. Найза нақ сонига қадалди. Иидзима яна қулочкашлаб зарба беришга чоғланди, бироқ энди мажолни келмади, чайқалиб кетди. Бу орада найза зарбидан Гэндзиро қутуриб кетди. У қиличини қинидан суғура, Иидзимага ташланди. Иидзима маҳкам қимтилган тишлари орасидан ихраб, ҳамладан ўзини четга олди, шу пайт Гэндзиро унинг елкасига қилич солди. Иидзима бўғиқ овоз чиқариб қулади, Гэндзиро эса унинг тепасига келиб олиб, балиқчилар денгиз ёқасида наҳангни нимталагандек нимталайверди. Шовқинни эшитиб иккинчи қаватдан тунги кимоносида О-Куни югуриб тушди. Нима гаплигини кўриши билан қути ўчиб яна тепага қочиб кет-

ди, кейин меҳмонхонага яна қайтиб тушди. Бу аснода Гэндзиро сўнгги ҳал қилувчи зарбани берганди. О-Куни унинг ёнига югуриб келди.

— Гэн!— қичқирди у.— Гэн, яраландингми?

Гэндзиронинг қош-қовоғи уйилиб, жавоб бермади.

— Нега индамайсан, Гэн?— деб унга ёпиша кетди.—

Жавоб берсанг-чи! Яраландингми?

— Йўқ,— Гэндзиро худди тушида гапираётгандек, нафаси бўғзига тикилиб жавоб берди.— Кимсан ўзи?.. Э-э... О-Куни... Йўқ, яралаганим йўқ.

— Нима бўлди, қара, оёғингдан қон оқяпти-ку!

— Найза санчди... Уни бунчалик осон гумдон қиламан деб кутмагандим сира... Энди тамом бўлдим, деб ўйловдим... Лекин бу ерда қололмаймиз... Икковимиз қочшимиз керак. Тезроқ бўл!

О-Кунининг ўзи ҳам фаҳмлаб турарди бунини. У хобгоҳига отилди, пул ва қимматбаҳо буюмларни йиғиштира бошлади.

— Манави қутичани белбоғингга осиб ол, Гэн,— деди у.— Манавини кийиб ол...

Гэндзиро бир нечта кимонони қават-қават кийиб, учта обини белига устма-уст боғлаб, еттига қимматбаҳо қутичани осиб, олтита қиличу ханжарни белбоғига қистириб олди. Ниҳоят, сафар тадорики кўриб бўлинди. Улар қўл ушлашиб, уйдан энди сездирмай қочиб қолишга чоғланганларида меҳмонхонага қўққисдан шовқин-сурондан уйғониб кетган О-Такэ отилиб кириб келди. Хўжайиннинг қора қонига беланиб ётган жасадига кўзи тушгани ҳамона: «Улдиришибди!»— деб додлаганича у ҳам қочишга тушди, бироқ Гэндзиро қилич яланғочлаб орқасидан икки сакрашда етиб келиб, зарб билан урган эди, бияқиллаган танасини белига қадар иккига ажратиб ташлади. О-Такэ оҳ деди-ю, жон берди. Бошқа оқсочлар капалакларини учиб, дуч келган томонга уриб кетишди. Баъзилари идиш-товоқ ювиладиган тоғорага, бир хиллари катта-катта яшиқларга тушиб биқиниб олишди. Бу тўс-тўполон-

дан фойдаланган Гэндзиро билан О-Куни уйдан аста чиқиб ғойиб бўлишди. Ана шундан кейингига Гэнскэ уйда хунук иш бўлаётганини пайқаб, хизматкорлар хонасидан отилиб чиқди-ю, ҳамсояларнинг дарвозаларини жон-жаҳди билан муштлаб, нақ ўзини биров бўғизлаётгандай бўкира бошлади:

— Ёрдам беринглар! Босқинчилар! Ёрдам беринглар!

Гэндзиронинг Миянобэ Гэнноскэ деган акаси бу шовқин-суронларни эшитиб, ёрдамга чиқиш керак эди, бироқ бундай пайтда ошиқмаган маъқул, деб ўйлади. Иидзимадай одамни кига бостириб киришга босқинчилар жуда катта тўда бўлган чоғларидагина журъат этишлари мумкин, шу боисдан тонг ёришгунга қадар кутгани маъқул. У хонадондагиларнинг барини уйғотиб, топшириқ бера бошлади. У омборхонадан совутни олиб чиқишни буюрди, сўнгра қўлқоп ҳамда енгликни келтиришни амр этди. У узоқ ҳамда пухта ҳозирлик кўрди, бунгача эса тонг ҳам хийла ёришиб қолди. Шунда у босқинчилар аллақачон ғойиб бўлишгандир деган ўй билан, йигирма нафар хизматкору мулозимлари кузатувида Иидзиманинг уйига кириб борди. У ҳеч нарсага тушунолмаб, меҳмонхонада аланг-жалаң бўлиб турганида, идиш-товоқ ювиладиган тоғорага яшириниб олган оқсочлардан бири жойидан туриб келиб, таъзим бажо келтирди-да: «Бугун тундаги босқинчилар укангиз Гэндзиро жаноблари билан О-Куни бўлди. Уларнинг бузуқлик кўчасига кирганларига кўп бўлганди, кеча кечаси эса хўжайинни ўлдириб, пул ва қимматбаҳо буюмларни олиб қаёққадир қочиб кетишди», деди. Буни эшитиб Миянобэ ҳайратдан қотиб қолди. Кейин ошиғич уйига қайтиб, ўша ондаёқ хатамотолар сардори номига хабарнома ёзишга киришди.

Иидзиманинг уйига мэцукэлар¹ етиб келишди. Жасад-

¹ Мэцукэ — феодализм давридаги миршаб. Мэцукэлар хатамотоларнинг хатти-ҳаракатларини кузатганлар, мэцукэ бошлиқларига эса князларни кузатиш юкланган.

ни кўздан кечириб, улар^{ни} найза билан етказилган жароҳатни аниқлашди-да, Гэндзиро қилич ишлатишни билмагани сабабли Иидзимага ухлаб ётганида найза санчган, кейин қилич билан нимталаган, деган хулоса чиқаришди. Гэндзирони излашга фармойиш берилди. Аммо оила бошлигининг номуносиб ҳамда интиқомсиз ўлим топганлиги туфайли Иидзималар авлоди барча ҳақ-ҳуқуқлардан маҳрум этилиб, самурайлар рўйхатидан ўчириб ташланди. Иидзиманинг жасади шошилич ва пинҳона равишда Симбандзуй-ин ибодатхонаси ҳовлисига кўмилди.

Ана шу ҳангомалар содир бўлаётган дамларда Қоскэ Аикава хонадониди аламдан ўзини қўярга жой тополмай юрди. Хўжайин мени деб жонини ҳам аямабди-да, деган ўй унга тинчлик бермасди. Бироқ хатамотолар сардори ҳузуридан қайтган Аикава бундай деди:

— Қани, энага, чиқиб тур-чи, мен жаноб Қоскэ билан гаплашиб олишим керак... Яна-тагин тумшугингни суқа кўрмагин-а бу ёққа.

— Нимани буюрадилар?— такрор сўради эшитмай қолган энага.

— Ҳеч нимани буюрмадим... Бор, чиқиб тур, деяман... Тўхта, шошма, чой олиб кел бизга, иннайкейин, марҳумнинг хотирасига чироқ ёқиб қўй... Гап бундай, жаноб Қоскэ. Келинг, бир суҳбатлашиб олайлик. Яқинроқ ўтиринг. Ана шундай... Хўш, бу ҳақда бировга гапириб бўлмайди, албатта, локин ҳамма иш хўжайинингиз ўз васиятномасида айтганидай бўляпти, шу боисдан ортиқча хафагарчиликнинг ҳожати йўқ. Сиз отангизнинг ўчини олдингиз, эндиликда хўжайинингизнинг қасдини олиб, Иидзималар авлоди номини қайта тиклашингиз даркор...

— Буни менга эслатиб ўтиришнинг ўрни бўлмаса керак,— унинг сўзини бўлди Қоскэ.— Қасд олишга тайёрман. Аммо бу борада мени ёлғизлатиб қўймаслигингизни ўтинаман.

— Гарчи анча қариб қолган бўлсам ҳам,— деди Аика-

ва,— лекин Иидзималар авлоди учун жонимни ҳам аямайман. Қачон йўлга чиқмоқчисиз?

— Бир соат ҳам фурсатни ўтказиб бўлмайди,— жавоб берди Коскэ.— Эртагаёқ тонг паллада йўлга тушаман.

— Шундайми? Эртагаёқ денг... Ортиқча шошилмаялсизми? Дарвоқе, интиқом олишдек муқаддас бир ишни кетга суришга кўндириб ўтирмайман сизни... Дарҳақиқат, ақалли бир кунга ҳам кечиктириш мумкин эмас буни... Илло ҳозирча шу ерда экансиз, сиздан катта илтимосим бор. Уни бажаришга сўз беринг.

— Ҳар қандай илтимос бўлмасин, уни бажаришга сўз бераман.

— Сиздан илтимосим шуки, то сафарга отлангунингизгача қизим О-Току билан никоҳ маросимини ўтказсак. Бу менинг яккаю ягона орзуим... Ўтинаман сиздан, адо этинг буни!

— Мен сўз берган эканман,— деди Коскэ,— тамом, қизингиз билан никоҳдан ўтишга тайёрман... Бироқ хўжайиним сиз билан буни келаси йилнинг февралда ўтказишга келишган эди-ку. Шундай мусибатлардан кейин, ҳозироқ қовушадиган бўлсак марҳум жанобимнинг руҳини ранжитиб қўямасмикинмиз... Илтимос қиламан сиздан, келинг, токи мен интиқом олиб қайтгунимча қолдирайлик бу ишни, ана ундан кейин тўй қиламиз...

— Биладан,— деди Анкава,— гарчанд сиз қўлга интиқом шамширини тутган экансиз, шак-шубҳасиз бурчингизни адо этиб қайтгайсиз, балки ҳеч қанча вақт ўтмас... Локин ганимларнинг қаёққа қочганлари номаълумку. Уларни излаб топгунингизча қанча вақт кетади, ким билади дейсиз. Эҳтимол, беш йил, эҳтимол, ўн йил... Мен бўлсам қариб қолганман, эртанги кундан умидим йўқ, мабодо бу хурсандчиликни кўрмай туриб, борса келмасга йўл олсам, унда сафарим мушкул бўлади мен учун... Қизим ҳам сизни жонидан ортиқ кўради... Менинг ҳаста қалбимга тасалли беринг, келинг, торгина, оила давраси-

да бўлса ҳамки бу тантанани шу бугун ўтказайлик.... Билъакс, Ийдзиманинг оддий мулозими сифатида йўлга отлангудек бўлсангиз ёғоч қиличдан бўлак яроғ тақолмайсиз. Ундан кўра Аикаванинг меросхўри бўлиб, фарзандликка қабул этганимдан маъмуриятни хабардор қилиб, чинакам самурай сифатида сафарга чиққанингиз маъқул эмасмикин? У чоғда сафар чоғида дуч келган қаланғи-қасанғилар қўполлик қилавермайди, бундай изтироблардан халос бўласиз... Хўп деяверинг, тўйни оила даврасида ўтказамиз!

— Сизнинг исботу далилларингиз гоятда адолатли,— деди Коскэ.— Башарти оила даврасида ўтказиладиган бўлса, мен розиман.

— Розимисиз?— хурсандлигидан қичқириб юборди Аикава.— Қуллуқ, раҳмат сизга... Миннатдорчилигимни қандай баён этишимни ҳам билмай қолдим... Аикава ўзи қўли қисқа одам-у, аммо хотиржам бўлаверинг, у тўй маросимига унча-мунча нарса жамғариб қўйган. Сафарингиз олдидан сизга тутқазिशга арзигулик совға, эллик тилла топилади бисотимда. Сиз уни олиб кетасиз йўлга...

— Ўзимдаям пул бор,—эътироз билдирди Коскэ.— Хўжайин менга юз эллик тилла қолдириб кетган, шунинг ўзи етади...

— Керакли тошнинг оғири йўқ деганларидай, пулнинг зарари йўқ... Айниқса олис сафарга отланилганда. Борди-ю, ортиқчалик қилган чоғида ҳам, бари бир чиданг... Айтмоқчи, майдароқ тангаларни танлаб, ички камзулингиз қатига тиктириб бериш ниятидаман. Эҳтиёт бўлинг, у камзулни эгингиздан асло еча кўрманг... Йўлнинг бир хил муттаҳаму фирибгарлар билан тўлиб-тошиб ётибди, шу боисдан ҳушёру эҳтиёткор бўлинг. Иннайкаин, манави қаламу довод солинган қутичани, бундан ташқари, мен ваъда қилган Тосиро Ёсимицу ясаган қилични ҳам оливолинг... оғир-а, тўғрими? Уни белбоғингизга қистириб қўйинг. Агар ана шу қилич билан хўжа-

йинингиз тақдим этган, Тэнсё Сукэсаданинг қўлидан чиққан шамшир белингизда бўлса ажойиб жасоратлар кўрсатасиз. Ахир бу хўжайинингиз билан қайнатангиз сизни гўё зоҳиран кузатиб боряпти дегандай гап-ку...

— Қуллуқ, бағоят миннатдорман сиздан,— деди Коскэ.

— Гап бундоқ бўпти. Бугун оқшом омон бўлгур қизим билан никоҳдан ўтасиз. Ҳой, энага! Бу ёққа кел... Жаноб Коскэ эртага шарафли ҳамда машаққатли сафарга жўнайдилар, шу муносабат билан тўйни бугун ўтказишга қарор бердик. Кириб О-Токуни ювиб-тараб, ясан-тир, пича пардоз-андоз қилиб олсин... Аввал бундай қил. Манави пулларни ички камзул қатига жойлаб тикиб бер. Дзэндзо! Дзэндзо деяпман, чопқиллаб қовоқхонага боргин-да, ҳалиги, ўзинг биласан-ку, «Ханая»га, у ердан байрам газакларидан келтир... хўш, учта ажойиб бутун балиқ ол. Йўлдан шароб растасига кириб, икки голик май, бир голик мирин¹, қайтишда эса ўн бўлак қоғоз, йигирма лўппак тамаки, бир жуфт варадзи² (тузукроғидан танлагин) ола кел...

Тадорик ишлари зудлик билан битди. Меҳмонхонадаги дастурхон газату шароб билан безалди. Келин бўлмишнинг отаси Аикава (айни замонда ҳам совчи, ҳам қайната ўрнида) «Тўрт денгиз мавж урар оҳиста»³ қўшиғини бошлаб юборди, ёшлар уч карра уч мартадан қадаҳ алмаштирдилар, шу билан никоҳ маросими ниҳоясига етди. Шу ондаёқ хона-хоналарига тарқашга қарор қилдилар.

— Мана, тўйни ҳам ўтказдик, энага,— деди Аикава.

— Яхши ўтказдик,— деди энага,— куёв муборак бўл-

¹ Мирин — шарбат.

² Варадзи — олис йўл босиш учун мўлжалланган чипта кавуш.

³ «Тўрт денгиз мавж урар оҳиста» — Но театрининг «Такасаго» пьесасидаги яхши ниятлар изҳор этиладиган қўшиқ. Уни никоҳ маросимларида куйлардилар.

син энди. Шундай хурсандман, шундай хурсандманки, асти қўяверасиз. Ахир ёш болалигидан ўз қўлимда катта қилганман-а, мана, шукурки, тўйида ҳам хизмат қилдим... Энди қўнглингиз жойига тушгандир сизниям?..

— Тагин, энага, хижолатга қўйиб юрмагин-а одамни... Хабаринг бор, эртага барвақт турамиз ҳаммамиз, гуруч қайнатиб қўй, жаноб Коскэнинг қорнини балиқ ва қайноқ гуруч билан тўйгаз, шундоқ қайноқ бўлсинки, нақ буғи чиқиб турсин, хўпми? Хўш, бўпти... Энди тарқалишсак ҳам бўлади. Етиб, ухланглар... Сиздан ўтинанман, жаноб Коскэ, ундан меҳрингизни аяманг... У ҳали ёш, қовушимсиз, ҳеч нимани билмайди, унга шафқату мурувват қилинг... Хўп, бўпти, совчи тўйдан олдингина асқотади, дейдилар. Эшитдингми, энага?.. Яна уятга қўймагин-а...

— Намунча «хижолатга қўйма», «уялтириб қўйма»-лайверасиз...— деди энага.— Кимни хижолатга қўярканман?

— Вой бепаросат-э... Анави ерни тўсиб қўйсакмикин... Ҳар қалай уялиб-негишмасин... Фаҳмлаяпсанми? Қўрмаяпсанми, қизалоқ уялиб, қовушмай турибди... Ҳалигиндай, анавиндай, ноқулай бўлмасин-а...

— Қўлингиз билан нима балоларни ишора қиласиз нукул, хўжайин, ҳеч нимага тушунмаяпман...

— Вой ақли ноқис-э... Мана, масалан, эринг бўлган, шундай қилиб болалар дунёга келган... Болалар дунёга келгач, кўкрагингга сут дориган... Шундан сўнг сен эмизадиган энага бўлгансан... Қизим эса ҳали гўдак, сен унга яхшилаб... ҳалиги... анавини... ҳалигини... уқдингми?

— Жаноб, қизингизни намунча ҳалигача ёш бола деб қарамасангиз? — жаҳли чиқди энаганинг. — Ташвиш тортмай қўя қолинг, ҳаммаси жойида бўлади.

— Бу гапинг ҳам тўғри,— Аикава унинг фикрига қўшилди.— Лекин сен анавиндай... бир амаллаб... тузукми?..

Энага ёшларга қараб шанғиллади:

— Жаноб! Бекам! Энди ёта қолинглар!

О-Куни билан Гэндзирони таъқиб этишдек беҳаловат ўйлар билан банд бўлган Қоскэ қўлларини кўксида ча-лиштирганича ўрин устида қилт этмай ўтирарди. Шу сабабдан О-Току ҳам ётолмай, унинг ёнида ўтирарди.

— Яхши ётиб туринглар,— деди энага.— Бекам, боя тайинлаган гапларимни эсдан чиқармадингизми?

— Ёта қолинг энди,— деди О-Току Қоскэга уялиңқи-раб.

— Йўқ-йўқ,— деди Қоскэ,— яна баъзи парсаларни ўйлаб олишим керак бирпас... Сиз сира тортинмай ётиб ухлайверинг...

— Энага!— шикоят-ла чақирди О-Току.— Бу ёққа кел!

— Хўш, хизмат?— сўради энага.

— Жаноб ётмаяптилар... — деди О-Току дудуқланиб.

— Жаноб, мундоқ оёғингизни узатсангиз бўлармиди, йўқса, бекачим ётолмаяптилар...

— Ҳозир ётаман,— деди Қоскэ.— Ташвишланманг, менга эътибор берманг.

— Жуда сипо экансиз-да ўзиям,— минғиллади эна-га,— ҳалиям уяласиз-а... Хўп, яхши ётиб туринглар.

— Бирпасгина чўзилиб дам олсангиз бўларди...— ил-тижо қилди О-Току.

— Аввал сиз ётинг...— деди Қоскэ.

— Энага!— чақирди О-Току тагин.

— Буям менга бир жазо бўлди-ку... Менга қаранг, ёта қолсангиз-чи энди!

— Энага деяпман!

Қоскэ ахийри тушуниб, хижолат бўлди. У чўзилиб, бошини ёстиққа қўйди, шу кўйи ёш келин-куёвлар ўрта-сида илк суҳбат бошланди ва шундан бошлаб бир-биров-ларини бир умрга севиб қолдилар. Эртасига саҳар пал-лада, ҳали кун ёришмасданоқ, Қоскэ сафар ҳозирлигини кўришга киришди. Аикава ҳам аллақачон турганди.

— Ҳой, энага!— деди қария у ёқдан-бу ёққа зир югу-

рар экан.— Ҳаммаси тайёрми? Нонушта-чи? Қайноқми? Дзэндзони қўшиб юбораман, Қоскэни Итобасигача кузатиб қўйсин... Буюмларни даҳлизга олиб чиқиб қўй! Жаноб Қоскэ, нонушта қилиб олинг!

— Салом, ота,— деди Қоскэ меҳмонхонага кириб келаркан.— Салом, хоним... Олисга кетяпман, тез-тез хат ёзолмасам керак... Мени ташвишга солаётган нарса сизнинг саломатлигингиз. Мен бурчимни адо этиб қайтиб келгунимча ўзингизни эҳтиёт қилинг... Ғанимларимнинг бошларини келтириб кўрсатганимда чеҳрангизда табасум балқисини истайман.

— Сиз ҳам ўзингизни эҳтиёт қилинг,— деди Аикава.— Оқ йўл, ой бориб, омон қайтинг... Дилимда сизга айтадиган гапим беҳисоб-у, локин, ўзингиз ҳам кўриб турибсизки, қаттиқ ҳаяжондаман. Йўқ, бўлак ҳеч нима демайман... Ҳа, қизим, нега ҳадеб энгимдан тортқилайсан?

— Хўжам қачон қайтадилар, дада?— деб тортиниб сўради О-Току.

— Бемаъни гапни қўй! Ёш бола эмассан энди... Эринг Исэ ибодатхонасини зиёрат қилгани ёки саёҳатга эмас, ўз хўжайини учун хун олгани жўнаяпти... Интиқом олмамай қайтмайди... Ана холос, нега кўз ёши қиласан?

— Тахминан бўлсаям айтинг, қачон қайтадилар?..

— Билмадим. Балки беш йилдан кейин, эҳтимол ўн йилдан сўнг...

— Демак, беш ёки ўн йил уйда бўлмас эканларда...— дея, О-Току ҳўнграб йиғлаб юборди.

— Қўй, бас қил,— деди Аикава.— Хўжайини учун хун олмоқ самурайнинг шарафли бурчи. Шундай муносиб ёстиқдошинг борлигига шукур қил... Шундоқ тантанали кузатув олдидан мундай кулиб турмайсанми, ахир? Бунақада жаноб Қоскэ айниб қоладилар-у сендан... Кўз ёши қилаверсанг, бунинг устига бир бечораҳол самурайнинг қизи бўлсанг, демак, матонатсиз, ожиза аёл экан, деб ўйламайдиларми, ахир... Жаноб Қоскэ, бу ҳали ғирт

гўдак, эътибор берманг унга... Ия, сен нимага обидийда қиляпсан энди, энага?

— Айрилиқдан юрагим эзилиб кетяпти, шунинг учун йиғлаяпман,— деди энага.— Узингиз ҳам йиғлаяпсиз-ку...

— Кекса одамман, меникининг айби йўқ,— деб гўлдиради Аикава кўз ёшларини артар экан.

— Хайр, саломат бўлинглар,— деди Коскэ ва даҳлизга қараб юрди.

У оёғига варадзини кияркан, О-Току эмаклаб келиб, энгига ёпишди, кўзларида ёш қалқиб: «Узингизни эҳтиёт қилинг...»— дея шивирлади. Коскэ уни меҳр билан эркалаб, Дзэндзо кузатувида шошилиш чқииб кетди.

XVI боб

Хакуодо Юсай Хагивара Синдзабуронинг устидаги чойшабни олиб ташларкан, даҳшатдан аъзойи бадани жунжикиб, этлари жимираб кетди. Бекорга бундай бўлмаганди. Хагивара қазо топган, қазоси эса ғоятда даҳшатли эди. Юзи сарғайиб кетган, тишлари иржайиб, бармоқлари эса бўшлиққа чанг солгандай чангак бўлиб қолганди. Шу ерда, тўшакда, қоқсуяк панжалари билан унинг бўғзига чанг солганча одам скелети ётарди, бош суяги эса сал тепароқда турарди. Бу манзара Хакуодони ларзага солди.

— Бу қанақаси бўлди, Томодзо...— деди у аранг.— Ёшим олтмиш тўққизга бориб бундайин даҳшатни ҳаётимда биринчи мартаба кўриб турибман... Кўпинча хитой китобларида тулкига қандай уйланганлари, арвоҳу рўёлар билан қандай учрашганлари ҳикоя қилинарди... Бу ерда ҳам ўшандай қабоҳат юз бермасин учун мен Симбандзуй-ин ибодатхонасининг ноziри Рёсэки жанобларидан мадад бермоқларини илтимос этгандим... У киши Хагивара жанобларига муқаддасу мўъжизакор тумор бергандилар, жаноб Хагивара эса ўшандан буён

уни бўйнидан қўймай тақиб юрарди... Тақдиру азалдан қочиб қутулиб бўлмас экан-да асло, бандасининг қўлидан эса ҳеч бир иш келмас экан... Томодзо, бўйнидаги туморни ечиб ол.

— Йўғ-э, мени бу юмушдан халос этинг,— деди Томодзо.— Қўрқаман.

— Берироқ кел, О-Минэ!

— Мен ҳам қўрқаман, ечолмайман!

— Лоақал ровондаги тўсиқни суриб қўй бўлмаса!

Тўсиқ сурилди. Хагиваранинг жасади бўйнидаги оқ матодан тикилган ҳамённи Хакуодонинг ўзи ечиб олиб, ичидаги қора лок суртилган қутичани силкиб туширди-да, қопқоғини очди — ажабо, нима гап? Соф олтиндан қуйилган «Қайоннэрай» тумори ўрнига қутичада аллақадан келиб қолган илоҳ Фудонинг устига зарқоғоз қопланган лой ҳайкалчаси турарди. Хакуодо эсанкираб қолди.

— Томодзо,— деди у.— Уни ўғирлаб қўйишибди.

— Нима ҳақида гапиряпсиз, тушунмаяпман,— деди Томодзо.

— Бу қутичада қудрати беқиёс «Қайоннэрай» тумори бор эди. Бу шундай бир муқаддас, ноёб мўъжиза эдиким, унинг қаршисида бутун зулумот олами даҳшатга тушиб, ортга чекингучи эди. Рёсэки жаноблари ҳамдардлик ҳам-да шафқат юзасидан жаноб Хагиварага берган, жаноб Хагивара эса уни бўйнидан қўймай, муттасил тақиб юрар эди... Қандай қилиб уни алмаштириб қўйдилар экан-а? Ажабо. Қандай мўъжиза иш бу?!

— Ҳақиқатан ҳам мўъжиза...— тасдиқлади Томодзо.— Биз бўлсак ҳеч нарсадан беҳабар юрган эканмиз-а... Нима дедингиз? «Канон...»

— Менга қара, Томодзо,— деди Хакуодо кескин бир оҳангда.— Сендан шубҳам йўғ-у, илло, Хагивара жанобларининг паноҳларида сену мен истиқомат қиламиз. Сени ўғирлади деган ўйни хаёлимга ҳам келтирмайман-у... Бинобарин, бирор кимса ўзганинг буюмини

ўзлаштиргудек бўлса, бу нарса шубҳасиз унинг қиёфасида акс этиб тургай. Қани, юзингни кўрсат-чи менга, Томодзо, бир назар ташлай.

Шундай деб Хакуодо Юсай қўйнидан катталаштириб кўрсатадиган кўзгуни чиқарди. Томодзо ваҳимада ўзини орқага ташлади. «Ростдан ҳам билиб қолса-я, яна унда худо урди деявер»,— деган фикр хаёлидан кечди унинг.

— Бунақанги ҳазилингизни йиғиштиринг, тақсир! Менинг башарамга тикилишнинг ҳожати йўқ, бари бир бундан турқим чиройли бўлиб қолмайди...— деб қичқириб юборди у.

Хакуодо нима гаплигини дарҳол фаҳмлади. «Демак, ҳар қалай Томодзо ўғирлаган экан»,— деб ўйлади у. Угрини чўчитиб юбормаслик учун у ортиқча суриштириб ўтирмай:

— Хўп, яхши. Илло, оғзиларингга эҳтиёт бўлинглар, ҳозирча ҳеч кимга ҳеч нима демай туринглар. Эшитясанми, О-Минэ? Мен ҳозироқ Симбандзуй-инга бориб, нозирга хабар қиламан...

У асосини дўқиллатганича ибодатхонага жўнади, етиб бориши биланоқ, хосхонага киришга рухсат этишди. Нозир Рёсэки оддий мовий ридо кийиб, дзабутонда қилт этмай, савлат тўкиб ўтирарди.

— Сизни басаломат кўришдан бағоят хурсандман,— деди Хакуодо.— Бу йил иссиқ негадир чўзилиб кетгандай бўлдим...

Нозир унга бир қараб қўйди.

— Ҳар қалай ҳузуримга етиб келибсан-да,— деди у.— Қани, берироқ кел-чи... Хагиваранинг ҳам бошига мусибат тушиб, рихлатга йўл олди у осий банда.

— Наздимда ҳаммаси аён кўринади ўзларига...

— Бирон илож топмоқликнинг чораси бўлмади. Унинг атрофида ҳамиша ёвуз инсон ўралашиб юрди, бунинг устига пешанасига ҳам аслида ана шу шум тақдир битилган экан. Барчаси тақдиру азалдан, баским, ташвиш чекмаклик на ҳожат?

— Ҳазратим тўғриларида, — деб қўйди Хакуодо, — юз йил илгаритдан истиқболда содир бўлажак ҳодисаларни башорат қилишдек истеъдод ато этилган, деб беҳуда айтмас эканлар. Ушбу башоратгўйлигингиз қаршисида бош эгиб, тасанно ўқимоқдин ўзга чорам йўқ. Мен нобакор эсам, бепарволик қилиб, тузалмас хатога йўл қўйибман...

— Уғирланган туморни назарда тутяпсанми? Ҳозир у ерга кўмиғлиқ турибди. У ҳақда ҳам ема, келаси йилнинг августида топилгусидир.

— Мен узоқ умр кўрдим, — деди Хакуодо, — яхшилигу ёмонликнинг шоҳиди бўлдим, келажакдаги фаровонлигу бахтсизликларни олдиндан айтиб, одамзоднинг сирру моҳиятини аниқлаб бера олибман-у, илло ана шуни билишга ожизлик қилибман!

— Эндиликда бари бир эмасми... Қулоқ бер, Хагивараларнинг ўз ибодатхоналари бор, локин сен уни Индзиманинг қизи қабри ёнига қўй. Уларнинг тақдирлари чамбарчас боғлиқ бир-бировига. Сен унинг марҳаматидин баҳраманд бўлиб келгансан ахир, шул бойсдан қабрига ёдгорлик ўрнатиб, ҳақиқа дуои фотиҳа ўтказ.

Хакуодо буларнинг барчасини адо этишга сўз бериб, ибодатхонадан чиқди. Қайтишда нозирнинг башоратгўйлигидан ҳайратланиб, йўл-йўлакай тасанно ўқиб келди. Уйга қайтгач, Томодзога бундай деди:

— Жаноб Хагивара сен билан менга кўп мурувват қилган, кел, уни сўнгги оромгоҳига элтиб қўяйлик...

Марҳумга янги либослар кийгизиб, Симбандзуй-ин ибодатхонаси ташқарисига дафн этдилар.

Томодзо ўз ёвузлигини яшириш ниятида бошқа ёққа кўчиб кетишга қарор қилди. Бироқ ҳеч ким ёмон шубҳага бормаслиги учун қандай баҳона топсайкин? У бу тўғрида узоқ бош қотирди, ундақасига ҳам, бундақасига ҳам чамалаб кўрди, хулласи калом, йўриғини топди. У қўшниларга, жаноб Хагиваранинг ҳузурига арвоҳлар қатнаб турарди, деб гап тарқатди. «Ўз кўзим билан кўрганман,

— дерди у.— Сочини «симада» усулида турмаклаб олган ёшгина қиз билан саллагулга ўхшаган чироқ кўтарган жувоннинг арвоҳлари келарди... Қимники уларга кўзи тушса уч кундан кейин ўша одам ўларкан. Бу ерда туришга қўрқяпман, ортиқ мажолим қолмади...» Қўшнилар эса бу мишмишларга қўшиб-чатиб, ваҳимани газак олдиришди. Мишмишлар шишиб-кўпчиб бориб, охири одамлар, Хагивараникига арвоҳлар галалашиб келаркан, Нэдзу чашмаси ёқасидан эса аёл кишининг фарёди эшитилиб тураркан, дейдиган бўлишди. Ниҳоят, табиатан юраксизроқ одам бўлган Хакуодо Юсай чидаёлмай, Қанда даҳасининг Хатаго кўчасига кўчиб ўтди. Томодзога бўлса худди ана шу керак эди. Ортиқ ваҳимага дош бера олмаслигини айтиб, О-Минэ билан туғилган жойи — Накасэн-до йўли ўтадиган Курихаси вилоятига кўчиб кетди.

XVII боб

Томодзо арвоҳлар берган юз рё билан янгича ҳаёт бошласам бўлади, деган қарорга келиб, от ҳайдовчи ош-наси Кюдзо кўмагида йигирма тиллага тузуккина уй сотиб олди-да (ўша замонларда пулнинг қадри хийла баланд эди), Сэкигутия Томодзо номи остида эллик тиллага баққолчилик дўкони очди. Дастлабига эр-хотин тиним билмай, ғайрат билан ишладилар. Арзон-гаровга мол олиб, худди шунингдек, арзон сота бошладилар. Шу тариқа яхши ном таратдилар. Сэкигутиянинг моли ҳам яхши, ҳам арзон, дейишиб, бутун вилоят бўйлаб чор атрофдан харидорлар қатнаб, ишлари юришиб кетди.

Аммо қадимгиларнинг: «Худолар осий бандаларнинг равнақ топишига халал бермайдилар. Одам ишлари юришиб, дасти самога етгудек бўлиб олади, бироқ у дилидаги истарига етганида само унинг кўзини очиб қўяди», деган ҳикматли сўзлари барҳақ эмасми, ахир.

Бировнинг ҳақи ҳеч қачон ҳеч кимнинг қорнида жим ётмаган, ётмайди ҳам. Келаси йилнинг апрелига келиб Томодзо илгариги қашшоқларча ҳаётини унутиб, бойваччалик кўйига кирди. Кўнгли туғроли шоҳи-ипак либосларни, зарбоф оби ҳамда кўн пойабзални тусай бошлади. Бир куни «Сасая» қовоқхонасида май ичиб ўтириб, ўша ердаги сулугина хизматкор жувонга кўзи тушиб қолди. Бу жувон хийла кўзга яқин, ёни йигирма еттиларда бўлсаям, қиёфасидан йигирма тўртдан ошмаганга ўхшарди. Шунда Томодзонинг юраги орзиқиб кетди. Иккинчи қаватга кўтарилди-да, қовоқхона эгасидан суриштириб, бу жувон ҳақида қуйидагиларни билиб олди. Бирмунча вақт илгари қовоқхонага эр-хотин йўловчилар келиб тушишибди. Эри (маълум бўлишича, у самурай экан) қаердадир сонидан қаттиқ яраланиб, оёғини босолмас экан. Улар қовоқхонада анча туриб қолишибди, охири бор буд-шудлари тугабди, шундан кейин эр-хотинни ўз ёнидан боқиш малол келган хўжайин дамба яқинидан уларга бир кулбани топиб бериб, хотинини қовоқхонага хизматкор қилиб олибди. Шундай қилиб улар хотини топган арзимас хизмат ҳақи билан амаллаб тирикчилик ўтказиб туришган эмиш. Томодзо қовоқхона соҳибининг ҳикоясини эшитиб, бу жувон пул учун ҳар қандай ишдан ҳам тоймайди, деган қарорга келди ичида. Уша оқшом у жувонни арзимас чақа-чуқа билан сийлаб, уйига қайтди. Бироқ шу кундан эътиборан у «Сасая»га танда қўйиб, на пулни на сўзни аямай, гўзал жувонга хушомад қилишга ўтди ва ниҳоят жувоннинг кўнглини топишга муваффақ бўлди.

Бу жувон, албатта, О-Куни эди. Ийдзима Хэйдзаэмонни ўлдиргач, унинг қимматбаҳо буюмларини олиб, ўйнаши Миянобэ Гэндзиро билан бирга Эдодан Этигодаги уруғлари ҳузурига қочди. Бироқ борса қариндошлари ҳозир у ерда эмас эканлар. Қаёққа бош суқишларини билмай, Осюдзи кўчасида узоқ вақт адашиб-улоқиб юришди. Охири Симекай-до йўлига чиқиб, ўлар

қолатда Қурихасига етиб келинди. Қовоқхона соҳибининг ғамхўрлиги туфайли бир оз муддатгача бардош бериб юришди, кейин О-Куни руҳан тушкунликка учради. Худди ана шу кезларда унга Томодзо йўлиқиб қолди. Ёвуз, маккора О-Куни бу одамнинг янги бойлардан эканини, ундан фойдаланиб қолиш мумкинлигини дарҳол фаҳмлади, шу сабабдан унга ошиқ-маъшуқлардек суйканаверди. Еши қирқдан ўтиб қолган Томодзо эса, бу ёшгина сулув жувон менга ошиқ бўлиб қолди, деб талтайиб, эс-ҳушидан айрилиб, кечаларини «Сасая»да ўтказаверди.

Бу орада унинг хотини О-Минэ рашк ўтида ўртаниб ўзини қўярга жой тополмас, лекин хизматкорлардан уялганидан аламини ичга ютиб, ғазабини босар эди. Бир куни дўкон олдидан отини ҳайдаб ўтиб бораётган Кюдзога кўзи тушиб, уни чақирди:

— Ҳой, Кюдзо, бу ёққа бирров кирай ҳам демай, тўғри ўтиб кетясан-а?

Кюдзо тўхтади.

— Саломатмисиз, бека,— деди у.— Тўғри, кўндан бери келмай қўйдим сизларникига. Қани энди, бир нафасга бўлсаям кириб ўтсам жон-жон дердим-а, лекин ўзингиз кўриб турибсиз, шошиляпман, манави юкни бир жойга элтиб беришим керак. Вақтим зиқ. Анавинда берган чойчақангиз учун катта раҳмат сизга...

— Бўпти, бўпти, унақа жудаям ошириб юборма, сен бизга туғишганимиздайсан-ку, ахир... Балки бир зумгагина кирарсан? Бир қадаҳгина қуйиб берардим...

— Нима, бир қадаҳгина дейсизми? Унда кирганим бўлсин...— Кюдзо ўйлаб ўтирмай отини дўкон ёнига боғлади-да, орқа эшикдан уйга кирди.— Ҳозир мени ҳамма сийлайди, хўжайинингизнинг қариндоши дейишади... У бултурдан бери бадавлат бўлиб қолди, шунинг учун мен ҳам бундай кўкрагимни кериб юрибман-да...

О-Минэ бир парчагина қоғозга бир нечта майда чақани ўраб, унга узатди.

— Ма, ол,— деди у.— Жуда яхши йигитсан, ўзингга бирон нарса сотиб оларсан.

— Ҳар гал пул берасиз-а,— деб илжайди Кюдзо.— Хўп, раҳмат. Сал ноқулайроғ-у, лекин астойдил берганингиздан кейин олмай бўладими... У-хў, залвориға қараганда анчагинага ўхшайди-ку, кимонога ҳам етиб қолади шекилли... Катта раҳмат.

— Қўй, бунақа мақтайверма ҳадеб, одам ноқулай сезаркан ўзини... Ҳа-я, айтгандай, сендан бир гапни сўрамоқчийдим. Хўжайиним апрелдан бери кечаларни «Сасая»да ўтказадиган қилиқ чиқарди. Айтишларича, сен ҳам у билан биргалашиб ўша ерда ишрат қилармишсан, шу ростми? Қани, гапир-чи, нима гаплар бўл-япти у ерда ўзи?

— Бунақа гаплардан хабарим йўқ,— деди Кюдзо.

— Ўзингни гўлликка солма,— деди О-Минэ.— Бари бир ҳаммасидан хабарим бор.

— Нимадан хабарингиз борини билмайман-да, ахир...

— «Сасая»даги анави жувонни айтяпман,— тушунтирди О-Минэ.— Унақа қўрқмай қўя қол, кеча хўжайиннинг ўзи ҳаммасини тан олди. Тагин мени рашк қиляпти деб ўйлама. Мен анча ёшга бориб қолдим, рашкка бало борми, фақат хўжайиндан хавотир қиламан-да... Ахир унинг қандай ажойиб одамлигини ўзинг ҳам биласан-у... Кеча кечқурун ўз оғзи билан ҳаммасини гапириб бериб, яна ўзидан кулиб ўтирибди. Сен бўлсанг нуқул шубҳаланасан, чўчийсан, саркашлик қилиб, ичкарига киришга қўрқиб, ўтиб кетаверасан... Вой, сени қара-ю!

— Шунақа денг...— деди Кюдзо.— Буни қаранг-а, хўжайин бўлса тилингни тийиб юр, агар сен валдираб қўймасанг, хотиним у дунёю бу дунё билмайди, деб тайинлаб юрибди. Менга нима, деб оғзимга сўк солиб юргандим. Буни сизга айтиб нима барака топаман, деб ўйлагандим. Эшитиб хафа бўласиз, дегандим... Хўжа-

ийн бұлса ҳаммасини ўзи айтиб берибди... Ана томошаю мана томоша!

— Қандоқ бұлса ҳаммасини шундоқ, оқизмай-гомизмай гапириб берди... Сен ҳам ўша ерга у билан тез-тез бориб турасанми?

— Ўша манжалақи ўзи бир жанобнинг ёстиқдоши экан. Эрининг оти, чамамда, Гэндзиро эди шекилли, у оёғидан яраланган, юролмас экан. Дамба ёнида туришади. Ўзи «Сасая»да чўрилиқ қилади, ўша ерда хўжайин унинг арзи додини эшитиб, раҳми келган, бундан фойдаланган манжалақи дарров унинг бош-кўзини айлантириб олган... Ўша хотинга пул бериб туради. Биринчи гал уч чақа, иккинчи гал икки тилла, кейин беш тилла... бир сафар бұлса биратўла йигирма тилла берди-я! Жувоннинг оти, ҳалиги, О-Куни, ёши йигирма еттиларда дейишади, жуда чиройли, унинг олдида сиз... Умуман, бутунлай бошқача, сизга сираям ўхшамайди, киборлардан, гердайган-у, лекин тузуккина жувон...

— Унга айланишиб қолганига кўп бўлдими, бундан хабаринг борми? Кеча айтувди-ю, лекин эсимдан чиқиб қолибди...

— Иккинчи апрелдан бери бұлса кераг-ов...

— Вой аблаҳ-эй!— қичқириб юборди О-Минэ.— Иккинчи апрелдан бери бегона аёл билан айш-ишрат қилиб юрса-ю, менга чурқ этиб оғиз очмаса-я! Уятсиз, аблаҳ! Қимдан сўрамай, маънилироқ бирон гап чиқмаса-я! Катта раҳмат сенга, Кюдзо. Энди ишимни билиб қиламан!

— Шошманг-чи,— деди Кюдзо.— Ҳали хўжайин сизга сира айтмаганмиди?

— Йўқ, албатта! Нима, менга унақа нарсаларни гапириб бериб аҳмоқмиди?

— Унда кунимни кўрсатади менга... Оғзингдан чиқара кўрма, деб роса тайинлаганди-я! Энди ишим пачава...

— Кўрқма, тағвниш қилмасанг ҳам бўлади, унга сен тўғрингда оғиз очмайман...

— Шунисигаям раҳмат... Яна-тағин айтиб қўйманг-а!

Кюдзо жўнади. О-Минэ эса рашк ўтида куйиб-ёниб, ишга тушди-да, Томодзони кута бошлади. У бўлса қоқ ярим тунда қайтди.

— Ҳой, Бунскэ!— деб кўчадан туриб хизматкорни чақирди.— Оч эшикни!

— Хуш келибдилар, — деди Бунскэ. — Марҳамат, кирсинлар.

— Гумашталар, тез кириб ётинглар, — буюрди Томодзо.— Бека ётдими?— У ётоққа кирди.— Нега ухламаяпсан, О-Минэ?— ҳайрон бўлди у.— Кечалари ишлашни йиғиштир, саломатликка зарар бу, ҳамма нарса-нияам меъёри бор-да... Кел, бир қадаҳдан отайлик-да, кейин гумдон ошайлик. Тишга босгулик бирон нима келтир, нима бўлса ҳам майли...

— Ҳеч нарса йўқ,— деди О-Минэ қатъий қилиб.

— Биронта тузланган нарса олиб кела қол...

— Уйда ичишга бало борми? Тишга босгулик ҳеч вақо йўқ, бунинг устига хизматингда қари хотининг... Яхшиси ўша «Сасая»ннга бора қол.

— «Сасая»да, албатта, кўнглинг тусаган нарса топилади, ҳар ҳолда қовоқхона-да... Дарвоқе, ортиқча уринишининг кераги йўқ, уйқу олдидан биттагина қадаҳ отсам кифоя. Ҳеч бўлмаса газакка денгиз карамидан жиндаккина қовуриб бера қол.

— Газак-ку ҳеч гап эмас-а, лекин қуйиб берадиган одам ёқмайди-да сенга! «Сасая»га борсанг, анави О-Куни ўз қўли билан қуйиб беради!

— Қанақа О-Куни бўлди яна? Нима деб алжира-япсан?

— Бекитиб нима қиласан? Бекитмай қўя қол! Йигирма яшар қиз бола эмасман, мендан яшириб

бўпсан! Ешимиз ҳам бир жойга бориб қолди, шуни-чун дилимни оғритмай, ҳаммасини очиқ-ойдин айтавер!

— Нимани айтаман?

— О-Кунини. Чиройликкина жонон дейишяпти. Еши йигирма еттида бўлсаям, йигирма икки-йигирма уч яшардай кўҳликкина эмиш. Бунақа ойимтиллога сен у ёқда қолиб, мен ошиқ бўларман!

— Ҳеч нимага ақлим етмай қолди, нималар деяпсан ўзи... Айтгандай, Кюдзю кирмабмиди бугун?

— Йўқ, киргани йўқ.

— Менга қара, ўзим ҳам тушуниб турибман, кейинги пайтларда ҳар хил юмуш билан тез-тез у-ёқ бу-ёққа қатнаяман, сен бўлсанг мендан гумонсираяпсан. Бу одатдаги гап. Лекин сен бунақа нарсаларни гапирма!

— Нега энди? Бу сенинг ишинг, кўнглингнинг кўчасига келганини қилиб, айшингни суравер, лекин мен сенга ачинапман. Ахир ўша жувоннинг эри самурай экан-ку, эри учун ўлиб-қутулиб тиришиб ётган-да... Эри сезиб қолса, унда нима бўлади? Ким билади, аҳволинг нима кечишини, ана шунисидан қўрқаман... Ўша хотин билан иккинчи апрелдан буён илакишиб юрган экансан, мундоқ бир оғизгина гапирмайсан-а менга, шунақаям бўладими ахир? Орани очди қил у билан!

— Бундай қарасам, баридан хабардор экансан-ку,— деди Томодзо бир оз сукут сақлагач.— Ҳўп, бўпти, айб менда, кечир... Ўзим ҳам бор гапни айтиб берсаммикин, деб юргандим-у, лекин жуда ноқулай эди бу... Ўзинг бир тананга ўйлаб кўр, шундоқ-шундоқ гап, ўйнаш орттирдим, деб қайси тил билан айта олардим... Лекин кўнглингни тўқ қилавер, ёшим шу ерга етгунча озмунча айш-ишрат қилмадим, кирмаган кўчам, қилмаган ишим қолмади, мендан ортиқча пул олиб бўпти, ҳаммаси жойида бўлади, мана кўрарсан!

— Ишонмай бўларканми?!— деди О-Минэ истехзо билан кулиб.— Олдин унга уч чақа, кетидан икки тил-

ла, кейин уч тилла, беш тилла, охирида эса бирданига ййигрма тилла бергансан унга...

— Вой-бўй, ҳаммасини беш қўлдай биларкансан-у... Бугун Кюдзо кирмаганмиди, а?

— Ҳеч ким киргани йўқ!. Энди бундай қил. Уша жувон, эри ҳаёт бўла туриб сен билан дон олишибдими, демак, сени севиб қолибди. Аммо лекин эри билиб қолса, сени соғ қўймайди. Яхшиси уни сотиб олиб, маъшуқа қил-да, менинг жавобимни бер. Узим алоҳида тураман, «Сэкигутя» дўконидан алоҳида бўлиб, бошқа дўкон очаман. Сизлар бўлсангиз ўша О-Куни билан қўшилишиб тирикчилик қилаверасизлар.

— Нималар деб алжираяпсан?— қичқириб юборди Томодзо.— Нега энди ажралишар эканмиз? У аёл самураининг маъшуқаси-ку, ўз хўжаси бор, мени бошига урадими... Мен, ахир, шунчаки, мастликда тасодифан илиниб қолдим-да! Хўп, гуноҳқорман, узр сўрайман сендан... Истасанг, ўша ёққа сираям қадам босмайман? Истайсанми?

— Йўқ, боравер. Эри ҳаёт бўла туриб шу даражага бориб етибдими, демак, сени яхши кўради. Яхши кўргандан кейин боравер, ўшанинг ёнига бор...

— Сени энди нима қилдим-а... Гапиряпган гапларинг ҳаммаси бемаъни!

— Қўй, жавобимни беравер!

Томодзонинг зардаси қайнаб кетди.

— Овозингни ўчир!— бўкирди у.— Қим билан гаплашяпсан ўзи? Бу уйда ким хўжайин? Буларнинг эгаси ким? Кўнглим тусаган ишни қиламан! Қанча ўйнаш керак бўлса, ўшанча орттираман, сендан сўраб ўтирмайман! Ёш қизалоқ эмассан, рашк-пашк қиладиган пайтларинг ўтиб кетган!

— Вой ўлмасам, кечирасиз, хўжайин, билмай гапириб юборибман, афв этадилар... Жо-он хўжайин!— захаролуд деди О-Минэ.— Ҳаммасининг эгасимишлар-а! Бурниларининг кўтарилиб кетганини қаранг-а! Хўш, ўт-

ган йили ким эдинг, Хагивара жанобларининг югурдак-лари эмасмидинг? Кулбаи вайронада турган ким? Жаноб Хагивара чақа-чуқаю эски кийимларини хайр-садақа қилганларида қувонганидан боши осмонга етган ким? Эсингдан чиқдими?

— Шанғиллама, гумашталар эшитиб қолади...

— Эшитса эшитаверсин! Хўжайин — хонадоннинг эгаси, ўйнаш орттирадиларми, ўзларининг кимликларини унутадиларми?

— Секинроқ, секинроқ деяпман сенга! Бўпти, кетавер, истаган томонингга кетавер...

— Кетаман ҳам! Олдин менга юз тилла берасан. Бирга ишлаб, бирга жамғарганмиз...

— Яна нималарни истайдилар! Бойлик тангриси байрамига¹ келган ёймачиларга ўхшаб шанғиллайди-я... Тилингни тий деяпман!

— Бекорларни айтибсан, ҳаммасини гапираман. Бирга ишладик, бор кучимни аямай, жонимни жабборга бериб тер тўқдим, ўзим яланг оёқ юрдим... Жаноб Хагивараникида турганимизда-чи? Ош-овқатини пиширдим, кир-чирини ювдим, супуриб-сидирдим, сен бўлсанг унга дастёрлик қилиб, ичкиликка ётказолмаяпман, деб қақшаганинг-қақшаганди... Сенга ичкиликка пул топанман деб иш устида оппоқ тонг оттирдим. Эсингдан чиқиб кетдими булар? Кеккайиб кетдингми шунчалик? Саккиз йилдан бери сенинг хизматингни қиламан деб адойи тамом бўлдим. Энди бу кишим хўжайин, бошлиқ эмишлар... Бир кўриб қўйинглар-а! Мен бўлсам ўтмишим эсдан чиқмасин учун ҳозиргача оддийгина кийиниб юрибман... Эсингдами, бурноғи йили кўкламда, қани энди қоврилган кета балиғи билан газак қилиб, бир мириқиб ичсанг, деб орзу қилганинг?

¹ Бойлик тангриси байрами...— савдо-сотик ҳомийси тангри Эбису шарафига ой календари бўйича ўнинчи ойнинг ўн иккинчи кун байрам қилинган.

— Секироқ, секироқ деяпман сенга!.. Гумашталар эшитиб қолади!

— Менга бари бир... Ушанда қашшоқ эдик, уч кеча мижжа қоқмай, ўлиб-қутулиб ишлаб, қовурилган кета билан ичкилик олиб бергандим... Қанчалик суюниб кетганинг ёдингдир? Нима деганинг эсингдами? Унутдингми? Ушанда сен ҳаётда эркак учун энг кераклиси— хотин, деганинг...

— Кўп кекирдагингни чўзаверма,— деди гижиниб Томодзо.— Ахир айтдим-ку сенга, энди у ёққа бормайман деб...

— Кекирдак чўзишни энди кўрасан мендан!.. Уша О-Кунихоннинг олдига боравер хоҳлаганингча, менга бари бир... Жуда ўзингни катта одам фаҳмлайдиган бўлиб қолибсан!..

— Учир овозингни, қанжиқ!— деди Томодзо ва хотининг бошига мушт туширди.

— Ҳали урадиган қўлинг ҳам чиқиб қолдими?— деди О-Минэ кўз ёши тўкиб.— Юз тиллани чўз, кетаман! Улсам ҳам бу ерда қолмайман! Узинг курихасиликсан, ҳамма ёқда уруғ-аймоғинг тиқилиб ётибди, мени бу ёқларга зўрлаб олиб келгансан... Мен эдоликман, бу ерда ёнимни оладиган ҳеч кимим йўқ. Назарингда қариб қолдимми? Хотинлар билан уришадиган бўлиб қолдингми ҳали? Борадиган жойи йўқ, менсиз очидан ўлади, деб ўйлаётгандирсан-да... Қани, пулни бер-чи, жўнаганимни кўрасан ўшанда!

— Кетсанг кетавер. Бир чақаям бермайман.

— Ҳали шунақами? Бермайсанми? Арвоҳлардан юз тилла сўрашни ўйлаб топган ким?

— Секироқ деяпман сенга...

— Ҳа-а, оғзимни бекитиб бўпсан... Ҳозирги ҳамма сармоянинг асоси ўша тиллалар! Э, нимасини айти! Хагиварани ўлдирган, «Қайоннёрай» туморини ўғирлаб, чашма бўйидаги гулпуштага кўмиб қўйган ким?..

— Секироқ, эси паст! Ахир биров эшитиб қолади-ку!

— Эшитаверсин! Майли, ушлаб олиб, бошимни кесишин! Бари бир сен ҳам омон қолмайсан... Юз тиллани бер, ҳозироқ жўнайман бу ердан!

— Бошга битган бало бўлдинг-ку,— деди Томодзо ташвишга тушиб.— Гуноҳқорман, кечир, деяпман, яна нима қилай, ахир? Шу пайтгача яхши яшардик, афсуски, мендан кўнглинг совиб қолди. Бундай бўладиган бўлса, ана, дўкон билан уйни таг-туғи билан ола қол. Сен мени ўша хотин билан бирон ёққа қочиб кетади, деб ўйлагандирсан-да? Йўқ, ундай эмас. Одамлардан суриштириб кўрдим, хунук ишлари бор эканини билиб, ўзим ҳам алоқани узмоқчи бўлиб юргандим... Агар истасанг, кел, дўконни икки ёки уч юз тиллага сотамиз-да, Этигонинг бирон жойига, лоақал Нингатуга кўчиб кетамиз, ана ўша ёқда омадимиз яна ҳам чопади... Хўш, нима дейсан, яланг оёқ, ҳаммасини тағин бошқатдан бошлашга розимисан?

— Нима, мени жуда сени ташлаб кетишга ишқивоз деб ўйлаяпсанми?— деди О-Минэ пиқиллаб.— Сен мени севмай қўйдинг, шуни-чун гапирдим буларни... Яхшимиз ёмонми, саккиз йил турмуш қилдик, агар мени қўйиб юбориш ниятинг бўлмаса, унда бу ердан бирон бошқа ёққа кўчиб кетайлик...

— Ана, бу бошқа гап, бир-бировимиз билан аразлашиб юрмайлик. Кел, ярашганимизга биттадан қадаҳ кўтариб, кейин ётайлик...

Шундай деб Томодзо О-Минэни қўлидан ушлаб оғушига тортди. «Сени қара-ю,— деди О-Минэ,— қўйсангчи...» Ана шундан сўнг байтда:

Ажойиб яроғи ила эр
Рашкчи хотинин ўзин
Шожини қайирди бамисоли шер,—

деганларидай, олам тинчиди.

Эртасига эрталаб Томодзо О-Минэ кўндан бери орзу қилиб юрган кимонони олиб беражагини айтди. Икковлари Саттэга бориб, базозлик растасидан бир кийимлик мағэ олишди, қовоқхонага кириб қиттак ичишди-да, уйга қараб йўлга тушишди. Дамбага етганларида Томодзо иттифоқо тўхтади-да, атрофга аланглаб олиб, пастга туша бошлади.

— Йўл бўлсин, хўжайин?— таажжубланди О-Минэ.

— Утган сафар Эдога молга борганимда,— жавоб берди Томодзо,— эвини қилиб, анави «Кайоннэрай» туморини олиб келгандим. Уни мана шу ерга кўмиб қўйгандим, ҳозир ковлаб олиб кетсаммикин дегандим.

— Вой сени қара-ю, менгаям бир оғиз шипшитиб қўймабсан-а... Ҳеч ким йўғида тезроқ ковлай қол бўлмаса!

— Олиб бориб, эртага жаноб Когага пуллаймиз... Ия, ёмғир томчилаяптими? Бу ёққа туш, қараб турасан... Қара, ҳув анави кечув томонда икки киши кўриняпти, бу ёққа келаётганлари йўқми мабодо?

— Ҳеч ким кўринмаяпти-ку, қаерда кўряпсан?

— Ҳув, ана, тузукроқ қарасанг-чи?

У кўрсатган томонда, олисда катта кўчадан икки тарафга икки йўл кетганди. Бу йўллар Синтонэ ва Отонэ ирмоқларини ёқалаб бориб, уфқда тунд, ёмғирли осмон билан тутшиб, ғойиб бўларди. Олисдаги қишлоқ кулбасида милтиллаётган чироқ ўчиб қоладигандай липилларди. Атрофда зоғ учмас, борлиқни қандайдир машъум бир таҳдид қамраб келаётгандай эди. Томодзо белидаги мис қиндан ханжарини шартта суғуриб, индамай, жон-жаҳди билан курагига ғарчча санчганида О-Минэ ҳеч нимадан шубҳаланмай ҳануз олисларга тикилиб, атрофни кузатиб турган эди. У хотиникинг икки кураги ўртасини мўлжаллаганди, О-Минэ эрининг енгларига ёпишиб, чинқирган кўйи ерга қулади.

— Мени ўлдириб, О-Кунига уйланмоқчисан-а!— қичқирди у.

— Сен нима деб ўйлагандинг?— хириллади Томодзо.— Қўнглимга ёққан хотинни оламан... Қани, ибодатингни қилавер!

Шундай деб у ханжар тигини пастга қарата ушлаб, О-Минэнинг ўмови тепасидаги чуқурчага санчди. О-Минэ ғужанак бўлиб, жон аччиғида Томодзонинг этагига чанг солди. Аёл сира ўлгиси келмасди, шунда Томодзо унинг устига миниб олиб, кекирдагидан бўғизлади. О-Минэнинг жони узилди-ю, аммо бармоқлари эрининг этагини қўйиб юбормади. Этагини бўшатиш учун эса у хотинининг панжаларини бирма-бир қирқишга мажбур бўлди. Ана шундан кейингина ўрнидан туриб, ханжарни артиб, қинига солди-да, ҳеч қаёққа қарамай йўлга чиқиб олди. Сўнгра уйига югуриб, дўконига етиб келгач, муштлари билан эшикни гурсиллатиб ураверди.

— Оч эшикни, Бунскэ! Тезроқ оч!— деб қичқирарди у.

— Ким у?— овоз берди хизматкори.— Э, хўжайин, сизмисиз... Ҳозир, ҳозир.

У тамбани олиб улгурмасиданоқ Томодзо ичкарига отилиб кирди.

— Бунскэ, фалокат юз берди!— деди у.— Йўлда бизга беш нафар қароқчи ҳужум қилди, мени ушлаб олишди, лекин бир интилиш билан қўлларидан чиқа қочдим... О-Минэ бўлса дамбадан пастга юмалаб кетди, унга нима бўлганини билмайман... Ишқилиб майиб қилишмаган бўлсин-да... Ҳаммани йиғ, ўшоққа борамиз!

Юраклари ёрилаётган хизматкорлар таёғу сўйиллар билан қуролланиб, Томодзога эргшиб йўлга тушишди. У ерда дамба остидан О-Минэнинг қиймаланган ўлигини топишди. Томодзо алаmidан ёқасини чок қилар, ясама йиғи билан:

— Вой, шўрлик хотиним!.. Сал олдинроқ келганимизда, бундай даҳшатли ўлимдан омон қолармиди-я!..— деб фарёд урарди. Аллаким маъмуриятга хабар қилгани югурди. Улар етиб келиб, жасадни кўздан кечирган-

ларидан сўнг уйга олиб кетишни буюрдилар. Кўп ўтмай марҳумани шундоққина қишлоқ чеккасига кўмдилар. Унинг қотили Томодзонинг ўзи экани ҳеч кимнинг хаёлига ҳам келмади. Кунлар кетидан кунлар ўтиб бора-верди, ниҳоят, еттинчи кун деганда, Томодзо эндигина ибодатхонадан келиб турганида, гумашта унга оқсоқлардан бири, ўттиз яшар О-Масунинг тўсатдан оғриб қолганини айтди. У ўзидан-ўзи қалтироқ босиб, вой деганча йиқилиб тушибди. Ҳозир эса беҳуш ётганмиш, алланима балолар деб алаҳлаётганмиш. Томодзо ундан хабар олгани борди.

— Сенга нима бўлди?— деб сўради у беморнинг тўшаги ёнига ўтириб.

— Томодзо,— нола қилди О-Масу,— танамга санчган ханжарни бураб юборганинда жоним қандай оғриганини билганингдайди...

— Жуда ғалати гапларни алжираяпти, хўжайин,— деди Бунскэ чўчиб.

— Кўзингни оч, О-Масу,— деди Томодзо.— Шамоллаб қолиб, иситмаси кўтарилиб кетганга ўхшайди... Яхшилаб кўрпага ўраб қўйинглар!

Қалин кўрпа олиб келиб, беморнинг устига ёпишди, лекин у бирдан кўрпани итқитиб ташлаб, туриб ўтирди-ю, Томодзонинг афтига тикилиб қолди.

— Бунга нима бўлган ўзи?— деди Бунскэ.

— Вужудингга шайтон уя қуриб олганми ўзи, О-Масу?— хавотирланиб сўради Томодзо.

— Биласанми, Томодзо, — деди О-Масу,— ҳеч қачон жоним бунчалик оғримаянди... Айниқса, ўмровим тепасидаги чуқурчага санчганинда ханжар тиғи баданимни ёриб ўтиб, кўксимга бориб тақалганда бирам оғридики, бунақанги азобни сўз билан тушунтириб бўлмайди...

Томодзо ғалати бўлиб кетди.

— Нималар деб валдираяпти бу,— деди у,— ақлдан озганми, нима бало?

— Саккиз йил қашшоқликда умр кечирдик,— сўзини давом эттирди О-Масу.— Энди оғзимиз ошга етиб, рўшноликка чиққанимизда О-Кунини оламан деб мени бераҳмларча ўлдириб ўтирибсан-а...

— Аҳволи чатоқ, кўриниб турибди,— деди Томодзо. У ҳайратга тушган ва О-Масуни иложи борича тезроқ даволаш зарур, деган қарорга келганди. Бундан салгина бурун биров унга, пойтахтдан ажойиб табиб келган, деганди. Томодзо буни эслаб, ўша заҳотиёқ унга одам жўнатди.

XVIII боб

Алқисса, О-Минэ дафн этилганига етти кун бўлди деганда оқсоч О-Масу тўсатдан оғриб қолиб, алаҳлаб ғалати-ғалати гапларни гапира бошлади. У гоҳ арвоҳлардан олинган пул ёрдамида орттирилган бойлик, гоҳ алақандай жаноб Хагивара Синдзабуронинг ўлдирилиши, гоҳ чашма ёнидаги қайсидир гулпуштага кўмиб қўйилган «Қайоннёрай» тумори тўғрисида алжирарди. Хизматкорлар унинг алаҳсирашларига қулоқ соларканлар, ҳеч нимага тушунолмай, ҳарорати баландлигидан алаҳляпти деб ўйлашар, аммо Томодзо эса бундай деб ҳисобламасди. Томодзо ўзи ўлдирган О-Минэнинг руҳи унга кучи етмагач, қасд олиш ниятида О-Масунинг жисмига кириб, васваса қилаётганини фаҳмлаб турарди. О-Минэнинг руҳи эрининг барча ёвузликларини оқсочнинг тили билан сўзлаб, бу гаплар маъмурият қулоғига етиб борса-ю, уни ушлаб, қатл этсалар деган мақсадда барча сирларини фош этаётган эди. «О-Масуни ота-онасиникига жўнатиб юборсаммикин?— деб ўйлади Томодзо.— Йўқ, бўлмайди. Бордию уйда ҳам бу гапларни валдираса, бари бир куним битди деган гап бу». Пухта ўйлаб, сергаклик билан иш кўриши керак. Томодзо шундай ўйлар билан банд экан, бу орада Саттэдаги табибга жўнатилган Накаскэ қайтиб келди.

— Бошлаб келдим уни, хўжайин,— маълум қилди Накаска.— Эдодан келган машхур табиб мана шу кишининг ўзлари бўларканлар. Бу ёққа келишга араи кўндирдим-да ўзлариниям...

— Саломатмилар, хуш келибдилар,— деди Томодзо табибга таъзим қилиб.— Касби коримиз баққолчилик, дўкондормиз, шул хусусдан ҳамма ёқ бесаранжом бўлиб ётганини ўзингиз ҳам кўриб турибсиз, маллол келмаса, бошқа хонага ўта қолсак қандай бўларкин?

Шундай деб у табибни меҳмонхонага бошлаб кириб, уни тўрга ўтказди-да, қўлларини ерга тираб, чуқур таъзим бажо келтирди.

— Сиз билан танишиш бахтига мушарраф бўлганимдан гоаятда хурсандман,— деди у.— Камина қулингизнинг исми-шарифи Сэкигүтия Томодзо, кулбаи фақиримизга қадам ранжида қилишдек машаққатга ризолик берганингиз учун самимий миннатдорчилигимни қабул ётгайсиз...

— Бинобарин, танишганимдан мен ҳам багоят хурсандман,— деди табиб.— Айтишларича, хонадонингизда кимдир баногоҳ бетоб бўлиб қолган эмиш... ҳалигиндай, э-э... ҳарорати баланд, ғалати-ғалати қилиб алаҳсираётганмишми-ей...— у тўсатдан Томодзога тикилиб қолди-да, сўнгра қувонч билан деди:— Э-э, сен билан кўришмаганимизгаям талайгина бўлди-я, йигит! Буни қара-я! Аҳволларинг қалай, Томодзо? Ҳамишагидай соппа-соғ, тетик кўринадан, жуда соз бу... Сира кутилмаганда учрашиб қолганимизни қара-я! Хаёлимгаям келмаганди. Бу янги уйингми? Зўр-ку... Айтмоқчи, ўзи шундоқ бўлиши ҳам керак эди-да. Хотининг билан жаноб Хагивара Синдзабуроникида турган пайтларингдаёқ сизларнинг удабурон эканликларингни пайқагандим, доим, булар узоққа боради, деб ўйлаб юрардим... Мана, кўрдингми, янглишмаган эканман... Тузуккина дўконинг ҳам бор экан, ишларинг яхши...

Томодзо ҳайратдан бақрайганча тикилиб турди-да, ниҳоят, таниди уни.

— Ия, жаноб Ямамото Сидзёнинг ўзларими бу! Сиз билан бу ерда дийдор кўришаман деб сира ўйламагандим...

— Гап ўртамизда қолсин-у,— деди Сидзё,— Эдода ишларим бутунлай чаппасидан кетди, ҳатто табиблик ҳам қилолмай қолдим. Мушукнинг манглайдаккина кулбаи кошонамни пуллаб, Никкига, таниш-билишларим ёнига жўнадим. Йўлакай тунагани Саттэ карвон саройига тушдим, ўша ерда бир безгак касалига мубтало бўлган беморни кўриб қўйишимни илтимос қилиб қолишди... Мен сенга айтсам, ундай қилиб ҳам, бундай қилиб ҳам даволаб кўрдим, омадимдан ўргилайки, тузалиб кетса бўладими. Ўз-ўзидан тузалиб кетди, мени бунга ҳеч қанақанги алоқам йўқ, билсанг. Илло, зумда ҳамма ёққа улуг табиб деб овозам тарқалди-кетди, қарабсанки, эндиликда касаллар эшигимнинг турмини бузишяпти-да. Пала-партиш, ҳамин қадар даволаб ётибман одамларни, тушуми яхши, хулласи калом шу ерда қолишга аҳд қилдим... Виждонан айтганда, гарчи бир замонлар «Сёканрон»нинг бир-икки жилдини кўздан ўтказган бўлсам-да, бир пақирга қиммат табибман. Лекин касалларга тоқатим йўқ, сасиб-бижғиб ётган кўрпа-тўшагига яқинлашсам кўнглим айниб кетади... Озроққина пул жамғариб олай, вассалом, тахта-ўқловни батамон йиғиштириб қўйиб, майшатни бошлайман... Эдода ҳам ана шунинг жатига ўтириб қолгандим-да... Айтмоқчи, хотининг қалай? О-Минэ, назаримда... Уни кўрмаганим-гаям аллазамон бўлди... Соғ-омонми у?

— У...— Томодзо дудуқланиб қолди...— Етти кун бурун дамбада қароқчилар қийма-қийма қилиб ўлдириб кетишди... Жасадини амал-тақал билан йиғиштириб олиб, кўмдим.

— Бахтсизликни қара-я!— хитоб этди Сидзё.— Ҳеч нарсадан ҳеч нарса йўғ-а? Бошингга қанчалик катта

кулфат тушганини билиб турибман... Мениям юрагим эзилиб кетди, ахир сен билан бир вақтлар анчагина яқин эдик. Вафодор, яхши хотин эди-да... Ҳар қалай, зоҳидлар айтганидай, тақдирдан қочиб қутулиб бўлмас экан чоғи. Афсус, афсус... Демак, бемор хотининг эмас экан-да?

— Йўқ, хизматкорим. Алангаи оташ бўлиб ёняпти, алаҳдаб шундай гапларни валдираяптики, эшитиб ўтаканг ёрилади...

— Хўп, қани юр-чи, бориб кўрайлик, иннайкейин, қиттай-қитгай отиб, бирпас эски гаплардан отамлашсак ёмон бўлмасди. Бегона жойда эски қадрдонинг билан учрашиб қолсанг, ҳар қалай, яйраб кетаркансан... Агар беморнинг иситмаси баланд бўлса кўз очиб-юмгунча эплаштириб ташлаймиз...

— Бунскэ!— қичқирди Томодзо.— Чой билан ширинлик келтир! Жаноб табиб ширинликни унчалик хуш кўрмайдилар-у, лекин майли, келтиравер... Бу ёққа марҳамат қилсинлар, аёллар хонасига.

— Хўп бўлади,— деди Сидзэ.— Вой-бўй, роса дим экан-ку бу ер. Хаориимни ечиб қўя қолай.

— О-Масу,— деди Томодзо.— Эшитяпсанми, О-Масу! Мана, табиб жаноблари келдилар, у киши сени кўриб қўядилар ҳозир... Бардамроқ бўл, алаҳсирамаслика ҳаракат қил...

— Аҳволинг қалай, қаеринг огрияпти?— суриштирди Сидзэ, беморнинг тўшаги ёнига чўқаркан.

О-Масу бирдан устидаги оғир кўрпани итқитиб ташлаб, туриб ўтирди-да, унга тикилиб қолди.

— Иситманг баландга ўхшайди,— суриштиришда давом этди Сидзэ.— Шамоллаб қолгансан-да, тўғрими? Этинг увишяптими?

— Жаноб Ямамото Сидзэ, яхшимисиз,— деди О-Масу.— Сиз билан кўришмаганимизгаям талайгина вақт бўлди.

— Мўъжизани қаранг-а!— ҳайратда қолди Сидзё.—
Отимни топиб айтяпти-я...

— Алаҳсираяпти дегандим-ку сизга,— деди Томодзо шоша-пиша.

— Ҳар қалай, қизиқ, менинг отимни қаёқдан билди бу? Хўп, майли, қани кўрайлик-чи, нима бўлганикин унга.

— Томодзо манави еримга ханжар қадаб, уни бураб юборганида, мен...— деди О-Масу.

— Нималар деб алжираётганини қаранг-а!— тўнғиллади Томодзо.

— Ҳечқиси йўқ, қўявер, шошма,— оғзига урди Сидзё.— Хўш, кейин нима бўлди?

— Жаноби Хагивара Синдзабуроникида қандай афтодаҳол кун кечирганимизни ўзингиз биласиз-ку,— деди О-Масу.— У бизга худди хизматкоридай муомала қиларди, яланг оёқ югуриб-елиб хизматини қилардик. Кейин жаноб Хагиварага арвоҳлар тикилиб қолишди. Шунда у Симбандзуй-ин ибодатхонасининг нозирига муурожаат қилиб, инс-жинсу арвоҳларни яқин йўлатмайдиган дуоибадлар битилган ёрлиқларни олиб келди. Биттасини орқа тарафдаги туйнукка ёпиштириб қўйди. Ушанда Томодзо арвоҳлардан юз тилла олиб, дуоибадни кўчириб ташлади...

— Нега ёлғон гапиряпсан!— ўшқирди Томодзо.

— Қўй-қўй, тўхтаб тур,— деди Сидзё.— Масалан, мен учун жуда қизиқ бу гаплар. Гапиравер.

— Бу бойликларга ана ўша пул хамиртуруш бўлди. Буям ҳаммаси эмас ҳали. Бундан ташқари Томодзо Хагивара жанобларининг бўйнидаги «Қайоннёрай» олтин туморини ўғирлаб, Нэдзу чашмаси ёнига кўйди. Буям етмагандай, изни йўқотиш учун Хагивара жағобларини тепкилаб ўлдирди...

— Унингга ўчир!— бақирди Томодзо.— Қаёқдаги бемаъни гапларни валдираяпсан ўзи?

— Шошма, халақит берма, у сенга эмас, менга га-

пириб беряпти... Антиқа гаплар, асти қўяверасан. Хўш, кейин-чи, кейин нима бўлди?

О-Масу Томодзога ўғирилди.

— Кейин сен ўша ҳаром пулни ишлатиб бойиб олиб, бегона аёлларга айланиша бошладинг. Халақит бермасин деб мени ваҳшийларча ўлдирдинг!

— Нима қилдим энди буни,— гўлдиради Томодзо.— Нуқул шундай деб алжираб ётибди...

— Ҳа, жуда антиқа ҳодиса,— деди Сидзё жиддий тусда.— Лекин мутлақо ташвишланадиган жойи йўқ. Жавобини бериб, тезроқ уйига жўнат... Эҳтимол, у ёқдаям шу гапларни алжирайди, деб хавотирланаётгандирсан? Асло чўчима. У ёқда ҳеч нимани кўрмагандай бўлиб кетади. Мана шу уйда тургани сабабли алаҳлаяпти, холос... Эсимда, ёшлигимда мана шунақанги икки беморни устозимнинг ўрнига ўзим даволашимга тўғри келганди, улар ҳам худди шу аҳволга тушиб қолишганди. Уйига қайтиб боришлари билан ўз-ўзидан тузалиб кетишган эди. Сира иккиланмай бўшатиб юборавер...

Томодзонинг эси оғиб қолай деди, аммо шу заҳотиёқ табибнинг маслаҳатига амал қилиб, беморни олиб кетгани О-Масунинг қариндошларини чақиртирди. О-Масу остона ҳатлаб ташқарига чиқиши билан алаҳсираши босилиб, ўзига келди-қўйди. Уша замоноқ гумашта Бунскэ воҳ деганича ҳушидан кетиб йиқилди. Уни тўшакка ётқизишиб, устига кўрпаларни ёпиб буркаб ташлашди, бироқ у тўсатдан сапчиб туриб, бу ердаги ҳамма бойлик арвоҳлардан олинган пул эвазига тўпланганини айтиб алжирай кетди. Уни уйдан жўнатиб юборганлари ондаёқ дастёр боланинг тоби қочиб, энди ўша алаҳлай бошлади. Иш шу билан тугадики, Томодзо барча хизматкор ва гумашталарга жавоб бериб, уйда Ямамото Сидзё икковларигина қолишди.

— Мана энди,— деди Сидзё,— алаҳлаш навбати менга келди. Ажойибу антиқа гаплар! Менга қара, Томодзо, менга ҳаммасини очиқ-ойдин айтиб бера қол-

майсанми, а? Хагиварани арвоҳлар таъқиб остига олгани, скелетни қучоқлаб ётиб жон бергани қулоғимга чалинган эди. Айтишларича, унинг бўйнида осиб юрган аллақандай қимматбаҳо муқаддас тумориний ҳам алмаштириб қўйишганмиш, туморининг қаерда эканини ҳеч бир жон зоти билмас эмиш. Хакуодо деган бир қуръандоз чол хунук иш содир бўлган деб шубҳа қилиб, Симбандзуй-ин нозирига етказган, нозир эда барча гапни олдиндан билиб турган экан, тумор ерга кўмиб қўйилган, деган эмиш, ана шунақа... Бугун касалларнинг алаҳсирашларидан билдимки, буларнинг бари сенинг ишинг экан. Энди мендан яширишнинг ҳожати йўқ, қандай бўлганини сўзлаб берсанг, бу ёғига нима қилиш кераклигини биргаликда маслаҳатлашамиз. Кўнглингдагини ошкора айтавер, яхшисиниям, ёмониниям, ҳаммасини ўйлаб кўрамиз... Хотинингни ҳам, албатта, қароқчилар эмас, халақит бергани учун ўзинг ўлдиргансан, гапим тўғрими?

Томодзо тониб ўтириш бемаънилик эканини англади.

— Ҳаммаси ана шундай бўлганди,— деди у. — Арвоҳлар тўғрисидаги мишмишлар, жаноб Хагиваранинг антиқа ўлими воқеаси— бари менинг ишим. Жаноб Хагиварани қовурғаси остига— оч биқинига тепкилаб ўзини ўлдирдим, кейин кечаси Симбандзуй-ин ибодатхонаси ёнидаги қабристонга бориб, гўрдан скелетни ковлаб олиб, Хагиваранинг тўшагига келтириб қўйдим. Хагиварани арвоҳлар ўлдирган деб уқдириб, Хакуодо чолни лақиллатган ҳам менман... Шунингдек, «Кайоннёрай» туморини ўғирлаб, Нэдзу чашмаси ёнидаги гулзорга кўмиб қўйдим. Ана шундан кейин куракда турмайдиган турли ваҳимали гаплар билан қўшнилари васвасага солиб қўйдим, ҳаммалари дуч келган томонга қараб тўзиб кетишди, бундан фойдаланиб О-Минэ иккаламиз ҳам Эдодан жуфтакни ростлаб қолдик. Юз тилла билан шу ерга келиб, бу сердаромад ишни бошлаб юбордик.

Бироқ орада бир жувонга айланишиб қолдим. Рашкдан хотиним қутуриб кетиб, сиригни ошкор қиламан, деб дағдағага ўтди. Дамба томонга алдаб олиб бориб, гумдон қилишга тўғри келди. Буни ҳеч ким пайқамади, ўзимни шундай қайгуга ботган қилиб кўрсатдимки, уни қароқчилар ўлдириб кетганига чиппа-чин ишонди ҳамма. Кейин уни тезгина кўмиб ташлай қолдим.

— Жуда қотириб ҳикоя қилиясан-да! — қойил бўлди Сидзё.— Боппаяпсан, азамат. Унча-мунча одам бунақа қойиллатиб гапириб беролмайди икки дунёда. Дангал: «Мен ўлдирдим...»— дейсан-а. Иблиснинг ўзи экансан, ҳа, гирт иблис! Менга ҳаммасини рўйирост айтиб бердинг, шундоқ бўлгач, аслида туппа-тузуккина эзма-вайсақи бўлсам ҳам, лекин бирон инсон боласига чурқ этиб огиз очмайман бу тўғрида... Лекин битта илтимосимни бажаришингни истардим. Яна-тагин бойлигимга ҳасад қилиб, кўз олайтиряпти деган гап келмасин асло хаёлингга...

— Майли, майли, ҳаммасига тушуниб турибман,— деди Томодзо.— Кўнглингга келганини сўрайвер, фақат огзингга маҳкам бўлсанг бўлгани...— У қўйнидан йигирма беш тилла солинган ҳамёнини чиқариб, Сидзёнинг олдига қўйди.— Мана сенинг «дўлинг», оз бўлсаям кўп ўрнида кўрасан-да энди...

— Ҳа-ҳа,— деб қўйди Сидзё.— Муолажа ҳақи эмас, тилингни тийишинг учун де. Тушунарли. Мана, пул ҳам тайёр, энди маишатни бошласак бўлаверади. Узиям ҳозир нақ отамлашиб, ўтган-кетганларни эслашадиган пайт... Лекин уйинг сал дилни хуфтон қиладиган жой экан, бирон бошқа жойга бора қолайлик.

— Бўпти, унда «Сасая»га борамиз, шунақа қовоқхона бор бу ерда.

Ошналар «Сасая»га бориб, рўпарама-рўпара ўтириб олиб, улфатчиликни бошлашди. Пича вақт ўтмаёқ Томодзо:

— Негадир қовушмаяпмизми сал. Кел, жонлардан

таклиф қиламиз,— деди-да, О-Кунига одам юборганди, у ўша заҳотиёқ пилдираб келди.

— Саломатмисиз, хўжайин,— деди жувон.— Хуш келибдилар. Анчагина йўқламай қўйдилар бизни. Эшитишимча, аёлингизнинг бошига бахтсизлик тушганмиш, қайғуингизга шерикман... Ўзиям сизни кўришга жуда муштоқ бўлиб тургандим-да, хўжайин... Гап шундаки, эримнинг жароҳати бутунлай битиб кетди, тез орада Этигога кетмоқчимиз. Унда сиз билан бутунлай кўришолмаймиз... Шу ўй сира миямдан кетмай қолди, юборган одамнинг борганидаям худди шуни ўйлаб турганийдим. Суюниб кетганимдан қанот пайдо қилиб учиб келдим-да ўзиям...

— О-Куни, менинг ошнам билан саломлаш,— деди Томодзо.

— Вой, кечирасиз,— деди О-Куни эсига тушиб қолиб, Сидзёга ўгириларкан.— Тушимми, ўнгимми? Жаноб Ямамото, сизмисиз бу? Учрашган жойимизни қаранг-а!

— Ажойиб учрашув,— деб қўйди Сидзё.— О-Куни хоним, сизни бундай жойга келиб қолишингиз тушимгаям кирмаганди... Мўъжиза, бошқа гап эмас. Дарвоқе, унча-мунча гапларни эшитгандим... «Севгилинг билан бўлсанг вайрона ҳам кошона бўлур», дейдилар-ку. Ажабо! Антика гаплар бўляптими...

О-Кунининг кўнглига гулгула тушиб қолди. Ахир Сидзё унинг кирдикорини миридан-сиригача билар ва Томодзога оғзидан гуллаб қўйиши мумкин эди-да.

— Маъзур тутасиз, жаноб Сидзё,— деди-да у, қўшни хонага ўтиб, ўша ердан чақирди:— Хужайин, бир лаҳзага мумкинми сизни?

— Кетяпман,— деди Томодзо ўрнидан кўзгаларкан.— Сен мени шу ерда кутиб тур, Сидзё, ҳозир чиқаман...

— Бемалол,— жавоб берди Сидзё.— Шошилмасанг ҳам бўлаверади. Менга фарқи йўқ, бунақанги нагмаларга кўчиқиб кетганман. Сира тортинмай, бемалол билганингни қилавер...

Томодзо кириб келиши биланоқ О-Куни:

— Хўжайин, Сидзё билан қандай учрашиб қолдингиз?— деб сўради.

— Тоби қочиб қолган оқсочимни кўриб қўйсин деб чақиртиргандим уни...

— Бу табибга ишонманг, хўжайин. Шунақанги ёлғончики, бунақасини кундузи чироқ ёқиб ҳам тополмайсиз... Унга ишонса, одам энг ёмон ишларни ҳам қилиб қўйишиям ҳеч гап эмас. Орабузар, нифоқчи, ярамас одам, уни кечкурун бирон ёққа жўнатиб, ўзингиз шу ерда қолинг. Мен зинғиллаганча уйга бориб, эримни ухлатиб қайтиб келаман. Сиз билан маслаҳатлашадиган анча гапларим бор. Хўпми?

— Хўп,— деди Томодзо.— Уйдаги ишларингни тезроқ битириб, ҳаялламай келгин-да.

— Албатта келаман, кутинг мени.

Шунга келишиб ажралишди, Томодзо Сидзёнинг ёнига қайтди.

— Кечирасан,— деди у,— сени кутдириб қўйдим...

— Йўғ-э... Дўстим, бу аёл қирқларга бориб қолган бўлса ҳам ҳали ёш кўринади-я! Қойилман сенга, жуда усталик билан ўзингга ром этиб олибсан. Сенга нохуш бир нарсани айтмай қўя қолай, лекин яхши гапниям, ёмониниям баҳам кўрамиз, деб келишиб олганмиз-а... Мана, сен унга ҳомийлик қиляпсан, аммо унинг ўтмишини бир оз бўлса-да биласанми ўзи?

— Йўқ, билмайман. Бироқ сен уни яхши биладиганга ўхшайсанми?

— Бу аёлнинг ўйнаши бор, оти Миянобэ Гэндзиро. У хатамотонийг фарзанди. Ана ўша йигит жиноятчи. Хагивара жанобларини севиб қолган қизнинг отаси — Иидзима Хэйдзаэмон уйланганида унинг хотини оқсочи билан келган. Уша оқсоч мана шу О-Куни бўлади. Кейинчалик Иидзима уни ўзига маъшуқа қилиб олган. У бўлса Гэндзиро билан илакишиб қолган. Икковлари бир бўлиб ўз валинеъматлари ва хужайинларини сўйиб,

уйдаги икки юз олтмиш тиллани, уч жуфт қиличу хан-жарни, нечтаям қутидаги қимматбаҳо нарсаларни ўғирлаб, жуфтакни ростлашган. Ҳам қотил, ҳам ўғри булар — одам эмас. Хўжайинининг қасдини олгани буларни содиқ мулозим излаб юрганини айтишганди менга. Оти Тоскэмиди ё Қоскэмиди, ҳозир эсимда йўқ... Кейин, яна нимани ўйлаб турибман, биласанми? У сени севмайди. Уша суюқлиси Гэндзирони деб сен билан дон олишиб юрибди, сендан фойдаланиб қолмоқчи. Бу ишни ўшанинг розилиги билан қилган, йигитнинг нияти бўлса унинг танини бозорга солиб пул ишлаш... Ҳозир сенга Этигога кетяпман, деди у. Бас бойлашаманки, мендан бир амаллаб қутулиб, ёлғиз ўзинг қолишингни мўлжаллаяпти, ана унда аяови Гэндзиро устингга бостириб киради-да, жанжални бости-бости қилиш учун икки юз тиллангни шилиб олади. Гап қаёқдалигини тушундингми энди? Шунинг учун кечаси бу ерда қолишинг мумкин эмас. Кел, уларни бошлаб лақиллатиб, жононлар топиладиган бирорта жойга жўнаймиз...

— Рост,— деди Томодзо.— Буни қара-я... Бўпти, шундай қилганимиз бўлсин...

Улар қовоқхонадан чиқиб, бутун тунни «Цуруя» фоҳишахонасида ўтказишди. Улар кетганидан кейин «Сасая»га Гэндзиро билан О-Қуни икковлари кириб келишди. Томодзонинг кетганини айтганларида уларнинг ҳафсаласи пир бўлиб, қаттиқ ранжишди. Уйга қайтаётганда Гэндзиро қатъий қилиб:

— Энди, О-Қуни, тўппа-тўғри дўконига бостириб боришдан бошқа иложимиз қолмади. Борди-ю, ҳеч нарса билмайман, деб ўзини гўлликка соладиган бўлса...

— Унда мен кириб бораман,— сўзини илиб кетди О-Қуни,— оғзини очиртирмаёқ бор олтинини шилиб олам.

Эртасига эрталаб, Томодзо билан Сидзэ тунги таассуротларини бир-бировларига ҳикоя қилиб, уйга қайтиб борганларида дўкон остонасида Гэндзиро пайдо бўлди.

— Кирсам бўладими?— деб қичқирди у.

— Бу қанақанги масхарабозлик бўлди?— ажабланди Томодзо.— Қайси аҳмоқ дўконга рухсат сўраб киради?

— Ана холос,— деди Сидзё.— Бу худди ўша кеча сенга айтганим Гэндзи-ро-ку...

— Бўлмаса сен ўзингни панага олиб тур...

— Агар аҳволинг чатоқлашса шартта чиқаман, бўп-тими?

— Бўпти, бўпти, тезроқ бекин...— Томодзо эшик томон шошилди.— Афв этасиз,— мурожаат этди у Гэндзи-рога,— бу ер бир оз бесаранжомроқ, дўконниям ҳали очганимча йўқ. Бемалол бўлса очганимиздан кейин келсалар...

— Мен дўконга келганим йўқ,— эътироз билдирди Гэндзи-ро.— Хўжайинда икки оғиз гапим борийди. Марҳамат қилиб, эшикни очсангиз.

— Э, унда бўлак гап. Марҳамат қилсинлар.

— Қаллаи саҳарлаб безовта қилаётганим учун афв этгайсиз... Хўжайин ўзлари бўладиларми?

— Худди шундай, исми шарифим Сэкигутия Томодзо... Бу ер дўконим, шу боисдан ичкарига, уйга ўтсинлар.

— Ижозатингиз билан...

Гэндзи-ро мум тусли қиндаги қиличининг жигар ранг дастасидан маҳкам ушлаганча Томодзони қўполлик билан нари суриб хонага кирди-да, тўрга ўтиб ўтирди¹.

— Ким билан суҳбатлашиш шарафига мушарраф бўлиб турибман?— деб сўради Томодзо.

— Ҳа, бизлар нотанишмиз... Каминалари фақир ухир Миянобэ Гэндзи-ро бўладилар. Дамба ёнидаги кулбада истиқомат қиладилар. Рафиқам, «Сасая»да фақирона маош эвазига хизмат қилаётган О-Куни менга сизнинг дабдурустан муборак назари эътиборингиз тушиб, уни мурувату саховатингиз ҳимоясига олганингизни гапириб берганди. Афсусу надоматлар бўлсинким, оёғим

¹ Қуролни даҳлизда қолдирмай, ичкарига кириш ўта беодоблик саналарди.

азоб бериб, юролмай, ҳузурингизга шахсан ташриф буюриб, чуқур миннатдорлигимни изҳор этиш бахтига муяссар бўлолмадим.

— Сиз билан танишганимдан астойдил хурсандман, — деди Томодзо. — Нодонлигим учун кечиргайлар, зеро мен бир оми одамман. Бетоблигингизни эшитгандим, тузалиб кетганингиздан гоятда хурсандман... О-Куни хонимга кўрсатган мурувватимга келсак, арзимас гап, бу ҳомийликнинг унчалик нафи тегмаганмикин деб кўрқаман. Демак, у киши ўзларининг рафиқалари бўларканлар-да? Хабарим йўқ экан, афв этадилар. Биз учун қандай шараф-а ташрифлари! Афсуским, хоним вазифаси юзасидан ҳар хил қаланғи-қасанғиларга, иннайкейин бизга ўхшаган нодонларга хизмат қиладилар... Бизга ўхшаганлар эса аксарият ҳолда иззат-ҳурматни билмай кўполлик қиламиз, бунинг учун афв этадилар.

— Ҳечқиси йўқ, майда гаплар булар, — деди Гэндзи-ро. — Мен, очигини айтганда, катта бир илтимос билан келганидим ҳузурингизга, жаноб Томодзо. Гап бундай рафиқам икковимиз йўлда кўп чиқимдор бўлиб қолдик, айниқса, менинг дардим оқибатида, ўзингиз биласиз, дори-дармон, у-бу дегандай, қисқаси, ҳамёнимизда ҳеч вақо қолмади. Мана, ниҳоят тузалдим, энди Этигога жўнаш ниятидамиз, йўл харжларига эса деярли пулимиз йўқ. Нима қилишимизни билмай бошим қотиб ётгандим, шунда хотиним сизга мурожаат қилишни маслаҳат бериб қолди. Жаноб Сэкигутья қўли очик одам, илтимосимизни рад этмайди, пулдан қарашиб юборади, деди. Йўл сарф-харажатларига озроқ қарз бериб турсангиз бошимиз осмонга етарди-да.

— Шундай эҳтиром-ла қилинувчи илтимосни бажармай бўларканми! — деди Томодзо Гэндзиронинг олдига қоғозга ўроғлик пул қўяр экан. — Бу ерда, тўғри, озроқ, лекин астойдил...

Гэндзиро қоғозни очиб, бир қисим чақани кўрди:

— Қанақаси бўлди бу! — деди у ғазаб билан. — Бори

шуми? Менга қаранг, хўжайин, шу арзимаган пулга бир одамни майиб оёғи билан Этигогача олиб борса бўлади, деб жиддий ўйлаясизми? Э-йўқ, озроқ қўшишларини ўтинаман, лоақал шафқат юзасидан...

— Камлик қилади дейсизми? Хўш, қанча бўлишини истардилар?

— Ақалли юз тилла.

— Юз тилла? Ҳазиллашяпсизми дейман, биродари азиз. Юз тилла — бу сизга ўйинчоқ эмаски, ерда юмалаб ётса. Бунақанги пайтда берганнинг бетига қарамай олаверадилар одатда. Менимча, унча берилсин ёки бунча берилсин деган қонун йўқ шекилли. Юз тиллани тушингизда ҳам кўрмайсиз, хомтама бўлманг. Кўрпага қараб оёқ узатади-да одам деган... Бир хиллар бор, минг тилла ҳам етмай, пул келтиргани уйга йўлдан одам юборадилар. Баъзиларга эса Исэни зиёрат қилишларига юз чақаям етиб-ортади... Қомпира ибодатхонасига икки чақа билан етиб олган зиёратчи тўғрисида ҳатто ривоят ҳам бор. Инчунин, гап сафарда одам ўзини қандай тутишида... Бунча пулни беролмайман сизга. Тижорат кишисида, гарчи унинг дўкониди ҳамма ишлар жойида кетаётган кўринса-да, бекорчи пулнинг ўзи бўлмайди, гоҳо бир тилла тушганида терисига сиғмай кетади... Бу кишини қаранглар-а, қўлларига юз тилла тутқазармишман-а! Хўш, нима сабабдан, билсак бўладими?

— О-Қунига ҳомийлик қилгансан, вассалом, бошқа гапим йўқ. Эзмаликни бас қилиб, юз тиллани чўзиб қўй бу ёққа.

— Нимага шама қиялсан? Нима, ўша О-Қунининг билан дон олишибманми?

— Ҳа! Сен унинг ўйнаши эдинг, шунинг учун менга юз тилла даъво ҳақи тўлайсан, тушунарлими?

— Ҳа, қўйнимда ётган, хўш, шу билан нима бўпти?

— Овозингни ўчир! — ғазабнок бўкирди Гэндзиро. — Бу гапни гапиришга қандай ботиндинг, разил?! — у қиличини яқинроқ тортиб, бош бармоғи билан даста кетини

босиб туриб, сал чиқарди.— Анчадан буён гумонсираб юргандим-у, охири бахайр бўлар деб уйлаб, чидаб келаётгандим... Кеча О-Куни ҳаммасини тан олиб, бошимизга мусибат тушганидан фойдаланиб, манфур ишга мажбур этганингни гапириб берди... Уни турган жойида икки нимта қилиб ташлашимга бир баҳя қолди, лекин кечирिशга тўғри келди, бўлар иш бўлгандан кейин нимаям қилардим... Сенинг ҳузурингга ҳамма ишни яхшилиқча бости-бости қилгани келдим, сен лаънати ҳайвон бўлсанг ифлос тилинг билан уни шармандасини чиқармоқчимсан? Мен бунга йўл қўйиб қўймайман... Абжағингни чиқараманки...

— Хў, сал пастроқ туш,— дея унинг гапини бўлди Томодзо совуққина.— Қўни-қўшним йўғ-у, аммо лекин шаҳар бедарвоза эмас-а. Дўқ-пўнисамдан, қиличимдан қўрқади, деб ўйлайсан шекилли? Барака топкур, илтимос, чопиб ташламанг мени, мава, юз тиллани ола қолинг, дейди деб-а! Чучварани хом санабсан, тоза анойисини топибсан-у! Агар калланг учта бўлгандаям, камлик қилади бари бир, менинг олдимда ип эшолмайсан, ҳа, ана шунақа одамман мен! Яхшиси гапимга қулоқ сол. Ун бир яшарлигимданоқ ёмон йўлга юриб кетганман, шунда мени зиёратга жўнатишди, мен-чи, Эдога жуфтакни ростладим, ўтни ўт, сувни сув демай кечдим, ўғирлаш ёки одам ўлдириш бир қултум сувни қулт этиб ичишу ёхуд битта сомсани бир ямлаб ютишдай гап. Ошиқ ташлашу тумшуқ пачақлаш, қароқчихоналарда манман деганларни гирибонидан олиш чўнтагимнинг тешигидан тушиб қолган... Энди бўлса чандиғу куюк жойларимни оқ матолар билан яшириб, худди сен ўйлагандай овсарлиғу гўлликка солиб юрибман ўзимни, хўш, беллашишга чоғинг келадими мен билан?.. Бу ерда ўтириб олиб, ўйнаш, жирканч муносабатлар, деб сафсата сотяпсан. Ахир ўша жононинг Ийдзима Хэйдзаэмоннинг маъшуқаси эмасмиди, у билан илакишиб қолиб, биргалашиб хўжайинни ўлдирган, қуролларию пулларини уриб, қуён бўлган ким?! Ана кўрдинг-

ми, сен ўзинг ғирт ўғри бўлиб чиқяпсан. Анави О-Кунининг эса яхши кўрганидан эмас, сенга ачинганидан, менинг ҳамёнимдаги пулларни шилиб, дори-дармон олиш учун кўйнимга кирган. Буни билардим, ке, бўлганича булар, биз калтафаҳм, оми одамлармиз, деб ўйлагандим. Энди пушаймонман, янглишган эканман... Мен бу гапларни айтмоқчи эмасдим, қўлингга бйр сиқим чақани тутқаздиму, ичимда йўлга йигирма беш тилла берсаммикин, деб хаёл қилиб тургандим. Мана у, кўряпсанми? Энди ҳеч нима бермайман, мендан юз тилла талаб қилишининг кези ҳам, ўрни ҳам эмасди. Энди, калламни узиб ташлаганингдаям (бари бир узоққа бормайди бу бош), бир чақа ҳам ололмайсан... Қулоқ бер, тагин бир нарсани айтиб кўяй сенга. Мабодо жононинг билан Эдо атрофларида ўралашиб юрадиган бўлсанг, аҳволингга маймунлар йиғлайди. Аллақандай Коскэ изларингга тушган, ўз хўжайинининг хунини олишга отланган. Эҳтиёт бўларинг яна бошларинг менинг каламдан олдинроқ сапчадай узилмасин-а...

Томодзо жим қолгач, аграйиб, капалаги учган Гэндзиро ўз кўкрагига муштлаб:

— Сизни бунақанги устаси фаранг одам деб ўйлагандим асло. Очиғини айтсам, сизни оддий бир дўкандор деб ҳисоблаб, пўписа билан чўнтагингизни қоқиштиришга мажбур этмоқчийдим... Кечиринг мени... Ижозатингиз билан қарзга оламан-да энди... — деди.

— Оягин-да жўна, йўқса ишинг ишқал бўлади, — тиржайди Томодзо.

— Кетишга ижозат этинг...

— Бор, туёгингни шикиллат!

Гэндзиро жўнади. Сидзэ девордаги жавон ичидан чиқиб, ҳаяжон-ла бидирлай кетди:

— Ёппадинг-у! Қойилман! Нима дединг... «бир қултум сувни қулт этиб ичишу ёхуд битта сомсани бир ямлаб ютишдай гап...» эмиш-а. Чинакам қароқчи ана шунақа бўларкан-да!

Шундан сўнг Томодзо билан Сидзё икковларининг Эдога йўлга чиққанлари, Томодзонинг «Кайоннёрай» туморини қандай ковлаб олганию охир-оқибатда қандай қўлга тушганини кейинроқ ҳикоя қиламиз.

XIX боб

«Гул чироқ» қиссамизни давом эттирамиз. Иидзима Хэйдзэмоннинг содиқ мутеси Коскэ хўжайинининг қотиллари Миянобэ Гэндзиरो билан О-Кунини таъқиб этиб Этига вилоятига қараб йўлга чиққанча Муракамига етиб келди. Бироқ у ҳар қанча сўраб-суриштирмасин, қочоқларнинг қаёққа гойиб бўлганларини ҳеч ким айтиб беролмади. Айни чоғда у онаси О-Риэни топишга ҳам уриниб кўрди. Коскэ онаси ҳаётлигидан умидвор бўлиб, у билан учрашиш ниятида эди. Онаси князь Найто Кии-но-камининг мутеларидан бири Савада Уэмоннинг синглиси эди. Коскэ эр-хотин Савадаларнинг аллазамонлар вафот этганларини, уйлари асранди ўғилларига мерос бўлиб қолганини, онасининг эса қаерга кетгани номаълум эканини князь қасридаги одамлардан суриштириб билди. У дам у ёққа, дам бу ёққа борар, гоҳ бир жойда, гоҳ иккинчи жойда бир неча кун туриб қолар, қаерда бўлмасин онаси дарагини суриштирар, синчковлик билан ғанимларини излар, лекин бари ҳаракатлари зое кетарди. Шу тариқа эски йил тугади. Янги йил киргач, Коскэ Этиго йўлидан бурилиб, аввалига Синанодзи, сўнг-ра Минодзи йўлларига излади, бироқ бу томонларда ҳам Гэндзиро билан О-Куниларнинг дарагини топа олмади. Жаноб Иидзиманинг йили ҳам яқинлаб қолди, шу туфайли Коскэ Эдога қайтишга аҳд қилди. Бир неча кун деганда, учинчи августда у пойтахтга етиб келди-ю, Симбандзуй-ин ибодатхонасига йўл олди. У ерда хўжайини қабрига чироқ ёқиб, косада сув қўйди-ла, тиз чўкиб деди:

— Валинеъматим! Уқувсизлигим оқибати розил О-Куни ҳамда Гэндзироларни ҳануз тополганим йўқ, ҳали бурчимни адо этолмадим. Қазойингизнинг йиллиги туфайли Эдога қайтдим. Сизга дуои фотиҳа ўқиттириб, яна дарҳол ғанимлар изига тушажакман. Энди бошқа томонга бораман, қаерда бўлмасинлар, уларни шубҳасиз топаман деган умиддаман. Жанобим, руҳингиз ёр бўлиб, бетавфиқларни тезроқ топишда мадад беринг...

Коскэ хўжайини билан (худди у тирик одамдек) шу тариқа сўзлашди. Кейин ибодат қилиб, ибодатхона эшигини қоқди. Ичкаридан хизматчи чиқиб, нима юмуши бор эканини сўради.

— Мен бир вақтлар Усигомэда истиқомат қилган Иидзима Хэйдзаэмон жанобларининг мутелари бўламан,— жавоб берди Қоскэ.— Бир йиллиги муносабати билан жанобимнинг қабрини зиёрат қилдим, эндиликда, башарти имкони бўлса, нозир жанобларига йўлиқиш шарафига мушарраф бўлсам деган умидда эдим.

— Кириб хабар қилай, бир оз кута туринг-чи,— деди хизматчи.

Хизматчи кириб маълум қилганди, зиёратчини бошлаб киришни амр этдилар. Қоскэни аҳли донишу маънавий поклик тимсоли бўлмиш нозир Рёсэки дзабутонда савлат тўкиб ўтирган хосхонага бошлаб кирдилар. Нозирнинг қиёфаси шунчалар нуроний, шунчалар салобатли эдики, Қоскэ беихтиёр бошнинг хам қилиб, чуқур таъзим бажо келтирди.

— Ҳазратим, назари муборагингизга рўбарў туришдек шарафга илк бора муяссар бўлиб турибман,— деди у.— Менинг исми шарифим Анкава Қоскэ, Эдога ўз валинеъматим Иидзима Хэйдзаэмон қазосининг йиллиги муносабати билан қайтдим. Мана бу беш олтин, ижозатингиз ила жанобимга ибодат ўтказасак...

— Ҳа, сен билан илк бора дийдор кўришиб турибмиз,— деди нозир.— Берироқ кел. Хайрли ишни ўйлаб-сен... Ҳой, бирортанг чой келтиринглар бизга!.. Иидзи-

манинг мутесиман дегин? Ажойиб инсонсан сен, Коскэ, ниятинг олижаноб ният. Сен узоқ вақт сафарда бўлдинг, инчунин, ҳамёнинг санжоблиги даргумон, шу бокедин бир ёхуд икки нафар гириянда билан қаноатланмоғимиз мақбул бўлур. Камроқ чиқимдор бўлмоқлик учун зарурий таомлар ҳозирлашни роҳибларимизга буюрурмиз, барча муқаррар нимарсаларни ушбу мўътабар даргоҳнинг ўзинда бажо этиб, ибодат ўқимоқликни қўшни ибодатхонанинг нозиридин ўтингаймиз. Барвақт келиб юрма, зеро биз улгурмаймиз, тушдан кейин кечки тановвулни шу ерда қилмоғликни чамалаб келгайсен. Эндиликда, муқаррар Суйдобатага борурсен, шундоқ эмасми? Боравер, у ерда сени интизорлик билан кутмоқдалар. Хонадонингда бисёр хурсандчилик, жадалроқ бор, сени муборакбод этса бўлғай.

— Дарҳақиқат, Суйдобатага бориш ниятида эдим, — деди ҳайрат билан Коскэ. — Бу сизга қаёқдан аён бўлди? Ажабо... Ижозат этсангиз, мен тушдан сўнг келаман. Ўтинаман, мендан муруввату марҳаматингизни аяманг. Хайр.

Ибодатхонадан чиққач, у ўйга толди: «Жуда галати экан бу нозир. Дилимда Суйдобатага отланиб турганимни қайдан била қолди? Худди фолбинга ўхшайди-я...» Шундай хаёллар билан, ўзича ажабланиб Айкава Сингобэйнинг уйига қандай етиб келганини ҳам билмади. Деярли бир йил муқаддам, бир эшикдан асранди ўғил — куёв бўлиб киришга улгурмай, иккинчи эшикдан сафарга жўнаган эди. Шунинг учун ҳам ҳозир асосий эшикдан кириб боришга тортинди. У орқа эшикдан ошхонага кириб, Дзэндзони чақирди:

— Саломатмисан, Дзэндздо, мана, мен ҳам қайтиб келдим. Эшитяпсанми? Ҳой, Дзэндзо!

— Ким бўлди бу? — тўнғиллади Дзэндзо. — Ахлатчи келдимикин?

— Йўқ, бу менман...

— Вой, кечирасиз, худди шу пайтда бу томондан

ахлатчи келарди-да, шуни-чун адашибман... Хуш келиб-сиз, қани киринг, марҳамат. Хўжайин! Хўжайин! Жаноб Коскэ келдилар!

— Нима дединг?— ичкаридан Аикаванинг овози эшитилди.— Коскэ келди? Қани у?

— Бу ёқда, ўчоқ бошида...

— Қаерда? Нимага?— Аикава ошхонага чопиб кирди.— Учоқ бошида нима қилиб юрибсиз? Худди сув ташийдиган мешкобчига ўхшаб-а... Дзэндзо! Ҳой Дзэндзо, нимага бир жойда ўралашасан ҳадеб?.. Энага! Энага деяпман, бери кел, Коскэмиз қайтибди!

— Нима?— овоз берди энага.— Еш хўжайин қайтибдиларми? Узиям тоза толиққан бўлсалар керак... Сизни соғ-саломат кўришдан хурсандмиз.

— Ота,— деди Коскэ,— сизни басаломат кўриб бошим осмонга етди. Йўлдан хат йўлламоқчи эдим-у, лекин бу жуда мушкул бўлгани туфайли эвидан чиқолмадим. Сиздан ниҳоятда хавотир олдим, шукурки соғ-саломат экансиз, дийдор кўришганимиздан хурсандман...

— Мен ҳам қайтганингиздан бағоят хурсандман,— деди Аикава тантанавор оҳангда.— Мен жуда ҳам хурсандман. «Ҳатто қарганинг қағилламайдиган кунлари бўлади», дейдилар, аммо мен сизни бирон дақиқа ёддан чиқарганим йўқ. Қор бўралаётган кезларда, қайси тоғларни ошиб юрганикин, деб ўйладим. Шамол турганида, қайси далаларда от қўйиб боряптикин, деган ўйга ботдим. На қору на бўрон пайтида унутдим. Мана, кутилмаганда кириб келдингиз. Қизимнинг ҳам фикру ёди ёлғиз сизда бўлди. Дастлабига туну кун кўз ёши тўқди, шу бондан сал койиб ҳам қўйдим. Бунчалик куяверма, дедим унга, бардам бўл, бунақада ётиб қолиш ҳам ҳеч гапмас, деб уришдим...

• — Эдога шу бугун етиб келиб, тўғри Симбандзуй-ин ибодатхонасига бордим,— деди Коскэ.— Бу ерга хўжайинимга ибодат ўтказгани қайтдим, эртага бир йил бўлади қазо қилганига...

— Шундай,— хўрсинди Аикава,— ўзим ҳам эртага қабрига бориб, сизнинг ўрнингизга ибодат қилиб келмокчи эдим... Энага! Жаноб Қоскэнинг қайтиб келганларини кўряпсанми ўзи!

— Ҳа, кўряпман,— жавоб берди энага,— жуда яхши бўлди-да. Жўнаб кетганингиздан кейин бирон кун йўқки сизни эсламасак... Ранги рўйингиз яхши, илгари қандоқ бўлсангиз, ҳозир ҳам шундоқсиз, фақат пичагина қорайибсиз шекилли...

— Қани, энага, уни келтир-чи бу ёққа,— буюрди Аикава.

— Мумкинмас,— қаршилик қилди энага,— ухлаб ётибди. Олдин уйғонсин, кўзларини очсин, ана ундан кейин кўрсатамиз... Қулиб турган пайтида кўрсатганимиз тузук...

— Бу гапинг ҳам тўғри,— деб маъқуллади Аикава унинг фикрини.— Биринчи галда йиғлаб турганида кўрсатиш ярамайди, уйғотиб юборсанг, йиғлаши аниқ. Уйғонганидан кейин дарров олиб кел...

Қувончдан кўзларига ёш инган О-Току отилиб кирди. У эри келганини хабар қилганларида ўз хонасида чақалоғини кўтариб ўтирган эди.

— Саломатмисиз, хўжам,— деди у,— шунчалик тез қайтганингиз қанчалик яхши бўлганини не сўз билаётишни ҳам билмайман. Биз ҳар куни сизни эслаб турдик...Кўринишингиз ҳам яхши, қанчалик хурсандман бундан...

— Сени соғ-омон кўрганимдан мен ҳам хурсандман,— деди Қоскэ.— Мен йўғимни билинтирмай отамизга гама-хўрлик қилганинг учун раҳмат сенга. Йўлдан хат йўллаёлмадим, кечирасан. Лекин сен ҳар куни ёдимда бўлдинг... Ҳамманглари эсон-омон кўриб кўнглим яйраб кетди...

— Кеча кечаси тушимга кирибсиз,— деди О-Току,— қаёққадир кетаётган эмишсиз. Агар тушинга бировнинг йўлга отланаётгани кирса, албатта ўша одам билан тез

кунда кўришасан, дейишарди... Сизни кўрарканман деб жуда севиндим, лекин бугун дийдор кўришиш хаёлимга келмаганди...

— Мен ҳам худди шундай туш кўргандим,— деди Айкава.— Хўп, бўпти, энага, уйғонгандир балки, ольб чиқа қол уни...

Энага чиқиб кетиб, чақалоқни кўтариб кирди.

— Қаранг, Коскэ,— деди Айкава гурур билан.— Пахлавон бола, тўғрими?

— Кимнинг боласи?— сўради Коскэ.

— Кимники бўларди? Сизники!

— Ҳазилни қўйинг,— деди Коскэ ишонқирамай.— Мен ўтган йили августда жўнаб кетгандим, қандай қилиб бола кўраман?

— Бир юз кўришганнинг ўзидаёқ бола туғилиши мумкин,— кулди Айкава.— Сафар олдидан қизим билан бир кеча бирга бўлган эдингиз-ку, ахир мана энди ўғил кўрдингиз. Бир юз кўришишдаёқ бола туғилгани ораларингдаги муносабатнинг мустаҳкамлигидан нишона... Сиз жўнаб кетгач, қизим қўмсаб ташвиш чека бошлаганди, мен уни ҳомиладор пайтда куюнса зиён бўлади, деб койидим. Мана, кўзи ҳам ёриди... Уғлингизга от қўйдим. Сизнинг исмингизнинг биринчи иероглифини олиб, Котаро деб атадим... Қуйиб қўйгандайда ўзингиз-а, қаранг!

— Дарҳақиқат, антиқа гаплар,— деди Коскэ.— Эсингиздами, хўжайин ўз васиятномасида мен, сизнинг куёвингиз, фарзанд кўрсам, хоҳ қиз, хоҳ ўғил бўлсин, бу бола Индзималар мулкига меросхўр бўлиб, унинг авлоди номини қайта тиклашини буюрган эди... Бу гўдак қиёфасида хўжайиним қайта дунёга келмадимикин?

— Балки шундайдир,— деди Айкава.— У туғилганида қизим менга нима деганини биласизми? Ота, ҳамиша хаёлим куёвингизда бўлсаям, унга қуйиб қўйгандек ўхшаган чақалоғимни кўриб, худди отасини кўргандек сезяпман ўзимни, деди... Бир сафар, болани қаттиқ қучгандим, у дабдурустдан қичқириб юборса бўладими... Ундай

қилманг, құлини синдириб құясиз, дейди. Жуда аломат-да ұзиям... Дзэндзо!

— Шу ердман,— деб овоз берди хизматкор.

— Дзэндзо!

— Шу ердман, нима буюрасиз?

— Ия, шу ерда экансан-ку... Қулоқ сол, чоғимда, ёш хўжайинни Итобасига сен кузатиб қўйгандинг шекилли...

— Тўғри айтяпсиз, мен кузатиб қўйгандим... Ёш хўжайинни қайта соғ-саломат кўришдан хурсандман... Ушанда аранг ажралишгандим-да сиз билан, уйга юм-юм йиғлаб қайтгандим...

— Раҳмат сенга,— деди Коскэ,— сени ўшайда анча ташвишга қўйгандим...

— Бу гаплар-ку, яхши-я,— тўсатдан ёдига тушиб қолди Айкаванинг,— лекин рақибларни қаердан излаш керагини билиб қайтдингизми?

— Ҳозирча йўқ,— жавоб берди Коскэ.— Уларни учратолмадим, ибодат ўтиши биланоқ яна излашга тушман.

— Шундай денг... Демак, эртага ибодат қилгани борасизми?

— Албатта; ота, сизнинг ҳам бирга боришингизни истардим... Айтгандай, нозир Рёсэкининг донишмандлиги ҳақида кўп эшитгандим, уни гоятда билимдон, доно, юз йил кейин келадиган воқеаларни олдиндан билгувчи башоратгўй дейишарди, бугун мен бунга амин бўлдим. Хайрлашаётганимизда унинг оғзидан чиққан сўзлар шу бўлди: «Хонадонингда бисёр хурсандчилик, жадал бора қол, сени муборакбод этса бўлғай». Бундан чиқди, бола дунёга келгани унга аён бўлган экан-да...

— Епирай,— ёқасини ушлади Аикава,— наҳотки у кишига шундай нарсалар ҳам аён бўлса? Донолик ҳаёт-тий тажриба ҳамда ақл мевасидир, дейдилар... Тўғри, мен ҳам, гўё нозир Рёсэки Янакадаги қандайдир донишманднинг шогирди бўлгани, ана ўшандан барча каромату башоратгўйлик сир-асрорини ўрганиб олганини эшит-

ган эдим-у, илло уни бунчалик қудратли деб ўйламаган-
дим... Ҳой, Дзэндзо, оёғингни қўлингга олиб, «Ханая»га
югур, бундай хурсандчилик шарафига учта балиқ билан
озроққина ширавор ол. Йўлда тузуккина ширавор топи-
лавермайди, кейин оғизга ёқадиган сусини-ю¹ гапирмаса
ҳам бўлади. Шунинг учун сусидан ҳам, яна-тагин беш го
шароб, жаноб Қоскэ шароб ичмаганлари туфайли икки
го энг аъло мириндан харид қил... Қора буғдой уграсидан
ҳам. Йўлда қора буғдой уграси учраб туради-ю, лекин
қайласи жуда бемаза бўлади. Шунинг учун буғланган
қора буғдой уграсидан бир сават ол, кейин яна сируюк²
бюр...

Орадан кўп ўтмай, буюрилган таому шираворлар кел-
тирилиб, қувончли учрашув зиёфат билан нишонланил-
ди. Сўнгра Қоскэ билан О-Току ётгани кириб кетишди.
Бутун тунни суҳбатлашиб ўтказишиб, қандай тонг отга-
нини билмай қолишди. Эртасига йўлга кетадиган вақтни
олдиндан чамалаб, Қоскэ билан Аикава уйдан чиқишди.
Суйдобатани орта қолдириб, Киристиан орқали Қойси-
кавага ўтишди. Кейин Хакусан тепалиги ён бағридан
пастлаб бориб Дэнгодзакага тушишди-ю, Янакадаги
Симбандзуй-ин ибодатхонаси рўпарасидан чиқишди.
Уларни кутиб туришган экан.

— Гиряндалар ҳам шундай кеч қолгайларми?— шу
сўзлар билан қарши олди уларни нозир Рёсэки.— Роҳиб-
ларнинг меҳроб ёнида жамулжам бўлганларидин буён
хийла вақт ўтди, илтимос, зудроқ борайлик...

Қоскэ билан Аикава унга эргашиб меҳроб сари ошиқ-
дилар. Қирқ ёхуд эллик чоғли роҳиблар қироатхонлик
қилдилар, сўнгра марҳумнинг руҳини шарафлаб, уни
баднафе инсу жинс, зулумот лашкарлари қутқусидан ха-

¹ Суси — қайнатилган гуруч ва балиқдан тайёрланадиган таом.

² Сируюк — қовурилган гуруч кулча урвоғи қўшилиб тайёр-
ланадиган мазали ловия бўтқаси.

лос этгувчи ибодат ўқилди. Бу орада олам чароғи мағриб ёқдаги тоғлар чўққиси сари оғиб қолганди. Роҳибларга таомлар тортилди, сўнгра ижозат берилди уларга. Нозир Рёсэки Қоскэ билан Аикавани хосхонасига таклиф қилди. Учовлон бир чеккадаги курси теграсидан жой олиб, бир қадаҳдан майи ноб ичдилар. Шунда Аикава таъзим бажо келтириб, деди:

— Нозир ҳазратлари, бебақо умрим мобайнида муборак чеҳраларини илк бора кўриш бахтига мушарраф бўлиб турибман. Ижозатингиз билан ўзимни таништирсам: фақир қулингиз Аикава Сингобэй. Ибодат ажойиб ўтди, ибодатгўйлик ҳам беқиёс бўлди, наздимда марҳум қабрда тинч ётса керак энди...

— Мен ҳам сени энди кўриб турганим,— деди Рёсэки.— Жаноб Қоскэнинг қайнатаси бўлурсен, шундоқми? Омадинг чопган экан, Қоскэ хушрўй, адолатгўй ҳамда ҳалол йигит, ақли ҳуши ҳам жойида... Илло сен, наздимда, хийла ҳавойироқ кўринасен.

— Ҳар қалай, ҳазратим, бари ўзларига аён,— хижолатомуз гўлдиради Аикава.— Бир оз ноқулайроқ...

— Энди қулоқ беринглар,— сўзини давом эттирди нозир.— Эшитишимга қараганда, жаноб Қоскэ яна сафар тараддуида экан. Илло, шошилмоғликнинг ҳожати йўқ. Мен баъзи бир нимарсалар хусусинда мулоҳаза юритиб кўриб, шундай хулосага келдим. Эртага чошгоҳдан сўнг, тахминан қўй соати етгач, Қоскэ, сен Қанда даҳасидаги Хатаго кўчасига бормоғинг даркор. У ерда Хакуодо Юсай исмли қуръаандоз бор, ёши етмишларда, тетиккина қария. Беқиёс қуръаандоз. Ушал зотга мурожаат этсанг, билишга интилганларингнинг барини билиб олмоғингга ишончим комил.

— Бағоят миннатдорман,— деди Қоскэ.— Қанда даҳаси, Хатаго кўчаси... Бари айтганингиздай бўлади.

— Сафар олдидин менинг қўлимдин эҳсон олмоққа ихтиёр этгил. Сен ибодатга деб берган ақча шу ерда қолгай, илло, каминанинг қўлидан ушбу беш олтин билан

манави тутатқиларни қабул этгил. Уз вақтида менга ҳам эҳсон этгандилар ушбу қутичани... Хонадондаги марҳумнинг номи зикр этилган тахтачали маъбуда даргоҳида доимо тутатқи ила гул бўлмоғи лозим. Чин юракдан инъом этамен сенга буни.

— Раҳмат, табаррук отахон,— деди Аикава.— Илло, зоҳид қўлидан тутатқи олмоқлик қандай бўларкин... Сал тескарироқ бўлмаяптимики...

— Бу борада ортиқ мунозара қилиб ўтирмайлик. Олавер, Коскэ.

— Миннатдорман сиздан.

— Лак бора афсуслар бўлғайким,— тантанавор қиёфада деди нозир,— илло, теппангда даҳшатли хатарлар таҳдид солиб турибдур. Сен ушбу дамда шамшир тиғи узра тургандексен. Башарти чўчиб, ортга чекингудек бўлсанг, бошингга хунук мусибатлар тушиб, дастинг ҳеч ерга етмай қолғай. Фақат олға босмоқдин ўзга чоранг йўқ. «Човут солган ютғай, чекинган бой берғай», дейдилар. Асло тап тортма, руҳинг тетик, жисмонан дадил бўлғайсен. Зотан қаршингда темир девор қад кўтарган чоғда ҳам, уни қўпормоқликка кучу матонат топа билгил.

— Мингдан-минг ташаккурлар бўлсин сизга,— деди Коскэ.

— Манави ерда этсиз ҳозирланган таомлар муҳайё, жаноб қайната. Одилона айтганда, уни бу ерда тайёрлаганлари йўқ, қовоқхонадин келтирилган, шул сабабдин таъмсизроқ, илло, буни қутича билан биргаликда эҳсон ўрнида қабул этгайсен, лоақал уйдаги хизматкорларингга берурсен.

— Шунча хизматлардан сўнг совға ҳам берадиларми,— деди Аикава.— Сизга қандай миннатдорчилик билдиришимни ҳам билмай қолдим...

— Қулоқ бер, Коскэ,— деди нозир.— Менга аён бериб турибдирким, қайтишингда сени қилич зарби кутаётир. Ундан қочиб қутулиб бўлмайди, уйга қайтаётганингда ёдингда бўлғай бу...

— Ким ҳамла қиларкан унга?— ҳовлиқиб қолди Аикава.

— Ҳа, ўшал зарбадин қочиб қутулиб бўлмайди,— сўзини давом эттирди нозир Аикавага эътибор ҳам бермай,— шубҳасиз, жароҳатланурсен, башартиким, мушкулнинг осон кўчса, жароҳатинг енгил бўлгай. Илло, мабодо хатога йўл қўйсанг оғир яраламоқлари ёхуд икки нимта қилиб ташламоқлари мумкин... Пешананга шундай битилган, ундан қочиб қутулмомайсен.

— Ёшим эллик бешдан ошди,— деди Аикава,— бошимга не кўргулик тушса менга бари бир. Аммо Қоскэ тирик қолиши керак, келажакда уни катта ишлар кутмоқда... Мадад беринг унга, қутқариб қолинг!

— Унга мадад беришдин ожизмен. Бу тақдиру азал, ундан қочиб қутулиб бўлмайди.

— У чоғда Қоскэ ибодатхонада тунаб қола қолсин, мен эса уйга ёлғиз қайтаман.

— Бу ожизлик бўлурди, ожиз кимса эса ҳеч бир юмушга яроқсиздир,— эътироз билдирди нозир.— Самурай учун энг муҳими— қиличбозлик маҳорати. Хўш, бул маҳоратнинг олиймақом моҳияти недадир? Бошинг узра ажал тиғи ярқираб турган дамда нима қилмоқликни билмоқдадир. Будда таълимотида: «Қилич тиғи бетингни ялай деб турганда нима қилмоқ керак?» деган савол бор. Ушбу савол сен учун бағоят муҳим, Қоскэ, бунга тўғри жавоб топмоғинг зарур. Оташ орасидин ёриб ўт, у чоғда ҳеч бир нимарса зиён етказолмагай сенга. Энди боравер. Бундаин вазиятда заррача ҳайиқмоқлик ярашмайди. Сен ўтда ёнмагайсен, сувда чўкмагайсен, дадил олға боравер...

— У чоғда бу қутичани шу ерда қолдиришга рухсат этинг,— деди Аикава.

— Йўқ, бу совғаи эҳсон, ола кет.

— Балки қочишга тўғри келиб қолар?

— Гапим тамом. Тўғри йўлдан бораверинглар.

— Илтифот кўрсатиб, фонус бериб турсангиз.

- Фonusсиз кетганларингиз маъқул.
- Жуда қайсар экан-ку бу нозир ...— ўзича мингир-лаб қўйди Аикава. У наридан-бери хайрлашиб, Қоскэ билан бирга Симбандзуй-ин ибодатхонаси дарвозасидан чиқди.

XX боб

Шундай қилиб, хўжайинга аталган ибодат ўқилиб бўлинганидан кейин Симбандзуй-ин ибодатхонасининг нозирини, донишмандлиги билан донг таратган Рёсэки Қоскэни уйга қайтаётганида йўлда қилич зарби жароҳатлаши, борди-ю, омади келмаса ўлим кутаётганини бащорат қилди. Буни эшитган Аикава Сингобэйнинг ўтақаси ёрилаёзди. Қоскэ навқирон ёшда, суюкли қизининг ёстиқдоши. Унинг олдида ҳали хўжайини учун интиқом олишдек катта вазифа турибди. Юрагига гўлғула тушган, вужудини ташвиш чулғаган Аикава Қоскэ билан ёнма-ён уйга қайтиб келялган эди. Қоскэ эса шу аснода, агар заррача чўчиб, биргина одим чекингудек бўлса, ўз бурчини адо эта олмаслигини ўйлаб борарди. Шу боисдан у ибодатхона остонасини ҳатлаб ўтганидан бошлабоқ қиличи дастасидаги тутқични босиб, уни қинидан салгина чиқарганича, атрофни сергаклик билан кузатиб, ҳар қадамда ҳамла қилиб қолишларини кутган кўйи, олишувга шай бўлиб келарди. «Бу ерда ҳушёрроқ бўлиб юринг, Қоскэ...» — огоҳлантирди ёнгинасида қутича кўтариб бораётган Аикава. Бу сўзлар оғиздан чиқиб улгурмасиданоқ, қўққисдан ён томондаги буталар ораси очилиб, қонга беланган яланғоч қиличинини силкиганича аллаким йўлга отилиб чиқди-ю, ҳе йўқ, бе йўқ, Қоскэга қилич солди.

Бу курихасилик саёқ Томодзо эди. Курихасидаги дўқонининг катта пулга мол-поли билан сотиб, Ямамото Сидзэ икковлари Эдога йўл олгандилар. Икки ошна

Сидзёнинг Қанда даҳасидаги Сакума кўчасида яшайдиган табиб танишиникида бир неча кун туришди. Учинчи август кун қош қорайгач, икковлон Нэдзудаги чашма ёнига яширин бордилар-да, у ерга кўмиб қўйилган «Кайоннэрай» тилла туморни ковлаб олдилар. Томодзо туморни шоша-пиша қўйнига тикқач, ўйлаб қолди: «Эндиликда менинг қилмишларимдан яккаю ягона Сидзёгина хабардор, бундай гувоҳни тирек қолдириш хавфли...» Кўн ўйлаб ўтирмай, қиличини суғурди-ю, Сидзёга ташланиб, бор кучи билан зарба берди. Сидзё воҳ дея қулади. Томодзо эса устига миниб олиб, қилични худди ханжар янглиғ Сидзёнинг қовурғалари орасига санчди-да бураб юборди. Сидзё ихраб, ётган жойида тил тортмай жон таслим қилиб қўя қолди. Томодзонинг улфати ва шериги Ямамото Сидзёнинг кун шу тахлит битди. Самовот интиқомидан қочиб қутула олмади у. Томодзо ўрнидан туриб, жасадга бир кўз ташлаб қўйиб, энди жуфтакни ростламоқчи бўлган эди ҳамки, чор атрофдан: «Ҳокимият номи билан ушланглар уни!»— деган қичқириқлар янгради. У соқчилар қуршовида қолганди. Қўрқув ва аламдан бир кучига ўн куч қўшилиб кетганди шу топда унинг. То қуршовяи ёриб чиқмагунича қутуриб ўнгу сўлига қилич солаверди. Бутазорни оралаб ўтиб, катта йўлга чиқиб қолди. Шу ерда Коскэга дуч келиб, уни соқчилардан деб ўйлаб, жон-жаҳди билан қилич солди.

Коскэнинг ўрнида бошқа одам бўлганида бу зарбадан нақ икки нимтага ажралиши тайин эди. Коскэ Иидзима Хэйдзаэмондан қиличбозлик санъатини бекорга ўрганмаган, «синкагэ» мактаби сирларини беҳуда эгалламаган эди. Бунинг устига у ҳамлани кутаётган ва шай бўлиб келаётган эди. Қиличини яланғочлашга улгуролмади. Узини бир қадам орқага ташлаб туриб, зарбани қин тўқаси билан қайтарди. Томодзо зарба кучидан мункиб кетганида шартта биллагидан ушлаб, орқасига қайирди.

— Қўлга тушдингми, ярамас,— деди у.

— Афв этасиз, ўтинаман...— тили оғзига тиқилиб деди Томодзо.

— Йиртқичдай ташланганини қаранг-а!— деди Аикава.— Қоскэ, жароҳатланмадингизми?

— Йўқ,— жавоб берди Қоскэ.— Хўш, йўлтўсар, мени нима учун чопиб ташламоқчи эдинг, гапир!

— Янглишдим!— деб қичқириб юборди Томодзо. Кейин овозини пасайтириб тушунтирди:— Ҳозиргина шу ерда, сал нарироқда, жўраларим билан жанжаллашиб қолдим. Улар менга тўдаллашиб ёпишиб, дабдалангни чиқарамиз, деб дағдаға қилишди... Ҳеч қаёққа қарамай ура қочдим, сизни бўлса, жаноб, шошиб қолиб, ўшалардан бири деб ўйлаб кечирилмас хато қилиб қўйибман... Утинаман сиздан, гуноҳимни кечиб, қўйиб юборсангиз, агар улар топиб олишса, тамом бўлганим... Қўйиб юборинг, барака топкур!

— Алдамаяпсанми?

— Йўқ, алдаётганим йўқ...

— Нақ эсим чиқиб кетди-да ўзиям,— деди Аикава.— Янглишганмишлар, қаранг-а... Мабодо чопиб ташлаганингда янглишдим деганинг билан фойдаси бўлармиди? Вой, овсар-э... Юрагимни ёриб юборай деди-я! Илло, бир танангизга ўйлаб қаранг-а, анави нозир Рёсэкининг гапи тўппа-тўғри чиқди-я, ё тавба, мўъжиза!.. Тўс-тўполонда қутидан ажрабман-ку... Қай гўрда қолди экан?

У атрофга аланглаб қидира бошлади, бироқ худди шу пайт князь Еда Будзэн-но-кама хизматидаги изқуварлар Исико Бансаку ва Каная Тотаролар югура келиб, эҳтиром билан Қоскэга мурожат этдилар.

— Миннатдорчилик билдиришга рухсат этинг, жаноб! Бу одамни ушлаш ҳақида фармон бор, зиммасида талайгина эски гуноҳлари бор хавфли жиноятчи бу. Биз уни шу ерга яқин жойда пойлаб ётгандик, сал бўлмаса қўлдан чиқариб юборар эдик. Башарти, сиз бўлмаганингизда қутулиб кетаркан у. Илтифот кўрсатиб, ташаккуримизни қабул этсангиз ва уни бизга топширсангиз.

— Бу қанақаси бўлди?— таажжубланди Айкава.— Демак, қароқчи экан-да бу?

— Машҳур қароқчи.

— Энг аблаҳ одам экан-ку, тўғрими?— деди Коскэ.— Виждонсиз муттаҳам...

— Янглишибман деб нега ёлгон гапирдинг?— сўради Айкава.— Ёлгон каззоблик ҳамда ўғирлиқнинг ибтидоси эканидан хабаринг борми ўзи?.. Ҳа, сен аллазамонларда-ноқ ўғирлик кўчасига кирган экансан, гап ҳайф сенга... Ушланглар уни, қўл-оёғини боғланглар.

— Ташаккур,— дейишди изқуварлар.— Катта раҳмат сизга, жаноб, уни ушлашга ёрдам берганингиз учун. Лекин ижозатларинг билан исми шарифларингни билиб қўйсак...

— Исми шарифимизни билиб қўйишингизнинг ҳожати йўқ,— эътироз билдирди Айкава.— Битта ярамасни тутибмиз бор-йўғи... Ундан кўра қутичамни қидиришиб юборинглар, шу ерда қаёққадир тушириб юбордим... А-ҳа, худди мана шунинг ўзгинаси! Баракалло! Оз бўлмаса айрилиб қолаёзгандим-а!

— Ҳўжайинимга ибодат қилиб келаётган пайтимизда бу одамни, ҳар қанча ёвуз бўлганидаям, уларнинг қўлига топшириб тўғри иш қиляпмизми ўзи?— деди Коскэ иккиланиброқ.

— Балки шундайдирку-я, лекин ўзга иложи йўқ,— жавоб берди Айкава.— Сизлар бунинг қўл-оёғига тезроқ кишан уриб, олиб кетинглар...

Изқуварлар Томодзонинг қўлларини боғлаб олиб кетишди. Тергов ишлари ниҳоясига етгач, уни қандай жазога ҳукм этганларини кейинроқ биласиз. Айкава билан Коскэга келсак, улар фалокатлари ариганидан қувонишиб уйга қайтишди. Эртасига эрталаб Коскэ йўл учун керакли баъзи бир анжомларни харид қилиш ниятида Коами даҳасига йўл олди. Хатаго кўчасидан бораётиб, катта-катта иероглифлар билан: «Қуръаандоз Хакуодо Юсай», деган сўзлар битилган каттакон оқ мато лавҳа-

га кўзи тушиб қолди. «Нозир Рёсэки қўй соати етганда ҳузурига киришимни тайинлаган худди ўша фолбин-ку,— ёдига тушди Қоскэнинг.— Дилимда ниманики билишни истаб юрган бўлсам, барини билиб оларканман ундан... Эҳтимол ундан рақибларим қаерда яшириниб ётганини билиб оларман, ниҳоят Гэндзиро билан О-Қунини топарман. Қисқаси, унга албатта учрашишим керак...» У Юсай турадиган уй дарвозаси ёнида тўхтади. Бу машҳур одам истиқомат қиладиган уйга ўхшамасди асло. Деразаларида бамбук панжара, бу ҳам камлик қилгандек, ису қурум босиб қорайиб кетган сёдзилар билан тўсиб қўйилибди, ён томондаги тахтачага «Қуръаандоз Хакуодо Юсай», деб ёзиб қўйилибди. Қоскэ, ичкарига киришга изн сўради.

— Нима гап?— фолбиннинг овози эшитилди ичкаридан.— Қим у? Очиб киравер... Яна тагин оёқ кийимингнинг ташқарига ечиб кира кўрма, ўмариб кетмасинлар, ичкарига олиб киравер...

— Хўп бўлади,— деди Қоскэ.— Ижозатингиз билан... У сёдзини суриб, торгина ҳужрага кирди. Қоракуя босган манқалда тумшуғи учган сопол чойнак турибди, ёнида пиёла ағанаб ётибди. Ён томонда деворга тақоғлиқ чоғроққина курси, устида, бир нечта қуръа очилдиган китоб билан қуръаандозлик анжомлари, кичкинагина думалоқ довот турибди. Хакуодо Юсайнинг ўзи паршонхотир, ўйга толганча курси ёнида ўтирибди. Эҳтимол, у ҳақиқатан ҳам машҳур одамдир-у, бироқ кўринишидан бундай деб бўлмасди. На саҳти-салобати, на донишмандлик аломати акс этарди, бунинг устига ғоятда исқирт эди. Бироқ нозир Рёсэкининг сўзлари ёдидан кўтарилмаган Қоскэ икки букилиб таъзим бажо келтирди унинг қаршисида.

— Жаноб Хакуодо Юсай сиз бўласизми?— сўради у.

— Ҳа, менман,— жавоб берди Хакуодо.— Исмиим Юсай, ёшим ушбу йил етмишга тўлади.

— Ёшингизга қараганда хийла тетик кўринасиз...

— Саломатликдан нолийдиган ерим йўқ...Хўш, хизмат, ром очиб қўйишимни истайсанми?

— Илтифотингизни аямасангиз. Мен Симбандзуй-ин ибодатхонасининг нозир Рёсэки жанобларининг ихтиёрлари билан ҳузурингизга қадам ранжида қилишга журъат этдим. Лутф айлаб, истиқболда мени нималар кутаётганини башорат қилиб берсангиз...

— Э-ҳа, сен ҳали нозир Рёсэки билан танишман дегин? Улуғ зоҳид. Донишманд. Будданинг ердаги сояси... Анови ерда чой бор, қуйиб ич... Кўриб турибман, самурайлардансан. Ешинг нечада?

— Йигирма иккида.

— Яқинроқ кел, юзингни кўрсат-чи...— Юсай катта қилиб кўрсатадиган кўзгусини олиб, Коскэнинг юз тuzилишини бирмунча фурсат кузатди. Сўнгра ортиқча дабдабали сўзларсиз, фолбинларнинг одатий тили билан деди:— Сен унчалик асилзода, олий насаб зотлардан кўринмайсан, тақдир ҳали-ҳозирча сенга қудрату амал ато этганича йўқ, шул сабабдин бот-бот бошингга кўнгилсиз кўргиликлар тушиб турибди...

— Ҳақ гап,— хўрсинди Коскэ,— тақдир менга қудрату амал ато этганича йўқ ҳали...

— Шу кунгача сен юпқа муз пардаси ёхуд тиф устида юргандай эдинг...— фол очишини давом эттирди Юсай.— Кўриб турибман, бошингдан кўп савдолар кечган. Шундоқ эмасми?

— Тўғри айтяпсиз... Дам-бадам турли савдолар тушиб турди бошимга...

— Қалбингда биттаю битта ниятинг бор.

— Бор бўлганда қандоқ!

— Яқин фурсатларда ниятингга етишинг мумкин,— деди Юсай.— Илло, бу жабҳада сени катта бир хатар кутмоқда. Зарур дамда олов орасидан кечиб ўтмоққа журъатинг етмай қолса, истагинг рўёбга чиқмаслиги мумкин. Едингда тут, ортга чекингудек эрсанг, муқаррар мағлуб бўлгайсан. Бордию олдга дадил қадам ташла-

санг, зафар қозонгайсан. Заррача хатога йўл қўйсанг, ҳалок бўлишинг аниқ, жонинг қасдида қайралган шамширни кўриб турибман. Зеро, ўт орасидан ёриб ўтиб, очиққа чиқиб олишга муваффақ ўлсанг, бари ўзинг истагандай бўлмай. Оғир, мушкул савдолар кутмоқда сени, ҳушёру эҳтиёткор бўл. Тамом. Ортиқ ҳеч нима кўринмайпти. Бемалол уйингга кетаверсанг ҳам бўлади энди.

— Ташаккур,— деди Коскэ.— Лекин яна бир савол беришга ижозат этсангиз. Кўпдан буён бир одамни излайман. Наздимда у билан ҳеч қачон учраша олмайдигандекман-у, шундаям, ҳар қалай ўша одамнинг ҳаёт ё ҳаёт эмаслигини билишни истардим... Шунинг бир ром кўриб бера олмайсизми?

— Қани, кўрайлик-чи...— Юсай яна катталаштириб кўрсатувчи кўзгусини олиб, унинг юзига тикилди.— Ҳм... Ёши каттароқ одам ҳақида гап бораётган экан-ку...

— Тўппа-тўғри,— деди Коскэ қувонч билан.

— Уша одам билан учрашибсан-ку?

— Йўқ, учрашганим йўқ...

— Бекор айтибсан, учрашибсан!

— Уша одам билан ўн тўққиз йил муқаддам ажрашганман,— тушунтирди Коскэ.— Борди-ю, тасодифан рўпара келиб қолган чоғимиздаям, мен уни танимасдим...

— Йўқ-йўқ, сен у билан учрашгансан.

— Ажралишганимизда мен гўдак бўлганман... Балки кўчада бир-бировимизни танимай ўтиб кетгандирмиз? Бироқ тўқнаш келганимизча йўқ...

— Мен сенга кундай равшан қилиб, учрашгансизлар, деяпман.

— Ҳали гўдаклигимдаёқ...

— Жонимга тегдинг-ку,— деди Хакуодо.— Мен сенга, учрашибсизлар, дедим, ортиқ айтадиган гапим йўқ. Қиёфанда аён бериб тургани шунинг ўзи бўлгач, менинг кўлимдан нима келарди? Муқаррар учрашгансизлар!

— Қандайдир англашилмовчиликка ўхшайди,— деди Коскэ шубҳа билан.

— Ҳеч қандай англашилмовчилик йўқ! Мен сенга борини айтдим. Гап тамом, вассалом. Мизғиб оладиган вақтим етди, жўна.

Аммо Қоскэ ҳаммасини батафсил суриштиришни истар, шу боисдан нима дейишини билмай ганғиб турарди. Худди шу сонияда ташқаридан аёл кишининг ичкари киришга ижозат сўраган овози эшитилди.

— Яна бири келди,— минғиллади Хақуодо.— Ухлагани ҳам қўйишмайди. Ким у?.. Икки кишимисизлар? Э-ҳа, хизматкорингмиди, хизматкоринг ташқарида қолсин, ўзинг ичкари кир...

Ҳужрага бир аёл кирди.

— Маъзур тутасиз, тақсир,— деди у,— сиз тўғрингизда кўп эшитгандим... Илтимос, келажагимни айтиб берсангиз.

— Берироқ кел,— буюрди Хақуодо. У аёлнинг қиёфасига синчковлик билан тикилиб, деди:— Ишларинг чатоқ-ку. Ёшинг нечада?

— Қирқ тўртда,— деб жавоб берди аёл чўчинқираб.

— Бағоят хунук гаплар... Бас, ортиқ кузатмайман. Ниҳоятда хунук. Ёшлардан буюрмабди сенга. Бунинг устига тез кунда кунинг битади. Ортиқ ром кўрадиган жойи йўқ.

Аёл маъюс тортди. Бир нафас жим қолди.

— Инсон умрининг чеку чегараси бор,— деди у охири.— Узунми, қисқами, пироварди бор, бандасининг қўлидан ҳеч гап келмайди. Лекин мен бир одамни излапман. Наҳотки уни кўрмай ўлиб кетсам?

— Сен у билан учрашгансан,— деди Хақуодо.

— Йўқ, у билан учрашганим йўқ. Гўдаклигидаёқ ажрашганмиз у билан. Балки у мени мутлақо эслаёлмас, мен ҳам деярли унинг дийдорини кўз ўнгимга келтиролмайман. Бир-бировимизни кўрсак ҳам, танимай ўтиб кетармиз балки...

— Ҳар қалай учрашгансизлар,— қайсарлик билан деди Хақуодо.— Ортиқ ҳеч нима деёлмайман.

— Ҳўил болайди,— гапани давом эттирди аёл.— Ажрашганимизда ҳали тўртгаям тўлмаганди...

«Наҳотки шу?»— ўйлади Коскэ нафаси ичига тушиб. У аёл ёнига эмаклаб борди.

— Афв этасиз, хоним,— деди у овози қалтираб.— Бир-иккита савол беришга ижозат этсангиз... Кимлигингизни билмайман-у, лекин ҳозиргина тўрт яшар ўғил боладан ажрагандим дедингиз... Бу воқеа мабодо Хонго атрофларида содир бўлмаганмиди? Кейин сиз князь Найто Кии-но-каманинг мутеси Савада Уэмон жанобларининг сингиллари эмасмисиз мабодо?

— Буни сиз қаёқдан биласиз?— таажжуб-ла сўради аёл.— Худди шундай, ҳа!

— Исмингиз — О-Риэ хоним, сиз князь Коидэ Сина-но-но-каманинг мутеси Курокава Кодзога турмушга чиқиб, кейинчалик у билан ажрашиб кетгансиз...

— Ҳатто отимгача тўппа-тўғри тондингиз... Санъатингизга тасанно! Жаноб Хакуодонинг шогирдлари бўлсангиз кераг-а?

Коскэ эмаклаб аёлга янада яқинроқ борди.

— Мени бутунлай унутиб юборибсиз-а, онажон,— деди у.— Сиз билан ажралишганимизга ўн тўққиз йил бўлди, унда мен тўртга ҳам тўлмагандим... Ахир бу мен, ўғлингиз Коскэман-ку!

Аёл сапчиб тушди.

— Нима?.. Қанақасига?.. Сиз — менинг ўғлимсиз?

— Ҳозиргина учрашгансизлар демабмидим сизларга,— мингиллаб қўйди Хакуодо.

— Шундай кутилмаганда-я,— дерди О-Риэ қувонч ёшларини артаркан.— Худди тушга ўхшайди... Қап-катта, бирам чиройли йигит бўлиб кетибсанки! Турган гап, кўчада учратганимдаям танимасдим сени!..

— Худолар иродаси бизни бир ерга етаклаб келди,— деди Коскэ.— Сизни қандай соғиниб, қандай кўмсардим-а, онажон! Утган йили Этигога боргандим, Савада Уэмон жанобларининг вафот этиб кетганларини ўша

ерда билдим, сизнинг эса қаёққа кетганингизни ҳеч қим айтиб беролмади... Бари бир топанан уни, деб ўйладим. Мана, дийдор кўришиб турибмиз... Сөг-саломат экансиз, мен учун энг муҳими шунда... Ҳеч қачон бундай бахтиёр бўлмаганим ўзиям!

— Ҳа, мен ҳам бахтиёрман... Лекин сен мендан ҳафодирсан?

— Менга қаранглар, — деди Хакуодо. — Мени бу суҳбатларинг қизиқтирмайди мутлақо. Тушунаман, ўн тўққиз йил жудоликда яшагансизлар, гапларинг тоғ-тоғ бўлиб йиғилиб қолган... Менга буларнинг дахли йўқ, ялло, назаримда, бирон бошқа жойга, биронта қовоқхона-повоқхонагами бориб суҳбат қурганларинг мақбулроқ. Хизматкорларингиз эшитиши лозим бўлмаган гапларингиз ҳам бордир-ку, ахир...

— Ҳақ гапни айтдингиз, албатта, — деди Коскэ. — Биз учун қилган бу яхшиликларингиз учун кўпдан-кўп раҳмат... Нозир Рёсэкининг донишмандлигино сизнинг истеъдодингизга тасанно ўқишдан ўзга чорамиз йўқ.

— Менинг истеъдодимнинг дахли йўқ бунга. Бари тақдир тақозоси туфайли юз берди, шул сабабдан ҳақ тўлашларингнинг кераги йўқ. Шундай кетаверинглар... Нима? Ҳақини бермоқчимисиз? Майли, унда қўлингизни қайтармайман...

— Чинакам миннатдорман сиздан, — деди О-Риз, — Коскэ, ростдан ҳам гаплашадиган гапимиз кўп. Кел, бундай қиламиз... Мен Бакуронинг учинчи даҳасидаги «Симоцукэя» равотига қўнганман. Мен олдинроқ бориб, хизматкоримни майда-чуйдалар харид қилгани жўнатаман, кейин сен борасан, у сени пайқамасин...

— Қувончларингнинг поёни кўринмаяпти-ёв... — деб кўйди Хакуодо.

— Бўпти, шундай қиламиз, — рози бўлди Коскэ. — Мен кетма-кет бораман, онажон...

... У қўйнидан пул ўроғлиқ тугунчакни чиқариб, миннатдорчилик билан қуръаандоз олдиға кўйди-да, хайрла-

шиб, онаси ортидан чиқиб кетди. «Симоцукэя» дарвоза-
сига етгач, онаси харид қилгани жўнатган хизматкор-
чиқиб кетгунича кутиб турди-да, сўнгра оқсочдан О-Риэ-
тушган ҳужрани сўради. Онаси уни кутаётган эди.

— Кир, киравер!— деди онаси очилиб-сочилиб.— Ма-
нави ерга, яқинроғимга ўтир. Кел, бир дийдорингга тў-
йиб олай... Бирам кап-катта бўлиб кетибсанки! Еш бо-
лалик пайтинг сира кўз олдимдан кетмайди, ҳозир қў-
йиб қўйгандай отангнинг ўзгинаси бўлибсан-қўйибсан-а!
Бирам чиройли бўлиб кетибсан... Отанг тирикми ҳали?
Ҳозир ҳам биргамисизлар?

— Қўшни хоналарда ҳеч ким йўқми?— астагина сў-
ради Коскэ.

— Ҳеч ким. Ўзим бу ерга яқинда келдим, лекин кун-
дузлари ҳамманинг ҳам харид қилгани ёки айлангани
чиқиб кетишини билиб олдим... Кечқурунга бориб қайти-
шади, хизматкорлар ҳам ухлаб ётишган бўлишса керак.

— Унда барча гапларни бир чеккадан гапириб бера
қолай... Сиз отамдан у ичкиликка ружу қўйиб, тўполон
қилиб юрган пайтида, февраль ойида ажрашгансиз. У
ўн биринчи апрелда аянчли ўлим топган— уни Хонго-
даҳасидаги қуролфуруш Фудзимураянинг дўкони олдида
қилич билан чопиб ташлашган...

— Уша майхўрлиги бошига етган,— деди О-Риэ қай-
гуриб.— Не кунларни бошимга солмади у... шундаям
ажралишмадим, негаки сен гўдак эдинг, кўзим қиймас-
ди! Аммо акам таомилга қаттиқ риоя қиладиган одам
эди. Бундай ярамас одам билан бирга туришимга, хў-
жайини майхўрлиги туфайли хизматдан қувиб юбор-
ган муттаҳамни севишимга йўл қўймаслигини айтиб,
мени зўрлик билан, андиша-пандишани йиғиштириб,
отангдан ажратиб олиб кетаверди. Қаерда бўлмай ҳеч
қачон уни унутмадим. Отангдан кейин ким қаради сенга?

— Мени Ясабэй деган бир жаноб, отамнинг кафо-
латчиси ўз тарбиясига олди. Ун бирга тўлганимда у
отамнинг қандай ҳалок бўлганини ҳикоя қилиб берди.

Шунда мен, эндиликда оддий фуқаро бўлиб қолган бўлсам ҳам, бари бир самурайнинг ўғлиман, отамнинг қотилдан ўч олишим керак, деб дилимга тугиб қўйдим. Бирорта самурайнинг хизматига ёлланиб, ундан қиличбозлик маҳоратини ўргансам, деган хаёл билан яшадим. Тақдир тақозоси билан ўтган йилнинг бешинчи мартада мен Усигомэда турадиган хатамотонинг хонадонига хизматга ёлландим. Хўжайинимнинг исми шарифи Ийдзима Хэйдзаэмон эди, ўзи сёгун даргоҳидаги навбатчи соқчилар сардори бўлиб хизмат қиларди. У мени ўз ўғлидай яхши кўриб қолди, шунда хўжайинга ўзим тўғримда, дилимга туккан ниятим тўғрисида гапириб бериб, менга қиличбозликдан сабоқ беришини сўрадим. Хўжайиним сира эринмай, баъзан ҳатто кечалариям, навбатчиликдан толиқиб қайтганига ҳам қарамай қиличбозликни ўргатди. Унинг шарофати билан шаҳодатномалик бўлдим, ҳатто ўзим ҳам кутмагандим буни...

— Вой барака топкур-э...— пичирлаб қўйди О-Риэ.

— Хўжайинимникида О-Куни деган бир оқсоч бор эди. Уни хўжайиннинг хотини Миякэ хоним Суйдобатадан ўзлари билан бирга олиб келган эканлар. Хоним оламдан ўтганларидан кейин хўжайин ўша оқсочни ўзларига яқинлаштирибдилар. Шундай қилиб, у хўжайиннинг маъшуқаси бўлиб қолибди. Кейинчалик ўша О-Куни қўшниси Миянобэ Гэндзиро билан номаъқул ишлар қилиб юрди. Қисқаси иковлашиб хўжайинни йўқотишга тил бириктиришди. Ҳарбий ишда хўжайинга бас келадигани йўғийди, уни ўлдириш осон эмасди, шунинг учун бузуқлар уни алдаб балиқ овига олиб бориб, сувга чўктиришга келишишди. Тасодифан уларнинг тил бириктираётганларини яширинча эшитиб қолдим. Миямга О-Куни билан Гэндзирони аста гумдон қилиб, ўз хўжайиним ҳамда валинеъматимнинг ҳаётини сақлайман, деган фикр келди шунда. Утган йилнинг учинчи августи куни кечаси найза билан қуролланиб; секингина боққа ўтдим-да, кейин... Гэндзиро

деб ўйлаб, хўжайинимнинг биқинига санчибман найзани.

— Вой ўлмасам! — О-Риэ инграб юборди.

— Кўрқиб кетганимдан ўзим ҳам ақлдан озиб қолаёзим... Хўжайин боққа ўтиб, қаршимда пинҳона тавбатазарру қилди. Маълум қилишича, ўшанда отамни шу одам ўлдирган экан. Бу воқеа ўн саккиз йил бурун, ҳали у оила бошлиғи эмас, ўспирин Хэйтаро эканида содир бўлган экан. Яна у менинг ўч олишимга имкон яратиб беришни кўндан ният қилиб, лекин мени жиноятчи деб жавобгарликка тортишларидан чўчиб юрганини ҳам гапириб берди. Уша кечаси, менинг бузуқларни йўқотмоққа шайланганимни пайқаб, буни қулай фурсат келди, деб ҳисоблаб, Гэндзиरो ўрнига атайлаб ўзини найза зарбига тутиб берибди. У қўлимга васиятномасини тутқазиб, тутинган отам Аикава билан бамаслаҳат ўшанда айтилганларни бажаришимни буюрди. «Отамнинг ўчини олдим деб ҳисоблайвер, — шундай деди у, — ёдингда бўлсин, интиқом ўз йўлига-ю, саховат, яхшилик ўз йўлига. Унутма, ўлимимдан сўнг ҳам у дунёю бу дунё хўжайининг бўлиб қоламан, сен Индзималар авлоди номини қайта тикла». Кейин у ҳаялламай жўнашни амр этди, шундай қилиб Суйдобатага, қайнатамникига югурдим. У ерда васиятномани очиб ўқидим. Ундан хўжайиннинг ичкарига кириб, Гэндзирони олишувга чақирмоқчи ва унинг қўлидан ажал топмоқчи эканини ўқидик. Аслида ҳам шундай бўлди, хўжайиним ўша кечаси ўлдирилди. Васиятномада тагин О-Куни билан Гэндзироларнинг Муракамига қочажаклари, шу боисдан мен хўжайинимнинг ўчини олиш учун ўша ёққа жўнашим лозимлиги айтилган эди. Қайнатам билан маслаҳатлашиб, жиноятчиларнинг кетидан қувишга тушдим. Этигони энию бўйинга кезиб чиқдим, учратган одамимдан суриштирдим-у, ammo ножинсларни топа олмадим. Онажон, сизиям тоза сўраб-суриштирдим, лекин ҳаракатларимдан наф чиқмади... Буни қаранг-а, хўжайинимни ёд этмоқ учун Эдога

бир неча кунгагина қайтсам-у, шу ердан сизни топсам-а!
Тасодифни кўринг-а!

Бу гапларни эшитиб ҳайрон бўлиб қолган О-Риз овозини пасайтириб деди:

— Ҳа, чинакам тасодиф бу!.. Уша О-Куни билан Гэндзиронинг менинг уйимда яшириниб ётганини биласанми ўзинг? Пешанам қурғур намунача шўр бўлмаса-я!.. Сира ақлим бовар қилмай қолди-ку!.. Отанг билан ажрашиб, Муракамига қайтиб борганимда йигирма олти ёшда эдим. Акам қайта турмушга чиқасан деб туриб олди, бахти қаро бўлмасам, келиб-келиб уйимизга ҳар хил майда-чуйдалар олиб келиб сотиб юрадиган баққол Хиногуття Гобэйга тегаманми-я ўшанда... У бева қолган экан, ўн уч яшар Городзабуро деган ўгли, саккиз яшар О-Куни деган қизи бор экан. Бу О-Куни яшшамагур ёш болалигидаёқ шум эди, ўшани деб доим уриш-жанжалдан бошимиз чиқмасди. Шунинг учун ўн бирга тўлиши билан Эдога, Суйдобатада турадиган хатамото Миякэнинг хонадонига оқсочликка бериб юбордик... Бу бузук қиз бекаси билан бирга Усигомэга кўчиб борганини ёзиб, кейин бирорта ҳам хат юбормади... Буни ўзинг ўйлаб кўргин-а, отаси, менинг хўжайиним Гобэйнинг ўлганини хабар қилганимизда келиш у ёқда турсин ақалли жавоб ёзмади-я! Фарзандлик меҳри деган нарсадан зигирдеккина ҳам йўқ унда. Городзабуронинг жуда жаҳли чиқди ундан... Кейинчалик баъзи бир сабабларга кўра Этигодан Уцуномия вилоятидаги Сугиварага кўчиб ўтдик. Уша ерда Городзабуронинг номидан дўкон очдик, бунга ҳам саккиз йил бўлди... Тўсатдан, томдан тараша тушгандек ана ўша О-Куни Гэндзиросини эргаштириб кириб борди уйимизга. «Бекам билан Усигомэдаги бир самурайникига кўчиб бордик, ўша ерда ёшлик — бебошлик деганларидай, жаноб Гэндзиरो билан ношоён иш қилиб қўйдим. Бу қилмиши жазосига уни ота уйидан қувиб юборишди. Мени деб балога қолди, бошини суқадиган биронта жойи йўқ. Биз янглишдик, лекин бош-

пана берарсизлар, ҳар ҳолда йўқ демассизлар...» — деб ёлборди. Қотилликларини сира сездиришмади; ўзини Гэндзиро қаршисида гуноҳкор деб сезгани учун ҳам у бизникида тура турармиш... Қисқаси, Городзабуро кўлимга пул бериб, пойтахтни томоша қилиб ўйнаб келинг, деганига Эдога келгандим, тасодифан сен билан учрашиб, бу гапларни эшитиб ўтирибман...

— Демак, О-Куни билан Гэндзиро Уцуномияда эканда,— деди Коскэ.— Шундоқ яқингина жойда эканларини билмаган эканман, афсус. Этиго билан Нотони изгиб, қуруқ қайтиб келавердим... Онажон, ўтинаман сиздан, ғанимлардан қасос олиб хўжайиним авлоди номини қайта тиклашимга ёрдам беринг!

— Албатта ёрдамлашаман,— деди О-Риз.— Мен фурсатни бой бермай Уцуномияга жўнайман, сен ҳам мен билан бирга кетасан. Э, унда хизматкорни нима қиламиз? У билиб қолса ҳаммасини айтиб қўйиши мумкин ку... Яна ярамасларни чўчитиб юбормасин...— У ўйга толди.— Яхшиси, бундай қиламиз. Мен эртага саҳарда йўлга чиқаман, сен бугунгига ўхшаб сездирмай, қорамақора бораверасан. Йўлда бир-бировимизни танимаймиз, гаплашмаймиз. Сугиварага етиб боргач, мен хизматкорни олдинроқ жўнатаман, шундан кейин икковимиз нима қилишни келишиб оламиз. Хўпми?

— Раҳмат, онажон,— деди Коскэ.— Худди шундай қиламиз. Бўлмаса мен уйга бора қолай. Гапириб берганимда қайнатамининг қандай қувонишини шундоқ кўриб тургандайман... Демак, эртага саҳарда шу уйнинг дарвозаси ёнида кутаман. Айтмоқчи, онажон, сизга гапиришни унутибман... Хўжайиним мени Аикава Сингобэй деган одамга меросхўрликка берганди, ҳозир ўғлим бор. Тўнгич набирангизни жон-жон деб кўрсатгим келяпти-ю, лекин ишимиз бунчалик ошиғич бўлганидан кейин нимаям қилардик, имконияти йўқ... Бурчимни адо этганимдан кейин кўрсатарман.

— Фарзанд муборак бўлсин, ўғлим,— деди О-Риз.—

Қошкийди тўнғич набирамни бир суйиб-эркаласам... Майли, кейинроқ, ҳозир тезроқ Гэндзиро билан О-Куни-нинг жазосини беришингни иштайман... Ташвиш қилма, етиб борайлик, қасос олишингга ўзим ёрдамлашаман!

Шундай деб келишилгач, Қоскэ Суйдобатага, уйига шошилди.

— Жуда эрта қайтдингизми, Қоскэ,— шу сўзлар билан кутиб олди уни Аикава.— Харид ишларини битирдингизми?

— Йўқ. Ҳеч нима харид қилмадим...

— Нега, сабаб? Ё бошқа ишлар чиқиб қолдими?

— Сира кутилмаган иш бўлди, ота...

— Бу дунёда ҳар қадамда кутилмаган иш чиқиб туради оёқ остидан. Хўш, Рёгоку дарёси устини қора туман қопладими? Нима гап?

— Йўғ-э... Кеча нозир Рёсэки буюрган фолбинникига киргандим.

— Э, гап бу ёқда денг... Ҳа, дарҳақиқат, уни машҳур зот дейишади. Хўш, фолингизга яхши гаплар тушдими?

— Ҳаммаси нозир Рёсэки айтганидай бўлиб чиқди. Мен гўё тиг узра кетаётган эмишман-у, фақат олға ташлансам ғолиб келарканман, агар чекинсам ҳалок бўларканман... Умуман, худди нозир айтган гаплар.

— Худди ўша гаплар дейсизми?.. Қиёфага қараб ром очиш — арвоҳу рўёнинг қўлидан инъом олиш дегандай бир нарса. Хў-ўш, яна нималарни айтди фолида?

— Мен ундан ўйлаган ниятим амалга ошадими, деб сўрадим. У, ниятинг амалга ошади-ю, бироқ сени олдинда қилич зарбалари кутмоқда, деди.

— Яна қилич зарбалари кутяпти дедими? Хунук гап бу. Тагин кечагига ўхшаган бўлса-я... Айтмадим, ўша зарбалардан бир амаллаб қутулишнинг чораси йўқ эканми? Уни даф қиладиган дуолар ўқиб, қайтарма қилиб бераман демадимми?

— Йўқ, бунақанги гапларни айтмади... Кейин ундан, онам билан учрашаманми, деб сўрадим... Биласизми, ун-

дан тўрт яшарлигимда айрилганман... Хақуодо бўлса тўсатдан, у билан учрашибсан, деб қолди. Мен унга ёш бодалигимда айрилганман, кўчада кўрган чоғим-даям, бари бир танимасдим, деб увваламбор тушунтираман, қайда. Учрашгансан, деб туриб олди. Шунда жиндаккина тортишиб қолдик...

— Худди шунда янглишган бўлса керак,— деб қўйди Аикава.— Фол тўғри келишим, тўғри келмаслигим мумкин, ким биледи яна. Ахир ҳаммасини тўғри топиб бўлавермайди-ку. Қайсарлиги тутиб, лақиллатмоқчи бўлган-да. Лекин хато қилган. Буни шартта бетига айта қолмадингизми? Янглишдингиз деб.

— Шу пайт ҳужрага қирқ тўрт ёшлардаги бир аёл кириб келди,— деб Қоскэ ҳикоясини давом эттирди,— уям излаб юрган одамимни учратаманми деб сўради. Хақуодо унга ҳам худди менга айтганидек, ўша одам билан учрашибсан, деб жавоб қилди. Аёл бўлса, учрашганим йўқ, деб эътироз билдирса, Хақуодо учрашгансан деб икки оёғини бир кавушга тиқиб туриб олди...

— Ия, шуям зўр фолбин бўлди-ю?! Ҳеч вақони билмас экан. Ҳа, фол очиш ҳам осон кўринмайди. Шармандаси чиқибди-ку ўша Хақуодони... Хўш, сиз нима қилдингиз? Ўша аёлга қўшилиб болагандирсиз уни? Хўш, хўш, кейин нима бўлди?

— Кейин мўъжиза содир бўлди. Юрагим бир нимани сезиб, ўша аёлдан, исмингиз О-Ризэ хоним эмасми, деб сўрадим. Худди ўзи, онаминг ўзгинаси экан...

— Э-ҳа,— деб қўйди Аикава озроққина хижолат чекиб.— Ҳар қалай чинакамига зўр экан ўша фолбин...

Қоскэ О-Қуни билан Гэндзиронинг яшириниб ётган хилватгоҳи маълум бўлганини, онасининг қасос олишда ёрдамлашишга рози эканини гапириб берганида ҳам таажжубланди, ҳам қувонди. «Самонинг ўзи қўллаяпти сизни,— деди у,— кеч қолмаслик учун эртага барвақтроқ йўлга тушинг, бурчингизни шараф билан адо этиб, саломат қайтинг!» Кейинги кун саҳар паллада Қоскэ йўлга тушди.

Коскэ тонг паллада «Симоцукэя» дарвозаси ёнига келиб, кута бошлади. Кўп ўтмай, келишиб олганларидай, ичкаридан хизматкор ҳамроҳлигида сафар либосларини кийиб олган онаси чиқиб келди. Коскэ сездирмайгина изма-из бораверди. Аёл кишининг тез йўл босиши маҳол, шу боисдан улар Саттэ, Курихаси, Кога, Мамада ҳамда Судзуномияларни босиб ўтиб, Уцуномияга тўққизинчи август оқшомидагина етиб келдилар. Сугиварага яқин қолганида О-Риэ ўзининг қайтиб келаётганидан Городзабурони огоҳ этмоқлик учун хизматкорни олдинроқ жўнатди-да, кейин Коскэни ёнига чақирди.

— Хув анави менинг уйим, кўряпсанми?— деди у оҳистагина овоз билан.— «Этигоя» деган ёзуви бор ҳамда тоғ кўриниши тасвирланган зангори пардали, беш ракамли эшик. Уй олдида ўзинг кўриб турган девор бор. Агар девор ёқалаб бориб, муюлишда бурилсанг торгина жинкўча келади. Ўша кўчага бурилиб, уч-тўрт уйдан ўтсанг, чап қўлдаги эни уч сяку¹ келадиган боғ эшикни кўрасан. Ана шу эшикдан кириб, ҳовлини кесиб ўтсанг, чоғроққина кулбага кўзинг тушади. О-Куни билан Гэндзиро ана ўша кулбада яшириниб ётишибди. Бугун кечаси эшик лўкидонини суриб қўяман. Бешинчи соқчилик соатидан кейин билдирмай кирсанг, қолқонга тушган сичқондай, таппа босасан уларни. Лекин эҳтиёт бўл, тагин биров пайқаб қолмасин сени...

— Мингдан-минг раҳмат сизга, онажон;— деди Коскэ.— Сизнинг ёрдамингиз билан бурчимни адо этаман деган хаёл тушимга ҳам кирмаганди. Эдога қайтиб; хўжайиним авлоди номини қайта тиклагач, Аикаванинг меросхўри бўламан, ана шундан кейин сизни албатта олиб кетаман. Муродим сизнинг олдингизда фарзандлик бурчимни адо этиш. Мен содиқ хизматкор ҳамда еадо-

¹ Сяку— 0,303 м.

қатли ўгил бурчини бажараман, қандай бахт-а бу!.. Хўп, майли, ўша айтган вақтингизгача қаерда кутай?

— Икэгама кўчасидаги «Сумия» меҳмонхонасини дуруст жой дейишади. Уша ерга туш. Ёдингдан чиқма-син, бешинчи соқчилик соати!

— Эсимдан чиқмайди. Кўришгунча хайр, онажон.

У онаси билан хайрлашгач, «Сумия»га бориб, бешинчи соқчилик соатини кута бошлади. О-Риэ эса уйига кетди. Городзабуро ниҳоятда ажабланди.

— Нега бунчалик тез қайтдингиз!— деди у.— Сира кутмагандим буни. Мен кўпроқ турарсиз деб ўйлагандим... Тузук-қуруқ томоша ҳам қилолмагандирсиз?

— Начора,— жавоб берди О-Риэ.— Ўзим ҳам бунчалик тез қайтарман деб ўйлагандим, шунақа бўлиб қолди... Шошилганимдан совға-салом ҳам ололмадим.

— Э, бунақанги майда-чуйдаларни деб уринишингизнинг ҳожати ҳам йўқ,— эътироз билдирди Городзабуро.— Мен сизни, онажон, театрга ҳам, бошқа жойларга ҳам борадилар, пойтахтда бир-икки ой турадилар деб ўйлагандим...

— Мана, сафар олдидан берган пулингдан қолгани,— деди О-Риэ.— Пулни беҳуда исроф қилиш ярамайди-ю, лекин шундаям хизматкорларга улашиб бера қол...

Пулни тақсимлаб қоғозга ўраб, хизматкорларга улашишди. О-Риэ эса бундан ташқари кийилган энгил-бошларидан ҳам ажратди.

— Пулнинг ўзиям етарди,— деб қўйди Городзабуро.

— Ҳечқиси йўқ,— деди О-Риэ.— Негадир кўнглим гаш, шунинг учун беряпман... Эски, кийилган нарсалар, оқсочларга бўлашиб бер, улар ҳамиша меҳрибончилик қилиб келишди менга... Айтмоқчи, О-Кунни билан анави Гэндзиро ҳалиям чеккадаги кулбада туришибдими?

— Сизнинг қаршингизда жуда хижолатда қолдим, онажон,— уҳ тортди Городзабуро.— Аблаҳ булар... Бошимга битган бало булар! Номус кучллик қилиб чида-япман, гарчи уйдан қувиб юборишган бўлсам, ҳар қа-

лай анави Гэндзиро самурай хонадонидан... Улар сизга сира ёқмаётгандир...

— Мен О-Куни билан холироқ гаплашсамми дегандим,— деди О-Риэ.— Барака топкур, шу бугун ишни бас қилиб, дўконни олдинроқ беркитсанг-у, хизматкорларни ҳам барвақтроқ ётқизсанг. Мен кулбага бориб, О-Куни ва Гэндзиро билан гаплашаман... Буюр, у ерга май билан газак элтиб беришсин.

— Бир камимиз уларни зиёфат қилиш қолувдими...

— Бошқа чорамиз йўқ. Уларга ҳеч вақо олиб келолмадим, шунинг учун айт, олиб боришсин.

Городзабуро ноилож итоат этди. У онасига ачинар ва унинг бир сўзини икки қилолмасди. Таомлар ҳозирланиб, кулбага элтиб берилди. Хизматкорлар оёғи тингач, О-Риэ О-Куни билан Гэндзиро ҳузурига борди.

— Онажон!— деб ҳитоб қилди О-Куни.— Қайтиб келдингизми дарров? Сира кутмагандим бунчалик тез қайтишингизни! Бирор ойлардан кейин қайтсалар керак дейишаётганди... Намунча тез қайтмасангиз!

— Совға-саломларингиз учун катта раҳмат,— деди Гэндзиро, таъзим қилиб.— Ҳозиргина бизга май билан газак келтиришганди.

— Арзимайди,— деди О-Риэ.— Бирон нима оларман дегандим сизларга, шошилишда қўлим тегмади... Лекин сизлар билан очикчасига гаплашиб олсам дегандим. Бу ерда гапимизни ҳеч кам эшитмайди... О-Куни, хизмат қилган хонадонингни нима ваядан ташлаб келдинг, гапириб бер. Ҳеч нимани яширмай, ҳаммасини гапир.

— Буни гапиришга номус қиламан,— деди О-Куни,— мен ёшлик, тажрибасизлик қилиб бу киши, жаноб Гэндзиро билан топишиб қолдим... Уни бу қилмиши учун ота уйдан қувишди, борадиган жойи эса йўғийди. Менинг жатимга қолди, деб ўйлаб, мен ҳам уйдан қочдим... Бемаъни иш қилаётганимни ўзим ҳам билдим-у, лекин бошқа қандай иложим борийди? Шундай қилиб, Гэндзиро иккаламиз қўл ушлашиб, акамникига кириб келдик.

Ҳозир, ўзингиз кўриб турганингиздай, унинг меҳри оқибати соясида яшаб турибмиз...

— Ёшлар кўпинча бузуқлик кўчасига кириб, гуноҳ қилиб қўядилар,— деди О-Риэ.— Сен ўз беканг билан бирга жаноб Иидзиманинг хонадонига борганидинг, шундайми? Кейин, бекач оламдан ўтгач, сен хўжайиннинг хизматида бўлгансан. Бу орада ҳамсоянг, жаноб Гэндзиро билан иноқлашиб, у билан номақбул йўлга киргансан... Шундан кейин, мабодо икковларинг тил бириктириб жаноб Иидзимани ўлдириб, унинг пуллари, қурол-яроғи билан кийимларини олиб қочмаганмисизлар?

О-Куни билан Гэндзиронинг ранги ўчиб кетди.

— Нималар деяпсиз, онажон?— қичқириб юборди О-Куни.— Утакамни ёриб юбораёздингиз... Ким айтди бу бемаъни гапларни сизга? Сираям бундай бўлгани йўқ! Буни ўйлашнинг ўзи даҳшат-а...

— Тонишнинг фойдаси йўқ,— деди О-Риэ.— Ҳаммасини биламан. Ўзинг тан ол, ҳеч нимани яширма.

— Гэндзиро, биз тўғримизда бунақанги тўхмат гапларни ким айтган бўлиши мумкин?— деди О-Куни.

Бу аснода Гэндзиро ўзини ўнглаб олганди.

— Бу одамни таҳқирлайдиган шубҳадан бошқа гап эмас, онажон,— деди у важоҳат билан.— Мен, Миянобэ Гэндзиродай одам, қўшнимни ўлдириб, бойлигига кўз олайтирарканманми? Ким айтди бу гапни сизга? Икки дунёда ҳам бундай қилмасман!

— Қўйинглар-қўйинглар, тонманглар,— деди О-Риэ.— Эдода мен бехосдан талай йиллардан буён кўрмаган одамимни учратиб қолдим... Уша барини гапириб берди.

→ Ким экан ўша одам?— суриштирди Гэндзиро.

— У жаноб Иидзиманинг хонадонига дзоритори бўлган. Исми Қоскэ.

→ Қоскэ... Уша аблаҳ-а!— деб инграб юборди Гэндзиро.

— Вой, мутгаҳам-э!— деб бобиллади О-Куни.— Ўзи хўжайиннинг юз тилласини ўғирлаган! Унинг ҳар қана-

қа гапни тўқиб чиқаришига ишонса бўлади! Уша сурбет-нинг биронта гапига ишониб бўларканми? Хўжайиннинг ичкаридаги ётоқхонасида бўладиган ишларни дзоритори қай гўрдан биларди?

— Бас қил, О-Куни,— деди О-Риэ.— Уша Коскэ — менинг туққан ўғлим бўлади!

О-Куни билан Гэндзиро даҳшатдан сапчиб тушишди.

— Бу хонадоннинг хўжайинига текканимга ўн етти йил бўлди,— давом эттирди сўзини О-Риэ.— Биринчи эримни Курокава Кодзо деб атардилар. У жаноб Көндэ-нинг мутеси бўлиб, отбоқарлик қилиб, хизмати эвазига юз эллик коку гуруч оларди. Ичиб олиб гавго қилаверганидан хизматдан қувилди. Маруяма Хоммёдэи ибодатхонаси ҳовлисида турганимизда у шу тариқа ронин бўлиб қолганди. Тартиб-таомилга қаттиқ риоя қиладиган акам Савада Уэмон мени эрим билан ажрашишимга мажбур қилди. У жанжалкаш майхўрга хотин бўлишдан кўра она юртимга қайтиб келишимни афзал билди. Мен унинг сўзини қайтаролмадим, тўрт яшар ўғлимни ташлаб келиб, Муракамида бева бўлиб ўтириб қолдим. Орадан икки йил ўтгач, сенинг отангга турмушга чиқдим, О-Куни. Мана энди Эдода тўсатдан ўғлим Коскэни учратиб қолдим. Биз она-боламиз ахир, у билан очиқчасига гаплашдик. Шунда мен жаноб Иидзимани ўлдириб, унинг пуллари, қурол-яроғию ҳатто кийимларигача ўғирлаб қочганларингни билиб олдим. Нақ капалагим учиб кетди. Сенларни деб Иидзима авлодидан номи нишон қолмабди. Ўғлим кўзида ёш билан, агар қасос олмаса, Иидзималар авлодининг номи қайта тикланмаслигини, сенларни излаб топиб, ўч олиш васият қилинганини гапириб берди. Дийдор кўришганимиздан қувониб, унга ёрдам қилишга сўз бериб, сенларнинг шу ерда яшириниб ётганларингни айтиб бердим унга. Бу менинг хатоим. Коскэ ўз болам-у, лекин мен ажрашиб келган Курокавалар хонадонидан. Мен иккинчи марта эр қилдим, бу уй — менинг уйим, сен эсанг, О-Куни, яккаю яғона қизим бўлиб

қолдинг. Мабодо мен томиримдаги қоннинг тепишига қулоқ солсам, ўз ўғлимга сени ўлдиришда ёрдамлашим керак, унда бу билан марҳум отанг жаноб Хиногуня Гобэй олдидаги бурчимга хиёнат қилган бўламан. Йўл бўйи шуни ўйлаб келдим. Нима қилишимни билмай, бошим қотиб қолди. Шошмашошарлик қилиб қўйганимни англадим. Қоскэ бўлса шундоқ яқингинамда, гоҳ олдинда, гоҳ орқада келаверди... У шу ерда, бугун тунда, бешинчи соқчилик соатига занг урилганидан кейин кулбаларингга кириб келади. Борди-ю, сени ўлдиришига йўл қўйиб берсам, у дунёю, бу дунё кечирилмас гуноҳи азимга ботаман. Агар ҳаммасини тан олсаларинг қочишларингга ёрдамлашаман. Городзабуро бориб келишимга ўттиз тилла берганди. Шундан озгинасини харажат қилдим, йигирма олти ёки йигирма етти рёси турибди... Ушани сенларга бераман. Уни олиб, тезроқ қочинглар. Мёдзин ибодатхонаси ортидаги тоғдан ошиб ўтгач, Дзикодзи ибодатхонаси олдидан бурилиб, Яхата тоғидан ошсанглар Никко йўлига чиқасизлар. У ердан Канума йўли ёқасидаги Дзюрогаминэ қишлоғигача бир ярим ри¹ юрилади, яна бир ярим ридан кейин Кунамага етасизлар. У ёғига дарадан бориб Танума йўли бўйидаги Нарамура қишлоғига чиқасизлар. Дарада ҳеч зоғ пайқамайди сизларни. Иложи борича тезроқ йўлга тушиб, бирор овлоқроқ жойда ғойиб бўлиб юра турларинг. Қандай ёвуз иш қилиб қўйганларингни ўзларинг ҳам тушунганларингдан кейин эса сочларингни қирдириб, дағалроқ ридо кийиб, қўлларингда қазо топган Иидзима Хэйдзаэмон жанобларининг руҳини хотиржам этиш учун туну кун тоат-ибодат, илтижо қилларинг. Ана шунда гуноҳдан фориғ бўларсанлар эҳтимол... Туққан ўғлим, жигаргўшам Қоскэга ачинаман. У ғанимлари қаёқа қочганини билмайди, бир умр сарсон-саргардон бўлиб юришдек аччиқ қисмат битилган экан пешанасига, хўжайинининг авлод-аждоди но-

¹ Р и — 3,927 км.

ми-нишони абадий ўчиб кетади энди... қилмишларингни англаб етгач, юракларингга шафқат солсин-у, яхшиликка юз тутларинг... Энди тезроқ қоча қолларинг!

Шундай деб пулни узатди, бурч йўлига борини фидо қилаётган онанинг шу топдаги жўшқин меҳри қанчалар беқийс эди, буни кўриб ҳатто ғаддор қотиллар ҳам хи-жолатда бир-бировларига қараб олишди.

— Раҳмат,— дея гўлдиради О-Куни — Билмаган эканмиз... Кечиринг бизни...

— Дарҳақиқат, сизнинг самимий сўзларингиз...— гапни илиб кетди Гэндзиро.— Ҳа, мен бутунлай тамом бўлдим... Биласизми, жаноб Ийдзимани мутлақо ўлдир-моқчи эмасдим, лекин ўртадаги муносабатимиз очилиб қолиб, унинг ўзи менга найза билан ташланди... Бошқа иложим йўғийди... Раҳмат, гапингизни тушуниб турибмиз, хатоимизни тузатамиз, албатта тузатамиз, миннатдорчилигимизни айтгани ҳузурингизга келамиз ҳали... Қара, О-Куни, бизга ҳатто пул беряптилар, бир умр унутма бун!

— Кечиринг бизни, онажон!— хитоб этди О-Куни.

— Тезроқ қоча қолсаларинг-чи,— шоширарди уларни О-Риэ.— Бешинчи соқчилик соати ҳам бўлиб қолди, тезроқ бўлинглар!

Улар шоша-пиша ҳозирлик кўра бошладилар, худди шу пайт баногоҳ сёдзи сурилиб, ҳужрага Городзабуро кириб келди.

— Илтимос сиздан, онажон,— деди у,— бир оз сабр қилинг. Бу ёққа кел, О-Куни! Веномус, махлуқ... Сени нима деб аташни ҳам билмайман! Бу ерга кириб келганингда нима деган эдинг? Манави Гэндзирони мен билан айланишиб қолгани учун уйдан ҳайдадилар деганмидинг? Борадиган жойи бўлмагани сабабли ачинганингдан бошлаб келганингни айтмагачмидинг? Мени ҳаёсизларча алдаган экансан-да? Бу хонадонда сенга жой бор эканми, эй риёкор? Отам вафот этганида неча-неча марта-лаб хат ёздик, лоақал бир энликкина жавоб қайтардинг-

ми ўзи? Сен олам эмассан ўзи... Битгаю битга сийг-
лимсан-у, аммо мен аллазамонлар сендан қўлимни
юшиб қўлтигимга урганман, мен учун ўлгансан... Шун-
доқ деб юрганимда, ҳеч нарса кўрмаган ва билмагандай
бошпана тилаб кириб келдинг... Майли, қола қолсин, тур-
са тураверсин, деб ўйладим. Ахир мен шунча қилмишинг
устига ҳам қотилу, ҳам ўғри бўлиб қолганингни қайдан
силай? Ҳозир эшитиб қулоқларимга ишонмадим, ифлос,
беор... Онажон, сиздан чексиз миннатдорман. Сиз
бу муттаҳамларни марҳум отам арвоҳи хотирини қилиб
қочириб юборяпсиз, лекин индамаганингиз маъқул эди.
Бари бир само интиқомидан қочиб қутулолмайдилар,
шундоқ бўлгач, буларни Қоскэ чопиб ташлагани ях-
шийди... Эшитяпсанми, О-Куни? Отамизнинг хотираси
учун онам сенга ҳатто йўлингга пул беряптилар, ҳатто
қочадиган йўлинггача айтяптилар, ахир бу сенга
кўрсатилган чинакам саховат эмасми? Нима дейишимни
ҳам билмай қолдим... Эй лаънати қиз, ўн бир яшарли-
гингдаёқ уйдагилар орасига гулув солиб, гап чақишти-
риб отамни онам ва мен билан уриштириб қўярдинг,
сени деб бирон тинчлик билан ўтган кунни билмай-
ман... Сени бировнинг хонадонига, олисроққа бериб юбо-
ришни отамдан мен сўрагандим, қайтиб келолмасин де-
гандим. Сенинг бутун кирдикоринг беш қўлдай маълум
эди менга. Сени Эдога менинг маслаҳатим билан жўнат-
ган эдик. Самурай хонадонига бўлса шаштидан тушиб,
мулойим тортиб қолар, деб ўйлагандим, қаттиқ янглиш-
ган эканман... Сен заррача ўзгармабсан, яхши бўлиш
ўрнига ўйнаш орттириб, буям етмагандай хўжайинингни
ўлдириб, уйда борини шилиб қочибсан... Иккаланг ҳам
муттаҳамсан! Аблахсанлар! Онаминг сахий аёллиги—
бахтларинг... Узини ҳеч нимани билмаганга солганида-
ми, Қоскэ шу бугун кечасиёқ иккалангни кўпнак мисол
қиймалаб ташларди... Ана ўшанда тўғри қилган бўлар-
ди; самовотнинг ғазаб шамшири зарбаси бўларди бу!
Шундай жиноятга қўл урсанг-а!.. Рақибимнинг қариндо-

ни ва ҳамтовоғи деб мени ҳам қўшиб ўлдиринг чоғдаям ҳеч ким айблай олмасди уни... Ит, ўз бурчи, ор-номусини унутган ҳайвон! Улим тўшагида ётганимда менга сув томизадиган яккаю ягона синглим сенмисан ҳали?.. Хонадонимизнинг қайси гуноҳлари эвазига шундай разил дунёга келдйкин-а? Отам ҳалол, покиза одам эди, мен ҳам умримда бирон ноҳўя иш қилган эмасман... мана, марҳамат қилиб авлодимиз шаънига тушган шармисорликни кўриб қўйинглар, қандай кўргилик! Вой махлуқлар-эй, тезроқ қораларингни ўчирларинг, ифлос ҳайвонлар!..

О-Қуни билан Гэндзиरो лаш-лушларини йиғиштириб, апил-тапил хайрлашиб, Городзабуронинг уйидан чиқиб кетишди. Мёдзин ибодатхонаси ортидаги йўлга етгач, Яхата тоғига кўндаланг бўлишди. Бу ер ҳатто кундузи ҳам гира-шира қоронғи бўлар, ярим кечада эса зулмат чулғаб оларди. Қўрқувдан қунишиб, ён бағирликдан кўтарилга бошлаган ҳам эдиларки, қўққисдан қаршидаги хилват бутазордан икки киши чиқиб келиб, Гэндзиронинг йўлини тўсди. Йўлтўсарлар афт-башараларини латталар билан ўраб олгандилар.

— Ҳой, ақлли бола бўлиб, дарров ҳамма кийимларингни еч-да, шу ерда қолдириб, туёғингни шиқиллат!..— деб ўшқирди улардан бири.— Ҳа, тузуккина хонадоннинг қизини олиб қочаптилар шекилли?

— Пулни чиқар!— буюрди иккинчиси.

Афтидан, Гэндзиронинг самурай эканини, либоси остида қиличлари борлигини хаёлларига келтиришмаганди булар. Гэндзиро қиличини қинидан суғуриб, овози титраб, қўрққанидан дудуқланиб:

— Кимсанлар? Йўлтўсарларми?— дея гўлдиради.

Ун тўққиз кунлик ой атрофни хирагина ёритиб турарди, йўлтўсарларнинг башараларига жавдираб тикилаётган Гэндзиро тўсатдан Танақанинг юзюда эски чандиги бор собиқ хизматкори Забияка Камэдзо билан ўз-

ларининг собида хизматкорлари Айскэни таниб, шошиб қолди.

— Бу сенмисан, Айскэ?!— хитоб қилди у.

— Ия, навқирон хўжайин-ку...— деди Айскэ довди-
раб.— Саломатмисиз, кўпдан кўришмагандик ўзиям.

— Оббо, тоза капалагимни учириб, юбордиларинг-
ку,— деди Гэндзиро.

— Қўрққанимдан оёғимда жон қолмабди-я,— деди
О-Куни.— Ахир бу Айскэ экан-ку...

— Роса хижолатли иш бўлди-ку,— гудранди Айскэ.

— Ҳалиям шунақа ишлар билан шуғулланиб юриб-
санми?— сўради Гэндзиро.

— Нимаям қилардик,— хўрсинди Айскэ,— ишдан
бўшатиб юборишганидан кейин Камэдзо билан Токидзо
учовимиз бошимиз оған томонга қараб кетавердик, бо-
радиган жойимиз эса йўқ... Энди нима қилдик, қаёққа
бош урдик, деб тоза ўйладик. Уцуномиягача сандирақ-
лаб келиб, тахтиравонкашликка ёлландик, олдинга
амал-тақал тирикчилик ўтказиб юрдик, кейин Токидзо
ўзини совуққа олдириб қўйиб ўлди, бор бисотимиздан
ажрадик... Шундан кейин аламзадалик билан ўғирлик
қилдик, ҳаммаси ана шундан бошланди... Бу йўлдан
тез-тез йўловчилар ўтиб туради, уцуномиялик бирор
аёлни эргаштириб, Қанума томонга қочишади... Жуда
бўш одамлар, мен ҳатто қилични қандай ушлашни бил-
майман-у, улар бўлишса қўрққанларидан бор бисотла-
рини тутқазиб, эсларини йўқотиб, ура қочиб қолишади...
Бугун бўлса танимасдан сизнинг йўлингизни тўсибмиз,
агар қиличингизни яланғочлаб келаётган бўлсангиз, биз-
ни чопиб ташлармидингиз. Уйласа одамни ваҳм босиб
кетади-я...

— Сен ҳам, Камэдзо, йўлтўсарликка ўтибсан-да?

— Хўш, нима бўпти?— деди Камэдзо. — Тахтира-
вонкашлик қилиб ҳатто шаробга яраша пул ишлаб бўл-
майди. Шундоқ қилиш керакки, бир йўла мўмайгина...
Ана шунақа қилиб бошлаб юбордик-да.

Гэндзиро бошини қийшайтирган кўйи ўйга толди.

— Сизлар билан учрашиб қолганим жуда жойида бўлди қайтага,— деди у ниҳоят.— Иидзиманинг Қоскэсидан сизлар ҳам аламзада бўлсанглар кераг-а?

— Аламзада бўлганда қандоқ,— деди Камэдзо.— У мени шунақанги улоқтириб юборгандики, бошим тошга тушиб ёрилганди. Ушанда муюлишда Айскэ иккаламизни тоза боплаганди, аранг эмаклаб етиб олгандик уйга... Жанжаллашганимизга бизни қувиб юборишган, Қоскэ бўлса хизматида қолаверганди. Уша эсимга тушса ҳанузгача тишларим гижирлаб кетади... Ҳозир нима қил-япти у?

— Бу ерда гапимизни ҳеч ким эшитмайдими?— сўради Гэндзиро.

— Ие, ким бўларди бу ерда?— жавоб берди Айскэ.

— У ҳолда гапимга диққат билан қулоқ солин-глар,— деди Гэндзиро.— Қоскэ бизни ўлдирмоқчи бўлиб қувиб келяпти. Нега— бу ёғи билан сизларнинг ишин-гиз бўлмасин. Биз бир неча вақтдан бери О-Кунининг акаси дўкондор Городзабуроникида яшириниб ётгандик. Оналари ўгай, таассуфки, у Қоскэнинг туққан онаси экан. Яқинда у Эдога бориб, Қоскэни учратибди, шунда ўғли ҳамма гапни ипидан-игнасигача оқизмай-томизмай гапириб берибди. Онаси бизни ўлдиришда ўғлига ёрдам қилишга ваъда бериб, уни Уцуномияга бошлаб келибди-ю, лекин бу ерда фикридан қайтибди. О-Кунини ўлдиришга йўл қўйиб берса, марҳум эрининг руҳи олдида яхши иш қилмайдигандек туюлибди. Хуллас, у бизни огоҳлантириб, ҳатто йўлга пул ҳам берди. Кўриб турганларингдай, қочиб келаётган эдик биз. Лекин Қоскэ унинг ўз боласи, шундоқ бўлгач, йўлни кўрсатиб, изимизга солиб юбориши ҳеч гап эмас. Шунинг учун ҳадемай бу ерга етиб келиши аниқ... Қисқаси, Қоскэни ўлдиришимга ёрдамлашсанглар қуруқ қўймайман сизларни. Кўп беролмайман-у, лекин йигирма тилла ваъда қиламан...

— Мен розиман,— деб дўриллади Камэдзо.— Куни-ни кўреатамиз...

— Тўхта, тўхта, Камэдзо,— шоша-пиша гапга ара-лашди Айскэ.— Дарров хўп дея қолма бунақа. Мую-лишдаги ур-калтак эсингдан чиқиб кетдими? Зовурга улоқтириб юборгани, бўғзимизгача лойга тиқилиб, уй-га эмаклаб борганларимизни унутдингми? Йўқ, менинг эсимда... У қиличбозликка уста, икковимизни асфаласо-филингга жўнатиш унга туф деган билан баробар!

— Зарари йўқ,— деди Камэдзо.— Биздаям керакли нарса бор. Қани, пилта милтиққа қарши бир қилич иш-латиб кўрсин-чи... Дзюрогаминэга яқинроқ бирон жойда листирмада ўтирамыз. Жаноб Гэн анҳор устидаги тош кўприкнинг тагига бекиниб оладилар, биз бўлсак бута-зорга яширинамыз. Коскэ кўприкдан ўтиши биланоқ нақ тумшуғига тирайман милтиқни. Турган гапки; у орқага тисланади, шунда жаноб Гэн чопиб чиқиб, орқасидан қилич соладилар... Икки томондан сиқувга оламыз. У на олдингга қоча олади, на орқага...

— Эҳтиёт бўлинглар, баравар, баҳамжиҳат ҳаракат қилайлик,— деди Гэндзиро.

Шундан сўнг Камэдзо аллақердан учта пилта мил-тиқ келтириб, Городзабуронинг уйига айғоқчиликка жўнади, қолганлар эса Дзюрогаминэ яқинига яшири-ниб, кута бошладилар.

XXII боб

Бу машмашалар содир бўлган дамларда Аикава Коскэ «Сумия» меҳмонхонасида қўнғироқлар бешинчи соқчилик соати бўлганидан далолат бериб занг уриши-ни кутиб ўтирарди. «Яқинлашиб қолган бўлса ке-ран»,— деб ўйлади у ва ҳозирлик кўра бошлади. Қилич-чининг тасмаси билан энги оғзини бўғди, қиличлари-дестаидаги илгакни босиб ичкари киритди, қайнатаю-нини совғаси— уста Тосиро Есимичунинг қиличини чап...

ёнбошига, Иидзима Хэйдзаэмон мерос қолдирган уста Тэнсё Сукэсада ясаган шамширни ўнг ёнбошига қистириб, ҳовлидан чиқди, кўприкдан ўтиб бориб, аста-секин бояги деворга яқинлашди. Эшик қия очиқ экан. «Эшикни онажоним очиб қўйганлар...» — хаёлидан кечди унинг. Аста боққа кирди. Мана, онаси айтган кулба. У ровон олдидаги тўсиққа яқинлашиб, қулоқ солди. Кулба жимжит эди, оқсочнинггина хурраги эшитиларди, холос. Кўприк томондан сувнинг шалдираши эшитилиб турарди. Наҳотки ҳамма ухлаб қолган бўлса? Қоскэ яна қулоқ тутди, бу гал дуо ўқиб пичирлаётган паст овозни эшитди. «Шу пайтда дуо ўқиётган ким бўлсайкин?» — ажабланиб, тўсиқни сал сурди. Ровонда онаси О-Риэ ўтирибди. У тасбеҳ ўгириб, дуо ўқияпти. Қоскэ хижолат тортди.

— Онажон,— деди оҳистагина.— Мен янглишибман шекилли, бу ер сизнинг ётоғингизга ўхшайди-ку?

— Йўқ, янглишганинг йўқ,— тиниқ овозда деди О-Риэ.— Аммо О-Куни билан Гэндзиро аллақачон қошиб кетишди. Уларни ўзим қочириб юбордим.

— Сиз қочириб юбордингизми?— деди Қоскэ ҳайратланиб.

Шунда О-Риэ мана бундай деди:

— Ҳа. Мен сени ўн тўққиз йиллик жудоликдан кейин учратиб, суюнганимдан О-Куни билан Гэндзиронинг жазосини беришингда ёрдамлашишни ваъда қилиб юборган эканман... Бемулоҳаза, шошқалоқ аёлларгина шундай қилиши мумкин. Йўл бўйи кейинги эримнинг хотирасига хиёнат қилаётганимни ўйлаб келдим. Бу уйнинг хўжаси Городзабуру, ўн уч яшарлигидан мени боқиб келди, бошпана берди, у ҳам менга ўз фарзандимдай бўлиб қолган... Сен бўлсанг, Қоскэ, мен ажрашиб кетган Курокава исмли одамнинг ўғлисан, сен билан қариндошлик жойимиз қолмаган, шу сабабдан уларнинг қочиларига кўмаклашдим. Рақибларингнинг яқини сифатида мени ўлдириб, уларнинг изидан югур, етиб олиб, бировнинг ёрдамисиз, ўз қўлинг билан қатл эт...

Коскэ ровонга чиқди.

— Сен билан қариндош эмасмиз деманг, онажон,— деди у зор қақшаб. — Отамни, тўрт яшарлигимдаёқ мени ташлаб кетган бўлсангиз нима қипти? Ахир у майхўр, жанжалкаш экан-ку, сизни қийнаган, азоб берган, мен сизни тирноқчалик қоралаёлмайман. Оилавий ришталар майли узилган бўлсин, бироқ қондошлик ришталари узилмайди, бари бир сиз мени туққан онамсиз-ку, ахир. Эсимни таниганимдан бери доим, ҳаётмикинлар, басаломатмикинлар, деб сизни ўйлаганим-ўйлаган... Сиз билан дийдор кўришганимда мен тангрилар садоқатим эвазига эҳсон этган инъом деб билдим буни... О-Куни билан Гэндзиронинг жазосини беришда ёрдамлашаман деганингизда хурсандчилигу миннатдорчилигимнинг чеки бўлмай қолди. Ана шулардан кейин менга, орамизда қариндошлик ришталаримиз йўқ, бу ришталар мени иккинчи ёстиқдошим фарзандлари билангина боғлаб турибди дейсиз... Қалбингиз қаёқда қолди, онажон? Мендан қандай тониб, қандай юз ўгирыпсиз?..

Аламдан ўзини унутиб қўйган Коскэ қўлини онасининг тиззасига қўйиб, уни қимирлатиб-қимирлатиб қўйди. О-Риз хотиржам, бепарво эди.

— Сен самурай хонадонида беҳуда хизмат қилмаган экансан,— деди она.— Сен мард, оқил одамнинг гапларини айтяпсан... Сен ҳақсан, ҳатто оилавий ришталар узилган чоғдаям, бари бир қондошлик иплари бут қолади. Мен ғанимларингни қатл этишингда ёрдам бермадим, сен энди хўжайининг авлоди номини қайта тиклаёлмайсан... Бироқ ўз гуноҳимни юваман шаксиз!

Шу сўзларни айтиб у чаққонлик билан кийими остидаги ханжарни олди-ю, шартта ўз бўғзига санчди. Коскэ даҳшат ичида унинг қўлига ёпишди.

— Нима қилиб қўйдингиз, онажон?— деб фарёд урди у.— Узингизни ўзингиз нега ўлдирдингиз? Онажон!

О-Риз мард, жасур аёллар тонфасидан эди. У ханжарни суғуриб олиб, тирқираб қон отила бошлаган

жароҳатини кафти билан босди. Нафаси хириллаб, ранги оқариб кетди. Жони танасини тарк этмоқда эди.

— Коскэ...— пичирлади у.— Коскэ... Бу ақлу онгдан юксакроқ туради... Ҳатто оилавий ришталар узилган чоғдаям қондошлик иплари бут қолади... Мен уларнинг қочишларига ёрдамлашиб, кейин ўзимни ўлдиришни олдиндан аҳд қилиб қўйгандим... Қулоқ сол... О-Куни билан Гэндзиронинг қайси йўлдан кетганини айтаман сенга... Қулоқ сол...

Шундай дея у Коскэни маҳкам ушлаб, кўксига босди. «Эй ёвуз тақдир!..»— деб фарёд уриб юборди ўғил. Бу фарёд Городзабуронинг қулоғига етиб бориб, у хавотирда, нима гап бўлганини билмоқ учун кулбага югуриб келди. Сёдзини суриб қараркан, оқ кўнгил, сода дил, меҳрибон йигит онаси тепасига отилди.

— Онажон!— деб додлаб юборди у.— Онажон!.. Ўзим ҳам айтгандим-а! Коскэ-сан, ижозатингиз билан кейин таништирарман ўзимни... Дарвоқе, мен О-Куни-нинг акасиман... Онажон, ўн уч яшарлигимдан парвариш қилдингиз, меҳр билан ювиб-тарадингиз мени... Дўконни ҳам фақат сизни деб ишонишди менга... Уша разил-нинг олдидаги бурчингизга шунчалик рия қилишга мажбурмидингиз ахир?.. Нега ўз жонингизга қасд қилдингиз-а?

Унинг овозини эшитиб бўлса керак, О-Ризэ Городзабуронинг юзига тикилиб қолди-да, минг азоб билан нафасини ростлаб, хириллади:

— Гўдаклигингданоқ... ҳалол одам эдинг...Городзабуро... Лекин О-Куни бунақаямасди... Шунда ҳам уни қочириб юбордим... марҳум эрим хотираси учун... бу билан Коскэ олдидаги бурчимни буздим... у билан менинг қоним бир бўлса ҳам... Энди унга валинеъматлик қилган одамнинг... хўжайинининг авлоди номи қайта тикланмайди. Ана шунинг учун ўз жонимга қасд қилдим. Мендан ранжима, Городзабуро.. унга О-Куни билан Гэндзиро қайси йўлдан қочганини айтаман...

— Менинг раъжишимнинг нима дахли бор бўнга...—
пиқ-пиқ йиғлаб деди Городзабуро.— Мен ўзим айтаман
унга, сиз қийналасиз... Қулоқ солинг, жаноб Қоскэ!
Уцунумиянинг нарёғида Дзикодзи ибодатхонаси бор.
Ушандан ўтиб, ўнгга бурилсангиз Яхата тоғи келади,
кейин Дзюрогаминэ тепалиги бор, ўша ердан Канума
йўлига чиқасиз. Уша йўлдан боринг. Аёл киши оёғига
қараб олисга кета олишмаган бўлсалар керак. Шоши-
линг, О-Куни билан Гэндзиронинг бошини таналаридан
жудо қилиб, жонлари узилмасидан, кўзлари тириклиги-
да онамиз ҳузурларига олиб келинг! Тезроқ бўлинг!

Қоскэ йиғлаб шундай деди:

— Эшитяпсизми, онажон? Городзабуро менга О-Ку-
ни билан Гэндзиrolарнинг қайси йўлдан қочганларини
тушунтириб берди... Олислаб кетмасларидан қувиб етай,
бошларини узиб келиб сизга кўрсатай!

О-Риэ энди унинг овозини элас-элас эшитаётганди.

— Мардона сўзлар...— пичирлади у.— Душманла-
рингнинг жазосини бериб, хўжайининг номини тикла-
санг, ҳақиқий инсон бўласан... Городзабуро! Қоскэнинг
на ака-укаси, на эгачи-синглиси бор... Сен ҳам ёлғиз-
сан... Душман ўз йўлига... сизлар бундан буён оға-ини
бўлиб қолинглар... Бир-бировларингни қўллаб, менинг
руҳимни шод этинглар...— У ҳар икковининг қўлидан
тутиб, кўксига босди. Иккала ўғил она устига эгилиш-
ди. Онанинг овози тобора заифлашиб борарди. Қоскэга
қонга беланган ханжарни узатаркан, охирги кучини
йиғиб шивирлади:

— Бор... Тезроқ бора қол...

Қоскэ ханжар дамидаги қонни артаркан: «Ганимла-
римнинг бошларини онамга кўрсатгим бор эди, аммо ул-
гурмайдиған кўринаман, қани, охирги марта яна бир
дййдорига тўяй...»— деб ўйлади ичида.

— Онамизни сизнинг қўлингизда қолдираман, Го-
родзабуро...— деди у.

Сўнгра у ташқарига қараб юрган жойида: онамнинг

жөни узиляпти-ку, деган фикр хаёлидан кечаркан, тўхтаб, орқасига бурилди. Қоп-қора қонига беланган О-Риз ўгли томон талпинди.

— Нега имиллаяпсан?— шивирлади у.— Бора қол.

— Кетяпман,— жавоб берди Коскэ, қалбини жони узилаётган онасининг ёнида қолдириб, чопганича чиқиб кетди.

Кулба ёнига писиб келиб, бутун гапларига қулоқ солиб турган Камэдзо эса оёғини қўлига олганча шериклари ёнига югурди. У йўлни яхши билгани туфайли Коскэдан хийла илгарилаб кетди.

— Гап бундоқ, жаноб Гэн,— деди у.— Коскэнинг онаси ўзини-ўзи бўғизлаб қўйди. Коскэ қайси йўлдан қочганингизни билиб олди. Ҳадемай келиб қолади, тайёрланаверинглар. Қиличингизни яланғочлаб, кўприк остига яшириниб турунг. Кўприкдан ўтган заҳоти биз милтиқ билан йўлни тўсамиз, орқага чекинганида дарҳол қилич билан ўшириб қоласиз!

— Бўпти,— деди Гэндзиро.— Дадил бўлинглар-а...

Гэндзиро тош кўприк остига бекиниб, қилич яланғочлаб кута бошлади, бошқалар Дзюрогаминэ ён бағридаги бутазорга чиқиб, пилта милтиқларни шай тутганча, пистирмада ўтиришди. Бир оз муддат ўтгач, ҳеч нарсадан шубҳаланмаган Коскэ ҳансираб кўприкка етиб келди.

— Тўхта!— бўкирди Камэдзо.

Коскэ тўхтади. Рўпарасида пилта милтиқ ўқталиб бир киши турарди.

— Милтиқ кўтарган ким бўлди?— деди Коскэ.

— Эсингдан чиқариб юбордингми мени?— қичқирди Забияка Камэдзо.— Усигомэдаги Камэдзо ёдингдами? Қандай дўпласлаганинг эсингдадир? Нега энди жаноб Гэнни орқасидан този итдай қувиб юрибсан? Ниятингга етолмайсан, ҳозир жаҳаннамга жўнатаман сени...

— Мен ҳам шу ерданман, Коскэ!— қичқирди Айсэ.— Сенинг касофатингга мени кўчага қувиб чиқаришди,

мана, ўғри бўлиб юрибман, кўриб қўй! Ана энди кунинг битди, кўппакдай отиб ташлайман сени...

— Қочиб қутулолмайсан, Коскэ!— чийиллади О-Кунни, у ҳам милтиқ ўқталди.— Шу ерда ҳаром қотасан!

Коскэ қиличини суғурганча тисарила бошлади.

— Гэндзиро!— ҳайқирди у атрофни момагулдуракдай ларзага келтириб.— Қўрқоқсан сен! Менга хизматкорлар билан аёл кишини кўндаланг қилиб, ўзинг бутазорда бекиниб ётибсанми? Сендақанги самурайдан ўргилдим-у! Сен ифлос одамсан, қўрқоқсан!

Унинг ҳайқириғига жавобан тун қўйнида акси садо янгради. Коскэ ўгирилиб қаради. Орқадан Гэндзиро яқинлаб келмоқда эди. Олдинда пилта милтиқлар, орқадан қилич. На бир одим олға силжиб, на бир одим орқага чекиниб бўларди. Асаблари таранглашиб Коскэнинг аъзойи баданидан тер чиқиб кетди. Шу аснода тўсатдан нозир Рёсэкининг сўзлари қалбида жаранглаб кетгандай бўлди: «Човут солган ютғай, чекинган бой берғай... Башарти чўчиб, ортга чекингудек бўлсанг, бошингга хунук мусибатлар тушиб, дастинг ҳеч ерга етмай қолур... Оташ орасидин ёриб ўт...» Ўша дам етиб келди. Агар ҳозир чўчиб, чекинадиган бўлса, бари тамом. «Бир-иккита милтиқ ўқи нима деган гап?— хаёлидан кечирди Коскэ.— Олға ташланиб, бу аблаҳларни чопиш керак!» Камэдзо, Коскэ милтиқдан қўрқиб кетди, деб ўйлаб милини нақ унинг бурни остига олиб келди. «Аблаҳ!»—деб қичқирди Коскэ қилич ўйнатиб, олға сакрар экан. Камэдзо додлаганча ўзини четга отди, бироқ фурсат ўтганди. Шартта узиб ташланган қўли иккига бўлинган пилта милтиқ билан қўшилиб ерга тушди. Мис кўзаю темир дубулгаларни чўрт кесиб ўтувчи зарба бера оладиган моҳир қиличбозлар қадимдан маълум, бироқ Коскэ ҳали бундай маҳоратга эришганича йўқ эди. Камэдзонинг милтигини эса ростакам милтиқ эмаслиги туфайлигина иккига бўлиб юборган эди. Уцуномия тевараги кўплаб бататзорлар билан қуршалган бўлиб, маҳаллий қароқ-

чилар ана шу батат поясига тутаб турадиган пилта ўрнатиб, ўша сохта қуроллари билан қўрқитиб йўловчиларни тунар эдилар. Қамэдзо ҳозир ўшаларга кўр-кўрона эргашган эди. Батат поясини эса ҳар қандай одам, ҳатто мен — Энтё ҳам, бемалол бир зарба билан чўрт кесиб ташлай олади.

Қамэдзонинг йиқилганини кўрган Айскэ орқасига ўгирила қочди. Қоскэ қилич билан курагига тушириб қолди. О-Куни: «Вой ўлдим!»— деб чинқирганича қўлидаги пилта милтиқни улоқтириб, бутазорга қараб югурди. Бироқ обиси бутага илашиб қолиб, то уни бўшатиб олгунича Қоскэ қувиб етди-ю, қилич солди. У дод деганча қулади. Орқасидан чопиб келаётган Гэндзиро: «Уни единг-а, ярамас!»— деб бақирди. У қиличини қулочкаш-лаб силкир, лекин буталар халал бериб нишонга уролмасди. Қоскэ эса орқа томондан келган оёқ шарпасини сезиб ўгирилди-ю, унинг қовурғалари орасига қилич санчди. О-Куни билан Гэндзиронинг ҳали жонлари узилмаганди. Қоскэ уларнинг сочларидан чангаллаб, азим каштан тагига сургаб келди-да, икковини ҳам да-рахтга боғлади.

— Кўрнамак, муттаҳам,— деди Гэндзирога қараб.— Утган йили йигирма биринчи июль кечаси хўжайиним уйда йўқлигида О-Кунининг хобгоҳига кирдинг. Сен билан тортишиб қолганимда хўжайиннинг хатини рўкач қилиб, мени калтакладинг. Лекин гап бунда эмас, эй разил, ёмони шундаки, хўжайинимнинг бошига етдинг, макқора ўйнашинг икковинг унинг номию мулкига эга чиққоқчи эдиларинг. Едингдами шулар, қаттол?

Шундай дея у яна икковларининг сочларига чанг солиб, башараларини каштан пўстлогига ишқади. Улар йиғлар, шафқат тилар, аммо Қоскэнинг қулогига кирмасди уларнинг оҳу зорлари.

— Сен-чи, О-Куни!— давом этди у.— Марҳум отангининг хотираси туфайли онам қочишингга ёрдамлашиб, ҳатто йўл кўрсатиб юборибди. Сени деб унинг ўз жонига

қасд қилганида? хабаринг борми? Менинг азиз онажонимни сен нобуд қилдинг! Ҳамма-ҳаммаси учун аёвсиз ўч оламан сендан. Сен хўжайинимнинг, онаминг манфур қотилисан!— У Тэнсё Сукэсада ясаган шамширни қинидан суғурди.— Сендай бир махлуқнинг хўжайиндай одамни алдаб юрганини қара-я!— Шундай деб қилич билан унинг башарасини чавақлаб ташлади.— Сен-чи, Гэндзиро! Худди мана шу ифлос оғзинг билан мени ҳақоратлаганинг!— Шундай деб у Гэндзиронинг оғзига кўндалангига қилич солди.

Сўнгра Коскэ онасининг ханжари билан уларни нариги дунёга жўнатди. Бошларини кесиб, сочларидан кўтариб олди. Бироқ бу бошлар зил-замбилдай туюлди унга. Тинкаси қуригани сабабли ва интиқом қувончидан оёқ-кўли бўшашиб ерга ўтириб қолди.

— Эътиқодим баланд бўлган тангри — Хатиман-Цукудо-Мёдзинга! тасаннолар!— гўлдиради у.— Зеро, у фанимлардан қасос олиб, ўз бурчимни адо этишимда мададқору раҳнамо бўлди менга...

Шукрона ўқиб бўлгач, ўрнидан туриб, энди йўлга тушаман деганида: «Ўлдиришяпти! Ўлдиришяпти!»— деган қичқириқларни эшитди. Даҳшатдан ақлдан озган Камэдзё билан Айскэлар кўзлари ҳеч нимани кўрмай тўғри унга қараб югуриб келишарди. «Сўнгги душманларим»,— хаёлидан кечирди Коскэ ва уларни қиличдан ўтказди. Икки қаллани икки кўлида кўтариб олганича, гандираклаб, қоқилиб-суриниб Уцуномия кўчасига кириб келди у. Утакалари ёрилган йўловчилар ўзларини четга олиб, йўл беришарди. Кўлида сапчадек узиб олинган каллаларни кўтариб келаётган одамни кўрганда кўрқмай бўларканми? Хизматкорлар бу хабарни хўжайинларига етказгани чопишарди. Коскэ Городзабуронинг уйи-

1 Тангри Хатиман — илоҳийлашган император Одзин (201—310 йиллар, расмий япон хронологиясига биноан). Уруш тангриси сифатида самурайлар ҳомийи саналган.

га етиб келиб, қандай интиқом олганини гапириб берди. «Онамнинг кўзлари кўряптими ҳали?»— сўради у. Синглисининг кайласини кўриб тарракдек қотиб қолган Гордзабуро онасининг жони узилганини айтишга зўр-базўр куч топди ўзида. Бу жуда жиддий иш эди, шунинг учун ҳам вилоят ҳокими — князга маълум қилдилар. Гап интиқом хусусида борганлиги сабабли князь Коскэни кузатувчи ҳамроҳлигида Эдога жўнатди. Уйга қайтгач, Коскэ барча гапни қайнатаси Аикавага батафсил ҳикоя қилиб берди. У эса ўша ондаёқ хатамотолар сардори Кобаяси жанобларига ахборот бергани жўнади.

Кобаяси олий ҳазрат номига арзнома ёзди. Коскэ хўжайинининг қасосини олди, шу боисдан, васиятномага биноан Иидзиманинг авлоди оила бошлиғи сифатида Котаро, Коскэнинг ўғлидан бошлаб қайта тикланди. Коскэ эса унинг васийси этиб тайинланди, шу кундан эътиборан Иидзималар хонадонида қувноқ, осуда ҳаёт кеча бошлади.

Шундай ўзгаришлар бўлган куннинг эртасига Томодзэ қатл этилди. Қатлгоҳда сутэфудани¹ ўқиркан, Коскэ жиноятчининг барча ёвузликлари Иидзима хонимнинг Хагивара Синдзабуро билан топишганидан кейин бошланганини билиб ҳайратга тушди.

Айтишларича, Симбандзуй-ин ибодатхонаси ёнидаги Очиқ Осмон остидаги Будда ҳайкалини ўз хўжайини, унинг қизи ва Хагивара Синдзабуролар шарафига худди ана шу Коскэ қўйдирган экан. Уша ҳайкал ҳозир ҳам бор. Қиссамизни шу билан тугатарканмиз, у заррача бўлса-да, яхшилигу эзгуликни рағбатлантириб, ёвузликни забун этади деган умиддамиз.

¹ Сутэфуда — қатл пайтида ҳамма ўқисин учун қатлга ҳукм этилган; нимсанинг барча жиноятлари санаб ўтилган ёзув, баъзан бу рўйхат қатлгоҳда шунчаки ерга ташлаб қўйилган, ана шундай ҳолда у сутэфуда — «ташлаб қўйилган рўйхат» деб аталган.

На узбекском языке

Санъютэй Энтё

ПИОНОВЫЙ ФОНАРЬ

Повесть

*Перевод с издания
Издательство „Художественная
литература“ Москва—1964*

Редактор У. Шамсимухамедов

Рассом Ф. Гамбаров

Расмлар редактори А. Бобров

Техн. редактор А. Саитова

Корректор Ш. Соатова

ИБ № 107

Босмахонага берилди 21/X-76 й. Босишга рухсат этилди 6/VI-77 й. Форм
70x108^{1/32}. Босма л. 7,25. Шартли босма л. 10,15. Нашр л. 10,55. Тиражи 30
Гафур Гулом номдаги Адабиёт ва санъат нашриёти, Тошкент, Навоий кўч
30. Шартнома № 175—76

Ўзбекистон ССР Министрлар Советининг Нашриётлар, полиграфия ва китоб са
си ишлари буйича Давлат комитетининг 1-босмахонасида № 3 қозоғга боси
Тошкент, Ҳамза кўчаси, 21. 1977 йил. Заказ № 252. Баҳоси 98 т.